françois mauriac

sfîrşitul nopţii

sărutul dat leprosului

ROMANE

TRADUCERE DE ELIS BUŞNEAG
PREFAŢĂ ŞI TABEL CRONOLOGIC
DE IRINA MAVRODIN

BIBLIOTECA PENTRU TOŢI ● 1972
EDITURA MINERVA ● BUCUREŞTI

PROBLEMATIC ŞI POETIC ÎN ROMANUL LUI FRANÇOIS MAURIAC

„Conflictul între aceste două exigenţe: pe de o parte, să scriu o operă logică şi raţională, pe de alta, să las personajelor nedeterminarea şi misterul vieţii — îmi pare a fi singurul pe care, cu adevărat, trebuie să-l rezolv." Astfel îşi precizează Mauriac locul, într-un eseu despre roman, între tradiţia balzaciană, pe care o contestă doar parţial, şi noile tendinţe ale romanului — recunoscute de el mai ales în opera lui Dostoievski şi Proust —, pe care nu le acceptă, de asemenea, decît în parte. Romanul lui Mauriac este însăşi consacrarea acestui compromis, rezolvarea lui originală.

E balzacian, mai ales, prin teme, deşi Mauriac le dă acestora o semnificaţie cu totul nouă. Din mulţimea temelor balzaciene el decupează de fapt una singură (tratînd-o, de fiecare dată, în acelaşi mod) — şi în această unicitate obsesională a temei se vădeşte o deosebire fundamentală faţă de multiformul spirit balzacian —, atît de caracteristica temă a relaţiilor de familie în lumea burgheziei bogate. Ca şi în opera lui Balzac, în romanele lui Mauriac, sinistre comploturi — de a căror reuşită

atîrnă izbînda sau eşecul unei existenţe — se urzesc în jurul unui testament sau al unei foi de zestre ; mărunte afaceri tenebroase, proiectate pe orizontul scund al unui oraş de provincie, mereu acelaşi şi conceput de către Mauriac ca o aglutinare de familii, capătă proporţii devastatoare. Ca şi la Balzac, o umanitate de speţă şi cu aspiraţii inferioare îşi desfăşoară drama grotescă, condiţionată de mecanisme sociale minuţios descompuse de către romancier.

Principiul acesta determinist impune unora dintre personajele lui Mauriac o coerenţă, o logică, pînă la un punct exterioare: caractere solide, supuse unei stricte cauzalităţi, şi deci cu evoluţie previzibilă, ele nu au „misterul" şi „nedeterminarea" la care autorul lor năzuia, nu sînt acele „haosuri vii", enigmatice, imaginate teoretic de romancier, care apare conştiinţei cititorului ca o prezenţă tiranică şi omniscientă, lucru observat de Sartre într-un text antologic: „Puţina independenţă pe care domnul Mauriac i-o acordă (eroinei din romanul *Sfîrşitul nopţii*), el i-a măsurat-o cu exactitate, ca într-o reţetă medicală sau de bucătărie. Nu mă aştept să mă surprindă cu ceva, ştiu despre ea totul dinainte. Şi iată de ce înălţările şi căderile ei nu mă emoţionează cu mult mai mult decît cele ale unui gîndac care s-ar încăpăţîna prosteşte să se caţere pe un perete... De ce acest autor serios şi aplicat nu şi-a atins oare scopul ? Din prea mare orgoliu, cred eu. A vrut să ignore, cum fac, de altfel, cei mai mulţi dintre scriitorii noştri, că teoria relativităţii se aplică în mod integral universului romanesc ; că, într-un adevărat roman, ca şi în lumea lui Einstein, un obser-

vator privilegiat nu-şi are locul şi că, într-un sistem romanesc, ca şi într-un sistem fizic, nu e cu putinţă nici o experienţă care să ne permită să stabilim dacă acest sistem este în mişcare sau în repaus. Domnul Mauriac s-a preferat pe sine. El a ales atotcunoaşterea şi atotputernicia divină. Dar un roman este scris de un om pentru oameni. Sub privirea lui Dumnezeu, care străpunge aparenţele fără a se opri la ele, nu există roman, nu există artă, pentru că arta trăieşte din aparenţe. Dumnezeu nu este artist ; şi nici domnul Mauriac" *(Situaţii I)*.

Obiecţia lui Sartre se justifică, fără îndoială, dar numai într-o oarecare măsură, şi anume, în măsura în care îl raportăm pe Mauriac la marii inovatori ai romanului modern, la cei a căror poziţie tinde a fi radicală. Prin răspunsul său (*Le Figaro littéraire* din noiembrie 1952), Mauriac se situează de altfel el însuşi pe poziţiile tradiţionale ale moralistului : „Este adevărat că fie şi numai prin titlul unei alte cărţi, *Făţarnica*, îmi judec şi îmi condamn eroina ; ceea ce, conform tehnicii preconizate astăzi, este o crimă. Dar Molière îl condamnă pe avar, Racine îl judecă pe Narcisse, Shakespeare pe Iago şi Balzac pe verişoara Bette. Sîntem liberi să judecăm sau nu propriile noastre creaturi, după cum cer sau nu a fi judecate, după cum am hotărît să desenăm un caracter sau să exprimăm un destin."

Totuşi, această supunere la tradiţie a romanului lui Mauriac este, după cum arătam, pînă la un punct discutabilă, cerînd o nuanţare foarte precaută. Ea nici nu poate fi, de altfel, corect definită în termenii în care, pentru o mai sistematică procedare, sîntem siliţi să o

facem, adică prin aplicarea analizei la elemente izolate ale operei lui Mauriac. Căci partea de „mister" și de „nedeterminare" pe care le găsim la unele personaje — cele prin care romanul lui Mauriac se apropie de cel al lui Proust și al lui Dostoievski, devenind uneori, cu timiditate, de construcție discontinuă, și, în mod decis, problematic — nu ni se înfățișează ca atare decît prin raportare la întreg romanul. Revenim, cu alte cuvinte, la ideea de rezolvare artistică originală, pe care o enunțam la început. Și dacă, totuși, o situare mai precisă, în perspectiva istoriei literare, trebuie făcută, Mauriac, ca artist, ni se pare a face mai curînd parte din familia spirituală a lui Proust și Dostoievski decît din cea a lui Balzac.

Prin opera lui Mauriac — dar mai puțin, fără îndoială, decît prin cea a altor romancieri din primele decenii ale secolului XX — se ajunge, în roman, la o relativizare a viziunii, care poate deveni punct de plecare fecund pentru o nouă cunoaștere, la o subiectivizare a ei, care duce la o poeticizare a romanului.

Mauriac scrie încă o proză de observație, de analiză psihologică sau socială (același lucru se poate spune însă și despre Dostoievski sau Proust). Dar romanul său este totodată și proiecție a unui eu care își caută și își „regăsește" adevărul într-un trecut a cărui realitate, ca și în cazul lui Proust, este retrăită, efectiv re-creată, prin intermediul memoriei afective: „Nu observ, nu descriu, regăsesc: regăsesc (acest «regăsesc», care apare de două ori și care este opus lui «nu observ, nu descriu», plasează întreaga operă a lui Mauriac în perspectiva prous-

tiană a căutării timpului pierdut, a timpului conceput ca durată interioară) lumea strîmtă și jansenistă a copilăriei mele pioase, adînc neliniștite și solitare, a provinciei... Lume strîmtă, mărginită la o clasă burgheză pe cale de transformare și poate de dispariție, la un oraș, la cîteva peisaje : lande sau podgorii, la o religie sau mai curînd la o atmosferă religioasă, din care nu mai supraviețuiește astăzi aproape nimic" (*Le Figaro littéraire*, noiembrie 1952).

Să nu căutăm deci această proiecție subiectivă, cu alte cuvinte dimensiunea poetică a romanului lui Mauriac, așa cum se face de obicei, în virtutea aceluiași procedeu care izolează elementele unei opere în loc să le surprindă în conexiunea lor cea mai intimă, numai în mult citatele descrieri de peisaj bordelez : lande, sterpe și dezolante, ori păduri de pini neclintite sub arșiță sau contorsionate în furtună, simbolice, dincolo de pitorescul exterior, pentru solitudinea și neliniștea cîtorva personaje. In întregimea ei, această lume a copilăriei și a adolescenței lui Mauriac își capătă coloratura subiectivă prin aceste personaje, care pendulează tragic între solicitările cărnii și cele ale spiritului.

Prin acești mari păcătoși și virtuali sfinți (asemănători întrucîtva celor din romanele lui Dostoievski), Mauriac introduce în romanul balzacian dimensiunea problematicului și a tragicului. Aceste personaje sînt stăpînite de o profundă neliniște existențială, care debutează printr-un sentiment acut al inadaptabilității la un mediu ipocrit și convențional, devenit apoi sentiment al înstrăinării, al singurătății și al neputinței de comunicare (nici chiar

în iubire) cu ceilalți, și totodată aspirație către un absolut. O stare funciară de intoleranță și de refuz le face să încerce diferite forme de evadare și moduri de existență nonconformistă, ca acelea, fascinante pentru acești provinciali, pe care le poate oferi viața Parisului.

În acest sens, s-ar putea face o nouă trimitere la Balzac, dar tocmai pentru a arăta cum o temă balzaciană — cea a tînărului provincial care aspiră să ajungă la Paris pentru a parveni — deși preluată în schema ei exterioară, se golește de vechiul conținut, care este înlocuit prin unul de o semnificație total opusă. Avatarurile pariziene ale personajelor lui Mauriac nu sînt concepute în perspectiva unei reușite sau a unui eșec social : ele sînt doar stadiile premergătoare — aducătoare de tulburare și de suferință, dar necesare ca experiență existențială autentică — momentului cînd spiritul își găsește pacea, și grația coboară asupra celui predestinat. Inadaptare față de un mediu concret situat istoricește, revoltă, sete de puritate și de adevăr, resimțite apoi pe plan metafizic ca spaimă existențială, aspirație și îndoială religioasă, urmate de mîntuirea prin iubire — iată itinerariul spiritual al acestor personaje.

O lume catolică idealizată (în viziune jansenistă : Racine, — cu ale cărui tragedii romanele sale sînt în mod obișnuit comparate —, Pascal sînt, dintre clasici, marile modele ale lui Mauriac), puternică, severă și sumbră — dar o lumină strălucește totdeauna undeva departe, anunțînd „sfîrșitul nopții" — se opune astfel unei lumi catolice de burghezi provinciali, negustori de vinuri și posesori

de păduri de pini, derizorie în pragmatismul ei social și religios, în rutina ei liniștitoare și confortabilă.

Așa cum s-a definit singur, refuzînd formula ce i se aplică în mod obișnuit, de „romancier catolic", Mauriac este „un catolic care scrie romane". Această precizare este foarte importantă : fidel și din acest punct de vedere lecției lui Dostoievski și respingînd ideea unui roman cu teză, a unui roman edifiant, el vrea să salveze o anumită ambiguitate care creează la cititor senzația de viață adevărată, trăită ca realitate confuză și contradictorie.

„Monotonia" operei lui François Mauriac, frapantă și unanim observată, ni se propune ca un atribut esențial al acestei creații. A discuta orice roman al său (începînd cu *Le baiser au lépreux*, scriere de tinerețe, dar foarte caracteristică) înseamnă a-i discuta întreaga operă. Această monotonie este de o calitate care ne oferă și ea posibilitatea de a integra romanul lui Mauriac în romanul de orientare nouă al secolului XX. Natura ei este analogă pînă la un punct naturii acelei „monotonii" fundamentale (este formula lui Proust) ce poate fi constatată în creația poeților moderni și în a celor mai moderni romancieri : ea rezultă din repetiția unei structuri literare, altminteri puternică, plină de relief, pusă însă pe deplin în valoare tocmai prin această reluare, care face mai evidente și mai obsedante totodată coordonatele universului propus nouă de către poet sau romancier.

Monotonia aceasta de structură, existentă, de fapt, la toți marii scriitori, și care nu este altceva decît ceea ce în mod obișnuit numim stil (în sensul larg al cuvîntului), corespunde unor obsesii convertite în cîteva metafore

obsedante, caracteristice pentru demersul creator al lui Mauriac : „Îndată ce mă apuc de lucru, totul se colorează în culorile mele eterne ; personajele mele cele mai frumoase pătrund într-o anume lumină sulfuroasă, care-mi este proprie şi pe care nu o apăr — care este, pur şi simplu, a mea".

Mare cititor al lui Baudelaire şi autor a patru volume de versuri, Mauriac rămîne, scriindu-şi romanele, ca şi Proust, un poet.

IRINA MAVRODIN

TABEL CRONOLOGIC

1885 *11 octombrie*. Se naște François Mauriac, la Bordeaux, dintr-o familie catolică aparținînd marii burghezii.

1886 Moare tatăl său.

1897 François Mauriac devine elev la școala călugărilor *marianistes* (Le Grand-Lebrun, Caudéran).

1901 Elev la liceul din Bordeaux. Lecturi din Pascal și Racine, Baudelaire, Mallarmé, Verlaine, Francis Jammes.

1903 Își dă licența în litere la Facultatea de litere din Bordeaux.

1908 Venit la Paris, colaborează la *Revue du Temps présent* și la *Revue de la Jeunesse*.

1909 Mauriac publică volumul de poeme *Mîinile împreunate (Les Mains jointes)*, despre care Maurice Barrès scrie în *L'Echo de Paris* un articol foarte elogios („Vei face o carieră glorioasă...").

1911 Publică un al doilea volum de poeme, *Rămas bun adolescenței (L'Adieu à l'adolescence)*.

1913 Se căsătorește cu Jeanne Lafon, căsătorie din care se vor naște doi fii și două fiice.
Copilul încărcat cu lanțuri (L'Enfant chargé de chaînes).

1914 *Toga (La Robe prétexte)*
Este mobilizat ca infirmier.

1920 *Mici eseuri de psihologie religioasă (Petits essais de psychologie religieuse)*.
Carnea și sîngele (La Chair et le sang).

1921 *Priorități (Préséances)*.

1922 *Sărutul dat leprosului (Le Baiser au lépreux)*.

1923 *Fluviul de foc (Le Fleuve de feu)*.
Génitrix.

1924 *Răul (Le mal)*.

1925 *Deșertul iubirii (Le désert de l'amour)*, roman distins cu „Le grand Prix du roman".

1927 *Thérèse Desqueyroux.*

1928 *Destine (Destins).*
Trei povestiri (Trois récits).
Viața lui Jean Racine (La Vie de Jean Racine).

1929 *Dumnezeu și Mamona (Dieu et Mammon).*

1930 Mauriac renunță la colaborarea cu *L'Écho de Paris* și începe să colaboreze la *Sept* și *Temps présent.*
Ceea ce era pierdut (Ce qui était perdu).

1931 *Suferințele și fericirea creștinului (Souffrances et Bonheur du chrétien).*

Blaise Pascal și sora sa Jacqueline (Blaise Pascal et sa soeur Jacqueline).

1932 Este ales președinte al Societății oamenilor de litere (Société des Gens de Lettres).
Cuibul de vipere (Le noeud de vipères).

1933 *Romancierul și personajele sale (Le Romancier et ses personnages).*
Misterul Frontenac (Le Mystère Frontenac).

Este ales membru al Academiei franceze.

1934 *Journal I.*

1935 *Sfîrşitul nopţii (La fin de la nuit)*.

1936 *Îngerii negri (Les anges noirs)*.
Viaţa lui Isus (Vie de Jésus).

1937 Împotriva lui Franco, în apărarea cauzei republicanilor spanioli.
Piesa *Asmodée* este reprezentată la Comedia Franceză (va fi publicată în 1938).
Journal II

1938 *Cufundări (Plongées)*.

1939 *Drumurile mării (Les Chemins de la mer)*.

1940 *Journal III*.

1941 *Făţarnica (La Pharisienne)*.

1943 Aderă la Frontul naţional al scriitorilor. Publică clandestin culegerea de articole antinaziste *Le Cahier noir (Caietul negru)* sub numele de Forez.

1945 Apare Piesa *Cei ce nu sînt iubiţi (Les Mal Aimés)*.

1947 *Trecerea Diavolului (Passage du Malin)* este reprezentată la Théatre de la Madeleine (va fi publicată în 1948).

Despre Proust (Du côté de chez Proust).

1951 Apare piesa *Focul pe pămînt (Le feu sur la terre).*
Jurnal IV.
Saguinul (Le Sagouin).

1952 Scriitorului îi este decernat Premiul Nobel, „pentru analiza pătrunzătoare a sufletului omenesc și intensitatea artistică cu care a interpretat, în forma romanului, viața".
Galigaï.

1955 *Pîinea cea vie (Le pain vivant,* scenariu de film).

1958 *Bloc-notes* (serie de articole apărute în *Le Figaro littéraire).*

1959 *Memorii lăuntrice (Mémoires intérieurs).*

1961 *Noul Bloc-notes (Le Nouveau Bloc-notes).*

1962 *Ceea ce cred (Ce que je crois).*

1964 *Charles de Gaulle.*

1965 *Noi memorii lăuntrice (Nouveax Mémoires intérieurs).*

1966 *Ceilalți și eu (Les autres et moi).*

1970 François Mauriac, încetează din viață.

I.M.

SFÎRȘITUL NOPȚII

ROMAN

PREFAȚĂ

N-am intenționat să dau în Sfîrșitul nopții *o continuare la* Thérèse Desqueyroux [1], *ci portretul unei femei la apusul vieții, pe care am mai zugrăvit-o odată în timpul tinereții sale criminale. Nu e deloc necesar s-o fi cunoscut pe prima Thérèse, pentru a manifesta interes pentru cea a cărei ultimă dragoste o povestesc aici.*

De zece ani, de cînd, obosită de a trăi în mine, cerea să moară, doream ca moartea să-i fie creștinească; de aceea intitulasem cartea, pe care n-o scrisesem încă, Sfîrșitul nopții, *fără să știu cum se va sfîrși această noapte: opera terminată risipește, în parte, speranța inclusă în titlu.*

Cititorului, care dorește pe bună dreptate ca orice operă literară să marcheze etapele unei ascensiuni spirituale și care se va mira poate de această coborîre în infern, unde îl port iarăși cu mine, vreau să-i reamintesc că eroina aparține

---

[1] Vezi „Biblioteca pentru toți" nr. 396 (1967).

unei perioade a vieții mele de mult trecute, și că e martorul unei neliniști depășite.

De altfel, deși scrisesem aceste pagini fără altă intenție decît aceea de a pune în lumină chipul chinuit al Thérèsei, astăzi știu ce înseamnă ele pentru mine și mai ales ceea ce m-au ajutat să descopăr : puterea cu care sînt înzestrate ființele cele mai împovărate de fatalitate, puterea aceea de a spune nu *legii care le strivește. Cînd Thérèse, cu o mînă șovăitoare, își dă la o parte părul de pe fruntea răvășită, pentru ca băiatul care o adoră să se înspăimînte și să se îndepărteze de ea, gestul dă semnificație întregii cărți. La fiecare întîlnire, nefericita îl reia, neîncetînd să se împotrivească forței care i-a fost dată, pentru a otrăvi și a corupe. Dar ea face parte din acea categorie de ființe (o imensă familie !), care nu vor ieși din noapte, decît ieșind din viață. Cu o singură condiție, să nu se împace cu ideea nopții.*

De ce am întrerupt această povestire puțin înainte ca Thérèse să fie iertată, îngăduindu-i-se astfel împăcarea cerească ? Adevărul este că aceste pagini consolatoare au fost scrise și apoi rupte : nu VEDEAM preotul indicat să primească spovedania Thérèsei. La Roma, am dat peste acest preot, și astăzi știu (poate că odată am să scriu despre lucrul acesta) cum a intrat Thérèse în lumina morții.

Roma, Boboteaza, 1935

I

— Ieși astă-seară, Anna ?

Cu capul înălțat, Thérèse, își privea slujnica. Costumul-taior pe care i-l dăruise era prea strîmt pentru trupul tînăr și împlinit al fetei. Anna stătea în picioare în fața stăpînei.

— Auzi ploaia, fetițo ? Ce-ai să faci afară ?

Ar fi vrut s-o rețină, să asculte clinchetul familiar ar farfuriilor mutate dintr-un loc în altul și cîntecul acela de neînțeles al cărui refren alsaciana îl fredona la nesfîrșit. În celelalte seri, pînă la orele zece, Thérèse se simțea în siguranță, învăluită de rumoarea aceea pe care o face o ființă vie, cînd este tînără. În primele luni, Anna locuise în apartament, într-o cămăruță liberă. Iar noaptea, stăpînă-sa auzea suspine, vorbe nedeslușite de copil care visează, uneori cîte un mîrîit animalic. Și chiar cînd tînăra fată dormea somnul cel mai adînc, Thérèse îi simțea prezența, de parcă ar fi auzit cum circulă sîngele prin trupul

întins dincolo de perete. Nu era singură ; bătăile proprie-i inimi n-o mai înspăimîntau.

Sîmbătă seara slujnica ieșea în oraș ; Thérèse rămînea cu ochii deschiși în beznă, știind că somnul nu avea s-o cuprindă înainte de înapoierea fetișcanei care, uneori, nu se întorcea decît în zori. Cu toate că niciodată nu i se ceruse socoteală de nimic, într-o bună zi Anna și-a cărat lucrurile la etajul servitorilor : „ca să hoinărească mai în voie, pricepeți !" a zis portăreasa.

Thérèse a trebuit să se mulțumească cu puțina mîngîiere pe care i-o aducea prezența Annei pînă la orele zece. Cînd fetișcana venea să-i spună bună seara și să primească dispoziții pentru ziua următoare, stăpîna se străduia să prelungească discuția ; o întreba despre familia ei : „Avea vreo știre de la maică-sa ?", dar mai totdeauna fata îi răspundea prin fraze scurte, ca un copil pe care cei mari îl obosesc și care se grăbește să meargă la joacă. Nici o dușmănie, de altfel ; ba chiar o pornire afectuoasă. Ceea ce predomina totuși era acea nepăsare a tinerilor față de bunăvoința vîrstnicilor pe care nu-i pot iubi. Thérèse dădea tîrcoale acestui univers ferecat : o țărancă, o slujnică, pe care o păstra ca pe o bucățică de pîine neagră în temnița ei, neavînd de ales între tînăra fată și altă ființă omenească. De obicei nu stăruia ; și după ce Anna îi spunea : „Îi doresc noapte bună doamnei. Doamna nu mai dorește nimic ?" Thérèse

se ghemuia în colţul ei aşteptînd, ca întotdeauna, cu inima strînsă zgomotul uşii închise.

În această sîmbătă, însă, deşi nu se făcuse ora nouă, Anna părea că se pregăteşte de plecare, cocoţată pe tocurile înalte cu picioarele cam groase, strînse ca într-un corset în pantofii din imitaţie de şopîrlă.

— Nu ţi-e teamă de ploaie, fetiţo ?

— O ! pînă la metrou, nu-i mult de mers...

— O să-ţi uzi taiorul.

— N-o să stăm pe stradă. Ne ducem la cinema...

— „Ne ducem" — cine ?

Ea-i răspunse cu un aer îndărătnic :

— Cîţiva prieteni... şi se şi repezi la uşă. Thérèse o strigă :

— Şi dacă te-aş ruga să rămîi, astă-seară ? Nu mă simt prea bine...

Îşi asculta, uluită, răsunetul propriilor cuvinte. Vorbea oare ea ? Slujnica bombăni :

— Bine ! dacă-i aşa... dar Thérèse se şi răzgîndise :

— Nu, simt că mi-i mai bine... Du-te şi te distrează, fetiţo.

— Doamna doreşte să-i încălzesc laptele ?

— Nu, nu. N-am nevoie de nimic. Hai, du-te.

— Doriţi să aprind focul ?

Thérèse îi răspunse că o să-l aprindă singură, dacă i-o fi frig. Se abţinu s-o împingă pe fată

de umeri ; de data aceasta, zgomotul ușii închise nu numai că nu-i făcu rău, dar îi dădu un sentiment de ușurare. Se privi în oglindă și rosti cu glas tare : „Ce-i cu tine, Thérèse ?“ Ce se petrecea, oare cu ea ? Se umilise astă-seară mai mult decît oricînd ? Gîndul că-și va petrece de una singură o seară și o noapte întreagă o făcuse să se agațe, așa cum proceda întotdeauna, de prima ființă răsărită în cale. Să nu fie singură, să aibă cu cine schimba o vorbă, să audă respirația unui om tînăr... Atît și nimic mai mult ; dar nici acest lucru nu mai era posibil. Și, ca întotdeauna, un val de ură urcă din străfundul ființei sale : „proasta asta o să-și frîngă repede gîtul și pînă la urmă o să facă trotuarul...“

Thérèsei îi fu rușine de sentimentul care o stăpînea, își scutură capul. Va aprinde focul... Nu pentru că seara de octombrie ar fi fost rece ; dar, vorba ceea, focul îți ține tovărășie. Va lua o carte... cum de nu se gîndise să-și facă rost în timpul după-amiezii de un roman polițist ? Nu suporta nici o altă lectură în afara romanelor polițiste. Cînd era tînără încerca să se regăsească în cărți și sublinia cu creionul unele pasaje. Acum nu mai aștepta nimic de la confruntarea cu personajele născocite : toate dispăreau, se pierdeau în propria ei strălucire.

Astă-seară deschise totuși cu mîna tremurîndă biblioteca cu geamuri — aceeași care îi mobilase pe vremuri camera ei de fată, la Argelouse, în

timpul nevinovăției, și tot aceeași care o asistase în zilele cînd, proaspăt măritată, starea bărbatului său îi obliga să locuiască în camere separate. Thérèse își amintește cum, timp de cîteva zile, ascunsese pachețelul cu droguri în dosul volumelor *Istoria Consulatului și a Imperiului*... Această mobilă veche și onestă, tăinuitoare de otravă, complicea crimei sale, martora crimei sale... Cum de-a putut, oare, parcurge un drum atît de lung, de la ferma din Argelouse pînă la etajul al treilea al casei bătrînești de pe strada du Bac? Thérèse șovăie o clipă, ia cartea, o pune jos, închide biblioteca, se apropie de oglindă.

Îi cade părul ca la bărbați; da, are o frunte cheală de om bătrîn: „o frunte de gînditor", rostește ca cu glasul șoptit. Dar acesta e singurul semn vizibil de bătrînețe: „Cînd îmi pun pălăria arăt întocmai ca mai înainte. Încă de la douăzeci de ani mi se spunea că n-am vîrstă..."

Cele două cute care-i porneau de la nasul prea mic spre colțul buzelor, păreau să fie doar cu puțin mai accentuate decît pe vremuri. Ce-ar fi să iasă-n oraș... La cinema? Nu, ar costa-o prea scump, nu s-ar putea abține ca apoi să nu bea un păhărel din cafenea în cafenea... Începea să facă mici datorii. În Landă treburile mergeau din ce în ce mai prost. Era pentru prima oară cînd moșia nu mai aducea beneficii. Bărbatul său îi scrisese patru pagini referitoare la acest lucru: stîlpii de mină nu mai au căutare; englezii îi re-

fuză. Totuși răririle trebuie făcute pentru că pinii încep să se resimtă. Aceste răriri care altădată produceau, acum costă scump. Prețurile rășinii n-au fost niciodată atît de scăzute... Încerca să vîndă pinii, dar negustorii îi ofereau prețuri derizorii.

Thérèse își păstrase totuși obiceiurile de altădată ; nu putea ieși în oraș fără să arunce banii ca pe un lest, pentru a se înălța puțin deasupra acestui vid, pentru a realiza, dacă nu plăcerea, cel puțin amețeala, abrutizarea. De altfel nu mai avea forța fizică de a rătăci singură pe străzi. Cinematograful nu o ajutase niciodată cu nimic, semiîntunericul din sală provocîndu-i o plictiseală căreia nu putea să-i reziste. Cea mai neînsemnată ființă vie căreia, la cafenea, îi urmărea gesturile și mișcările o interesa mai mult decît imaginile de pe ecran. Dar ea nu mai avea curajul să se desfete spionîndu-i pe alții, pentru că nicăieri nu trecea neobservată. Zadarnic se îmbrăca în culori șterse, zadarnic își căuta un loc ferit : în înfățișarea ei era ceva, nici ea nu știa ce, care atrăgea atenția. Sau poate își închipuia doar ? Oare din pricina chipului neliniștit, a gurii acesteia strînse ?

În ținuta sa, pe care o credea corectă și chiar sobră, stăruia acea vagă dezordine, acea ușoară extravaganță, a femeilor care încep să îmbătrînească și care nu mai au pe nimeni care să le dea sfaturi. În copilărie, Thérèse se distra adesea pe

se putea abţine să nu strice pălăriile care i se seama mătuşii Clara, pentru că fata bătrînă nu cumpărau, modificîndu-le după gustul ei. Dar iată că acum Thérèse se lăsa pradă aceleiaşi manii şi orice-şi punea pe ea, căpăta, fără voia ei, un aspect bizar. Poate că mai tîrziu va deveni şi ea una din bătrînele acelea ciudate, cu pălării cu pene, care-şi vorbesc singure pe băncile din parcuri, trăgînd după ele bocceluţa cu zdrenţe vechi.

Nu era conştientă de această ciudăţenie ; şi totuşi îşi dădea bine seama că pierduse puterea aceea de care singuraticii nu se pot lipsi — puterea insectelor care împrumută culoarea frunzei şi a scoarţei. De la masa ei, la cafenea sau la restaurant, ani de-a rîndul, Thérèse cercetase în taină fiinţele care n-o vedeau. Ce făcuse oare cu inelul care te face nevăzut ? Iată că acum atrage toate privirile, ca animalul străin de turmă.

Aici, cel puţin, între aceşti patru pereţi, cu această podea lăsată, cu acest tavan, pe care dacă şi-ar fi ridicat braţul l-ar fi putut atinge, era sigură că se află la adăpost. Trebuia numai să-şi găsească forţa să rămînă în acest spaţiu mărginit. Or, în seara aceasta, Thérèse simţea că n-are tăria să stea singură. Era atît de convinsă de acest lucru, încît fu gata să se lase cuprinsă de spaimă. Apropiindu-se din nou de cămin, se privi în oglindă şi cu un gest familiar îşi lăsă degetele să-i alunece încet, de-a lungul obrajilor. Nimic nou nu se petrecea în viaţa ei, în acel moment al zilei,

decît ceea ce se petrecuse întotdeauna : nimic nou... Nimic. Şi totuşi era sigură că atinsese o limită : ca vagabondul care îşi dă seama că a apucat-o pe un drum care nu duce nicăieri şi care se pierde în întinderea nisipoasă. Fiecare zgomot de afară se izola de forfota umană, căpăta o valoare absolută : acest claxon de automobil, acest rîs femeiesc, acest scîrţîit de frînă.

Thérèse înaintă pînă la fereastră ; o deschise. Ploua. Vitrina farmacistului era încă luminată. Verdele şi roşul unui afiş luceau sub razele unui felinar. Thérèse se aplecă, măsură cu ochii distanţa pînă la trotuar. Ai fi zis că cercetează vidul. Nici măcar umbra curajului de a se arunca în el ! Dar poate că ameţeala... Invoca ameţeala şi se ferea de ea. Închise iute fereastra, şopti : „Laşă !" Ce lucru cumplit, să vrei să provoci moartea cuiva, cînd ţie ţi-e frică de ea. Cu o zi mainainte se împliniseră cincisprezece ani de cînd, escortată de avocatul său, Thérèse ieşise din tribunalul subprefecturii şi străbătuse piaţa pustie, repetînd cu glasul scăzut : „Neurmărire ! Neurmărire !" Liberă în sfîrşit, crezuse ea.... Ca şi cum stătea în puterea oamenilor să decidă dacă o crimă se consideră necomisă, cînd a avut loc în realitate ! În seara aceea nu bănuise că va intra într-o temniţă mai cumplită decît cel mai strîmt mormînt : în temniţa faptei sale şi că niciodată nu va evada din ea.

„Dacă n-aş fi dispreţuit decît viaţa altora, dar viaţa mea..." De la unica încercare de sinucidere, la Argelouse, simţea în ea, mereu treaz, chiar în ceasurile de mare deznădejde, instinctul de conservare. În cele mai nesăbuite clipe din aceşti cincisprezece ani, respectase o anumită igienă ; îşi menajase întotdeauna inima bolnavă. Plăcerea aceasta de a se ruina, indiferenţa aceasta faţă de propria distrugere pe care o au fiinţele obişnuite cu droguri, erau lucruri de care ea se ferise întotdeauna, nu din motive nobile, ci din teama de moarte. N-a fost nevoie ca doctorul să insiste prea mult pentru a o convinge să nu mai fumeze din pricina inimii. În casa ei n-ai fi putut găsi o singură ţigară.

Thérèse simţi că o cuprinde frigul. Îşi frecă de talpa pantofului un chibrit de bucătărie, şi flacăra începu să lingă lemnele de proastă calitate, plătite atît de scump la Paris. Dar pîrîitul lemnului, mirosul fumului îi reaminteau acestei fiinţe născute în landă alte momente din zilele nevinovăţiei sale : timpul de dinaintea faptei... Îşi trase fotoliul cît mai aproape de sobă şi, cu ochii închişi, începu să-şi mîngîie picioarele cu acelaşi gest pe care-l observase pe vremuri la mătuşa Clara. Mirosul acesta al primelor focuri conţinea în el multe altele : pe cel al ceţii de pe trotuarele triste din oraşul Bordeaux, pe cel din faţa subprefecturii, — cel al înapoierii acasă. Chipuri apăreau pentru scurt timp pe ecranul minţii sale, apoi

se ştergeau : ființe care ocupaseră un loc în viața ei pe vremea cînd zarurile nu fuseseră încă aruncate, cînd jocurile nu erau încă făcute, cînd lucrurile s-ar fi putut petrece altfel decît se petrecuseră. Acum însă totul era încheiat : imposibil să schimbi cu ceva rezultatul faptelor tale ; destinul său se conturase o dată pentru totdeauna. Lucrul acesta însemna să continui să trăieşti cînd ai certitudinea că nu mai poți adăuga nimic şi nici suprima nimic din ceea ce este.

Auzi ceasul bătînd ora nouă. Trebuia să mai rabde puțin, deoarece era prea devreme ca să înghită pastila care îi asigura cîteva ore de somn. Nu pentru că lucrul acesta intra în obiceiurile deznădăjduitei prevăzătoare, dar în seara aceasta nu-şi putea refuza acest remediu. Dimineața ai întotdeauna mai mult curaj ; ceea ce voia ca să evite cu orice preț era să nu se trezească la miezul nopții. Mai presus de toate, o înspăimînta insomnia cînd, întinsă în întuneric cădea pradă, fără putere de împotrivire, tuturor furiilor imaginației sale, tuturor ispitelor minții. Ca să scape de spaima de a se şti femeia care devenise, ca să nu ajungă în ghearele acestei gloate mute, unde recunoştea chipul posac cu obrajii căzuți al lui Bernard, soțul ei, victima ei, precum şi gingaşul chip măsliniu al fiicei sale Marie, care acum avea şaptesprezece ani, în sfîrşit, atîtea ființe, pe care le urmărise, le hărțuise, cărora le tulburase existența şi care o alungaseră ; ca să nu se lase sufocată de

invazia de fantome, nu avea altă scăpare, în timpul nopţilor fără somn, decît să aleagă una dintre ele, decît să îmblînzească una din fiinţele acelea neînsemnate şi să trăiască în gînd o scurtă bucurie fără urmări. Căci doar aceia care nu contaseră decît puţin în viaţa ei, care nu jucaseră decît un rol mărunt în existenţa ei îi mai arătau o oarecare blîndeţe: prietenii abia înfiripate, iubiri care nu avuseseră timp să se descompună.

În intervalul insomniilor sale, Thérèse rătăcea cu gîndul peste acest cîmp de bătălie, întorcea cadavrele cu faţa în sus, căuta un chip încă neatins. Rămăsese vreunul de care să nu-şi amintească cu amărăciune? Aproape toţi cei care la început o iubiseră n-au avut nevoie de prea mult timp pentru a descoperi în ea forţa aceasta distructivă. Doar fiinţele întîlnite în mod întîmplător o mai ajutau, fiinţele acelea care se aventuraseră pînă la marginea vieţii sale; de la ele doar mai putea aştepta o mîngîiere: necunoscuţi întîlniţi într-o noapte şi niciodată revăzuţi... De cele mai multe ori însă se întîmpla ca Thérèse să-i piardă şi pe aceştia, chiar în imaginaţie; dispăreau; constata brusc că nu mai erau acolo şi că gîndurile ei rătăceau aiurea. Nici în minte nu acceptau să-i fie prieteni. O lăsau singură şi atunci apăreau alţii. Ah! pe aceştia cît ar fi vrut să-i alunge! Aduceau cu ei amintirea unei umilinţe, a unei ruşini. În timpul acestor jalnice întîmplări, se

ivise mai totdeauna un moment în care ea înțelesese că persoana complice își cerea partea... Da, totdeauna se ivise acest moment al vorbei cu subînțeles și al mîinii întinse : exploatarea îmbrăcase toate formele, de la împrumutul direct pînă la afacerile importante, din care i se promitea că va avea de cîștigat.

În timpul acesta, al tihnei celei mai desăvîrșite, cînd liniștea cîmpiei se revărsa asupra Parisului, Thérèse relua la nesfîrșit socoteala tuturor banilor pe care îi împrumutase sau care îi fuseseră luați în mod necinstit ; constrînsă la strictul necesar, se enerva, își ieșea din fire, confrunta totalul pierderilor cu cel al datoriilor, pradă cu totul „spaimei de a nu avea", care îi stăpînise pe toți bătrînii familiei ei...

Nu, în seara aceasta, Thérèse n-o să se mai lase dominată de astfel de chinuri. Dacă îți impui poți să adormi. Trebuia să mai aștepte o oră. Încă o oră ! Era însă la capătul puterilor... Se ridică, se apropie de măsuța pe care era așezat fonograful, dar se înfioră la gîndul vacarmului posibil, de parcă muzica gata să izbucnească ar fi avut puterea să răstoarne pereții, să o sufoce sub dărîmături. Se înapoie așadar la fotoliu și din nou privi flăcările.

Chiar în clipa în care-și spunea : „Mai are rost să trăiesc ? Și totuși nimic n-o să se întîmple, pentru că niciodată nu se întîmplă nimic și nimic nu mi se poate întîmpla", chiar în clipa aceea auzi

soneria de la intrare. Un zbîrnîit scurt, care i se păru foarte puternic. Imediat însă schiţă un zîmbet gîndindu-se la emoţia care o stăpînise : cine să fie decît Anna care avusese remuşcări şi care se temuse ca stăpînă-sa să nu fie cu adevărat bolnavă... Nu ! nici măcar Anna : cu siguranţă portăreasa, care îi făgăduise că va urca să vadă dacă mai tîrziu bătrîna n-ar avea nevoie de ceva. Da, cu siguranţă portăreasa... (deşi ea nu suna în felul acesta).

II

Thérèse aprinse lustra de la intrare și ascultă o clipă : în spatele ușii respira cineva.

— Cine e ?

O voce tinerească îi răspunse :

— Eu... Marie !

— Marie ! Care Marie ?

— Eu sînt, mămico !

Thérèse se uita la fata voinică oprită în prag, cu trupul adus sub greutatea valizei pe care o ținea în mîna dreaptă. Fetița pe care o văzuse ultima oară în urmă cu trei ani nu putea fi femeia strălucitoare din fața ei... Și totuși îi recunoștea glasul, rîsul, ochii căprui...

— Ce bine îți stă fardată, draga mea !...

Acesta fu primul cuvînt rostit de Thérèse, cuvîntul unei femei către altă femeie.

— Crezi ? Cei de acasă nu-s de aceeași părere... Ai aprins focul ! Ce fericire !

Își aruncase peste valiză pardesiul și șalul tricotat. Un oribil pulover galben îi mula bustul de femeie-copil. Brațele îi erau bronzate, ca și ceafa prea lată.

— Întîi o țigară... Cum, mamă ? Dumneata nu mai fumezi ? Mai am în geantă... Te lămuresc pe urmă... Ce chestie !...

Umbla de colo-colo, iar încăperea scundă se umplea de parfumul ei. Își aprinse o țigară și se chirci în fața focului.

— Unde-i taică-tău ?

— Unde să fie ? La Argelouse : vînează porumbei. Ce-ai vrea să facă la unsprezece octombrie, dacă nu să vîneze porumbei ? De cînd are reumatism a pus să i se construiască în cabană o sufragerie cu parchet pe jos, cu sobă... Acolo își petrece timpul... Lumea se poate prăbuși... pe el nu-l interesează decît porumbeii.

— Ți-a dat voie să vii să mă vezi ?

— Eu mi-am dat voie.

Thérèse își îndreptă șalele. Respiră adînc. Ce fericire ! De pe acum știa ce-o să-i spună fetița : că nu se înțelegea cu tatăl ei, că nu-l mai putea suporta, că venise să-i ceară sprijinul, s-o găzduiască. Cum de nu prevăzuse toate acestea ? Era fata ei, la urma urmei. „N-are nimic din maică-sa", repetau cei din neamul Desqueyroux. Ba da, are ! pomeții ieșiți în afară și glasul, rîsul. Totuși chiar ea, Thérèse, încă de cînd Marie era în leagăn, respinsese cu un fel de furie ideea că între ele

două ar exista cea mai mică asemănare. Și iată că acum această asemănare îi sărea în ochi. Ce motive ar putea îndemna o fată din ziua de azi să suporte ființele în mijlocul cărora, în urmă cu douăzeci de ani, Thérèse se sufoca ?

— Spune-mi, draga mea...

— Dă-mi întîi să mănînc ceva... mor de foame.

Nu avusese destui bani pentru vagonul-restaurant. Ultimul ban îl dăduse bacșiș... Se bîlbîia puțin și nu-și sfîrșea frazele întretăiate cu exclamații : „E colosal ! E formidabil !" Scotea fumul pe nas, scuipa bucățele de tutun.

— Mi-e teamă că nu mai e nimic de mîncare în casă... Va trebui să ieșim. De pe acum Thérèse își imagina intrarea într-un restaurant împreună cu fetița și simți că-i vine rău. Se duse totuși să cerceteze cămara.

Tic-tacul ceasornicului deșteptător al Annei răsuna în bucătărioara curată și strălucitoare, unde fiecare cratiță sclipea. Și, în timp ce Thérèse descoperea șuncă, ouă, unt, biscuiți, își aminti de sticlele de șampanie, care, totdeauna, altădată, erau nelipsite din răcitor. Mai rămăsese una, ultima... Era rezervată pentru... Thérèse hotărî să n-o deschidă ; dar Marie o și ajunse din urmă :

— Șampanie ! Ce fericire !

Îi spuse de asemenea că era celebră pentru omletele ei :

— La vînătoarea de porumbei, le prepar întotdeauna numai eu... Ah ! dar n-ai untură ! Ce cum-

plit, să gătești cu unt ! Păcat ! O să mîncăm ouă fierte.

În încăperea aceasta mică și foarte luminată, ea-și văzu în sfîrșit mama, pe care la început abia o privise.

— Biată mamă ! Ești bolnavă ?

Thérèse își scutură capul : inima îi dădea de furcă... Și apoi, îmbătrînise.

— La vîrsta mea, trei ani înseamnă ceva !

Fetița aprinsese gazul la mașina de gătit și stătea cu spatele la maică-sa.

— Taică-tău știe, nu ?

— Nu.

— Dar o să se înfurie...

— Nu-l cunoști... Da ! Asta-i ! nu-l cunoști. Nu se înfurie niciodată decît pe el însuși, nu-ți amintești ? Crezi că îi vede pe ceilalți ? Crezi că mai are ochi și pentru altcineva ?

Fără să se întoarcă, fata spuse brusc, cu o voce gravă :

— Mamă, dac-ai ști cît de bine te înțeleg astăzi !

Thérèse nu-i răspunse nimic. Fetița adaugă :

— Ce remușcări am că te-am judecat așa de aspru atîția ani de zile !...

Tulburată poate de liniștea mamei sale, ea tăcu și se prefăcu că supraveghează fierberea ouălor. Continuă :

— Nu e vina mea: copil fiind, cum să-mi fi imaginat ce viață duceai matale între tata și bunica ?...

Se întoarse brusc, întrebînd cu un aer supărat:

— De ce nu-mi răspunzi ? Înțeleg că-mi porți pică... Mamă, ce palidă ești !

Thérèse murmură :

— Lasă ! Lasă ! Vino să-mi ajuți să punem masa.

O lăsă pe Marie să aranjeze masa în fața focului, să așeze farfuriile. Stătea nemișcată în vestibulul întunecos, rezemată de perete. Marie umbla dintr-o încăpere în alta, fredonînd, și Thérèse o urmărea din ochi. Toată bucuria i se risipise. Cine era femeia aceasta căreia ea îi spunea Marie ? De ce i se adresa cu : tu ? De trei ani de zile Bernard Desqueyroux invocase tot felul de motive, ca să împiedice întrevederea lor obișnuită de o săptămînă pe an, fără ca Thérèse să i se împotrivească. „Să fiu eu o mamă denaturată ?"

Sincer vorbind, se gîndise vreodată la acest copil ? Ca orbită de propria-i lumină, tînără mamă, nici măcar nu-l vedea. Dar nu era vorba de o nepăsare monstruoasă... Mai tîrziu, nu încercase ea cu tot dinadinsul să rămînă în umbră ? Era în interesul copilului... Da, Thérèse își înăbușise totdeauna în adîncul sufletului glasul acela care o chema pe Marie. Considerîndu-se ea însăși nedemnă de a-și exercita drepturile de mamă, nu voise să revină niciodată asupra hotărîrii luate.

Să fi vrut, Thérèse, ar fi răsturnat fără mare bătaie de cap toate deciziile şi dispoziţiile lui Bernard Desqueyroux, dar propriul ei verdict era fără apel. Şi iată că, dintr-o dată, se petrecea un lucru pe care nu şi-l imaginase nicicînd: astă-seară, fetiţa aducea totul în discuţie... Fetiţa care nu mai era o fetiţă... Chinuită de aceleaşi constrîngeri pe care le îndurase şi mama sa, se sufoca în aceeaşi colivie... Şi iată că, acum, fiica se considera solidară cu această mamă evadată; fără să ştie măcar despre ce era vorba îi împărtăşea toate argumentele, şi nu numai că îi găsea scuze, dar o mai şi aproba.

Lucrul acesta nu era prevăzut. Nu, Thérèse nu voise aşa ceva. Totdeauna se liniştise zicîndu-şi că fiica nu-i semăna întru nimic, că era o Desqueyroux. Acceptase ideea de a fi judecată şi condamnată de această mică Desqueyroux. Şi la urma urmei ce ştia Marie cu adevărat din viaţa mamei sale? Desigur, ei nu intraseră în amănunte; dar era imposibil să n-o fi avertizat îndeajuns, pentru a o lăsa să presimtă toată grozăvia lucrurilor care se înfăptuiseră într-un salon din Argelouse, la puţin timp după naşterea fetiţei. Odată pentru totdeauna, Thérèse acceptase această prăpastie, pe care fapta sa o săpase între ea şi Marie... Şi totuşi iată că Marie se afla acum aici, în picioare, în faţa oglinzii, cu braţul întins, cu o mînă proptită în pletele-i negre, ca o tînără fată în camera

mamei sale... Minunăţia aceasta era fiica ei ! Thérèse rosti cu glasul stins :

— Fiica mea... şi cuvintele abia auzite răsunară pînă în străfundul fiinţei sale. Se îndepărtă de peretele de care se sprijinea în vestibul şi strigă cu glas tare :

— Fetiţa mea...

Marie se întoarse, îi zîmbi, fără să remarce nimic ciudat în expresia mamei sale : dezgheţ, neaşteptată primăvară. Emoţiile acestea Thérèse le trăise ! Acum însă nu mai era vorba de o simplă tresărire a simţurilor, de o fierbere a sîngelui, de un miracol al dorinţei. Privind-o pe Marie, care mînca cu o lăcomie de şcolăriţă trăită la internat, simţea o fericire, care o tulbura pînă în străfunduri... cu ce să o compare ? Cu senzaţia pe care o ai cînd trenul iese dintr-un tunel nesfîrşit, cu aerul umed care-ţi izbeşte faţa, cu mirosul de frunze şi de iarbă... Îşi întoarse privirea, nevoind s-o vadă pe Marie preocupată să destupe sticla de şampanie.

— Ai să vezi ! n-o să facă zgomot...

Gestul acesta plin de precauţie, cu care reţinea dopul, Thérèse îl mai văzuse şi la alţii, la un altul în special... Trebuia s-o alunge pe Marie ; să profite de această clipă, deoarece era cu neputinţă ca fata să rămînă mult timp acolo. Thérèse se învoia pentru această seară, pentru această noapte. Îşi acorda această bucurie, apoi o va înapoia tatălui ei. Îşi privea fiica. Iubea o fiinţă care nu era

o pradă. Fetița vorbea, se pierdea într-un lung rechizitoriu făcut tatălui său, bunicii sale : o întreagă rețea de povestiri încîlcite.

— Mai bine la mînăstire ; dar ei spun că mînăstirea a devenit un lucru prea scump. De la dezastrul cu rășina, nu-ți poți închipui ce înnebuniți sînt... Și frica asta de sărăcie ! A fost un singur bal, anul trecut, un biet bal la familia Courzon. Nu m-au lăsat zicînd că sînt prea tînără și că în postul Paștelui nu se dansează ! Pur și simplu nu voiau să cheltuiască bani pentru rochie. Ba da ! nu mă contrazice, mamă. Dumneata îi cunoști mai bine decît mine. Cred c-o auzi pe bunica spunînd : „Amabilitățile nu se primesc cînd n-ai posibilitatea să le întorci". Rîzi, nu ? Recunoaște că o imit bine.

— E bunica ta, Marie !

— Nu, mamă ! Barem dumneata să nu mă dăscălești. N-o judec... O detest în măsura în care depind de ea... Lîngă dumneata am să uit, am să-l uit pe tata. Îmi va fi ușor să nu-i mai urăsc cînd n-o să-i mai văd toată ziua pe urmele mele. Dumneata, dumneata mă vei înțelege...

— Nu, Marie, nu trebuie să vorbești așa... Nu !

Se întorcea la ea, o prefera celorlalți... Ce răzbunare ! Oare Marie cunoștea dosarul procesului mamei sale ? Ce știa ea în mod precis ? Probabil că Bernard îi spusese destule ca s-o înspăimînte... Pe vremuri, în scurtele lor întrevederi, Thérèse

observase la fetiță reacții temătoare... Și totuși astă-seară ea se afla aici...

— Nu, scumpa mea : tatăl tău are lipsurile lui, dar nu e un om zgîrcit.

— Nu știi cît s-a schimbat. Dacă acum cincisprezece ani nu era de suportat, dar astăzi ? Nu-ți poți închipui... Trebuie să-i auzi, pe bunica și pe el : „Astăzi nu se mai poate economisi nimic... Tot ce pui deoparte se pierde ; iar restul se duce la perceptor. Va trebui să muncești, draga mea... Vom ajunge și aici : va trebui să muncești !" Dacă i-ai vedea ce mutre fac cînd eu le răspund : „Ei bine ! Ce nenorocire ! o să muncesc..." Ar vrea să mă vaiet împreună cu ei. Nu înțeleg că eu îmi accept epoca.

„Cuvîntul acesta nu-i al unei fetițe, se gîndea Thérèse. Repetă o frază auzită la o prietenă mai mare poate, sau la un băiat..."

— Marie, privește-mă în ochi.

Fetița lăsă paharul pe masă și îi zîmbi.

— Din tot ce-mi povestești tu nu văd decît motive de agasare, de enervare chiar, dacă vrei... Dar lucrurile acestea nu justifică revolta împotriva alor tăi și nici, mai ales, venirea ta la mine...

Spusese ultimele cuvinte cu un glas aproape șoptit.

— Cred că la mijloc este altceva... Ceva pe care trebuie să mi-l spui...

Fetița nu-și plecă fruntea. Thérèse abia își dădu seama, după o clipire a pleoapelor, după o bruscă îmbujorare că pusese degetul pe rană.

— Marie, tu nu mi-ai spus tot...

— Nu mi-ai dat răgazul... Ești prea perspicace, mamă. Ghicești totul.

— E foarte drăguț ?

— Drăguț ? nu : dimpotrivă. Drăguț ? Iată într-adevăr unul din cuvintele pe care el le detestă... Este cineva, să știi !

Își aprinsese o țigară, își proptise coatele de masă ; o femeie, dintr-o dată o femeie în toată puterea cuvîntului.

— Draga mea fetiță, povestește-mi totul.

— Credeai că venisem pentru altceva ?

— Doar pentru asta, bineînțeles !

— Bineînțeles !

Iarăși vechea durere binecunoscută. De data aceasta Thérèse crezuse că atinsese acel stadiu fericit cînd ființa iubită nu-ți mai poate face rău, pentru că nu mai aștepți nimic de la ea. Dar nu există dragoste total dezinteresată. Oricît de puțin am da, așteptăm ceva în schimbul dăruirii noastre. Thérèse credea că prevăzuse totul dinainte : se înarmase ; își adunase toate forțele ca să îndepărteze fata de ea, ca s-o redea tatălui ei ; și iată că, brusc, descoperea că era inutil s-o îndepărteze, pentru că ea nu se apropiase : „Nu pentru mine

a venit... Puteam să mor fără s-o revăd dacă n-ar fi avut nevoie de serviciile mele... Şi-a reamintit de existenţa mea în ziua în care a trebuit să se apere împotriva tatălui ei, să-şi apere dragostea..." Thérèse simţi din nou gustul acela amar: pînă şi în dragostea pentru propria-i fiică dădea peste vechiul duşman, duşmanul ei de totdeauna, pasiunea pe care fiinţa iubită o are pentru un altul. Totdeauna fusese căutată în interesul acestei pasiuni. Totdeauna făcuse servicii altora; totdeauna se slujiseră de ea.

Marie o privea neliniştită: maică-sa se schimbase la faţă. Copila nevinovată nu ştia că masca aceea crudă şi şireată, gura aceea strînsă, ochii aceia reci, toate acestea alcătuiau, pentru majoritatea celor care o cunoscuseră, chipul adevăratei Thérèse. Simţi că se pierde la auzul glasului neaşteptat de blînd:

— De ce vrei să mă amesteci în poveştile tale?

— Eşti ultimul nostru sprijin.

— Puteam să mor, Marie! Dacă n-ai fi avut nevoie de mine...

Izbucni într-un rîs repede întrerupt. Tînăra fată se simţi jignită şi îşi privi mama în faţă:

— Dar mamă, nu eu te-am părăsit!

Thérèse îşi întoarse capul, îşi acoperi ochii cu mîna. Marie se ridică s-o sărute. Dar Thérèse se feri.

— Ei hai, ridică masa.

Cînd fetița se întoarse din bucătărie, maică-sa stătea în picioare, sprijinită de cămin. Îi spuse fără s-o privească :

— N-am părăsit pe nimeni, Marie. Eu sînt, din naștere, o părăsită. Tu nu poți pricepe.

Nu, ea nu pricepea. Dar, tulburată, încercă din nou să-și sărute mama, care se feri cu blîndețe.

— Te iubesc, mamă, nu crezi ? Văd că nu crezi. De ce nu mă lași să te sărut ?

— Știi tu de ce, Marie !

— Știu ?

Thérèse își scutură capul :

— Să lăsăm lucrurile astea... Te ascult, draga mea. Povestește.

Ea nu se lăsă rugată. O atrăgea pe Thérèse pe drumul întortocheat al discuțiilor nefericite pe care le avea cu tatăl și bunica ei din pricina lui Georges Filhot, pe care fata-l iubea. Iar ei se prefăceau că nu vor să audă vorbindu-se despre o căsătorie pe care o considerau umilitoare. Săraciți cum erau, aproape ruinați, Thérèse se mira că se mai credeau încă îndreptățiți să aibă prioritate.

Își amintea prea bine de membrii acestei familii Filhot, care, timp de un secol, fuseseră dijmași chiar pe moșia familiei Desqueyroux și despre bătrînul Filhot, pe care în copilăria ei îl văzuse tricotînd în timp ce-și păzea oile. Fiul și nepotul, deveniți angrosiști, cîștigaseră o avere uriașă în timpul războiului. Dar, zicea Marie, și-o pierdu-

seră în parte, iar Bernard Desqueyroux, care la un moment dat fusese gata să cedeze, devenise iarăşi neînduplecat, cu atît mai mult cu cît familia Filhot se arăta şi ea cu totul împotriva acestui proiect ; Marie era convinsă că din orgoliu.

— Bagă de seamă că ei sînt foarte bogaţi. Sigur, se resimt după criză. Auguste Filhot (tatăl lui Georges) dăduse o lovitură uriaşă : mai mult de douăzeci de mii de hectare de pădure ; urma să achite preţul cumpărării, cum făcea totdeauna, din vînzarea lemnului tăiat, iar pămîntul îi rămînea pe nimic... Dar l-a prins scăderea preţurilor... Oricum, chiar şi aşa sînt mai bogaţi decît noi... Sigur, există problema asta a familiei ! dar el este un tip foarte distins ; de altfel este un spirit superior : va urma cursurile Facultăţii de ştiinţe politice.

Thérèse se gîndea : „Cuvintele acestea nu i se potrivesc ; repetă fraze auzite în anturajul ei. Cînd eram tînără debitam aceleaşi prostii. În familie, ceilalţi ne impun punctul lor de vedere : noi nu putem decît înota în această apă sălcie ; să fim mulţumiţi că nu ne înecăm !“

Şi apoi, ce rost mai aveau toate astea acum ! Ştia pentru ce urcase fata în trenul de Paris. Georges Filhot urma să se înscrie la cursurile Facultăţii de ştiinţe politice : Marie avea interesul să nu stea departe de el.

— Oh ! aş fi avut puterea să îndur despărţirea. Bineînţeles, aş fi avut acest curaj... Dar înţelegi, mamă : ar fi trebuit să am încredere. El este un

băiat... Nu ştiu dacă sînt mulţi ca el. Mă iubeşte, da, dar numai cînd sîntem împreună. N-o să-ţi spun decît dumitale : uneori afirmă nişte lucruri îngrozitoare. Zice : „Cînd nu mai eşti lîngă mine, s-a sfîrşit ; mă gîndesc la lucrurile care mă interesează şi la fiinţele pe care le văd..." Sînt sigură că mă preferă oricărei alta ; dar cînd lipsesc, nu mai cîntăresc greu ; aşa este el. Atunci, pricepi ce ar însemna această despărţire ?...

— Da, de aceea ai venit ? Dar tu nu te-ai gîndit... draga mea fetiță, nu te-ai gîndit (Thérèse șovăi o clipă) că te pot compromite ?

Marie se îmbujoră şi ripostă cu glasul slab.

— N-ai dreptate, mamă !

— Eram un om uitat. Timpul mă acoperise, mă îngropase... Oamenii nu mai știau că avuseseși o mamă. Şi dintr-o dată, iată că tu vii și mă dezgropi. Şi nu-ţi ajunge că mă smulgi din mormînt, te foloseşti de mine, te pui sub protecția mea, tu și dragostea ta. Sub protecția...

Ea își rosti numele şi pronumele cu un glas atît de scăzut, încît Marie abia o auzi.

— Gîndește-te ce ecou trezește numele meu în mintea oamenilor...

— Nimic de care trebuie să roșesc, mamă.

Fetiţa îi răspunsese cu tonul cel mai calm.

— Ești nebună, Marie ?

Dar fetiţa se ridică fără să spună nimic, se îndreptă spre maică-sa, o luă în brațe. Thérèse o respingea și repeta :

— Ești nebună... tu știi...

— Da, știu. Și ce-i cu asta ?

— Dacă știi...

— Știu... în sfîrșit, am ghicit, dacă preferi.

— Și totuși mă săruți ?

— O ! mamă, nu te judec. Și dacă te-aș judeca...

Stăteau în picioare, una în fața celeilalte. Thérèse schiță gestul de a-i acoperi gura cu mîna :

— M-ai ierta ?

— Să te iert ? Dar n-ai făcut nimic...

— Povara care te apasă pentru că ești fiica mea...

— E un lucru așa de grav ?

— Știi alt lucru mai grav pe lume ?

— Dar, mamă...

Thérèse, uluită, o privea :

— Totuși, cîte ți-or fi auzit urechile !

— Au presupus desigur că n-aș fi putut îndura calomniile lor : trebuie să-ți mărturisesc că n-au precizat niciodată nimic...

— Cum ? și lipsa mea, cum au motivat-o ?

— N-au precizat niciodată nimic. O dată sau de două ori, tata a vorbit în fața mea despre nepotrivire de caracter. Și în fond, dincolo de tot ce s-a putut întîmpla, eu cred că are dreptate și că totul se reduce la asta. Nepotrivire de caracter.. sînt în măsură să știu ce înseamnă lucrul acesta !

Thérèse, care își plecase capul, și-l ridică acum și o studie pe Marie. Era oare posibil ca bănuiala crimei s-o tulbure atît de puțin ? O uimea faptul

că soacră-sa și Bernard tăcuseră. Trebuia să se încline în fața acestei milostiviri neprevăzute. Oh ! nu pentru Thérèse adoptaseră ei tăcerea, ci pentru onoarea familiei, pentru menajarea sensibilității Mariei. Oricum, indiferent de ce urmăriseră, nu spuseseră niciodată nimic care s-o poată înjosi pe Thérèse în mintea fiicei sale. Dar atunci...

— De ce mă privești așa, mamă ?

— Mă gîndeam... mă gîndeam că ar trebui să-l admir pe tatăl tău, care ar fi putut să mă coboare în ochii tăi.

— Să te coboare în ochii mei ? Dar tocmai de aceea te iubesc și mai mult !

Thérèse se ridicase și se apropiase de bibliotecă. Întoarsă cu spatele la fiică, lua cîte o carte, o așeza la loc.

— E cu neputință să știi... dacă ai ști...

— Ei bine ! Ce ! Ai iubit pe altcineva ! Ai plecat ? Asta e ? Nu era greu de ghicit ! De ce ți-aș purta pică ?

Așadar asta credea fetița, asta bănuia ! Trebuia să-i deschidă ochii. Nu putea merge pînă la capătul mărturisirii : lucrul acesta era peste puterile Thérèsei. La ce bun, de altfel ? Era de-ajuns să-i spună orice ca s-o îndepărteze.

— Vino încoace. Nu, nu : nu pe brațul fotoliului. Nu, nu vreau să mă săruți. Așază-te cuminte pe acest scaun scund care e de la Argelouse și căruia mătușa Clara îi spunea scăunel. Ascultă :

e un lucru foarte frumos, această discreție cu privire la mine. Într-adevăr, foarte frumos. Ar fi putut să-ți spună...

— Dar, mamă, faptul că n-ai putut suporta viața de acolo te ridică în ochii mei !

— Dar familia Filhot ? Ei ce spun despre asta ?

Marie păru stingherită. Da, neîndoios, ei făcuseră adesea aluzii la anumite întîmplări pe care tînăra fată nu le cunoștea. Insinuaseră că dacă cineva trebuia să facă concesii, atunci aceasta era familia Desqueyroux. Dar felul în care vedeau lucrurile cei de la Saint-Clair și de la Argelouse nu o interesa pe Marie.

— Ascultă, apropie-te. Aș dori să fie întuneric cînd îți vorbesc. Întoarce-te la Argelouse, fata mea. Repede, repede... nu mă întreba nimic.

Ea adăugă aproape șoptit : „nu sînt demnă..." Și cum Marie n-o auzea, repetă :

— Nu sînt demnă.

— O mamă este întotdeauna demnă...

— Nu, Marie.

— Știi ce descopăr eu dintr-o dată ? Că dumneata ești cu mult mai mult omul epocii dumitale, decît îmi închipuiam eu ! Scumpă mamă ! Dumneata singură te judeci, la fel cum au făcut-o și cei de la Saint-Clair și Argelouse. Te condamni în numele acelorași principii ; ridici un munte din ceea ce pentru o fată de vîrsta mea nu conține nimic condamnabil. Dumneata crezi că dragostea este un lucru rău...

— Nu, nu cred că dragostea *ta* este un lucru rău.

— Dar, mamă, dragostea rămîne întotdeauna dragoste, faptul că erai căsătorită nu...

— Tu nu mai ai sentimente religioase, fetița mea ?

Marie își scutură capul și cu un ton plin de importanță :

— Georges m-a ajutat să depășesc acest stadiu... Lucrul acesta te face să rîzi, mamă ?

Thérèse se străduia să rîdă : toată vulgaritatea unui om rezidă într-un cuvînt, în felul în care îl rostește. O durea faptul că Marie spusese : „acest stadiu". Fetița își trăsese scăunelul și genunchii ei se atingeau de ai mamei. Își proptise pe ei mîinile împreunate și o contempla pe Thérèse cu expresia aceea atentă și pasionată pe care o au tinerele fete cînd își fac destăinuiri, cînd vorbesc despre dragostea lor.

— Înțelege-mă : nu mă obliga să-ți spun despre mine mai mult decît îmi este cu putință. Nu, dragostea nu este în mod obligatoriu un lucru rău... dar lucrul acesta devine îngrozitor cînd nu este mascat de o aparență de iubire !

Ea rosti aceste cîteva cuvinte cu glasul aproape stins.

Marie întrebă :

— Ce-ai spus ?

— Nimic, nimic...

Tăcură amîndouă. Ce mari păreau ochii Mariei ațintiți asupra mamei sale. Fata se depărtase puțin, cu mîinile încrucișate, cu bustul drept. Thérèse luase vătraiul și potrivea focul.

— Nu încerca să înțelegi. Eu nu sînt o persoană ireproșabilă. Imaginează-ți orice.

Repetînd cuvintele : „persoană ireproșabilă", ea auzi alunecînd pe parchet scaunul scund. Marie se retrăsese încă puțin. Thérèse își ridică mîinile, și-și acoperi ochii. Ea care nu plîngea niciodată, ce i se întîmplase în seara aceasta ? Nu trebuia ca fetița să-și dea seama că plînge.

Dar lacrimile i se prelingeau printre degete, mai fierbinți și mai repezi decît pe vremea copilăriei. Pieptul i se înălța tot ca atunci, și din nou scaunul scund se apropiase. Mîini nerăbdătoare prinseseră încheieturile mîinilor Thérèsei, o forțau să-și descopere fața.

Marie șterse obrajii mamei sale cu o batistă, apoi o cuprinse în brațe și îi acoperi cu sărutări fruntea chelită, părul rar ; Thérèse însă, dintr-o singură mișcare, se smulse din strînsoare și, ridicîndu-se, aproape furioasă, strigă :

— Pleacă... Erai gata să pleci ; îți spusesem destule despre mine : și iată că acum trebuie s-o iau de la capăt din pricina lacrimilor acestora... Cît sînt de proastă !... Nu mă mai întreba nimic, Marie. Crede-mă pe cuvînt.

Ea apăsa pe fiecare silabă :

— Nu sînt o femeie cu care să poți rămîne. Mă înțelegi ?

Marie își scutură capul :

— Ei bine ! Ce ! Ai trăit ! Și apoi ? După ce ai plecat din Argelouse, orice ai fi făcut, erai scuzată...

Thérèse nu putea totuși să-și continue mărturisirea. Nimeni pe lume n-avea dreptul să-i ceară asta. Dar, cum repeta : „Cu neputință să rămîi ! Cu neputință !" — Marie o întrerupse :

— Ah ! înțeleg. Nu ești liberă ? La lucrul acesta nu mă gîndisem. Viața dumitale este astfel organizată, încît nu mai e loc și pentru mine. Credeam că e vorba de ceva consumat...

— Exact, doar nu-ți închipuiai că o bătrînă...

S-o lase să creadă lucrul acesta ! Și totuși era necesar să-l creadă. Îi va fi silă... Era mai bine să-i spună adevărul ? Da, dar ar fi trebuit ca Thérèse să nu-și vadă fiica ridicîndu-se, aranjîndu-și părul în fața oglinzii, căutîndu-și bascul.

— Nu, nu, Marie ! n-am pe nimeni ! Am mințit.

Tînăra fată respiră adînc, își privi mama zîmbind :

— Bănuiam eu...

— Sînt singură. Niciodată n-am fost mai singură.

— De acum înainte vei avea pe cineva lîngă tine.

Thérèse urmărea din ochi fata, care își arunca din nou bascul pe scaun, se instala iarăși în fața

ei, îi căuta privirea. De ce fusese atît de lașă ? Totul era pe punctul de a se aranja : ar fi însoțit-o pînă la Palais d'Orsay. Dimineața, în zori, i-ar fi telegrafiat lui Bernard Desqueyroux... Iar acum, trebuia să reînceapă această luptă extenuantă.

O implora pe Marie să fie înțelegătoare, să o creadă pe cuvînt : îi pricinuise soțului ei cele mai grave nedreptăți ; și totuși el s-a arătat mărinimos, mai mult chiar decît își imaginase ea ; nu-i spusese nimic prin care s-o coboare în ochii Mariei sau s-o facă odioasă...

— Dacă asta-i ceea ce te oprește...

Marie șovăi o clipă, se apropie de maică-sa, se așeză pe brațul unui fotoliu :

— Ascultă, mamă, e mai bine să afli totul... E limpede că nu mi s-a spus nimic... din scrupul religios, cred. Tăcerea lor nu înseamnă însă bunătate, poți să mă crezi, s-au despăgubit cu ce se clevetea în afară... De fiecare dată cînd într-o discuție riscam să-ți pronunț numele, oamenii roșeau, își întorceau ochii... De altfel acum, nu mă mai expun la astfel de situații. Chiar Georges, (vrei într-adevăr să-ți spun totul ?) — dacă există cineva cu care pot vorbi pe față, acela este el. Ei bine ! N-am izbutit încă să găsesc momentul în care să ne explicăm deschis cu privire la dumneata. Îmi dau seama că-și închipuie Dumnezeu știe ce ! Aș vrea să-i deschid ochii. Imposibil. Dacă insist, își ia pălăria. Ah ! nu, cu siguranță că ei nu

te-au menajat ; cît despre dumneata n-ai nevoie să te ostenești să le mulțumești. Cred chiar c-au mers „prea departe“ dacă familia Filhot pe care înrudirea cu noi ar trebui s-o flateze, are tupeul să facă nazuri. Ce stare de spirit, nu ? Pentru că mama mea n-a consimțit să moară sufocată într-o casă din Argelouse... Mamă, așa-i că nu-mi porți pică pentru tot ce ți-am spus ?

Thérèse o respingea, rămînea neînduplecată. În clipa cînd începu să vorbească, avea aerul unui om care alergase, atît de tare gîfîia. Rosti :

— Ei bine ! Vezi ? Îți produc necazuri... Din pricina mea riști să nu te măriți... Georges Filhot știe că te afli la mine ?

Marie își scutură capul cu un aer încurcat.

— I-ai ascuns că vii aici ?

Ea răspunse că avea de gînd să-i facă o surpriză.

— Mă gîndeam că bucuria de a mă ști la Paris îl va face să treacă peste...

— Peste prezența mea ? Ei bine ! Nu ! Nu ! Părăsește-mă imediat. Viitorul tău depinde de lucrul acesta. Nu mă obliga să-ți spun mai multe.

Ea se aplecase din nou spre foc. De data aceasta Marie păru tulburată. Se îndepărtă cîțiva pași, își cercetă mama :

— Dar bine, mamă, în fond ce-a fost ? Doar nu ești o leproasă ?

Thérèse murmură :

— Nici nu știi cît adevăr grăiești... și respiră adînc. În sfîrșit ținta fusese atinsă. Marie privea în jurul ei, își căuta lucrurile. Te conduc cu taxiul ; te instalez la Palais d'Orsay și mîine dimineață voi veni să te sărut înainte de urcarea în tren... Trenul pleacă la ora șapte și cincizeci sau la opt și zece... nu-mi amintesc bine. Or să ne spună la hotel.

Thérèse nu-și reținea lacrimile. Nu mai avea rost să încerce s-o înșele. Tristețea ei era învăluită de o stare de ușurare : făcuse ceea ce trebuia să facă ; și în orice caz evitase să abordeze subiectul îngrozitor... Dar dintr-o dată apropiindu-se de maică-sa, cu privire cutezătoare, Marie îi spuse că nu va pleca înainte de a fi aflat esențialul faptelor care i se ascundeau de atîția ani de zile :

— Nu e vorba de mine, nici de dumneata, ci de Georges. Trebuie să știu ce ne desparte. Dacă lucrul acesta pe care nu-l cunosc este așa cum dumneata mă lași să înțeleg...

Acest ton amenințător o făcu pe Thérèse să-și recapete sîngele rece. Îi rezistă.

— Ți-am spus destule. Închipuie-ți ce vrei. De altfel acum, din moment ce ești avertizată, îți va fi mai ușor să tragi oamenii de limbă. E chiar ciudat că la pension nici una din colegele tale n-a făcut nici o aluzie... N-ai primit niciodată nici o scrisoare anonimă ? M-ar mira ca de data aceasta oamenii să fi fost deasupra a ceea ce ești îndrep-

tătit să te aștepți de la ei. Dar observ că te pun pe gînduri...

O scruta pe Marie, care avea fața încordată, privirea pierdută... Da, în mai multe rînduri fetița își dăduse seama că apariția ei întrerupea anumite discuții, că brusc toată clasa o privea, ca și cum cuvintele profesoarei ar fi conținut vreo aluzie pe care ea n-o putea înțelege. Dar ceea ce îi acapara, în clipa de față, toată puterea de concentrare era amintirea unui incident survenit anul trecut : țărăncuța aceea, Anaïs, care era de-o vîrstă cu ea și pe care i-o dăduseră în chip de cameristă... Păruse la început că se atașase cu pasiune de Marie. Marie însă nu se purta deloc blînd cu ființele care o iubeau și pe care ea nu le iubea. Fata asta negricioasă îi era de altfel antipatică, ba îi producea chiar scîrbă, fiind neîngrijită și mirosind urît. I se adresa adesea cu tot felul de vorbe aspre pe care fata păruse că le suportă destul de bine pînă în ziua cînd, ca tot tîrgușorul de altfel, a aflat că tînărul Filhot „o vizita" pe domnișoara. Mai tîrziu s-a descoperit că ea era autoarea bîrfelor care circulau pe atunci (lăsase să se înțeleagă că într-o noapte Marie îl primise pe băiat în camera ei). A fost dată afară, și în urma unei explicații violente, chiar părinții fetei au trebuit să părăsească ferma.

Două sau trei luni mai tîrziu, Marie găsise în cutia de scrisori un plic cu un fragment de articol decupat dintr-un jurnal parizian. Era vorba de o

crimă despre care se discutase cîteva zile în șir ; Marie nu citea nici un fel de ziar și habar n-avea de nimic. Cu toate acestea urmărise cu atenție rîndurile pe care o mînă necunoscută le decupase special pentru ea. Era un pasaj dintr-un rechizitoriu, după cîte-și dăduse seama ; dar comentariul în care ar fi putut afla vreo lămurire lipsea.

Zadarnic a căutat în *La Petite Gironde* și în *La Liberté du Sud-Ouest* vreo aluzie cu privire la drama aceea. Tăietura pe care o primise apăruse cu siguranță în urmă cu mai multe săptămîni. Putea cu ușurință să spună textul acela pe dinafară, fără să-i scape nici un cuvînt : *„Domnilor jurați, onorabilul apărător va apela îndată la inimile dumneavoastră de părinți, va căuta să vă înduioșeze asupra soartei copiilor acuzatei. Ei bine ! în numele dreptății și al societății ultragiate, îndrăznesc și eu să evoc în fața dumneavoastră ființele acestea nevinovate. Ele sînt primele victime ale acestei creaturi denaturate. Din pricina acestei femei, de acum încolo, cît vor trăi, ei vor fi arătați cu degetul ; și mereu vor auzi în preajma lor fraza cumplită : «Priviți-i ! iată copiii otrăvitoarei».“*

Timp de o clipită ochii Mariei îi întîlniră pe ai mamei sale. Cea care își plecă ochii fu Marie. În mintea ei nu se stabilise niciodată nici cea mai mică legătură între fapta necunoscută a Thérèsei Desqueyroux și o afacere criminală... cel puțin în conștiința ei clară. Totuși se ferise să-i arate

tatălui ei tăietura din ziarul parizian şi o arsese fără să sufle o vorbă nimănui — din apatie, poate, sau din lene de a gîndi, din nepăsare, din frică de complicaţii...

De altfel, în această clipă chiar, îşi spunea că a înnebunit : nimeni din familia lor n-a murit asasinat, nimeni n-a fost niciodată dat în judecată ; mama sa a fost întotdeauna liberă, oricît de departe o duceau amintirile.

Thérèse o privea cum suferă. Avea o stare de uscăciune sufletească, de indiferenţă. Nu mai simţea nimic. Îşi aştepta verdictul. Credea că poate nu va mai trebui să vorbească nimic ; doar să răspundă la una sau două întrebări şi cu asta gata.

Cine murise din familie ? se întreba Marie. Mătuşa Clara ? Nu-şi amintea de această fată bătrînă. Întîmplarea aceea însă nu se putea referi la ea : maică-sa o iubise foarte mult, o plîngea încă. Cu siguranţă victima trebuia căutată în afara familiei !

Uneori cîte o picătură de ploaie se auzea căzînd pe balcon, izolată de toate celelalte. Marie urma să-şi interogheze mama... Thérèse îşi spunea că o să-i răspundă prin *da* sau prin *nu*. Aştepta lovitura. Şi dintr-o dată :

— Jură-mi că n-a murit nimeni din pricina dumitale.

— Nimeni, Marie. Îţi jur.

Tînăra fată respiră.

— N-ai fost niciodată judecată, mamă?... În sfîrșit, vreau să spun, de un tribunal?

— Niciodată.

— E greșeala dumitale: toate reticențele dumitale. Mă ierți, nu?

Thérèse își înclină capul.

— Dacă n-ai avut niciodată nici o răfuială cu justiția...

— N-am spus asta, copila mea... deloc! Am spus că n-am fost niciodată dată în judecată...

— Te joci cu cuvintele!

— E totuși simplu: am avut răfuieli cu justiția, dar ancheta s-a încheiat repede — am beneficiat de un ordin de neurmărire. Asta-i tot. Acum lasă-mă.

— Dar dacă ai beneficiat de un ordin de neurmărire...

Thérèse se ridică, luă pălăria și pardesiul fetiței și vru s-o împingă spre ușă. Dar tînăra fată, sprijinită de bibliotecă, nu se urnea din loc.

— Ai milă de mine, Marie.

— Ai zis că n-ai omorît pe nimeni...

— Pe nimeni.

— Erai, deci, nevinovată?

— Nu.

Thérèse se reașeză pe scăunel, cu coatele pe genunchi, cu trupul ghemuit.

— O singură întrebare doar: numele victimei; apoi te las. Jur că am să plec. Un străin?

Thérèse făcu semn că nu.

— Cineva din familie ?

Ea înclină capul.

— Mătușa Clara ? Nu ?... Tata ?

Părea că se joacă de-a portretele, ca pe vremea cînd era fetiță. Acuzata nu-și ridica ochii, nu-și desfăcea mîinile : nici un mușchi al feței ei nu se mișca și totuși Marie era sigură că a ghicit. Thérèse stătea ca pietrificată, în timp ce tînăra fată își încheia pardesiul fără să se mai gîndească să pună alte întrebări. Nu, ea nu dorea să afle mai multe despre povestea asta ; restul nu o privea. N-o interesau tainele vieții altora, nici chiar ale propriei sale mame. Îi era de-ajuns că înțelesese că nu se va putea căsători cu Georges Filhot. Doar dacă i s-ar oferi... Chiar și-așa trebuia ca el să accepte...

— În camera mea e o umbrelă... Așteaptă o clipă... Mă înțeapă inima ; o să treacă. Trebuie să te însoțesc pînă la hotel.

Marie răspunse că nu era nevoie. Îi cerea doar un avans de bani ca să-și plătească camera și biletul. Îi va trimite un mandat de la Saint-Clair.

Evident, nu voia să-i rămînă datoare cu nimic mamei sale. Dar trecuse de miezul nopții ; nu putea fi lăsată să plece singură, se gîndea Thérèse, cu toate că hotelul d'Orsay era la doi pași. Ea repetă :

— Nu poți umbla singură în toiul nopții.

— Mai bine oriunde decît aici.

— Așteaptă să mai stea ploaia.

— Aştept să-mi dai bani.

„Aştept să-mi dai bani“, o mică frază ştiută de Thérèse, o mică frază familiară. Auzind-o ar fi izbucnit în rîs dacă nu s-ar fi temut că-şi zgîndăreşte durerea din umărul stîng şi din braţ. Spuse :

— Ajută-mă să mă ridic.

Vorbise probabil cu un glas prea stins, deoarece Marie părea să n-o fi auzit. Atunci, Thérèse se sprijini de cămin, se îndreptă, înăbuşindu-şi un vaiet, şi intră în camera alăturată. Marie auzi zgomotul cheii în broască. Nu se gîndea la maică-sa, ci la Georges, care se afla la Paris, de cîteva zile chiar. Trebuia oare să plece fără să-l vadă ? La urma urmei n-avea de ce să-l dezlege de promisiunea făcută, deoarece cu siguranţă el cunoştea toată drama de multă vreme... Nu, nu, nimic nu era pierdut. Cel mai înţelept lucru era să se întoarcă cît mai degrabă la Saint-Clair, iar Georges să nu afle nimic despre această călătorie sinistră. Georges ! Georges ! În clipa aceea Marie era preocupată numai de el. Nu realiza deloc ceea ce simţea mama ei, care se întorsese şi se ghemuise pe scăunel. În orice caz de acum înainte Marie putea să spună alor săi că pentru fiica Thérèsei Desqueyroux căsătoria cu Georges era de nesperat... În privinţa aceasta cel puţin avea toate cărţile în mînă. Pericolul s-ar ivi din partea familiei Filhot... Dar ce ! Ei s-ar fi opus cu mai multă dîrzenie împotriva căsătoriei dacă, în realitate,

n-ar fi dorit-o. Esenţialul era ca Georges să nu se dea bătut. Totul depindea de Georges...

Acum Marie cerceta cealaltă faţetă a problemei : nu o singură dată, ci cu orice prilej, Georges nu pierdea ocazia să-i spună sus şi tare că el n-avea nevoie de nimeni. Cînd se gîndea la lucrul acesta o apuca groaza... De ce să se amăgească ? Cît timp erau împreună, sau cînd respirau în acelaşi loc sub soare Marie simţea un oarecare răgaz. Dar cîtă ameninţare în această instalare a lui Georges la Paris ! Şi iată că aici nu mai putea fi lîngă el... Într-adevăr, pentru ce ? Pentru ce să cedeze acestui prim impuls de groază ? Nu fusese stabilit o dată pentru totdeauna că-şi va petrece în fiecare an cîteva zile la mama sa ? Lui Georges lucrul acesta i s-ar fi părut foarte firesc. Ar fi fost de acord ca din pricina lui să-şi prelungească şederea. Da, judecînd la rece, fusese o proastă ! Ceea ce se petrecuse în urmă cu cincisprezece ani n-avea nici o legătură cu ea. Ca şi cum o fată de vîrsta ei ar putea fi solidară cu o bătrînă isterică, căreia cu siguranţă că-i plăcea să-şi mai şi exagereze aventura... Dacă procesul i se clasase, înseamnă că nu fusese chiar atît de vinovată pe cît voia ea să pară... Şi mă rog, vinovată sau nu, pentru ce acest fapt divers uitat ar fi avut ecou în viaţa unei tinere fete ? Ea se reaşeză pe fotoliul din faţa scaunului scund şi atinse uşor mîna Thérèsei, care tresări, îşi înălţă capul şi nu-şi crezu ochilor : Marie îi surîdea cu

un surîs forțat, desigur, care făcea să-i tremure puțin colțul buzelor, dar în sfîrșit dezarmase; spunea :

— Mamă, te rog să mă ierți.

— Ești nebună ! Tu-mi ceri iertare ?

— Mi-am pierdut capul : am cedat primului impuls... M-am prefăcut că simt ceea ce se cuvine să simți în fața unei asemenea descoperiri. Dar astea nu sînt adevăratele mele sentimente... Mă crezi ?

— Cred că ți-e milă de mine, vrei să mă consolezi...

— Uite, mamă, vreau să-ți dau o dovadă... Citise cumva romanul *Pierre și Jean* de Maupassant ? Marie îl împrumutase de la „Panbiblion". Georges zicea că era „coco", toți romancierii epocii acesteia i se păreau superficiali... Și trebuie să-ți mărturisesc că *Pierre și Jean*... Drama se desfășoară în jurul descoperirii pe care o face un fiu în legătură cu nașterea sa ilegitimă și cu pasiunea pe care a avut-o mama sa... Ei bine ! Marie nu-i putea spune cît de absurd i se păruse faptul că niște copii își atribuie rolul de judecători față de cei care i-au născut, le cercetează în amănunțime viața sentimentală, se indignează sau disperă pentru lucrurile pe care le descoperă. Da, știu că la dumneata este vorba de altceva ; dar, în sfîrșit, există o asemănare ! Eu, dimpotrivă, mă voi simți mai în larg cu dumneata. Atîta timp cît nu știam nimic, era firesc ca dumneata să împărtășești părerea familiei, să te prefaci că ești

de acord cu unele din principiile ei, dar acum e inutil să vrei să mă înșeli...

Thérèse o studia : iată deci unde voia să ajungă fetița ; credea că, demascată, mama va deveni complicea ei — cine știe ? că-i va îngădui să se întîlnească cu Georges...

— Ascultă, Marie... Își căuta vorbele... Oare cînd se va sfîrși discuția asta extenuantă ?... Ascultă, Marie : ai dreptate cînd afirmi că nu vrei să mă judeci ; dar înseamnă că m-ai și judecat dacă mă crezi în stare...

— Dar ce-ți imaginezi ? Nu-ți cer un lucru pe care o mamă nu-l poate face pentru fata ei.

Uitase să simuleze tonul tandreței. Vorbea sec. Thérèse o întrerupse :

— Acum știi de ce nu-mi este îngăduit să-i dau tatălui tău pricini de a se plînge.

— Cît de înțelept vorbești, mamă ! Dacă te-ar auzi oamenii, nu și-ar crede urechilor.

— Marie...

Furia fetiței izbucni brusc.

— Dar, în sfîrșit, dumneata ai iubit ; știi ce înseamnă lucrul acesta. Eu, care abia încep, mi se pare că nu mai am nimic de învățat. Îți repet : sînt sigură de Georges numai cînd îl văd tot timpul. Dacă se îndepărtează, îl pierd. Acest timp petrecut la Paris va fi o încercare cumplită pentru mine... E clar : renunț să mă stabilesc la dumneata, dar e normal să vin să stau aici din cînd în cînd...

— Mă voi conforma instrucțiunilor tatălui tău.

— Cu ce ton îmi vorbești! Frazele astea cuminți și burgheze în gura dumitale...

Thérèse îi tăie vorba :

— Termină, te rog ! Nu simți că sînt la capătul puterilor ? Ține, ia cheia. Alege-ți cearșafuri în dulapul din sufragerie şi fă-ţi patul în camera mică din fund. O să-i telefonez tatălui tău îndată ce se deschide poşta... Nu ! Nici un cuvînt.

Întinse cheia, fără s-o privească pe Marie. Cînd își înălță capul, tînăra fată dispăruse. Thérèse auzi în fundul apartamentului zgomotul cheii învîrtindu-se în broasca dulapului cu lenjerie, apoi o mișcare de mobile care dură destul de mult timp. Puțin mai tîrziu, intrînd în vestibul, își aținti urechea și deslusi respirația ritmică a fetei. De s-ar putea culca și ea în sfîrșit ! Ştia că n-o să adoarmă, dar va fi bine să se întindă, să facă pe moarta. Or, împotriva oricărei așteptări, cum stinse lumina și închise ochii adormi. Căzu brusc în somnul cel mai adînc, și nimic din ce se petrecuse în timpul serii nu-i apăru în vis ; nici o vorbă rostită nu țîșni din adîncul conștiinței sale. Natura copleșea cu odihnă acest animal frînt de oboseală. În camera învecinată un tăciune aprins mai arunca reflexe roşii. Zorile iluminară mobila în dezordine, scaunul scund pe care Thérèse suferise, sticla de șampanie uitată pe consolă.

III

O trezi zgomotul aspiratorului. Primul gînd care îi veni fu : „Prea tîrziu s-o previn pe Anna..." Intrase desigur la fetiță. Thérèse se înfășură într-un halat vechi de molton și își întîmpină servitoarea, care își luase mutra din zilele ei rele.

— Ai intrat în cameră ?

— Da ! Ce dezordine !

— Ai trezit-o ?

— Nu mai era nimeni.

Plecase.

Thérèse străbătu sufrageria, deschise ușa : cămăruța era într-adevăr goală ; valiza dispăruse. Poate că Marie prinsese trenul de Bordeaux ; dar putea la fel de bine să se fi întîlnit cu băiatul...

— Doamna dorește să-i aduc cafeaua ?

Pe Thérèse o izbi un anume accent familiar și complice la Anna. O lămuri :

— Fiica mea a venit pe neașteptate ieri seară, după plecarea ta. Mă miră că a plecat fără să mă sărute. S-o fi temut să nu mă trezească.

— Vizita această a vindecat-o pe doamna? Doamna nu se mai simte bolnavă ?

Thérèse se prefăcu a nu înțelege această ironie grosolană și-i răspunse că încă se simțea obosită. Atunci, Anna luă de pe consolă sticla de șampanie, uitată, și spuse :

— Acum știu cum s-a făcut bine doamna ! (și îi aruncă o ochiadă batjocoritoare). Cînd am fost la spital mi s-a dat și mie să beau după operație. Băutura m-a refăcut imediat.

Thérèse își înălță umerii — prea obosită, prea detașată de toate, ca să-și mai dea osteneala s-o lămurească. Îmbrăcîndu-se își spunea : „Ce-mi pasă de ce crede ea ?" Și totuși gîndul acesta o obseda într-atîta, încît aproape că uitase de Marie. Respectul pe care i-l inspira Annei, acest soi de deferență temătoare și uneori aproape iubitoare, era un lucru la care ținea. Servitoarea auzise probabil destule clevetiri, dacă încrederea i se topise atît de brusc, la prima bănuială... Anna, fetița aceasta... Va trebui așadar să renunțe și la acest ultim devotament... O viață întreagă să se tot gîndească ; să alerge mai întîi spre ce era mai urgent : să-i telegrafieze lui Bernard ca *să-și pună responsabilitatea la adăpost*. Marie avusese dreptate : toate formulele, toate vorbele mari ale clanului îi reveneau pe buze : *să-și pună responsabilitatea la adăpost*.

Ieșind din clădirea poștei de pe strada Grenelle, Thérèse șovăi o clipă : din nou acasă, din nou

zîmbetul disprețuitor al Annei ? Nu, asta era peste puterile ei. Nu dăduse nici o dispoziție pentru masa de prînz... Cu atît mai rău ! Anna o va aștepta. În ziua aceea luminoasă și rece de sfîrșit de toamnă, strada era îmbietoare. Thérèse s-ar odihni pe o terasă de cafenea, ar face o escală într-un cinematograf... Mai erau și băncile din parcuri unde soarele nu se ascunde și bisericile, în care, pitită în umbră, înconjurată de cîteva siluete prosternate, Thérèse avea sentimentul că smulge o taină, că-și lipește urechea de o ușă invizibilă. Ceea ce dorea însă mai presus de orice, era să nu se întoarcă în strada du Bac, să nu mai simtă apăsarea pereților acelora, tavanelor acelora suprasaturate parcă de suferința ei. Ah ! și mai ales să nu mai vadă chipul acesta nou al Annei : nerușinarea aceasta — să nu mai retrăiască scena cumplită din seara trecută : „M-am învinuit ; mi-am dezvăluit taina, inutil poate, dacă Marie s-o fi întîlnit cu băiatul acela... Am pierdut pe degeaba dragostea fiicei mele... Nu, adăugă ea pe șoptite (și un grup de școlari se întoarse ca s-o urmărească din ochi), lucrurile acestea-mi sînt indiferente în dimineața de azi. Nu mă mai fac să sufăr..."

Ciudată insensibilitate față de fiica sa ; părerea Annei o interesa mai mult : „Ei bine, da ; așa e..." Speranța de a o recuceri pe Marie nu avusese timp să prindă rădăcini în sufletul ei : în timp ce Anna, respectul, afecțiunea ei erau apa și pîinea acestei schimnice... Ele îi erau răpite acum...

Nu-i mai rămînea absolut nimic... Zadarnic își repeta : „absolut nimic ! absolut nimic !“ — mergînd pe trotuarul acesta al bulevardului Saint-Germain. În ceața însorită a dimineții de octombrie cu miros de asfalt și de frunze, Thérèse simțea că nu mai suferă, că era eliberată, *operată* de nici ea nu știa ce — ca și cum nu s-ar mai fi învîrtit în loc, ca și acum ar fi înaintat dintr-o dată, ca și cum se îndrepta spre ceva. Nu cumva în somnul agitat din timpul nopții rostise ea cuvintele acelea, executase fără să-și dea seama gesturile acelea care alungau vraja ? Ce făcuse sau ce pronunțase altfel decît în mod obișnuit ? În orice caz acum vedea mai limpede ; mergea într-o anume direcție.

Ar fi zis aproape că e fericită, dacă n-ar fi existat această jenă, această senzație de sufocare, această prezență a morții în inima ei... Ce frumos era cerul care se pierdea în preajma cartierului Saint-Germain des Près ! Cît de mult îi plăcea oboseala aceasta de pe chipurile tinere care rîdeau privind-o ! Nu vroia să moară ! Nu dorea să moară !

Așezată pe terasa cafenelei „Deux Magots“ se străduia să bea un păhărel de anason ca să se amețească nițel. „Să ucidem aceste remușcări care ne îngrașă orgoliul, își spunea ea. Totul îi priește orgoliului. Eram dezamăgită azi-noapte, văzînd că Marie nu merge mai departe cu interogatoriul ei. Mărturisirea mea n-a mirat-o atît cît speram...

în viața mea a existat lucrul acesta: o crimă ratată... Alte lucruri există în fiecare din viețile care mișună în piața aceasta, în cafeneaua aceasta. Dacă oamenii ar izbuti să-și dea seama că viciile lor, crimele lor, defectele lor n-au nici un fel de importanță... nici măcar ceea ce ei numesc virtutea lor... Chiar dăruirea de sine valorează mai puțin decît nimic... Mi-e scîrbă de această mică satisfacție pentru că azi-noapte aveam aerul că mă sacrific pentru Marie. Là dracu cu această mică satisfacție... Un dispreț total și profund față de sine..." Ah! iată drumul spre care trebuia să înainteze ea, în direcția aceasta! Thérèse făcu un gest care răsturnă și sparse paharul din față-i. Unul din tinerii așezați la masa vecină se ridică, adună cîteva cioburi și cu pălăria în mînă se îndreptă spre ea oferindu-i-le în mod ceremonios, în timp ce camarazii săi pufneau în rîs. Thérèse îl fixă cu ochii săi limpezi, fără o vorbă. El păru descumpănit, îi puse în față cioburile de sticlă și zise cu un ton serios:

— Vă rog să ne iertați, doamnă, sîntem tineri!

Thérèse își înălță capul și zîmbi: „Nu știe că pe mine nu mă mai impresionează nimic", se gîndea ea.

Merse pe strada Rennes, apoi pe strada La Gaité, pînă în bulevardul Maine, apoi se pierdu într-un cartier sărăcăcios, unde trebui să se oprească o clipă, pentru a-și trage sufletul. În fața ei, pe trotuar, era o măcelărie cu carne de cal. O femeie

fără vîrstă, însărcinată, cu picioarele goale vîrîte în pîslari, supraveghea cu un ochi atent măcelarul, care cîntărea o bucățică de carne vineție. Thérèse va opri primul taxi care va trece : îi va da adresa unui restaurant bun. „Nu există, își spunea ea, suferință adevărată pentru oamenii care sînt la adăpost." Ea fusese întotdeauna la adăpost.

— La Cupolă ! zise ea, instalîndu-se în mașină. Se credea ruinată ; dar posibilitățile ei de trai ar fi părut fabuloase femeii care ducea acum într-o hîrtie galbenă bucățica de carne vineție. Nu se cheamă că suferi cînd îți poți rumega suferința, scutită de orice constrîngeri. Luxul este lipit de noi. Chiar și durerea noastră este un lux. Să te poți închide într-o cameră și să plîngi... Banii aceștia care s-au aflat mereu la îndemînă în momentul necesar... Așa visa Thérèse în timp ce i se adresa pivnicerului : Aveți șampanie naturală ? Bine, atunci aduceți-mi-o... rece.

Se înapoie tîrziu. În timp ce-și căuta cheia în poșetă, auzi glasul Annei :

— Cred că vine doamna... Da ! este doamna ! Domnișoara o așteaptă pe doamna de la ora șase. A cinat... dar nu prea are poftă de mîncare.

Înaintea oricărui alt sentiment, Thérèse simți această bucurie : Anna n-o mai bănuia de minciună ; acum nu se mai putea îndoi că cea care dormise noaptea în apartament fusese Marie.

Thérèse intră în salon fără să-și scoată pălăria nici pardesiul boțit. Marie se ridică ; își pierduse strălucirea. Tenul îi era obosit, gura parcă umflată. Se făcuse urîtă. Mai întîi își anunță mama că telefonase la Saint-Clair și-și amînase sosirea pentru a doua zi.

— Simțeai nevoia să mă vezi ?

— Da, în primul rînd pentru biletul de tren : a trebuit să cheltuiesc astăzi o parte din ce mi-ai dat ieri...

Tăcu ; aștepta o întrebare, dar Thérèse o privea fără să spună nimic. Atunci fetița se hotărî :

— L-am văzut pe Georges ; am dejunat împreună...

— Și ?

Nu-i putu răspunde. Lacrimile îi țîșniră. Își scoase din poșetă o batistă deja udă.

— Dar, fată dragă, nu văd ce lucru nou...

— Lucrul nou este că i-am spus că știu adevărul cu privire la... la povestea dumitale. Atunci el a putut să-mi vorbească deschis. Părinții lui sînt din ce în ce mai ostili căsătoriei de cînd au aflat... Da, nu atît drama în sine, cît felul dumitale de viață din ultimii ani... Cu atît mai rău, trebuie să știi ! E vina dumitale ! Din pricina dumitale !

Thérèse ar fi putut crede că ziua aceea nu fusese decît un vis, că se trezea dintr-un somn lung și că se regăsea pe același scaun scund, în fața aceluiași judecător furios, dezlănțuit. Îi răspunse :

— Dar, Marie, „viaţa" aceasta, presupunînd că am dus-o într-adevăr — şi aş vrea să ştiu precis ce anume mi se reproşează : — viaţa aceasta a mea era cunoscută de familia Filhot pe vremea cînd ei priveau proiectul de căsătorie fără ostilitate, dacă te-am înţeles bine.

Marie se pierdu în explicaţii confuze : atunci bătrînul Filhot crezuse probabil că familia Desqueyroux este destul de bogată ca să poată închide ochii pentru rest. Astăzi însă cele două familii erau pe jumătate ruinate ; familia Filhot avea nevoie de bani.

— Se pare că tatăl său îi repetă într-una : „Ia pe cine vrei, dar nu o fată din landă!" Şi fireşte, noi îi oferim prea multe pretexte... Georges este deasupra tuturor acestor calcule, dar nu are încă o situaţie. Trebuie să-şi termine Dreptul... Şi apoi există atîtea alte lucruri care îl preocupă mai mult decît mine, care îl interesează mai mult decît persoana mea !

Ea plîngea cu faţa sprijinită de spătarul capitonat al fotoliului. Thérèse o întrebă ce-avea de gînd să facă. Se va reîntoarce la Saint-Clair ; îşi va relua viaţa de acolo, care i se părea de nesuportat chiar şi atunci cînd nutrea speranţa... Dar acum, înseamnă moartea. Cu capul vîrît sub braţul îndoit ea mormăi o frază pe care Thérèse n-o auzi bine.

— Îndrăzneşte să repeţi ce-ai spus mai înainte.

Fetița o privi aspru și spuse cu un ton dispreţuitor :

— Am zis : cu mine cel puțin n-o să dai greș !

— Și tu, Marie, și tu ești la fel : nimerești ținta de fiecare dată.

Umbla de colo pînă colo frecîndu-și podul palmelor. Își reamintea intrarea voioasă a Mariei cu douăzeci și patru de ore mai devreme, în chiar încăperea aceea, și tot ce înflorise brusc în sufletul ei ; „ca să ajungă în halul în care este acum", își spunea ea, aruncînd o privire în direcția căpșorului fetei, urîțit de insomnie, de deznădejde de ură. Ura aceasta, da, o meritase. Ar însemna să fie o ipocrită dacă ar da vina pe destin. Chiar dacă pe vremuri n-ar fi făcut nici un gest ireparabil, și chiar dacă ar fi rămas toată viața doamna Bernard Desqueyroux, țintuită din decembrie pînă în iulie în dosul ferestrei din salonașul care dădea spre piața mare a tîrgușorului Saint-Clair, iar în restul anului în salonul casei din Argelouse, fata ei tot n-ar fi însemnat mai mult pentru ea ; Thérèse nu era o mamă — era o femeie, în mod inexplicabil văduvită de instinctul acela care îngăduie altor mame să transmită propria lor viață ființelor pe care le-au născut. Da, chiar dacă existența ei s-ar fi scurs egală și fără zguduiri, Thérèse era sigură că, într-o seară, s-ar fi simțit la fel de mirată ca în ajun, văzînd că-i intră pe ușă o femeie, care era fiica sa. Putea să fi trăit ani de zile sub același acoperămînt, și tot așa de

brusc ar fi descoperit-o pe Marie, pe această străină, această necunoscută, cu gusturile ei, cu antipatiile ei — tot ceea ce s-ar fi format încetul cu încetul și fără știrea ei, tot ceea ce pe ea, pe Thérèse, n-o interesa, tot ceea ce era străin de ea. „Lucrul acesta n-ar fi schimbat nimic." Şi totuși, în fața dușmancei, care nu se afla acolo, în seara aceea, decît pentru a-i cere socoteală, ea se recunoştea vinovată și nu-și acorda nici o circumstanță atenuantă. Crima ei, aceea care le-a precedat pe toate celelalte, a fost că s-a împreunat cu un bărbat, că a procreat, că s-a supus legii comune, cînd ea era născută în afara legii.

Nu ! Lucrurile nu se prezentau chiar așa ! Dacă era văduvită de instinctul matern, de ce această bucurie cînd Marie îi trecuse pragul ieri seară ? O revanșă... împotriva familiei ? S-ar putea. Dar atunci, de ce acest sentiment de groază în fața suferinței fetei ? De ce această dorință de îndreptare a lucrurilor ? Și-ar fi dat viața !... Dar ar fi prea simplu, de n-ar trebui decît să-ți dai viața... Nimeni nu are nevoie de viața noastră ; nu cumperi nimic cu sîngele tău. Sau poate că trebuia să se omoare mai de mult... dar apoi ! umbra Thérèsei s-ar fi întins totuşi asupra bietului destin al Mariei. Cine pretinde această cumplită comuniune ? „Moartă, nu te-aș otrăvi mai puțin... Ce să-ți dau ? bani ?..."

Thérèse își întrerupse brusc plimbarea de colo pînă colo, și-și fixă ochii asupra tinerei fete :

— Am o idee, Marie.

Fetița nici măcar nu-și ridică fruntea. Cu coatele pe genunchi, se legăna de la dreapta la stînga.

— Ascultă-mă, mi-a venit o idee.

Vorbea repede, nu trebuia să-și piardă vremea cu gîndurile, ci să meargă înainte, să taie punțile în urma ei. Începu :

— Fetița mea, dacă te-am înțeles bine... În fond, îi era neplăcut să i-o spună, dar totul se reducea, ca aproape întotdeauna în viață, vai ! — la o chestiune de interes. Pe de o parte băiatul ținea la Marie, dar împrejurările actuale nu-i îngăduiau să acționeze împotriva voinței tatălui său. — Am nimerit, nu ? (Marie își înclină capul ; acum ea o urmărea cu atenția încordată.) — Iar pe de altă parte, bătrînul Filhot, avînd nevoie de capital, voia să-și însoare fiul cu cineva din afara landei. Marie făcu semn că într-adevăr așa trebuia pusă problema. Dacă aș renunța în favoarea ta la tot ce-mi revine din partea familiei Larroque...

Da, sigur, era vorba de terenurile din landă : aproape trei mii de hectare defrișate în parte de tatăl său — fapt care explica de ce pentru moment veniturile lor erau așa de reduse ; — oricum însă proprietate de viitor, cu semănături de cincisprezece ani în plină creștere și care, cu toată criza, reprezentau încă multe milioane. Dacă familia Filhot avea nevoie urgentă de bani, nimic nu i-ar împiedica să ipotecheze terenurile acestea...

Thérèse nu-i putea da cifre exacte ; le aștepta de pe o zi pe alta, deoarece, neavînd bani lichizi, îl însărcinase pe notar, fără știrea soțului ei, să i le furnizeze. În orice caz existau șanse ca familia Filhot să-și poată procura astfel capitalul de care avea nevoie. Or nu era nici o dovadă că, în actuala lor stare financiară, Georges Filhot și-ar putea găsi în altă parte „petic pentru sac“, cum spunea bunica ta !

Thérèse rostise ultima frază cu un ton aproape vesel, într-atît această ofertă de a renunța la tot ce-i aparținea în mod concret îi pricinuia ușurarea pe care o resimțea dinainte. Dar Marie dădea din umeri : era imposibil ; maică-sa nu se putea sărăci astfel ; trebuia să păstreze și pentru ea ceva din care să trăiască ; cedase unui prim impuls, dar îi erau de-ajuns zece minute de gîndire ca să-și schimbe părerea.

Thérèse se împotrivi spunîndu-i că problema aceasta o preocupa de foarte mult timp, că pentru ea ar fi o fericire nesperată să repare într-o mică măsură răul pe care-l pricinuise fetei ; că s-ar mulțumi cu o rentă foarte mică — doar atît cît i-ar trebui ca să se retragă într-un modest azil de bătrîni (inventă această soluție pe loc, total hotărîtă de altfel să moară mai degrabă de frig într-o maghernită, decît să locuiască într-una din aceste case !). Mai adăugă că de mulți ani se obișnuise cu lipsurile, că inima ei va „ceda“ mai devreme ori mai tîrziu (doctorul nu-i ascunsese

acest adevăr) şi că nu mai dorea decît un colţişor unde să moară.

Marie, cam cu jumătate de gură, îi jură că n-ar accepta niciodată aşa ceva ; că de altfel ar trebui ca lucrul acesta să-l vrea şi tatăl său şi, în sfîrşit, ca familiei Filhot să-i surîdă aranjamentul. Dar Thérèse avea răspuns pentru toate : fusese căsătorită sub regimul dotal ; bărbatul ei n-avea ce căuta într-o hotărîre care, la început, îl va mira poate, dar pe care n-avea nici un motiv s-o dezaprobe... Cît despre familia Filhot...

— Spune-mi, vrei să-l văd pe Georges al tău ! să-i explic ce punem la cale ?

— Ah ! nu ! mai ales te rog să nu apari... Să nu te arăţi... Iartă-mă dacă te rănesc, dar cred...

Thérèse îşi scutură capul : nu, nu o rănea, ea nu mai simţea nimic. Dar, într-adevăr, întrucît băiatul îşi făcuse despre ea o imagine cu siguranţă extravagantă, poate că nu strica s-o vadă aşa cum era.

— Cred că numai eu aş putea să-l conving. Planul meu are dublul avantaj că rezolvă amîndouă obiecţiile ridicate de bătrînul Filhot : îi furnizează capitalul necesar şi îl descotoroseşte (ea şovăi o clipă) de Thérèse Desqueyroux. Înţelegi ? Mă fac nevăzută, dispar ; nimeni nu va băga de seamă moartea mea.

— Nu, protestă Marie, nu despre asta e vorba ! Ceea ce mi-ar place grozav, mărturisesc, ar fi ca, în cazul în care te-ai vedea cu Georges, să-mi

poți spune ce crezi despre sentimentele lui... Oh, cu siguranță! el va sta în defensivă, nu se va preda... Dar dumneata ai experiență... Înțelegi ce vreau să spun?... Dar ce ai, mamă, ești bolnavă?

Thérèse își deschise ochii, zîmbi slab.

— N-am nimic... Am umblat toată ziua... Nu te nelinişti. Trebuie să mănînc puțin. Anna o să mă servească. Şi tu, ai nevoie de odihnă. Gîndește-te la ce ți-am spus.

. . . .

— Ce drăguță ești, Anna, că mă ajuți să mă dezbrac... Mi-ai încălzit patul?... Ce bine e să stai întinsă! Îndreaptă-mi puțin perna... Așa. Acum apleacă abajurul. Supa s-a răcit?

Anna îi întinse ceașca.

— Doamna o găsește bună?... Domnișoara s-a și culcat.

— Mai ales să nu faci zgomot în bucătărie. E abia ora zece. Ieși în oraș, astă-seară?

Anna își scutură capul: astă-seară va lucra la trusoul ei.

— Atunci, ai vrea... oh! doar un sfert de oră!... să-ți aduci lucrul aici? N-o să vorbim. Dar aş fi mulțumită să te simt lîngă mine. M-aș odihni mai bine.

— Dacă doamnei îi face plăcere...

Lampa arunca pe tavan aureola de pe vremea bolilor din copilărie: atunci, ca şi în seara aceasta, urmărea la lumina lămpii mîinile umile și uzate tivind pînza groasă... Era un secret pe care Thé-

rèse îl știa : sub stratul dens al faptelor noastre, sufletul nostru de copil rămîne neschimbat; timpul nu reușește să modifice sufletul. La patruzeci și cinci de ani, Thérèse devenise din nou fetița pe care prezența slujnicei o scăpa de griji și o liniștea în pragul nopții.

— Spune-mi, Anna, azi-dimineață ce-ai crezut ?

Servitoarea tresări :

— Azi-dimineață ?

— Da, cînd ai văzut patul dezvelit, dezordinea, sticla de șampanie ?

— Vai, doamnă, nimic.

— Ți s-au vorbit foarte multe lucruri urîte despre mine ? Hai, mărturisește ! Portăreasa... măcelarul...

— Vai ! în privința măcelarului, nu, doamnă ! Și apoi știu bine că nu e adevărat. Îmi spun : dacă e cineva care să vorbească, acela sînt eu, nu-i așa ?

Thérèse nu-i răspunse. Se ferea să respire, simțea că-i vin lacrimile în ochi. Nu trebuia ca Anna să observe. Dar cum să plîngă fără să se înăbușe — fără sughițurile acelea, gîfîiturile acelea (tot copilul din noi plînge — cum numai el știe să plîngă — fie că avem zece sau cincizeci de ani...).

— Ah ! doamnă ! doamnă !

— Nu-i nimic, Anna...

— Domnișoara v-o fi necăjit !

— Gata, vezi ? Acum am să dorm. Mai rămîi un pic.

Ea îşi închise ochii, apoi, după o clipă, îi spuse servitoarei că poate pleca. După ce-şi strînse lucrul, Anna se ridică şi zise :

— Îi doresc noapte bună doamnei.

Thérèse o chemă din nou.

— Vrei să mă săruţi ?

— Vai ! Vreau, sigur că da...

Anna îşi şterse gura cu dosul palmei.

IV

— Dar bineînțeles, fetița mea, nu sînt așa de proastă ! El n-o să creadă nici o clipă că vin să-l bat la cap ; nici măcar n-am să aduc vorba... vreau doar să afle hotărîrile mele în cazul în care te-ai mărita... Bănuiesc că întrevederea va dura cîteva minute...

— În orice caz, dacă ți se ivește prilejul, fă-l să vorbească, încearcă să afli...

Marie își privea cu uimire mama, care, în picioare, în fața ferestrei de deasupra căminului, își cobora peste ochi o voaletă scurtă. Își dăduse doar cu nițel ruj pe buze și pe obraji ; dar dintr-o dată devenise altă femeie — de parcă tentativa pe care avea s-o întreprindă i-ar fi redat instinctul social. Își regăsise un rol, și toate gesturile uitate îi reveneau în minte, ca unei actrițe care urma să reintre în scenă. Chiar și Marie își recăpătase frumusețea ; pe chipul ei, pe care somnul îl împrospătase, ochii străluceau de speranță.

— S-ar putea să nu fie acasă... Ba da! dejunează întotdeauna la hotel, pentru că stă în pensiune... Dacă nu s-a întors încă, așteaptă-l.

— Bineînțeles, copila mea, nu te nelinişti.

Același soare din ajun, aceeași ceață. Thérèse se hotărî să meargă pe jos pînă la hotelul lui Georges Filhot de pe bulevardul Montparnasse, aproape de gară. Nu se gîndea dinainte la ce-o să-i spună. Acum se putea uita la oamenii aceștia muncind într-un șanț săpat în mijlocul străzii; la adolescentul acesta care trăgea un cărucior prea greu, și chiar la această femeie sprijinită de zid și care nu întindea mîna. Thérèse se hotărîse să renunțe la avere: trăia de pe acum bucuria sărăciei. În clipa de față simțea chiar o plăcere. Nu-și putea imagina cum ar trăi cînd n-ar mai avea decît atît cît să nu moară de foame. În privința aceasta n-o tulbura nici o teamă. „Ai să vezi atunci...", își repeta ea fără să reușească să se înspăimînte. Poate că nu credea că într-o zi va trebui să-și țină promisiunea. Căsătoria aceasta se va face oare? De altfel chiar dacă familia ar fi de acord cu renunțarea ei la avere, Bernard Desqueyroux îi va da întotdeauna mai mult decît strictul necesar. Va trăi oricum mai modest. Încerca să-și reprezinte cutare sau cutare privațiune, fără să-și altereze satisfacția pe care i-o procura dinainte sacrificiul făcut.

Thérèse înaintă pe strada Vaugirard pînă în dreptul bulevardului Montparnasse, apoi se angajă pe trotuarul din stînga, în direcţia gării. Cerceta cu atenţie faţadele vechi şi murdare, inscripţiile : „Hôtel de Nantes“, „Hôtel de chemin de fer de l'Ouest“, deoarece Marie nu ştiuse să-i indice numărul.

În spatele uşii cu geamuri, cîţiva bărbaţi în picioare înconjurau biroul la care stătea administratoarea. Thérèse şovăi înainte de a intra, făcu cîţiva paşi în direcţia scării. Un băiat cu mînecile suflecate şi cumplit de murdar, îşi lăsă pe o treaptă cutia plină cu perii de lustruit şi îşi întoarse faţa gălbejită spre Thérèse :

— Domnul Filhot ? etajul patru, camera 83 !

Şi deoarece Thérèse îl rugă să-l anunţe pe domnul Filhot că o doamnă dorea să-i vorbească :

— Cred că e în cameră, urcaţi.

Ea insistă, îi puse un ban în mînă. El o privi cu un surîs oribil.

— Atunci, nu-i spun nici un nume ? Îi spun : „o doamnă“.

Urca în urma lui, foarte încet, pe scara abruptă din ce în ce mai întunecoasă. Mirosurile de mîncare de la parter erau înlocuite de la etaj la etaj cu duhorile de la apa de toaletă şi de la canal. Cineva strigă :

— Dar bineînţeles, să urce !

Un trup se pleca peste rampă. Ea mai auzi : „Cîte fasoane !“ Cu siguranţă, vlăjganul care o

întîmpină în picioare, pe palierul de la etajul al patrulea, aştepta altă femeie... Faţa lui se împietri brusc :

— Da, doamnă, eu sînt Georges Filhot.

Uşa deschisă a camerei lumina palierul, dar el stătea contra luminii. Ea văzu numai că era înalt, puţin adus de spate, cu o frunte îngustă, cu părul negru răvăşit, fără haină. Purta un pulover. Gulerul cămăşii albastre era descheiat. Thérèse îl linişti zicîndu-i că voia să-i spună doar două cuvinte. Era vorba de o informaţie. Ea intră cu un aer hotărît în cameră şi, întorcîndu-se spre tînărul, care lăsase într-adins uşa deschisă, îşi spuse numele.

După atîta amar de ani cunoştea expresia care răsărea pe chipurile oamenilor de la Saint-Clair şi de la Argelouse la simpla pronunţare a numelui său ; o curiozitate lacomă. Exact ceea ce apăruse şi pe această faţă puţin prea lungă şi osoasă, aplecată spre ea. Observă de asemenea şi o neliniște, neîncredere, pe care se strădui s-o risipească de la început :

— Liniştiţi-vă, n-am să mă amestec într-o chestiune care nu mă priveşte. De altfel, cum am venit am şi plecat, adăugă ea repede. Dar în cazul în care într-o zi veţi vrea să luaţi o hotărîre, Marie şi cu dumneavoastră, sînt datoare să vă spun...

Vorbea rar, cu o dezinvoltură regăsită. Deşi frazele îi erau clare, simţea că nu captase atenţia tînărului şi, pe măsură ce-i vorbea, îl cerceta,

căuta să desprindă ce era ciudat în ființa lui. Își dădu seama că era puțin sașiu, defect care acorda înfățișării sale destul de comună oarecare farmec, ca și uitătura tulbure de om băut. În timp ce Thérèse îi spunea, fără falsă modestie, dar și fără să aibă aerul că-i dă o lecție : „Îmi permiteți să mă așez ?“ el îi ceru scuze în mod stîngaci și împinse spre ea un fotoliu, după ce îl eliberă de un pardesiu, o cămașă murdară și niște discuri de fonograf, cu care era încărcat ; își trecu apoi de mai multe ori mîna peste obraji și peste bărbie, scuzîndu-se că era nebărbierit. Închise fereastra :

— E zgomot și nu se aude, zise el.

— E îngrozitor, nu ? să locuiești în apropierea gării...

— Ah ! nu mă tem de zgomote.

Așezat pe pat, în fața Thérèsei, o asculta cu atenție.

— Înțelegeți, desigur, că nu e vorba de o somație și nici de altceva asemănător... Bărbatul meu de altfel nu mi-a comunicat încă intențiile sale cu privire la Marie, iar eu trăiesc prea departe de fiica mea pentru a-mi da părerea...

Thérèse era conștientă de un anume timbru al vocii pe care nu-l avea întotdeauna și pe care nu-l regăsea cînd voia : acest sunet puțin înăbușit, ușor răgușit în notele grave. Se asculta zicînd :

— Donația pe care am de gînd s-o fac Mariei ar avea drept consecință imediată dispariția mea definitivă.

Ea sublinie cu o mișcare a mîinii această frază spusă cu tonul cel mai simplu. Nu urmărea nici un efect, și nici nu se erija în victimă. Georges Filhot îi răspunse „că pentru el chestiunile de ordin material n-aveau nici o importanță". Adăugă cu obrăznicie și timiditate totodată :

— Noi nu mai sîntem ca părinții noștri a căror existență se învîrtea în jurul a tot felul de probleme legate de dote, de moștenire, de testamente. Criza a aruncat totul în aer : chestiunile acestea nu ne mai interesează.

— Sînt convinsă. Dar domnul, tatăl dumneavoastră, are dreptul să afle intențiile mele. Dacă credeți că este necesar, vă rog să i le repetați. Thérèse se ridică ; Georges Filhot păru că șovăie :

— Marie este la dumneavoastră ?

O privea pe Thérèse cu un aer nesigur. După închiderea ferestrei, camera mirosea a haine vechi, a tutun, a săpun. Și cum soarele dispăruse, încăperea păru dintr-o dată murdară. Thérèse știa că sosise clipa să încerce ceva în favoarea Mariei.

— Astă-seară pleacă. Vreți să-i comunicați ceva ?

— Știți, doamnă, aș vrea să înțelegeți...

Fără să piardă o secundă, Thérèse se reașezase și îl privea cu expresia aceea pe care învățase să și-o ia, expresie în care se citea, pe lîngă detașarea totală față de propriul interes, o atenție pasionată față de mărturisirile care i se făceau. El îi spunea că avea douăzeci și doi de ani, că însu-

rătoarea îl înfricoşa. Dacă ar fi trebuit să se însoare n-ar fi ales nici o altă fată în afara Mariei.

— Ah ! îl întrerupse Thérèse, îmi permiteţi să-i repet fraza aceasta. Lucrul acesta nu vă angajează cu nimic.

El o asigură că în ceea ce-l priveşte nu era vorba de o simplă renunţare. Se gîndea, într-adevăr, cu tandreţe la Marie. Ea făcea parte din amintirile lui din copilărie, din adolescenţă. N-ar fi putut suporta vacanţele de la Saint-Clair fără ea.

— Iubesc şi detest landa... Dar dumneavoastră ?

— Ah, eu !

Amintindu-şi cine era această femeie şi ecoul pe care trebuia să-l fi trezit în sufletul ei pronunţarea numelui de Saint-Clair, el roşi. Dar iată că nu izbutea s-o identifice pe Thérèse Desqueyroux cu fiinţa din faţa lui, care-l privea cu un ochi gînditor în spatele voaletei scurte.

— Nu zic că nu mă voi însura, reluă el după o pauză. Dar acum... imposibil ! Mai întîi există facultatea, examenele care nu se mai sfîrşesc...

— Oh, asta n-ar fi nimic, îl întrerupse Thérèse. Dimpotrivă, căsătoria alungă distracţiile, micile petreceri. Înţeleg că la vîrsta dumneavoastră şovăiţi.

— Nu-i aşa, doamnă ? N-am decît douăzeci şi doi de ani.

Ea continua să-i privească faţa prelungă şi osoasă, ale cărei trăsături, deşi precizate, păreau neterminate şi ai cărei ochi căprui puţin saşii nu

se fixau pe nimic ; doar buzele se evidenţiau prin-tr-un contur larg şi precis.

— Ar fi mai nimerit să spuneţi : am douăzeci şi doi de ani împliniţi.

El întrebă cu un aer neliniştit :

— Credeţi că nu mai sînt foarte tînăr ?

— Oh ! ştiţi ! o dată ce te-ai îmbarcat e ca şi cum ai ajuns... Nu credeţi ?

Da, lucrul acesta îl simţea şi el cu destulă pregnanţă.

— Închipuiţi-vă că în ziua în care am împlinit douăzeci de ani — n-o să mă credeţi ! — ei bine ! am plîns...

— Aţi avut dreptate să plîngeţi, îi răspunse Thérèse cu simplitate.

El o asculta : ea spunea că tinereţea nu este începutul a nimic, dimpotrivă, o agonie...

— Dar, adăugă ea, apropiindu-şi de ochi un disc pentru a-i descifra titlul, întrucît văd că vă place muzica... numai muzica a ştiut să redea lucrul acesta : Schumann, de pildă...

— E poate chiar ceea ce caut şi eu în muzică, într-adevăr. Credeţi că sînt mulţi tineri care simt această nelinişte ?

Şi cum Thérèse răspundea că el trebuia să ştie mai bine decît ea :

— Aveam un prieten, adăugă el dintr-o dată, care s-a omorît în iulie trecut. Nu s-a putut descoperi nici o cauză, nici una din acele cauze pe care obişnuim să le atribuim unei sinucideri. Îl cunoş-

team bine : nu era la mijloc nici o femeie, nici un viciu...

— Droguri ?

— Nu, nici vorbă de droguri. Dar poate că (mă gîndeam la asta în timp ce vă ascultam,) un sentiment care seamănă cu ce spuneați dumneavoastră... Voia să grăbească sfîrșitul a ceva, voia să termine o dată pentru totdeauna. Ideea aceasta nu mi-a venit pînă acum...

Thérèse se ridică :

— Marie mă așteaptă acasă, iar eu vă țin aici...

Vorbea cu alt glas, cu un ton afectat :

— Atunci rămîne stabilit că ceea ce vă înspăimîntă pentru moment este gîndul căsătoriei. Îmi îngăduiți să-i spun ? Pot să adaug că sentimentele dumneavoastră cu privire la ea nu s-au schimbat ?

El nu-i răspunse la întrebare.

— E ciudat, spuse el. Uitasem cine sînteți. Nu-mi închipuiam că... Marie nu m-a avertizat... Ea nu știe să descrie oamenii.

O clipă se așternu liniștea. Ca să o rupă, el întrebă dacă putea să-și ia rămas bun de la Marie înainte de plecarea ei. Va lua desigur trenul de la ora zece ?

— N-ai vrea să vii să cinezi cu noi ? întrebă Thérèse brusc și fără să reflecteze. Iar apoi o puteți conduce la gară...

El nu păru surprins și acceptă cu elan chiar.

Stabiliră ca el să vină încă de la ora șase. În clipa aceea servitorul împinse ușa care rămăsesc întredeschisă :

— A venit doamna Garcin... I-am spus că aveți pe cineva. Așteaptă jos.

Georges Filhot se întoarse spre Thérèse, şi cu un aer satisfăcut :

— Ştiţi, doamna Octave Garcin... Familia Garcin de Laburthe... Nu sînteţi niţel rudă ? S-au stabilit în Paris.

— Am cunoscut-o într-adevăr pe soacra ei, răspunse Thérèse. Dar n-o lăsaţi să vă aştepte prea mult... E obişnuită, poate ?

El protestă cu un aer prostesc.

— Oh ! nu, doamnă ! Mai ales să nu vă închipuiţi...

În vestibul, dintr-o singură ochiadă, Thérèsc măsură cu privirea o tînără femeie voinică. Se făcuse aproape ora unu. Mergea absorbită de bucuria cu care urma s-o copleșească pe Marie. Cît de neliniștită o fi fetița ! Nu trebuie să-i dea speranțe prea mari... Totuși, în clipa cînd Thérèse o zări pîndind-o pe palier, nu se putu abţine să nu-i strige :

— Ghici cine ia masa cu noi deseară ?

Marie zîmbea fără să îndrăznească să-i rostească numele.

— Va veni încă de la ora șase. Te va însoți la gară.

Marie o trăsese pe maică-sa în salon și, fără să-i dea răgaz să-și scoată pălăria, o strîngea în brațe.

— Cît de bună ești ! iar eu cît de rea !

Thérèse se desprinse brusc :

— Nu, nu : nu sînt bună.

Mergea înaintea fetei către sufragerie.

— Să-mi povestești totul în amănunțime : ce i-ai spus și ce ți-a răspuns. Și după aceea impresia dumitale...

— Fii calmă. Fii calmă !

Thérèsei îi pierise brusc bucuria de a fi pe plac. Nu trebuia să-i dea Mariei prea mari speranțe, își repeta ea ; nu trebuia s-o expună la o crudă dezamăgire.

— Da, vine să cineze deseară... e un lucru stabilit... Dar înainte de orice, nu vrea să se angajeze... Să fie clar o dată pentru totdeauna. A insistat mult asupra acestei chestiuni.

— Ah !

Marie, cu ochii fixați asupra mamei sale, continua să toarne apă deși paharul se revărsa.

— Uzi fața de masă, scumpa mea... Și mai ales nu-ți vîrî singură tot felul de idei în cap. El și-a precizat clar gîndurile : ceea ce-l înspăimîntă este ideea căsătoriei. În fața căsătoriei dă înapoi. La douăzeci și doi de ani e foarte firesc ! Însă sentimentul pe care-l are pentru tine este în afara oricărei discuții.

O clipă tăcură amîndouă. Marie ștergea apa revărsată. Își împinse farfuria.

— Nu, nu pot înghiți nimic. Va să zică ți-a spus că sentimentul lui pentru mine... A folosit într-adevăr cuvîntul „sentiment“ ?

Thérèse credea că da. În orice caz, nu vorbise de „dragoste“. Ea știa ce înseamnă la Marie tremurul acesta al colțului buzelor și adăugă foarte repede că „sentiment“ înseamnă dragoste. Marie insista : mai spusese și altceva în timpul acestei lungi vizite ?

— Știu și eu ? că erai inclusă în amintirile lui din vacanțele mari, că făceai parte din viața lui...

— Și pe urmă ?

Cu coatele pe masă, cu bărbia sprijinită pe degetele mîinii împreunate, nu-și pierdea mama din ochi.

— Nu mai știu, copila mea.

— Dar ați stat împreună aproape o jumătate de oră.

— Cred că am vorbit despre muzică.

Fața Mariei căpătă o expresie de suferință. Murmură :

— E nebun după muzică.

— Și tu, care o detești... ca toți din neamul Desqueyroux... Nenorocul tău.

Tînăra fată o contrazise zicînd că în ziua de azi e cu totul inutil să știi să cînți la pian.

— Cum zice și Georges, oricît de bine aș cînta, interpretarea mea tot n-ar egala înregistrările pe care le are el.

Thérèse lăsă să se înțeleagă că totuși era regretabil.

— De ce? insistă Marie, de îndată ce poate să-și ofere orice muzică vrea?

— Sigur, scumpa mea... Deși, pentru un muzician, e minunat să aibă o femeie capabilă să descifreze... Dar nu e vorba de asta. Mai gravă este, dacă vrei să-ți spun părerea mea, consecința acestei nepotriviri... ceea ce desparte o femeie care detestă muzica de un bărbat căruia îi este cu neputință să se lipsească de ea.

Thérèse vorbea cu glasul stins, cu un aer de neliniște și de tristețe. Marie spuse cu ardoare:

— Voi ajunge să iubesc tot ceea ce iubește și el. În privința asta sînt liniștită. Nu crezi că este posibil? E de ajuns să mi-o ceară.

Thérèse își scutură capul:

— Liniștește-te, n-o să ți-o ceară... La urma urmei, dacă vreodată veți ajunge să trăiți împreună, poate că, dimpotrivă, va fi fericit să aibă această posibilitate de evadare... Da, foarte aproape de el, în universul acesta în care tu n-ai să-l poți urma. Uneori bărbatul, alteori femeia au nevoie de muzică pentru a se elibera unul de celălalt. Și e foarte bine așa. De altfel chiar dacă amîndoi sînt muzicieni, se întîmplă ca aceeași vrajă să-i separe. Muzica nu-i unește decît pe cei ce se iubesc cu

aceeași dragoste, cei ce iubesc în același fel, în același timp.

— Dar noi ne iubim, mamă. Chiar el ți-a vorbit despre dragostea lui, mă rog, de „sentimentul“ lui... Thérèse se ridicase și trecuse repede în salon urmată de Marie care insista :

— De altfel mi-a repetat de atîtea ori că în viața lui nu exist decît eu, că eram singura femeie... De ce zîmbești ?

Thérèse își strîngea buzele : „N-o să-i spun despre Garcin aceea“, își repeta ea. Îi răspunse că nu zîmbea, dimpotrivă, se strîmba : o cuprinsese brusc nevralgia ei facială... Se va duce să se întindă, o să tragă storurile. Marie va trebui să se îngrijească de cină : să nu uite șampania. Să comande gheață. Cunoștea desigur gusturile lui Georges !

— Lucrul ăsta îți va da de furcă, scumpa mea.

Întinsă în patul său, Thérèse auzea zgomotul vaselor care se spălau. După-amiaza era cenușie ; mobila lucea slab. Viața își urma cursul de fiecare zi, cu mașini, camioane, frîne care scrîșneau. Strigătele ascuțite ale copiilor dintr-o curte de recreație erau dovada că omenirea continua să se reproducă. Omul care repara împletiturile de scaune suna din micuța lui goarnă. „Nu trebuie ca Marie să spere prea mult... dar nici nu trebuie să-i distrug fericirea. Sînt oare tentată să-i distrug fericirea ? Ar fi mai rău decît ce-am făcut pe vremuri. Atunci aveam circumstanțe atenuante. Înmormîn-

tată de vie, ridicam o piatră care mă sufoca. Dar acum? Cum o arăta acest străfund al ființei mele, spre care mă întorc mereu? Și totuși, ce femeie cumsecade sînt! (Rîdea singură; un rîs gutural.) Destăinuirea mea de alaltăieri seară, ca s-o oblig pe Marie să se întoarcă la tatăl său... Mă înălțam deasupra mea însămi, mă bucuram de această autodepășire, deși suferința era reală... Dar ieri, mai ales, cînd m-am hotărît să renunț la avere, am simțit o bucurie profundă. Pluteam la mii de leghe deasupra firii mele adevărate. Mă cațăr, mă cațăr, mă cațăr... și apoi brusc alunec și mă regăsesc în această stare, plină de rea-voință și rece ca gheața: exact așa cum sînt cînd nu încerc nici un efort — starea pe care o am cînd devin eu însămi."

Își potrivi perna: „Nu... nu sînt chiar așa de îngrozitoare. Pretind ca alții să fie clarvăzători. Ceea ce mă enervează la Marie este puterea ei de a se autoiluziona. Totdeauna am avut mania aceasta de a dezlega oamenii la ochi; nu mă potoleam decît atunci cînd toți din jurul meu vedeau limpede. Simt nevoia să-i am alături în deznădejde. Nu pricep cum poți să nu fii deznădăjduit. Oare din răutate voiam să-i strig Mariei: «Vezi bine că nu te iubește, că nu te va iubi niciodată, în orice caz nu cu pasiunea aceasta care te stăpînește pe tine?» Aș fi vrut să o forțez să măsoare distanța dintre o cumătră din Argelouse și un băiat plin de curiozitate și de neliniște.

Ce îndrăzneală, să vrei să acaparezi un bărbat și tot destinul lui ! Îi voi spune. Îi voi spune că și dacă îl va lua vreodată de bărbat, viața acestui om se va desfășura pe alt plan, unde ea nu va avea acces ; doar dacă nu-l va înfrînge, atunci el îi va cădea la picioare, dar mort... Nu, reluă ea cu glasul stins, nu-i voi spune nimic."

După-amiaza își urma cursul. Automobilele își răspundeau la răscrucile străzilor. Se auzea clopoțelul tramvaielor de pe bulevardul Saint-Germain ; într-un interval de liniște o pasăre ciripea, apoi se oprea. Va sta închisă în cameră, abia se va mișca, de parcă cel mai simplu gest ar fi putut-o răni pe Marie. O să-și rețină vorbele, n-o să spună decît cuvinte obișnuite ! Cînd Marie se înapoie și bătu la ușa mamei sale, Thérèse îi strigă că se simțea mai bine, că putea veni la masă, dar că va rămîne în pat pînă în clipa respectivă.

Puțin după orele șase, auzi soneria de la intrare, apoi o voce bărbătească întretăiată de rîsul liniștit al Mariei. Uneori vorbeau amîndoi în același timp, coborînd brusc tonul. „Cred că discută despre mine...", se gîndea Thérèse. Apoi se așternea o tăcere totală ; ai fi zis că salonul era pustiu. Ah ! între ei se stabilea o înțelegere : trupurilor le e milă de inimile despărțite, sar peste prăpastie ; se întîlnesc deasupra prăpastiei ca să o mascheze, ca să o acopere. El își sprijinise probabil capul de umărul Mariei, și toate problemele erau re-

zolvate, și toate întrebările puse puteau într-adevăr rămîne în suspensie.

Mișcară un fotoliu în mod expres, pronunțară cu glas tare o frază oarecare, tușiră. Un miros de mîncare venea dinspre bucătărie. Thérèse aprinse lumina și, ridicîndu-se, își dădu cu cremă pe față. Băiatul acesta n-o văzuse decît cu pălăria pe cap. Știa că dacă își aranja părul într-un anume fel fruntea i se micșora. În timp ce fierul de coafat se încălzea, își îmbrăcă o rochie de mătase neagră cu o eșarfă albastră, care îi ascundea gîtul. Nu voia ca el să-i vadă adevăratul chip, nu voia ca el s-o cunoască așa cum era. Înfățișarea îi va fi la fel de mincinoasă ca și vorbele. Va deschide gura cît mai puțin posibil, va rămîne ștearsă. Poate că nu va fi ușor : există ființe cu care trebuie să discuți, vrînd-nevrînd. Azi-dimineață conversația lor ar fi putut continua la nesfîrșit. Astă-seară însă Marie va fi de față. De altfel, cum vor sfîrși masa, copiii o vor lăsa singură. Trenul pleca la orele zece. Pauza se va sfîrși. Toate lucrurile acestea o preocupaseră într-adevăr timp de două zile : destăinuirea făcută fiicei sale, renunțarea la avere, demersul pe lîngă băiat. Jucase un rol frumos, se complăcuse în această situație. Desearä se va reîntoarce la adevărul ei, va reintra în neantul ei.

V

Cum ajunse în dreptul lor își dădu seama că întrerupsese o discuție referitoare la ea. Trebui să umple tăcerea. La masă, amintirile legate de Argelouse și de Saint-Clair îi fură de un mare ajutor. Thérèse rostea nume de persoane cărora Georges Filhot le cunoștea fiii. Nu vorbeau niciodată despre aceeași generație :

— E drept că ar putea să aibă un fiu de vîrsta dumitale... Nu, Deguilhem despre care spun eu trebuie să fie unchiul celui pe care-l cunoști dumneata...

— Ceea ce te întristează la Argelouse, zicea Georges Filhot, este faptul că arborii de acolo nu trăiesc mai mult decît oamenii : generațiile de pini dispar la fel de repede ca și o viață de om. Peisajul se schimbă mereu. N-ați mai recunoaște tîrgușorul Argelouse de pe vremea copilăriei dumneavoastră. Cei mai bătrîni arbori din comună au fost tăiați. Porțiunile pe care altădată le acopereau cu totul au devenit acum uriașe deschideri spre orizont.

— Pe vremea mea, răspunse Thérèse, moșierii aveau orgoliul pinilor lor și preferau să-i lase să putrezească decît să-i taie... Eu însă n-o să mă mai întorc acolo niciodată, adăugă ea.

Tăcuți, Marie și Georges o priveau cum bea.

— Dacă m-aș întoarce, reluă ea, aș recunoaște oricum nisipul, aliosul[1] landelor, pîrîiașele iuți și reci ca gheața, mirosul rășinii și al mlaștinilor, tropăitul oilor cînd păstorul le strigă.

— S-ar zice că v-a plăcut Argelouse.

— Dacă mi-a plăcut? nu, însă mi-a adus atîta suferință, încît mi-l amintesc totdeauna.

Georges nu știu ce să-i răspundă. Pe măsură ce se apropia ceasul plecării, Marie nu-și mai dezlipea ochii de pe el, îl contempla cu încordare — îl sorbea parcă, voind să-și preîntîmpine setea. El întrebă dacă avea voie să fumeze.

— Vă duceți la țară în săptămîna dintre Crăciun și Anul Nou? întrebă Thérèse. Nu mai sînt nici trei luni și o să vă revedeți iară.

— Trei luni! repetă Marie.

Fata își înclină capul spre masă iar pletele îi dezveliră o ureche nu prea drăguță. Învîrtea și răsînvîrtea un inel din mîna dreaptă și se uita la Georges zîmbind. Thérèse își spunea că el „n-avea un aer foarte curat". Lacul dat peste păr nu-i lipise perfect suvițele rebele care se zbîrleau și îl făceau să semene cu un pui de corb. Uneori

[1] Gresie formată din grăunțe de nisip aglutinate.

Thérèse îi surprindea privirea crucişă fixată asupra ei, repede întoarsă. Mînca cu încetineală, deși cele două femei își goliseră de mult farfuriile. Nu refuza nimic, întîrzia la brînză, la fructe, ca și cum nu s-ar fi servit și dulciuri, își golea paharul de şampanie abia umplut.

— Scumpa mea, a sosit ora, zise Thérèse. Domnul Filhot îți va duce valiza.

În momentul plecării, Marie își îmbrățișă mama. Thérèse se desprinse cu o mișcare cam prea grăbită.

— Fiți cuminți, zise ea.

Și iarăşi rămase singură. Stăruia în ea un fel de neliniște, o stare tulbure care îi plăcea. Luă o carte, dar nu putu să citească. „N-am stricat nimic, n-am distrus nimic, își zicea ea. În general am ajutat-o pe Marie ; iar dacă se căsătoresc..." Se gîndi la renunțarea ei la avere cu un sentiment neplăcut de data asta, și chiar cu un început de spaimă. Frumusețea gestului făcut nu-i mai aducea nici o satisfacție de amor propriu. Acum, vedea limpede ce întorsătură ar lua viața ei în urma unui astfel de sacrificiu. Încerca să se liniștească : „N-or să accepte... sau poate îmi vor acorda o rentă suficientă pentru a-mi duce existența, și lucrul acesta mi-ar conveni mai mult decît nesiguranța în care trăiesc acum... În fond, istoria asta ar putea deveni o afacere rentabilă..."

Rîse : „Un gest generos nu-i niciodată zadarnic". Cu toate că se fardase extrem de puţin rămase uimită văzîndu-şi în oglindă faţa îmbujorată. Băuse puţină şampanie ; din pricina aceasta, desigur. Cînd deznădejdea care te apasă îşi slăbeşte strînsoarea, la mijloc se află aproape totdeauna o cauză neînsemnată de ordin fizic : o noapte cu un somn bun, un pahar de vin... Ea se preface că ne lasă, dar nu se îndepărtează decît cîţiva paşi ; ştim că va reveni ; dar în sfîrşit n-o mai simţim ; lumea e bună ; poate că mai avem de trăit ani îndelungaţi ? Înainte de moarte, nici o singurătate nu e definitivă. Nu ştim pe cine vom întîlni deseară, mîine : ne încrucişăm cu atîţia oameni ! În orice clipă poate apărea o scînteie, se poate stabili un contact. Iată cum în seara aceasta, Thérèse se lăsa purtată de un val de fericire ; nu-şi mai simţea inima. „Poate că n-am să mor, se gîndea ea, poate că voi trăi."

Deschise fereastra, se aplecă spre strada slab luminată şi încă zgomotoasă. Storurile de fier ale magazinelor coborau zdrăngănind. Caroseriile negre ale automobilelor alunecau pe şosea, lătrînd scurt la intersecţii. Frînele unui autobuz acoperiră toate zgomotele afară de unul pe care ea îl ghici mai degrabă decît îl auzi, al uşii de pe palier; apoi vocea Annei şi a unui bărbat îşi răspunseră în vestibul. Thérèse închise fereastra şi îl văzu pe Georges Filhot, cu capul descoperit. Rămăsese cu pardesiul pe el. În clipa aceea ea îşi simţi inima.

Fălcile ei încleștate și fruntea încruntată din pricina durerii îl făcură pe tînăr să creadă că era furioasă că-l revede.

— Ați uitat ceva ?

El îngăimă că voia doar să-i aducă vești despre Marie : totul se petrecuse cu bine ; îi găsise un loc. Thérèse se așezase cu bustul plecat înainte, ca să-și potolească durerea, nemișcată, ca insectele acelea care, fiind atacate, se prefac moarte. Îl rugă, abia respirînd, să se așeze pe celălalt fotoliu. Atunci el înțelese că poate nu era supărată, că suferea.

— O simplă indispoziție... Acum mi-e chiar mai bine. Vă rog să așteptați cîteva secunde...

Nu mai auziră decît bătăile pendulei, un aparat de telegrafie fără fir într-un apartament din vecinătate. El se străduia să-și fixeze ochii în altă parte decît asupra acelui chip mort, dar mereu și-i readucea peste fruntea ei înaltă aproape fără riduri. Nu putea să nu-i privească genele aplecate, cearcănele din jurul ochilor și gura închisă ale cărei buze păreau să fie strînse într-un mare efort. Și dintr-o dată își dădu seama că și ea îl studia printre gene. Se făcu roșu la față și-și întoarse puțin capul. Ea își îndreptă trupul.

— Mi-e mai bine. Vorbiți-mi despre Marie. A plecat mulțumită ?

Așa credea.

— Ce v-a spus ?

El nu îndrăznea să-i răspundă: „Am vorbit mai ales despre dumneavoastră..." Totuși, nu profitase el de ocazie pentru a obține de la fată lămuriri în legătură cu problema care-l preocupa? Așa cum îi repetase și Mariei, faptul că mama ei ar fi simțit la un moment dat nevoia să devină liberă cu orice preț, nu însemna nimic... Ceea ce i se părea de necrezut era versiunea celor de la Saint-Clair. Cum să-și închipuie că femeia pe care în clipa aceea o vedea întorcîndu-și spre el chipul îndurerat fusese în stare zile de-a rîndul să picure otravă, să întrețină o agonie nesfîrșită. Nici Marie nu credea că lucrul acesta ar fi fost cu putință. La drept vorbind, atenuînd responsabilitatea mamei apăra interesele dragostei ei: pentru ea numai asta conta. Și totuși nu știuse ce să-i răspundă lui Georges, pe care-l mira faptul că nu-și împinsese mai departe interogatoriul: „Mama ta a acceptat să-i pui întrebări, iar tu n-ai profitat! Sigur că era un lucru neplăcut, nimic însă nu e mai rău ca îndoiala. În locul tău, n-aș mai trăi..." Ea îi răspunsese că el o cunoștea acum pe Thérèse Desqueyroux și că își putea continua și singur ancheta. El protestase: „Oh, pe mine povestea asta nu mă interesează decît din pricina ta". Ea înregistrase această frază cu o bucurie adîncă și probabil că în clipa de față, în tren, o repeta la nesfîrșit. Nu știa că băiatul mințise: taina Thérèsei îl pasiona fără ca Marie să fie amestecată cu ceva. Nu la Marie se gîndise el în

timp ce urca scara, în timp ce suna la ușă. Dar cînd Thérèse insistă : „Nu vreți să-mi spuneți despre ce-ați vorbit ?“ el ocoli răspunsul. „Ce poți vorbi cu o fată ?“ repeta, pe un ton disprețuitor. Thérèse surîse. „Esențialul, zise ea, este că micuța Marie a plecat mulțumită“. El își exprimă temerea de a-i fi dat prea multă speranță : îi era atît de frică să n-o dezamăgească într-o zi... O privi pe Thérèse și văzu că ea nu se arăta iritată.

— Marie nu se gîndeşte la ceva imediat... Ceea ce contează este să cîștigi timp. Orice ai decide, vei avea tot răgazul s-o pregătești. La vară vă veți vedea zilnic, fără constrîngeri. Își va încerca norocul.

El se bucură văzînd că Thérèse vorbea pe un ton atît de detașat : într-adevăr, nu era o mamă ca celelalte. Înțelegea totul.

— Și de fapt sînt sigură, adăugă ea, că şansele Mariei nu sînt mici.

El zîmbi neștiind ce să-i răspundă, și-și înălță puțin umărul.

— La Saint-Clair, vara, insistă Thérèse, cum vă amăgiți zilele ? Pe vremea mea...

— Tineretul de azi are o resursă : moara... Ne scăldăm în fiecare zi, și la ieșirea din apă avem soarele !

Ea exclamă :

— Cum ? Chiar la Saint-Clair ?

El crezu că era neliniștită şi scandalizată. Protestă :

— Sîntem foarte cuminți, ştiţi !

Ea era gata să-l întrerupă : „Şi ce mă priveşte pe mine chestia asta ?" dar îşi reaminti că era vorba de fiica ei. El o privea cu un zîmbet uşor prostesc, întîrzia cu un accent politicos în descrierea scăldătorilor, care evocau destul de vag viața la malul mării... Apa rece şi calmă a ecluzei ascundea mai puţin trupurile cufundate în ea ; iar cînd se întindeau pe iarba uscată sau pe taluz, umbra frunzelor le vărga trupurile, dîndu-le un aer mai însufleţit decît pe plajele lipsite de arbori...

— Eu şi Marie ne înţelegem de minune. Putem sta ore întregi unul lîngă altul fără să vorbim. Uneori ne aruncăm în apă dar nu poţi înota mult, apa este prea rece şi înţesată de ierburi. Atunci ne întoarcem şi ne întindem. Greierii şi lăcustele din jurul nostru tac, apoi îşi reiau concertul foarte aproape de urechea noastră, ca şi cum am fi morţi. Ochii se obişnuiesc să nu mai vadă decît fiinţele care trăiesc pe culmile pinilor : veveriţe, gaiţe...

— Într-adevăr, Marie mai are încă ceafa şi braţele bronzate...

— Niciodată nu-i atît de frumoasă ca la sfîrşitul vacanţei...

— În fond, o iubiţi.

El răspunse : „Nu ştiu..." Părea înduioşat şi zîmbea în gol. Se ridică, îşi aprinse o ţigară şi

în timp ce Thérèse spunea : „Ar trebui..." întrerupîndu-se apoi, el se rezemă de bibliotecă :

— Ce ? Ce ar trebui ?

— Ca viața alături de ființa pe care ne-am ales-o sau care ne-a ales, să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfîrșit, un calm animalic. Da... să ai această certitudine că lîngă tine există o ființă pe care s-o găsești cînd vrei, înțelegătoare, supusă, copleșită și care să nu dorească să fie în altă parte decît în măsura în care vrei și tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încît gîndurile să amorțească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare...

— Este adevărat că îndată ce se lasă răcoarea ne și gîndim la altceva ; vrem să plecăm. Marie mă întreabă brusc : „La ce te gîndești ?"

— Iar dumneata îi răspunzi : „La nimic, scumpa mea". Pentru că ar fi prea complicat să o introduci în lumea în care dumneata ai pătruns și în care o femeie n-are acces...

— Așa îmi spune și Mondoux.

Thérèse întrebă : „Cine-i Mondoux ?" Dar ea știa dinainte cine era Mondoux : individul prodigios pe care-l cunosc totdeauna băieții de vîrsta aceasta, prietenul care a citit tot, care poate să descifreze orice partitură, care are o filozofie a lui ; miracolul pe care ei sînt nerăbdători să ți-l prezinte, și pe care femeile îl detestă înainte de a-l cunoaște. „O să vedeți, nu se dezvăluie îndată, dar dacă e în toane bune..." Aproape totdeauna

e vorba de un personaj care se remarcă prin coșurile de pe față și prin mărul lui Adam, un băiat ros de timiditate, de orgoliu și de gelozie. Influența unui Mondoux este întotdeauna de temut... „Dar de ce să mă neliniștesc ? se gîndește Thérèse. Marie n-are de ce să se teamă de Mondoux."

— Va trebui să vi-l prezint, v-ar interesa. Dar poate sînt indiscret ? S-a și făcut ora unsprezece...

— Ah ! eu și somnul...

Totuși se ridică fără să mai adauge nimic pentru a-l reține. El întrebă dacă putea s-o revadă. Marie îl asigurase că n-ar fi indiscret. Pîndea o consimțire. Thérèse, fără să-i răspundă, zîmbi :

— Biata Marie !

— De ce : „biata Marie" ?

— Pentru că în vacanța de Anul Nou n-or să fie scăldări, nici sieste la moară...

— Ne vedem totuși. Ea nu vine niciodată la părinții mei și nici eu la ai ei ; dar călărește foarte bine, știați ? Ne plimbăm pe orice vreme. Aproape întotdeauna ne întîlnim la Silhet, la ferma părăsită...

— Era părăsită și pe vremea tinereții mele...

Thérèse revăzu în gînd peretele cu desenul acela obscen făcut cu cărbune iar în colțul încăperii grămada de ierburi pe care, uneori noaptea dormea un păstor.

— Ne legăm caii în țarcul oilor... Aprindem un foc mare...

Rămaseră o clipă fără să-şi spună nimic. Thérèse reluă :

— Poate că acum bărbatul meu va accepta cu mai puţine rezerve vizita dumitale. Ar fi mai comod. Şi apoi, aţi putea asculta muzică...

El o privi rîzînd :

— Ah ! înseamnă că n-o cunoaşteţi bine pe Marie ! Ea detestă muzica !

Thérèse îşi înălţă umerii, surîse de parcă şi-ar fi spus : „Unde-mi era capul ?"

— De altfel, zise ea, lucrul acesta are o atît de mică importanţă astăzi cînd există fonograful ! El schiţă o strîmbătură, ca şi cum şi-ar fi impus să n-o contrazică. Şi dintr-o dată Thérèse simţi o mare bucurie de care-i fu ruşine.

— O să-i scrieţi ? întrebă ea cu o bruscă ardoare.

Şi cum el făgăduia că o va face în curînd :

— Nu, chiar acum ! insistă Thérèse. Gîndeşte-te ce vor însemna pentru ea aceste prime zile.

— Am oroare să scriu, mărturisi el, afară de, bineînţeles, lui Mondoux. Mă credeţi că am extras maxime din corespondenţa cu el ? Caietul este împărţit în trei compartimente : politică, filozofie, religie. O să vi-l împrumut ; o să vedeţi, e formidabil... Rîdeţi ? Vă bateţi joc de mine ?

Ea îşi scutură capul gîndindu-se : „Ce vîrstă stupidă ! Cît de virulentă este prostia la douăzeci de ani !"

În acest timp Georges promitea că o să-i scrie Mariei, și cerea permisiunea să revină.

— De ce ? întrebă Thérèse.

Iar fiindcă băiatul își pierdea firea, ea adăugă repede :

— Ca să-mi vorbiți despre Marie ? Oricînd vreți... Dar nu stau niciodată acasă.

El îi mulțumi cu un aer trist și preocupat, și o anunță „pentru orice eventualitate" că se întîlnea cu Mondoux la cafeneaua „Deux Magots", aproape zilnic, la orele douăsprezece. Ea îl conduse pînă în vestibul. Mîna tînărului întîrzie pe clanță. Se întoarse :

— Tare aș vrea să știu... începu el cu un glas șovăielnic. Nu, își reluă el fraza, mai tîrziu...

Mîna lui atinse de două ori clanța înainte de a închide ușa. Thérèse îi ascultă pașii descrescînd pe scară, se înapoie în salon, unde, într-o pîclă de fum, domnea o dezordine vie. Fotoliile capitonate, scăunelul își schimbaseră locul. Toate epavele acestea din Argelouse recăpătaseră viață.

Thérèse bănuia ce voia băiatul să afle, dar el nu va afla niciodată decît numai ce va voi ea să afle. În mod miraculos se simțea stăpînă pe toate actele ei din trecut : „Depinde de cum vezi lucrurile", se gîndea ea. Apropiindu-se de oglindă își cercetă chipul necunoscut — nu chipul adevărat al Thérèsei, ci pe acela pe care-l reflectaseră ochii acestui copil. Putea, cu un singur gest, să-și

dea părul spre spate și să-și dezvăluie fruntea, tîmplele; da, ar fi putut cu amîndouă mîinile să șteargă într-o secundă această imagine mincinoasă despre ea însăși... Și totuși își dădu pe buze cu ruj, apoi se pudră. Ca și cum i-ar fi răspuns unui adversar invizibil, rosti cu glas tare: „Dar îi va scrie! Mi-a făgăduit că-i va scrie. Marie va fi mulțumită..."

Nu putea să nu-și dea seama că se minte: se complăcea totuși în gîndul acesta care o relaxa. Îi fu sete și intră la bucătărie.

— N-ai urcat încă, fetițo?

În încăperea curată, unde cratițele de alamă care nu erau folosite niciodată străluceau, Anna stătea așezată, cu coatele pe masă, cu capul între cei doi pumni: pletele-i unsuroase, tunse urît și prea lungi, acopereau pe jumătate un chip umflat de lacrimi. Ce se întîmplase? Era părăsită? bolnavă? sau însărcinată? Iată clipa pe care altădată Thérèse o dorise atît de mult: suferința ar fi putut face o spărtură în zidul care o separa de Anna, prin care să pătrundă în acest biet destin... Astă-seară însă își întoarse ochii, luă un pahar, îl goli dintr-o sorbitură și ieși din bucătărie fără cel mai mic semn de afecțiune.

În timp ce traversa sufrageria, trebui să se oprească: dintr-o dată, inima, de care uitase... Cu pași înceți, sprijinindu-se de scaune, de perete, pătrunse în salon, se așeză cu bustul aplecat înainte. Uitase de gheara cumplită încleștată pe

umărul stîng, de durerea care, iradiind de acolo, îi invada pieptul. În liniștea nopții își asculta gîfîitul. Ochii îi rătăceau pe pereții propriei închisori, în care, în seara aceea, pătrunsese viața persistînd încă în dezordinea mobilelor, în mirosul de tutun. Viața se reîntorsese. Thérèse nu voia să moară. Doctorul o asigurase că dacă va fi ponderată, dacă se va feri de imprudențe... Își repeta cuvintele specialistului la ultima consultație ; radiografia nu i se păruse foarte clară ; nu se putea trage o concluzie precisă. Era grav, neîndoios, dar, în sfîrșit, adăugase el „cu inima nu se știe niciodată".

La urma urmei, nu ducea ea viața cea mai bine organizată ca să reziste loviturii ? Începînd de astăzi, însă, nici o imprudență. Durerea se mai potolise. Thérèse nu se va întinde în pat. Va rămîne toată noaptea așezată în fotoliu. La ora aceea Marie era în tren. Trecuse probabil de Orléans. Se credea iubită, poate... Ei bine ! cu atît mai bine, dacă credea. Thérèse va face totul ca această iluzie să devină realitate. De ce s-o plîngă pe Marie ? Avea șaptesprezece ani, plesnea de sănătate. Șaptesprezece ani ? Viața îi stătea în față, la nesfîrșit... „Iar eu, de pe acum la porțile abatorului !"

Ceasurile băteau ora unu. Durerea amorțise, dar rămînea prezentă. Gheara nu făcuse decît să-și slăbească strînsoarea. Thérèse nu se mai gîndea la Marie, nici la Georges, nici la nimeni ; stă-

tea ghemuită, atentă la dezordinea profundă care se petrecea în chiar adîncul ființei sale, de parcă fixitatea privirii interioare ar fi fost suficientă pentru a domestici organul dezaxat, pentru a-i potoli bătăile nebunești, pentru a frîna această cursă dezordonată, pentru a o opri la marginea prăpastiei.

VI

Într-o dimineață, la opt zile după vizita lui Georges, spre orele unsprezece, Thérèse înainta cu pași măsurați cercetînd tăblițele cu apartamente de închiriat. Oricît de line erau treptele scării casei sale bătrînești, îi solicitau totuși un efort periculos. Specialistul care o revăzuse fusese de părere că nu trebuia să se mai lipsească de ascensor, afară de cazul în care ar descoperi un parter în care să locuiască. Dar ce mult progresase, dacă o puteau preocupa asemenea gînduri ! Cu o săptămînă mai înainte ideea mutării nici măcar nu i-ar fi trecut prin minte.

Tăcerea lui Georges n-o tulbura. Dacă cineva i-ar fi spus că seară de seară el îi scria o lungă scrisoare, pe care, dimineața, la sculare, o rupea, Thérèse ar fi răspuns cu siguranță : „Știam !"

În fața cafenelei „Deux-Magots" își cumpără un ziar. Cînd se întoarse, văzu un chip care îi zîmbea, o mînă agitată în semn de chemare. Nu trebuia să-i bată inima, nu trebuia să se emoționeze într-atît,

la cea mai neînsemnată întîlnire, mai ales că era o întîlnire prevăzută : căci ea știa bine de ce, în loc să coboare spre Sena, o luase la dreapta, spre cartierul Saint-Germain-des-Près. Înaintă printre mese. Georges, în picioare, cu aerul său ușor speriat îi prezentă un alt băiat, pe care ea nu-l zărise : „Era Mondoux... René Mondoux“. Ea constată mai întîi că nu era vorba de personajul ridicol pe care și-l imaginase : umeri fragili, fund rotofei, ci de un chip de copil cu ochii de o limpezime aproape tăioasă și căruia merita să-i ierți costumul de-a gata, botinele grosolane închise cu șireturi și ale căror cheotori își arătau culoarea de alamă. De altfel, cu orice preț, trebuia să-i intre în grații.

Din servieta tixită de cărți, el scoase o revistă al cărei titlu o lămuri pe Thérèse : îl categorisi brusc printre cei pe care ea îi denumea „suflete nobile“. Era convinsă că se pricepe la această specie de indivizi, pe care i se întîmplase să-i atragă adesea prin aerul ei de naufragiată. Dar Mondoux nu-i răspundea la avansuri decît prin fraze evazive, printr-un ton de student necioplit, care se ferește să discute cu femeile. Thérèse, cu o totală stîngăcie, tatona, își pierdea naturalețea ; și în timp ce Georges se agita cuprins de exaltarea aceea temătoare care se trezește în noi la întîlnirea a două ființe admirate în mod egal, dar despre a căror apropiere nu știm dacă va fi fericită, ea îi arunca frazele-tip cu care altădată strălucise, dar pe care Mondoux le lăsa să recadă cu nerușinare.

Convinsă că are de-a face cu un băiat religios, abordă problema răului şi a predestinării, discuţie în care femeia cea mai neştiutoare, dacă este abilă, poate pune în încurcătură pînă şi pe cei aleşi. Se întrerupse pentru a-l întreba: „Sper să nu vă jignesc", dar un cuvînt al lui Georges o făcu să înţeleagă că o luase pe un drum greşit şi că convingerile lui Mondoux erau cu totul altele decît credea ea. Repede bătu în retragere, împrumută un ton supus şi în mod instinctiv încercă să-l îmbuneze prin mijloace mai sigure: o anume privire concentrată şi gravă, o anume intonaţie. Cum el nu părea să fie deloc mişcat de toate acestea, ea îşi împinse pînă la ridicol bietele-i tentative şi brusc îşi dădu seama că Georges o studia. Atunci furtuna de bucurie care de trei zile i se adunase în suflet, izbucni.

O, minune! el suferea. Masca geloziei era un lucru binecunoscut de Thérèse: ar fi recunoscut-o dintr-o singură privire. Oare de cîţi ani nu mai avusese această mică dovadă de iubire: gura crispată, ochii plini de nelinişte şi de repros? Trebuia să meargă pe urmele timpului scurs, pînă la primele luni ale sosirii ei la Paris. O uluia faptul că bucuria aceasta îi era acordată încă o dată! Descoperirea îi produsese un şoc sufletesc; bucuria aceasta o izbise drept în inimă. Chipul livid îi rămăsese întors spre Mondoux, fie pentru că voia să mărească şi mai mult durerea lui Georges, fie pentru că spera să-şi regăsească suflul, să-şi domine

durerea, care începea să iradieze în partea stîngă. Thérèse avea aerul unui om care ascultă. Pîndea într-adevăr sunetul unui pas pe care-l auzea venind din străfundul ființei sale : moartea, lucrul acesta, care la modul absolut nu există, se manifesta și mai viu în bietul ei trup, crescînd și întremîndu-se din fericirea nesperată care tocmai izbucnise, de parcă, după atîția ani, dragostea nu-i era redată acestei femei decît pentru a-i grăbi descompunerea cărnii. Nu, inima ei obosită nu va putea suporta o astfel de beție ; se va sparge sub presiunea acestei bucurii monstruoase. Se întoarse spre Georges.

— Vrei să oprești un taxi ? nu mă simt bine. Nu, să nu mă însoțești.

— Aș putea veni astă-seară ?

— Nu, astă-seară nu, mîine.

— Voi veni să văd cum vă simțiți... Ea îi interzise ; nu voia s-o vadă în această degradare a suferinței fizice... Prezența lui de altfel n-ar fi făcut decît să-i agraveze durerea. Trebuia ca Thérèse să aibă timp să-și revină ; surpriza o doborîse. Mîine seară va fi pregătită ; își va domina cu străşnicie inima. În taxi își repeta : „Nu vreau să mor..." Faptul că băiatul devenise gelos, era o dovadă certă de iubire ? Iar dacă într-adevăr o iubea, cum să nu-i fie teamă să nu fi căzut victima uneia din halucinațiile acelea produse de imaginația pasionată a tinerilor ? Nu va suferi prea mult din pricina unei femei consumate, pe jumătate moartă.

De altfel, în clipa aceea, încercînd să-şi revină, Thérèse ştia cu ce preţ ar plăti cea mai mică bătaie accelerată a inimii sale...

Rămase un moment pironită pe palier, căutîndu-şi cheia. Ar fi putut veni astă-seară. O să vină mîine ; dar oare, mîine, ea va mai fi în viaţă ? O forţă străină îi aducea mereu în faţa ochilor chipul lui. Mîine seară el îşi va agăţa pardesiul de acest cuier... Pe măsuţa din hol se afla o scrisoare. Thérèse recunoscu scrisul Mariei. Trecuseră două ore, şi nu se gîndise o singură clipă la Marie.

Privea cu ochi duşmănoşi scrisul acela prostesc. Forma alungită a plicului era de asemenea prostească, ca şi culoarea hîrtiei de nuanţa ametistului, ca şi cerneala roşie : da, nu exista nimic în toate acestea care să nu poarte amprenta prostiei. Thérèsei îi fu ruşine de ceea ce simţea în timp ce Anna îi scotea pălăria, pantofii, pentru a o feri de orice efort. Nu va mînca, va sta nemişcată pe scăunel pînă la consumarea spaimei. Cu bustul aplecat, rămase singură, ţinînd plicul în amîndouă mîinile. Fericirea Mariei... Marie, fiica sa... Dar ce se înţelege oare prin legăturile de sînge ? Ele erau ca două femei care nu se cunoşteau. Fiecare îşi încerca norocul. Marie avea şaptesprezece ani, era frumoasă. Ei se scăldau împreună la moară ; se întindeau unul lîngă celălalt pe iarba pîrlită, în bîzîitul lăcustelor. Iar ea, Thérèse, de pe acum pe jumătate distrusă... Dar ce, Mariei îi fusese milă

de maică-sa în seara cînd îi smulsese destăinuirea ? Şi poate că lucrul cel mai grav îl constituia lipsa ei de curiozitate : nu-i ceruse nici un amănunt, nu voise să ştie de nici o împrejurare... Georges va fi mai stăruitor : Thérèse ştia foarte bine ce urmărea întrebarea aceea a lui, întreruptă în clipa plecării, cînd murmurase : „Tare aş vrea să aflu..." Voia să revină pentru a afla... Dumnezeule, vizita lui se va transforma oare într-un interogatoriu ? Thérèse avea să fie judecată pentru a treia oară ?

Crezuse că suferise toată noaptea aceea cînd fiica ei îi smulgea frînturi de mărturisire : avusese iluzia că se sacrifică, pentru ca Marie să se întoarcă la tatăl său. În realitate o astfel de dragoste pentru fiica ei n-o stăpînise niciodată : „Am renunţat la ceea ce nu aveam ; m-am sacrificat pentru ceva ce nu mi-a aparţinut niciodată..." Dar, dacă mîine seară Georges o va supune unui nou interogatoriu... De data aceasta ei bine ! va minţi !... La drept vorbind nu va minţi : va fi alta decît cea adevărată, va fi o Thérèse necunoscută, care, cu cincisprezece ani mai devreme, timp de săptămîni de-a rîndul, urmînd un plan ticălos, îşi reînnoia puterea zi de zi... Asasinatul de la o zi la alta... Ce legătură era între nebuna din anii de demult, care în mod intenţionat uita să numere picăturile de arsenic in paharul bărbatului său, şi Thérèse din astă-seară ? Ce asemănare ? Cumplită durere de a fi clarvăzătoare ! Infirmitate de a nu te putea înşela pe tine însuţi! De unde îi venea convinge-

rea, certitudinea că în toate aceste zile nu va duce pînă la capăt nimic altceva, decît otrăvirea fericirii Mariei ? Iar de data aceasta cum să se dezvinovăţească ? Ce îi făcuse fetiţa, afară de faptul că-şi căutase lîngă ea un refugiu şi că i se ghemuise la piept ?

Ciripitul păsărilor din iedera grădinilor, strigătele din recreaţia de la ora patru, tropotul cailor de la „Bon-Marché", claxoanele şi frînele automobilelor, urzeala zgomotelor familiare — a muri însemna a nu mai auzi toată această larmă ; iar a trăi însemna a rămîne pironită în fotoliu, ascultînd acest vacarm monoton. Să te sacrifici dintr-o dată, dintr-o dată să te răscumperi, să te autoînvinovăţeşti, *să striveşti omida*... Thérèse desfăcu plicul cu gîndul de a da ascultare tuturor sugestiilor acestei scrisori. Dacă plicul conţinea un ordin, era hotărîtă să i se supună, oricare ar fi fost el.

„Tata şi bunica m-au primit mai bine decît mă aşteptam ; s-au înţeles să nu mă dojenească referitor la fuga mea, ca să nu mă scoată din fire. Le-am vorbit îndată despre dumneata şi despre hotărîrile pe care ai de gînd să le iei în cazul în care m-aş mărita. Chiar dacă ei n-au lăsat să se vadă nimic, am avut impresia că faptul acesta a avut cel mai bun efect. Tata mi-a spus «*Evident că prin asta s-ar aranja multe...*» iar bunica care nu pierde ocazia să-mi devină nesuferită : «*Cu o astfel de dotă, ar fi în orice caz păcat să te măriţi cu nepotul unui arendaş*».

N-am răspuns nimic. Aveam un motiv serios să fiu răbdătoare : tocmai primisem prin poştă o scrisoare de la Georges, pe care n-o aşteptam aşa curînd, căci el are oroare de scris. Am înţeles prea bine de altfel cui îi datoram această scrisoare... Dragă mamă, şi acum ajung la esenţial, dar nu ştiu cum să-mi exprim tot ce-aş vrea să-ţi spun... Sînt o proastă, şi chiar mă întreb cum poţi avea o fiică atît de tîmpită. E adevărat că sînt o Desqueyroux ! Ei bine ! iată : aş vrea să-ţi cer iertare, fără ca asta să aibă aerul oficial, fals. M-am gîndit mult la tot ce s-a întîmplat de curînd între noi, şi acum ştiu că eşti bună — de o bunătate pe care n-am mai întîlnit-o niciodată pînă acum. Ceea ce s-a petrecut pe vremuri, ne-am înţeles atît eu cît şi Georges să credem că a fost interpretat greşit. Există acolo o problemă, ale cărei elemente Georges mă asigură că numai dumneata le posezi (acestea sînt chiar cuvintele pe care le foloseşte el în scrisoare). Cum aş putea să mă îndoiesc de dumneata, văzînd purtarea dumitale faţă de mine, eu care ţi-am arătat atît de puţină înţelegere şi milă ? Acum ştiu, mulţumită dumitale, ce înseamnă să faci binele pentru rău.

Dar înainte de orice, te admir. Te-aş admira chiar dacă Georges nu te-ar admira. E sigur că i-ai făcut o impresie extraordinară : iar el se pricepe cînd e vorba de inteligenţă ! Fericirea mea depinde de dumneata : lucrul acesta este atît de evident încît ai putea crede că îţi scriu toate aces-

tea din interes. Și totuși sînt sinceră, dacă ai ști ! După ce am stat cu dumneata, totul, aici, lucruri, oameni, mi se par şi mai fără sens. Îmi imaginez ce viață aş duce între dumneata și Georges !

Dacă familia îţi scrie cu privire la hotărîrile pe care ai decis să le iei în favoarea mea, spune-le răspicat că ele depind de căsătoria pe care o voi face. Bunica mai ales ar fi în stare să uneltească o căsătorie după placul ei : ea acceptă familia Filhot, pe care o dispreţuieşte, numai din pricina situaţiei noastre de inferioritate ; dar mărirea aceasta a dotei mele îi va trezi iarăși ambițiile. Să fie deci înțeles că dumneata consimți la acest sacrificiu numai pentru a mă putea mărita cu băiatul care-mi place..."

Thérèse o revedea pe Marie așa cum îi apăruse pe palier, cu corpul îndoit de greutatea unei valize. Fata ei, copilul ei îi scria această scrisoare plină de tandrețe ; visa la o viață comună între ei trei ; nu era vorba de o iluzie : fericirea aceasta era posibilă, fericirea aceasta, și nu alta, trebuia cucerită, singura care îi era la îndemînă. Ce sumbră nebunie o cuprinsese din nou în zilele acestea din urmă ! Totdeauna a fost convinsă că atît viciile cît și crimele izvorăsc din această forță dezordonată din noi, care ne împinge să ne imaginăm imposibilul, să ne creăm o himeră, pe care trebuie apoi s-o îmbrățișăm cu orice preț. Dar ea va intra „în adevărul vieții". Expresia aceasta îi aparținea lui Bernard Desqueyroux. La începutul tra-

iului lor în comun, el îi spunea adesea : „Nu ești în adevărul vieții". Va găsi puterea să sacrifice celălalt lucru... care celălalt lucru ? Povestea asta n-avea nici o consistență. Enervarea aceasta a lui Georges, cînd ea se prefăcuse că-l admiră pe Mondoux, fusese interpretată de ea într-un mod absurd. Dar, îl iubea ? Nici măcar nu-și pusese întrebarea. „În realitate, iubeam sentimentul pe care-l nutrea pentru mine..."

Așa se gîndea Thérèse, în sfîrșit calmă, în după-amiaza întunecoasă, imobilizată pe scăunel și nemaisimțindu-și inima. Și-l imagina pe Georges Filhot exact așa cum îi apăruse la început : prost bărbierit, cu privirea sașie, cu puloverul de un gust îndoielnic ; se familiarizase cu imaginea acestui băiat, într-adevăr comun. Să riște o bătaie a inimii ei bolnave pentru ființa aceasta, la fel ca altele mii ? Geamul acela care mărește imaginile, geamul acela care deformează și care de atîtea ori se interpusese între ea și lume, dispărea brusc : îl vedea pe Georges așa cum era în realitate (și nu cum îl vedea Marie, Mondoux sau doamna Garcin) : un vlăjgan, foarte țărănos, destul de prost îmbrăcat și cu privirea sașie. Simțea o rușine cumplită la gîndul că acordase atîta importanță unei ființe atît de oarecare. Fu gata să-i trimită un pneumatic,[1] ca să-l împiedice să vină, dar trebuia să vină pentru Marie.

---

[1] O înștiințare urgentă, expediată printr-un sistem de tuburi cu aer comprimat.

Încă de la ora cinci, Anna trăsese obloanele și aprinsese focul. Totuși Thérèse se bucura că a doua zi seara nu va fi singură. Certitudinea că cineva urma să vină a doua zi îi alunga toate grijile care o năpădiseră în lungile ceasuri de gîndire calmă. Febra îi dispăruse, la fel și spaima aceea. S-a terminat cu emoția și cu delirul provocat de prima ființă ieșită în cale-i ; poate că va scăpa de izolare, poate că nu va muri singură, ci în brațele Mariei.

Astfel se scurseră cele două zile, în pacea regăsită, iar inima ei nu-și mai acceleră bătăile, în clipa cînd, la ora anunțată, o auzi pe Anna deschizînd ușa.

VII

Încă de la prima privire pe care i-o aruncă lui Georges, simţi un val de bucurie pentru că el era într-adevăr băiatul oarecare pe care şi-l imaginase mai nainte, cu aerul lui stîngaci, cu pardesiul pe care uita mereu să-l lase în vestibul şi cu această manie de a-şi sufla nasul şi de a-şi şterge fruntea, pe de o parte pentru a-şi păstra calmul, şi, pe de alta, pentru a demonstra cît de mult îl costă efortul de a fi punctual.

Thérèse nu lăsase aprinsă decît o lampă pe măsuţa din spatele ei ; Georges mai mult ghicea decît vedea chipul pe care ar fi vrut să-l cerceteze în voie ore în şir. Cu prea mare nerăbdare, cu oarecare afectare, Thérèse îi şi vorbi despre Marie, mulţumindu-i că se grăbise să-i scrie.

— Pentru că dumneavoastră mi-aţi cerut-o.

Ea se prefăcu a nu înţelege şi îi întinse scrisoarea Mariei. El o luă, îşi aruncă ochii peste rînduri cu un aer distrat, apoi şi-i înălţă spre Thérèse, care exclamă :

— Cît este de fină ! Cîtă sensibilitate ! Acum îți pot mărturisi : n-o credeam foarte deșteaptă. Judecăm și ne condamnăm copiii pe baza unor considerente naive sau stîngace, pe baza cuvintelor pe care le repetă și care, cel mai adesea, nu sînt ale lor. Dar Marie este foarte, foarte deșteaptă, insistă ea, accentuînd cuvîntul *foarte*.

Și pe măsură ce vorbea avea certitudinea că fiecare cuvînt al ei îl montează și mai tare pe băiat împotriva Mariei. De cîte ori, de-a lungul vieții sale, nu se străduise să se prefacă nepăsătoare, pentru a-l face pe omul iubit să creadă că nu se gîndește la el. Dar pe atunci șiretenia nu-i servea la nimic : dragostea se trăda în chiar efortul făcut pentru a o ascunde. Iar azi, iată că Thérèse semăna cu un jucător care la fiecare pot își înzecea miza. Se întrerupse deci în mijlocul unei fraze (căci buna ei credință era neștirbită) :

— Am multă simpatie pentru prietenul dumitale Mondoux.

Spusese fraza aceasta, la întîmplare, ca să schimbe vorba. Și iată că din nou, fără să fi vrut, lovise la țintă.

— Da, am simțit că v-a plăcut. Dar, adăugă Georges cu un aer iritat, simpatia nu e reciprocă : el nu v-a înțeles.

— N-avea ce să înțeleagă... A văzut mai întîi cine sînt — sau mai bine zis cine nu sînt !

— Prin asta îi sînteți superioară : dumneavoastră ați văzut îndată cîte parale face, pe cînd lui i-a scăpat ceea ce este unic în dumneavoastră.

— Ceea ce în mine este unic...

Ea se întrerupse, și brusc își dădu seama că în felul acesta îi oferea lui Georges prilejul așteptat de a o interoga cu privire la faptele petrecute la Argelouse, în urmă cu cincisprezece ani, în casa întunecoasă împrejmuită cu pini. Îngrozită, încercă să spună ceva dar nu-i veni nimic ; se simțea totodată lucidă și paralizată. Aplecată spre foc ca să nu-l privească pe Georges, auzea venind întrebarea inevitabilă. Din nou va trebui să îndure *întrebarea*. Ce să facă ? Să-i spună de ajuns pentru a-l îndepărta de ea dar, în același timp, să nu-i furnizeze nici un pretext pentru a o părăsi pe Marie...

— Da, spuse el, dumneavoastră sînteți unică , nu semănați cu nimeni. Și de aceea vă cred în stare...

De data aceasta ea își ridică ochii spre el și, fără un efort aparent, întrebă :

— În stare de orice ?

Georges Filhot se făcu foarte roșu :

— Nu m-ați înțeles : vă cred în stare de orice pe planul măreției... De exemplu, dumneavoastră ați fi femeia care nu înțelege să se apere împotriva unei acuzații cumplite, pe care n-ar fi meritat-o...

Ea se ridică, făcu cîţiva paşi în încăpere, apoi rămase în picioare rezemată de perete, în spatele fotoliului lui Georges care nu îndrăznea să-şi întoarcă privirea. Îi răspunse scurt că era liber să creadă tot ce-i place. El întrebă cu glas tremurător :

— Aşa dar vă este egal ce gîndesc eu despre dumneavoastră ?

— Nimic nu mă interesează mai mult, ştii bine.

Cu o speranţă plină de nelinişte, el se ridică şi îngenunche pe fotoliu, cu faţa ridicată spre Thérèse.

— Mai întîi, adăugă ea, din pricina Mariei.

El oftă : „m-ar fi mirat !" şi rosti printre dinţi cuvinte pe care Thérèse nu le auzi, dar ghici ce puteau să însemne : „Mult îmi pasă mie de Marie !.." desigur în termeni mai grosolani. Atunci ea îl privi, ea îndrăzni să-l privească. Tot ceea ce iubise mai presus de orice în lumea asta, tot ceea ce îi fusese dat cu atîta zgîrcenie în cîteva întîlniri din tinereţe şi de care se crezuse lipsită pentru totdeauna, această stare de nelinişte, singura care ar fi putut-o calma, această durere a cărei pricină era ea — toate acestea îi erau redate dintr-o dată în ochii uşor rătăciţi fixaţi asupra alor săi. Simţi cum vine spre ea un cuvînt cumplit pe care inima ei bolnavă nu l-ar fi putut suporta. Vru să se ferească de el şi, forţîndu-se să zîmbească, zise :

— Nu sînt interesantă. Te înşeli...

Dar ea nu-şi sfîrşise fraza cînd auzi un glas străin :

— Nimeni pe lume nu mă interesează mai mult ca dumneavoastră.

Ea se aplecă puţin ca pentru a evita a doua lovitură : murmură :

— Nu înţeleg de ce... de ce te-aş interesa ?

Şi în sfîrşit, primi drept în inimă cuvîntul aşteptat, cu toate că abia îl auzi :

— Pentru că vă iubesc.

Da, drept în inimă, în aşa fel încît spaima fizică o cuprinse brusc pe de-a-ntregul ; o strîmbătură îi contractă trăsăturile feţei, în care Georges crezu că citeşte expresia unei furii.

Totuşi Thérèse nu mai avea nici măcar puterea să-şi întindă mîinile către faţa lui înspăimîntată. N-avea glas să se împotrivească cuvintelor de umilinţă prostească pe care le îngîna băiatul :

— Vă bateţi joc de mine... Ştiu că vă înspăimînt.

Ea încercă un gest de tăgăduire şi ridicîndu-şi puţin mîna dreaptă şi-o lăsă să cadă în părul lui rebel, i-l dădu spre spate, ca şi cum ar fi vrut să dezvăluie fruntea fiului ei, înainte de a-l săruta, seara. El îşi închise ochii, tot în genunchi, pe fotoliu, cu coatele sprijinite de spătar. Inima Thérèsei bătea mai liniştit ; respira adînc. El zise iarăşi :

— Vă produc milă.

Ea nu răspunse, pentru că era fără glas ; şi această tăcere involuntară îi fu mai de ajutor decît orice împotrivire.

— Fie-vă milă de mine, repeta băiatul.

Singurul lucru pe care-l putu face, fu să-i atragă capul spre umărul ei, cu un gest pe care el îl crezu, în sfîrșit, milos. Deoarece nu mai suferea, deși poziția în care stătea era incomodă, ea rămase nemișcată, respirînd în părul lui negru un biet miros de briantină. Dar nu trecu mult și trebui să-și desprindă brațul care o durea. Iată... se sfîrșise.

Îi spuse lui Georges să se așeze pe scăunel, folosind un ton autoritar. Ea însăși se așeză pe fotoliu, dar fără să se lase pe spate ci într-o ținută supravegheată. Spuse :

— Ești un copil.

— Știu foarte bine că n-o să mă luați niciodată în serios. Aveam de ales între disprețul dumneavoastră și ura dumneavoastră. Nu știu dacă n-aș fi preferat... Văzînd zîmbetul înduioșat al Thérèsei, băiatul credea că îl disprețuia. Ea însă se gîndea la cele cîteva clipe din viața ei cînd fusese pe punctul de a auzi acest „te iubesc" ; dar dacă aproape că văzuse cum se formau cuvintele pe vîrful buzelor, totdeauna, în ultima clipă, printr-o tristă abilitate, adversarul și le reținuse. Și chiar ea, de cîte ori nu-și strînsese buzele, ca să-și stăvilească mărturisirea care i-ar fi asigurat înfrîngerea. Căci tot jocul consta într-o biată viclenie, în spaima că celălalt se va liniști și va deveni indiferent. Băiatul acesta înalt își lăsase inima să vorbească, cum se spune. „Dar o să mă vadă, se

gîndea Thérèse. O să mă vadă îndată așa cum sînt...“ Ea se ridică și aruncă o ochiadă femeii care îi apăru în oglinda de deasupra căminului. O ușoară roșeață, care nu era deloc a fardului îi colora obrajii ; ochii îi străluceau ; frumoasa ei frunte n-avea un rid. Cele două cute care porneau de la aripile nasului spre colțul buzelor, în loc s-o îmbătrînească îi dădeau o măreție impecabilă. Se vedea, în clipa aceea, transfigurată de pasiunea al cărei obiect era. Chipul care îi apărea din fundul oglinzii era imaginea sa ideală, răsfrîntă în umila privire a acestui copil nebun.

Simți o mare ușurare și își savură triumful cu un calm plin de satisfacție. Thérèse se va preda, se va da pe față, va bolborosi cuvintele acelea de uluire și de recunoștință care apar pe buzele ființelor iubite cînd nu mai sînt tinere. Era pe punctul de a deschide chiar ea ochii băiatului, risipindu-i vraja, dezvăluindu-i brusc femeia bătrînă, pierdută, și de pe acum demnă de milă... Dar sprijinindu-și de marmura căminului mîinile fierbinți, ca să le răcorească, atinse hîrtiile răsfirate : scrisoarea Mariei, pe care Georges, după ce o parcursese distrat, o lăsase acolo fără să-i termine lectura.

Thérèse își închise ochii, scrîșni din dinți, plecîndu-și capul peste filele acoperite de trăsături prostești. Marie ? De ce nu-și lăsa mama în pace, fata aceasta ? Fiecare cu viața lui. Nu fusese chiar ea, Marie, cea care i-l prezentase ? Credea că

Thérèse este inofensivă, fără să-i treacă prin gînd că pericolul ar putea veni chiar de la ea. Stupidă tinerețe care se crede iubită ! Dar dragostea caută în oameni, dincolo de patima cărnii, un secret al pasiunii, al științei și al șireteniei, pe care nu-l au decît cei cu experiență. Acum Marie veghează, poate, în salonul din Argelouse, pe care pinii îl învăluie cu murmurul lor nesfîrșit. Veghează cuprinsă de o liniște adîncă, pentru că de acum înainte i-a încredințat Thérèsei dragostea și viața ei. Stă în aceeași cameră în care locuise și Thérèse pe vremuri, camera de deasupra celei în care gemea Bernard ; iar, prin tavan, ea-i pîndea gemetele... Ah ! iată că nu mai are nevoie să fie la fața locului pentru a asasina oamenii. Îi omoară de la distanță.

Cu mîinile tremurînde, Thérèse luă una cîte una foițele de hîrtie, le așeză în ordine și le vîrî în plic. Își ridică brațele, își apăsă ochii cu podul palmelor, se întoarse brusc spre băiatul chircit pe scaunul scund, pe care ea însăși suferise atîta, și îi spuse cu glasul stins, cu dinții strînși :

— Pleacă.

El se ridică, îi aruncă o privire de cîine bătut. Își mișca buzele ; desigur, îi cerea probabil iertare. Ea îl împinse spre vestibul, îi oferi pardesiul, deschise ușa. El plecă de-a-ndaratelea, cu ochii fixați asupra ei. Scara era întunecoasă și neaerisită. Becul automat nu funcționa. Ea îi spuse :

— Ține-te bine de balustradă...

El coborî din patru în patru treptele și nu ajunse bine la mezanin că își și auzi numele :

— Georges ?

Ea îl striga. O ajunse pe palier. Înaintă spre ușă :

— Nu, zise ea, nu intra. Voiam doar să-ți spun... Totul e adevărat ! adăugă ea într-un efort (vorbea repede și în șoaptă). Da, orice ți s-ar fi putut povesti cu privire la mine, fii sigur că sînt o ființă care nu poate fi calomniată. Nu vrei să-mi răspunzi ? Fă-mi un semn ca să știu că ai înțeles.

Dar el stătea împietrit, rezemat de balustradă. Ochii li se obișnuiseră cu întunericul, cu toate că nu-și puteau deosebi nici trăsăturile, nici expresia feței. Fiecare vedea doar forma unui trup, auzea o gîfîială ; ea recunoscu mirosul acela de briantină ieftină și simți căldura trupului tînăr fremătînd de viață.

— Asta voiam să-ți spun, șopti ea. Acum, știi ?

Ușa dinspre stradă se deschisese și se închisese cu putere. Cineva spuse un nume portăresei. O scurtă licărire apăru la poalele scării. Locatarul își aprinsese cîteva bețe de chibrituri și urca bombănind. Thérèse și Georges intrară repede în vestibul. Salonul rămăsese luminat. Clipiră din ochi și nu îndrăzniră să se privească.

— Ai înțeles ? întrebă ea.

El dădu din cap :

— Nu vă cred. Vă învinuiți ca să scăpați de mine. Din pricina Mariei. Ei bine ! reluă el cu o furie neașteptată, șiretenia dumneavoastră n-o să

vă ajute la nimic. N-o să mă însor cu ea. Mă auziți ? N-o să mă însor niciodată cu ea... Ah ! v-am stricat poanta !

Thérèse, rezemată de bibliotecă, își închidea ochii pe jumătate, își întorcea capul, pradă unei bucurii cumplite pe care încerca să și-o înăbușe. N-o să se însoare cu Marie. Orice s-ar întîmpla fetița nu-l va avea, Georges nu va fi al ei niciodată. Thérèse era atît de conștientă de această bucurie încît o cuprinse groaza. Dori să cadă moartă, în clipa aceea chiar, și spaima care îi strîngea inima să fie ultima înainte de agonie ; dar nimic pe lume n-o putea împiedica să resimtă această minunată fericire de a se ști preferată.

Cînd fu sigură că-i poate opune băiatului un chip sever, o privire fără expresie, își întoarse încet fața spre el, care stătea în picioare, în mijlocul încăperii, cu brațele bălăbănindu-se, cu capul plecat, cu privirea pe sub sprîncene, cu un aer viclean de cîine rău.

— Regret, zise ea sec. Sper că ai să revii asupra acestei hotărîri. În ceea ce mă privește nu pot face absolut nimic. În privința aceasta cel puțin sînt sigură că sînt nevinovată. Cred că nu mai avem ce să ne spunem.

Ea deschise ușa și se dădu la o parte ca să-l lase să treacă. Dar el stătea nemișcat, nu o slăbea din ochi. Pînă la urmă, zise :

— Trebuie să știți... Trebuie să vă avertizez : Nu voi putea trăi fără dumneavoastră.

— Vorbe !

Thérèse afecta un ton ușuratic. Se prefăcea că nu dădea nici o importanță acestui : „nu voi putea trăi fără dumneavoastră". În realitate însă ea înțelesese ; trecuse prin atîtea, ani de zile, ca să-și dea seama că nu se înșală, desprinzînd în primul rînd un anume accent, care era al deznădejdei fără vindecare. Era sigură că trebuia să ia cuvintele lui în serios. Acest gen de băiat îi era cunoscut. Atunci ea se apropie încet și, așa cum mai făcuse o dată, la începutul serii, îi trase capul spre umărul ei. Georges și-l sprijini cu toată greutatea de antebrațul Thérèsei și, pentru a-l contempla, ea își îndoi gîtul, ca o mamă care-și privește pruncul. El nu surîdea, cu ochii larg deschiși, puțin rătăciți. Ea se mira descoperind pe obrazul lui tînăr atîtea semne de uzură. Nu erau numai cicatricele lăsate de zbenguielile școlarului neastîmpărat : aproape toată fața lui era brăzdată de zgîrieturi ușoare, iar pe frunte existau cute, de pe acum adîncite. Dar cînd el își închise ochii, pleoapele netede și pure erau într-adevăr acelea ale unui copil.

Ea se smulse repede din contemplare, îl obligă pe Georges să se așeze pe un fotoliu, își apropie scaunul scund și, făcînd un efort, rosti cuvinte pline de judecată. Era, zicea ea, o femeie bătrînă, care n-avea ce să-i ofere. Cea mai mare probă de afecțiune pe care i-ar fi putut-o da, era să-l îndepărteze de o tristă epavă, de o ființă sfîrșită.

Pe măsură ce vorbea, Thérèse își dădea în mod intenționat la o parte părul care-i acoperea fruntea prea înaltă ; își dezvelea urechile ; și după acest gest făcut cu neglijență, dar care o costase un efort eroic, se mira că nu vedea îndată efectul scontat ; atît de greu ne vine să pricepem că adesea dragostea nu ține seama de aparențe, că această șuviță albă pe care dorim să i-o ascundem, în loc să-i displacă ar înduioșa-o, dacă ar vedea-o : dar iubirea n-o vede. Nu, Thérèse pe care Georges o sorbea din ochi nu era o femeie pe jumătate sfîrșită, ci o ființă invizibilă, care se manifesta printr-o privire, prin glasul acesta puțin răgușit și ale cărei cuvinte, oricît de simple, aveau pentru el o valoare, o importanță nemăsurată. Zadarnic îi arăta Thérèse fruntea ei cheală, el avea avantajul de a o contempla în afara timpului, descărnată. Pasiunea, chiar vinovată, ne dezvăluie întotdeauna taina unui suflet, și nici cea mai josnică viață nu poate altera măreția sufletească de care e capabilă ființa care iubește.

La fel și Thérèse, pe măsură ce-și distrugea într-un imens efort propriile-i arme de apărare, se mira că nu vede descrescînd pasiunea din ochii ațintiți asupra alor ei. Oare el era conștient de efortul pe care-l făcea această femeie pentru fiecare cuvînt rostit ? Ceea ce ar fi vrut ea să-i ascundă cu orice preț, era prăpastia pe care vîrsta lor o săpa între ei, certitudinea că, dincolo de orice, această dragoste era condamnată pieirii, o pie-

ire foarte apropiată, și cu toate acestea tocmai asupra acestui lucru se străduia să-și concentreze propriile gînduri și să atragă atenția lui Georges.

— Dumneata ai douăzeci de ani... repeta ea, iar eu am peste patruzeci (ezita totuși să rostească cifra exactă). Ce nădăjduiești de la mine? Ți-ar fi de ajuns o noapte ca să risipești fantoma pe care ți-ai creat-o...

El îi răspunse că nu mai avea douăzeci de ani:

— Am douăzeci și doi... De altfel, ați uitat ce mi-ați spus în ziua în care ați intrat în camera mea? Pentru că dumneavoastră ați venit... V-am căutat eu? Mi-ați spus... El închise ochii pentru a-și rememora termenii exacți de care se folosise Thérèse. Amintiți-vă! Cînd eu mă lăudam prostește că n-am decît douăzeci și doi de ani, dumneavoastră mi-ați răspuns: „Ar fi mai bine să spui că ai douăzeci și doi de ani împliniți". Și ați adăugat cuvîntul acela cumplit — cumplit pentru mine, căci îmi evoca limpede o suferință confuză din adolescență: „O dată ce te-ai îmbarcat, e ca și cum ai ajuns..."

— Ce memorie bună ai.

Thérèse rîdea. Și totuși, ce n-ar fi dat ca aceste cuvinte să nu fi fost rostite. Georges însă își scutură capul:

— N-am memorie decît pentru ceea ce aud de la dumneavoastră. Și culmea, eu care înainte mă plictiseam cumplit, din clipa în care v-am cu-

noscut îmi petrec vremea repetîndu-mi cuvintele spuse de dumneavoastră, cele mai neînsemnate... Pot să mă gîndesc la nesfîrșit asupra unei fraze de-a dumneavoastră. Față de clipa în care mi se pare cu totul nouă și cea în care n-o mai înțeleg se pot scurge ore, zile... Dar există o frază care mi se pare din ce în ce mai clară. Da, „a fi îmbarcat înseamnă a fi ajuns". Dar atunci, de ce să comparați vîrsta dumneavoastră cu a mea ? Ce diferență este între noi, care ne-am îmbarcat împreună ? Tinerețea mea... această apă care mi se scurge printre degete, acest nisip pe care nu-l pot reține... Este o forță aparentă, o falsă prospețime, de care se agață cele cîteva ființe care pretind că mă iubesc... Dar despre mine, despre ceea ce se va întîmpla cu mine peste cîțiva ani, puțin le pasă lor ! Chiar Mondoux... În fond, el mă consideră un prost. Îmi spune : „Dacă în tine este ceva interesant, acesta e animalul".

Thérèse își lăsă o mînă pe genunchiul băiatului. Se gîndea la ce trebuia să-i răspundă, ca și cum ar fi existat cuvinte antiotravă, care să-l vindece de acelea pe care el le memorase. Îi spunea la întîmplare că tinerețea într-adevăr nu însemna nimic, că ceea ce era important de descoperit era rațiunea de a trăi. Orice om își are rațiunea sa, de la cea mai înaltă la cea mai de jos. Nu-i observa el pe colegii lui, fiecare agitîndu-se pentru Dumnezeu, pentru rege, pentru clasa muncitoare, pentru una, pentru alta... sau pur și simplu de-

daţi jocurilor ; cîţi băieţi şi fete din ziua de azi îşi frămîntă capul studiind modul în care se dezvoltă trupurile lor ?...

Thérèse vorbea cu un ton convins, şi Georges îşi ridica umerii, dădea din cap :

— Nu, ceea ce ar trebui... aţi spus-o chiar dumneavoastră într-o seară. (Iar fiindcă Thérèse oftă : — Ce-am mai spus ?) Vă amintiţi ? În seara zilei cînd v-am cunoscut... după ce-am condus-o pe Marie la gară, am îndrăznit să revin aici. Eraţi fermecătoare... Mi-aţi spus... (şi el îi repetă aproape cuvînt cu cuvînt :) „Ar trebui ca viaţa alături de fiinţa iubită să fie o lungă siestă la soare, un repaus fără sfîrşit, un calm animalic... această certitudine că lîngă tine există o fiinţă pe care s-o găseşti cînd vrei, înţelegătoare, supusă, şi care să nu dorească să fie în altă parte decît în măsura în care vrei şi tu. Ar trebui ca în jurul tău să plutească o asemenea toropeală încît gîndurile să amorţească, pentru a face imposibilă, chiar în minte, orice trădare..."

— Erau vorbe în vînt, bietul meu băiat, vorbe ca acelea pe care le spui ca să umpli tăcerea. Vezi bine că nu corespund nici unui lucru real. Dragostea nu înseamnă totul în viaţă, pentru bărbaţi...

Ea abordă mai întîi această temă. Ar fi putut vorbi pînă în zori ; frazele pline de bun-simţ, pe care le spunea din datorie şi cu mare efort, nu se întipăreau în mintea lui Georges. Fără îndoială

el nu le auzea, reținîndu-le doar pe acelea care-i hrăneau disperarea ; ea nu-i procura decît motive de disperare. Şi de aceea, poate, fără să-și dea seama, Thérèse își îndrepta perorația în direcția pe care o cerea el. Pe măsură ce enumera motivele pentru care un băiat de douăzeci de ani trebuia să iubească viața, ea își regăsea încetul cu încetul tonul ironiei : atunci el își încordă urechea, își înălță spre ea un chip lacom și trist ; dinții-i străluceau printre buzele întredeschise. „Da, desigur, politica..." zicea Thérèse. Dar el nu trebuia să intre în categoria aceea de oameni pe care problemele propriului suflet îi acaparează cu totul. Cel mai adesea, ființele acestea încearcă un sentiment de rușine : se prefac că se interesează de lucrurile care-i pasionează pe cei din jur ; își ascund ca pe o rușinoasă plagă a firii lor această spaimă nejustificată, această dragoste deznădăjduită pentru o singură persoană — deznădăjduită, pentru că pentru ei orice posesiune este iluzoric ; ceea ce posedăm a și dispărut : în fiecare clipă se ivește din nou întrebarea dacă mai ești iubit, dacă puterea dragostei n-a slăbit...

Thérèse părea că vorbește doar pentru sine. Spunea :

— Nu recitim niciodată scrisorile vechi, nu-i așa ? Preferăm să le rupem fără să le recitim, deoarece ele sînt dovada a ceea ce nu mai există. În momentele cele mai fericite, ființa care pre-

tinde că ne iubește acceptă să se lipsească de noi... o preocupă afacerile ei, familia ei... ne face o favoare. În momentele cele mai frumoase, nu primim decît această picătură de apă pe care Bogatul din fundul prăpastiei i-o cere lui Lazăr. Da, și nici chiar atît! Căci ființa iubită este aproape mai totdeauna Săracul acela glorificat, dar despuiat de toate, care nu are ce să ne dea nouă celor care, din pricina lui, ardem în flăcări... Dar nu, Georges, aiurez. Vorbele mele n-au nici un sens, sau n-au sens decît pentru mine. Nu mă privi cu aerul acesta de nebun.

Ridicîndu-se, ea se așeză în spatele scaunului scund pe care stătea el și îi acoperi fața cu amîndouă mîinile. El le prinse într-ale sale. Ea se gîndi la mîinile ei bătrîne, veştede, presărate cu pete ușoare pe care el le privea în acea clipă chiar. Dar dacă el le văzu, cu siguranță le iubi, ca tot ce-i aparținea Thérèsei; de altfel, în momentul acela își și apăsa buzele pe podul palmei și pe încheieturile mîinii ei. Ea nu se apăra, se gîndea la cuvintele pe care nu știuse să și le rețină și pe care el le va prefira la nesfîrșit în inima lui. Zise cu glas slab:

— Te otrăvesc.

Nu pronunță bine cuvîntul că-și și simți obrajii arzînd. El stătea nemișcat, apăsîndu-și mereu buzele pe mîinile pătate ale Thérèsei. Dar după un foarte slab fior ea înțelese că fraza ei avusese ecou. „S-ar putea ca în direcția aceasta să ajung

la vreun rezultat", se gîndea ea ; trebuia să acționeze repede pentru ca cel puțin el să fie salvat. Marie era pierdută, ea o pierduse ; dar Georges mai putea fi salvat. Fără să mai gîndească, repetă :

— Te otrăvesc și pe dumneata.

— Da, zise el cu ironie. Da, Thérèse (îi spunea pentru prima oară pe nume, cu o tandrețe șovăitoare) am înțeles. De ce insiști ?

Și își apăsa cu mai multă ardoare buzele pe mîinile ei, pe care le strîngea într-ale sale. O auziră pe Anna pregătind camera pentru culcare. Apoi ușa bucătăriei fu închisă. Știură că rămîneau singuri în apartament. Casa dormea ; strada își potolea larma. O flacără tremurătoare se reflecta în biblioteca adusă de la Argelouse. Pe marmura căminului se distingea plicul violet, pe care Marie scrisese cu cerneală roșie : *Doamnei Desqueyroux, strada du Bac* ; iar Thérèse nu-l părăsea din ochi ; ca o înotătoare care, pentru a-și relua suflul, se lasă pe valuri cu fața spre cer, — așa plutea ea imobilă, simțind pe mîini gura lui Georges, dar fără să facă nici o mișcare, nici cel mai mic semn de participare.

— Nu mă crezi ? repetă ea cu vocea scăzută și iritată.

Își desprinse fără bruschețe brațele pe care băiatul se forța să le rețină și se dădu puțin înapoi. Stăteau în picioare, se măsurau cu privirea. Cît de mult o exaspera pe Thérèse zîmbetul acesta

neîncrezător și plin de neliniște ! Cum el îi spunea :

— De fapt, dumneavoastră mă urîți...

— Te urăsc pentru că nu vrei să mă crezi. Ești la fel ca proștii din Argelouse : privești cu aceiași ochi această crimă ; ți se pare de neînchipuit că am putut face o faptă atît de cumplită ; nu înțelegi că fapta aceea este un fleac pe lîngă tot ce fac acum sub ochii dumitale, din clipa în care am pătruns în viața dumitale. Ah ! ești cu adevărat fiul țăranilor acestora care se consideră nevinovați, atîta timp cît n-au omorît pe nimeni ! Ei bine, da ! am turnat picături de arsenic timp de o iarnă întreagă în ceașca bărbatului care era temnicerul meu în fundul unei închisori mai aspră decît orice închisoare de piatră.. Ei, și apoi ? Pe cînd victimele mele de astăzi sînt Marie și dumneata, care crezi că mă iubești...

Ea își întorsese capul în timp ce vorbea dar, îndreptîndu-și ochii asupra lui, spuse cu un aer mai calm :

— Vreau să spun : dumneata, care timp de cîteva zile ai crezut că mă iubești... Acum, s-a sfîrșit ?

Și deoarece el își înălță umerii :

— Ce ? reluă ea enervată. Ce îndrăznești să spui ? Că n-am făcut lucrul acesta ? L-am făcut totuși ; dar asta nu înseamnă nimic pe lîngă alte crime mai lașe, mai ascunse, fără nici un risc...

Şi chiar acum, n-ai observat spre ce tindeau toate cuvintele mele, din clipa în care ne-am cunoscut ? Dai din cap ? Nu ştii ce vreau să spun ?

El stătea rezemat de perete şi o privea pe Thérèse.

— Georges, de ce mă priveşti aşa ? Nu, nu sînt un monstru... Chiar şi dumneata... Dacă te-ai gîndi bine... şi chiar fără un mare efort... Ah ! bineînţeles, dumneata n-ai mărit doza nici unui leac pentru a te debarasa de cineva... Dar există atîtea alte mijloace de a omorî fiinţele ! (Şi cu un glas aproape scăzut :) Spune, cîte fiinţe ai îndepărtat din viaţa dumitale ? Buzele băiatului se mişcară, fără să rostească o vorbă. Thérèse se apropie, iar el nu putea da înapoi : Nu mă gîndesc la ceva în legătură doar cu femeile... dar există întîmplări mult mai secrete, aşa cum sînt în viaţa fiecărui om... uneori chiar în copilărie...

— De unde ştiţi ? întrebă el.

Ea rîse mulţumită. Era satisfăcută. Continuă cu un glas blînd :

— Ei, hai, povesteşte-mi...

Dar el făcu un semn de refuz.

— Mi-e imposibil.

— Poţi să-mi spui totul, mie.

— Ah ! Nu pentru că mi-e ruşine de dumneavoastră... Doar fiindcă e prea greu ; este un lucru care nu se poate spune... Niciodată nu mi-a trecut prin cap să-l povestesc cuiva, pentru că mi s-ar fi rîs în nas ; e mai puţin decît un fleac.

Thérèse, fără să-l slăbească din ochi, insistă:

— Încearcă totuşi. E păcat să te opreşti în drum. Şi apoi, eu sînt lîngă dumneata, te voi ajuta... Haide!

Stăteau în picioare faţă în faţă; Georges tot rezemat de perete.

— Eram la liceu, într-a treia, aveam paisprezece ani, începu el cu jumătate glas. În clasa mea era un băiat dintr-un orăşel destul de îndepărtat, un intern care nu ieşea în oraş niciodată, unul din şcolarii aceia zbîrliţi, neglijenţi, cu toate că avea cum se zice „o mutră drăguţă". Se ataşase mult de mine. Eu eram un copil foarte sensibil, fapt care făcea să am o reputaţie de băiat bun, dar cu un fond de uscăciune. N-am făcut nimic pentru a-l îndepărta şi-l lăsam să ocupe un mare loc în viaţa mea de şcolar, nu din prietenie, ci din indiferenţă: un coleg ca oricare altul, puţin prea „crampon", iată ce însemna el pentru mine. Pînă la urmă a obţinut de la părinţii lui şi de la superior permisiunea de a-l scoate în oraş la familia mea, în zilele libere (noi am avut totdeauna o locuinţă provizorie la Bordeaux, iar părinţii mei locuiau acolo aproape tot timpul cînd eram la şcoală). N-aş fi crezut niciodată că un băiat atît de în afara vieţii, cum era colegul meu, ar fi putut duce cu bine aceste tratative. Reuşise desigur pentru că era un băiat bun, foarte pur şi foarte pios, şi pentru că profesorii noştri contau pe influenţa binefăcătoare pe care putea s-o aibă

asupra mea, încă de atunci foarte suspectat de a fi un element rău. Deși acceptasem lucrul acesta dinainte, în adîncul sufletului am simțit o decepție în dimineața cînd l-am văzut alergînd spre mine cu fața radioasă, anunțîndu-mi victoria, M-am prefăcut că-i împărtășesc bucuria, dar începînd din ziua aceea a avut mult de suferit din pricina firii mele, toanelor mele. Nu-i iertam faptul că-și arogase drepturi față de „viața mea de familie", care în ochii mei era sfîntă. Și apoi mi se părea exagerat, ridicol, plictisitor ; îl făceam să simtă lucrul acesta. Cred că n-a fost niciodată mai nenorocit ca în joile și duminicile acelea cînd, după cină, îl duceam înapoi la liceu cu automobilul, parcurgînd străzile triste, sufocante și prăfuite...

Georges se întrerupse, își trecu mîna peste ochi, o privi pe Thérèse :

— Vedeți ? Este mai puțin decît un fleac.

— Nu mi se pare ; continuă.

— Oh ! reluă el grăbit, o să vedeți că e mai nimic : o să fiți deziluzionată. După vacanța de Paști, mi-a spus că urma să intre chiar din luna octombrie într-un liceu din apropierea Londrei. Și-a dat seama că vestea nu trezea în mine nici o emoție. „Poate că n-o să ne mai vedem niciodată", mi-a zis. Și, n-am curajul să vă repet ce i-am răspuns... Cred că asta-i totul, adăugă Georges după o lungă tăcere.

— Nu, zise Thérèse, nu e totul.

Georges reluă liniștit :

— Pînă la distribuirea premiilor am fost cu atît mai iritat și mai aspru cu cît îl simțeam mai trist. În ziua aceea trebuia să ne spunem adio, iar la sfîrșitul serbării el a vrut ca mama sa să vină să-i mulțumească mamei mele. De ce fel de sentimente mă lăsam mînat ? Nu doream ca întrevederea să aibă loc : era o poveste sfîrșită, nu trebuia să mai vorbim despre ea. Mă văd și acum trăgînd-o pe mama și grăbind pasul. Mulțimea se risipise prin parc ; noi călcam în picioare iarba distrusă, orchestra cînta sub arbori ; era o dimineață de iulie zăpușitoare. Auzeam în urma mea o voce gîfîindă : „Georges ! Georges !" Deoarece mergea lîngă mama sa, n-a putut să mă ajungă, sau n-a îndrăznit (căci știa bine că eu îi văzusem). Era sigur că auzisem strigătul lui : „Georges ! Georges !"

— Îl mai auzi și acum, zise Thérèse.

Fără să-i răspundă el o privi cu un chip îndurerat. Ea întrebă :

— Și apoi, ți-a scris ?

El înclină capul.

— Și i-ai răspuns ?

— Nu, spuse Georges cu glasul stins. Tăcură. Thérèse întrebă :

— Ce s-a întîmplat cu el ? (Și deoarece tînărul își pleca fruntea :) A murit ?

— Da, răspunse el grăbit, în Maroc. Se înrolase... Inutil să vă spun că asta n-are nici o legătură, vă dați seama ! Am știut după aceea că la

înapoierea din Anglia dusese o viață cumplită... Nu știu de ce v-am povestit toate astea.

El stătea nemișcat, cu privirea fixă. Cu siguranță nu auzea roțile automobilelor alergînd prin noaptea ploioasă de Paris, ci vocea aceea de copil, în fundul parcului, sub arborii care-l chemau de ani de zile.

În clipa aceea Thérèse păru să se trezească, de parcă neliniștea pe care o provocase o cuprinsese și pe ea :

— Nu, nu, bietul meu copil, lucrul acesta nu înseamnă nimic, e mai puțin decît un fleac. (Și cum el își înălța capul :) Chiar dumneata, Georges, spuneai : „nu e nimic..."

El gemu :

— Ce mult rău mi-ați făcut !

Ea întinse brațele, vru să-l atragă spre ea, dar el se desprinse cu violență, și Thérèse înțelese că-l pierduse.

Se reașezase pe scăunelul scund și, cu un gest automat, își dădea spre spate părul de pe fruntea ei prea înaltă, dezvăluindu-și urechile mari și palide, dar de data aceasta nu o făcea în mod special și poate tocmai de aceea Georges o văzu în sfîrșit : un chip cumplit, și aceste mîini bătrîne care, cu cincisprezece ani mai devreme, încercaseră să provoace moartea — mîini a căror îmbrățișare el o simțise chiar astă-seară... Într-adevăr, nu-și credea ochilor ; trecea peste aparențe

încercînd să regăsească ființa necunoscută care-l vrăjise. Era ea, mereu ea, și totuși nu mai era ea, femeia care se apăra cu atîta ardoare și pe care el o asculta cu un aer prostesc. Nu, ea nu voise să-i facă rău. Ea nu voise niciodată să distrugă. Zicea că se zbătuse, că s-ar zbate pînă la ultima suflare ; că ori de cîte ori trebuise, că ori de cîte ori va trebui, va urca din nou panta pentru a recădea iarăși, ca și cum n-avea nimic altceva de făcut în lume : să se smulgă din prăpastie și să alunece din nou în ea, pentru a o lua iarăși de la capăt, la nesfîrșit ; ani în șir nu pricepuse că acesta era ritmul destinului ei. Dar acum iată că a ieșit din beznă. Acum vedea clar.

Cu degetele împreunate împrejurul genunchilor, Thérèse nu-și înălța capul. Îl auzea pe Georges spunînd :

— Aș vrea să fac ceva pentru dumneavoastră.

Era poate, gîndea ea, o formulă de politețe, înainte de a pleca. El repetă totuși cu un aer pasionat :

— Aş vrea să pot face ceva pentru dumneavoastră.

Era convins că ea îi va răspunde : „Nu poți face nimic pentru mine". Atunci el va fugi din odaie, se va scutura de acest coşmar şi totul va fi iarăşi ca înainte de a fi cunoscut-o pe Thérèse : cămăruța lui în care va fi prea tîrziu să-și pună un

disc, din pricina vecinilor... Oare la ce se gîndea cînd nu se gîndea la ea ?...

Brusc, astă-seară, ea nu mai era ființa care-l vrăjise chiar din prima zi... Semăna cu femeia descrisă de oamenii din Argelouse, iar el tocmai îi scăpase din mreje. Își reamintea o frază de-a ei, ca tot ce-i spusese de altfel : că judecățile cele mai felurite asupra aceleiași ființe sînt juste, că totul depinde de felul cum privești lucrurile, că nici un mod de a vedea nu e mai revelator decît altul... Să fie ființa aceasta adevărata Thérèse — capul acesta sinistru, care îi apărea brusc ca o fișă de antropometrie ?

El repetă pentru a treia oară :

— Îmi pare rău că nu pot face nimic pentru dumneavoastră...

Într-adevăr, el nu se gîndea decît s-o ia la goană, să se trezească în odaia lui, unde s-ar dezbrăca fără să aprindă lumina : cînd storurile erau ridicate, firma iluminată de la intrarea hotelului îi era de ajuns. Și-ar trage cearșaful peste față... Nu, nu era a Thérèsei, nu putea fi a ei vocea umilă și temătoare care se auzi brusc :

— Ei bine ! Da, ai putea face ceva pentru mine... E foarte simplu : dumneata poți orice... Dar n-ai să vrei.

El se împotrivi cu o patimă care nu era prefăcută. Stătea în picioare, iar Thérèse, tot pe scaunul scund, își dezvelea în mod automat fruntea

de la care Georges își întorcea ochii. „Nu, nu voia să-i spună nimic. La ce bun să-i spună !“ El făcu un mare efort, se așeză în genunchi la picioarele ei, trezindu-se astfel față în față. Acum o vedea, foarte de-aproape și-i cerceta ca prin lupă carnea măcinată de timp. Privirea îi rămăsese la fel de frumoasă. Dar de jur împrejurul ochilor care îl făcuseră să viseze atîta, descoperea o lume distrusă, pe care n-o remarcase la început, malurile arse ale unei mări moarte.

— Dacă dorești atît... Da, e vorba de Marie, reluă ea cu șovăială. Liniștește-te, nu-ți cer nimic ; doar să aștepți, să nu distrugi nimic, să lași timpul să lucreze. Mă cunoști îndeajuns. Nu sînt o mamă care vrea să-și „căpătuiască“ fiica și nici una care acceptă să se umilească pentru ca fata ei să fie fericită ; căci cine garantează că va fi vreodată fericită ? Pentru mine te rog, pentru mine te implor... Nu, nu pentru Marie, pentru mine.

Ea insistă cu ardoare : numai el putea învinge această forță distrugătoare care o domina, această pornire care acționa împotriva voinței ei, această forță cumplită care izvora din ea. El se uita la ochii ei plini de lacrimi, asculta glasul acela înăbușit și îngîna :

— Da, vă înțeleg... Vă făgăduiesc...

Dacă pe lume exista vreo ființă pe care în clipa aceea dorea să n-o mai vadă niciodată, aceasta era fiica Thérèsei. Fiica Thérèsei ! Singurul lucru pe care voia să-l alunge... El repetă totuși :

— Nu vă neliniştiţi în privinţa Mariei... Ar fi putut rezista unei astfel de implorări ?

— Lucrul acesta nu te angajează cu nimic... Dar sînt convinsă că dacă ai avea răbdare... Important pentru dumneata (te cunosc, bietul meu copil !) este nu să iubeşti, ci să fii iubit ; dumitale îţi trebuie o femeie care să te ia în grija ei, da, o femeie care să te ocrotească, în timp ce dumneata de foarte multe ori o să fii nebun după alta... Vezi, nu e vorba nici chiar de a fi credincios... Crezi că Marie n-o să accepte dinainte toate loviturile pe care i le vei da ? Nu asta o interesează pe ea, ci doar să intri în viaţa ei, să rămîi al ei pentru totdeauna.

Ea îi vorbea prea de aproape : el îi simţea răsuflarea. Deoarece îi prinsese mîinile, el schiţă un gest de acceptare — în picioare. cu capul plecat, grăbit să plece, pare-se, în timp ce Thérèse îl reţinea acum în prag, pentru a-i mulţumi şi a primi noi asigurări. Ea îi mai spuse (şi vorbele acestea părură un ordin şi o implorare totodată) :

— Vei uita această stupidă poveste din liceu.

El întrebă :

— Credeţi ? şi surîse cu expresia lui vicleană ; apoi îşi apăsă mîna pe clanţă. Dar ea îl chemă iarăşi :

— Alege-ţi o carte din biblioteca mea. una care să-ţi placă şi păstrează-o.

— Ah ! cărţile !

El dădu din umeri și zîmbi iarăși. În clipa aceea Thérèse, sfîrșită, nu mai simțea nimic care să semene cu dragostea sau cu tandrețea. Durerea iradiind din partea stîngă îi alunga orice remușcare ; va plăti scump această seară, după atîtea altele ! „Sărmană nebună ce sînt !“ Și totuși, ce fericire că astfel de întîmplări rămîn fără martori și că n-are cine povesti despre ele ! Dar, în sfîrșit, își îndeplinise misiunea... Barem, și-o îndeplinise cu adevărat ? Prinse încă o dată mîinile băiatului, îl privi în ochi :

— Vei rămîne în viața Mariei ? Vei rămîne ? Ai făgăduit, nu-i așa ? insista ea cu ardoare.

El deschisese deja ușa, și numai cînd ajunse pe palier se întoarse să-i răspundă :

— Cît timp voi trăi !

În sfîrșit liniștită, Thérèse închise ușa, se înapoie în salon, rămase o clipă locului, apoi brusc deschise fereastra și, împingînd obloanele, se aplecă spre noaptea umedă. Dar obloanele de la etajele inferioare ascundeau trotuarul. Nu-l văzu pe Georges Filhot ; auzi doar îndepărtîndu-se un pas care era poate al lui.

VIII

Trebuia să alunge gîndul că s-ar putea culca. Stătea în capul oaselor, susținută de perne, cu ochii mari deschiși în întuneric, supraveghindu-și respirația. Tăcerea nopții era deplină. Cel mai slab suspin de spaimă sau de bucurie ar fi fost auzit, credea ea, ar fi fost de-ajuns să tulbure liniștea universului. Thérèse își relua suflul ca o balerină în timpul pauzei, rezemată de decor. Drama era întreruptă ; nu va reîncepe fără ea.

Nu-ți venea să crezi că această liniște nocturnă era alcătuită din mii de îmbrățișări și de agonii. Thérèse își închipuia că se odihnește, în timp ce ea era doar scoasă din joc. Dar jocul continua în altă parte, fără știrea ei. Cel căruia îi auzise pasul pierzîndu-se în strada pustie stătea poate și el în patul său. Sau poate s-o fi dus altundeva. Nu-și punea întrebarea, cu toate că, totuși, nu se gîndea decît la el.

Oare cum era îmbrăcat astă-seară? Nu știa să se îmbrace. Încerca să-și reamintească culoarea cravatei, care nu-i strîngea gîtul prea scurt. Îi revenea în minte privirea aceea a lui, în timp ce ea îi susținea capul și cînd, pentru a-l vedea, își îndoise gîtul ca o mamă care-i surîdea pruncului. Iar el nu-i răspundea la zîmbet, ci o privea cu o fixitate de pasăre nocturnă. Atunci ea îi remarcase foarte bine ochiul stîng puțin „dat peste cap", cum zic cei din Argelouse. Ce-i reamintise oare barba lui, care, începînd să-i crească, îi înnegrise puțin partea de jos a feței? Ah! da... cadavrul acela, într-o poză dintr-un *Illustration* vechi, reprezentînd un tînăr anarhist spaniol ucis de carabinieri... Se gîndi că Georges putea fi acum lîngă ea, ferit de primejdie, ferit de crimă. Ea era prea bolnavă; boala i-ar fi scutit de bietele gesturi rituale. Ar fi dormit lipit de ea într-un somn de copil. Mamele își iau adesea cu ele în pat copiii tulburați de vise. Iar ea, apărată de boala care o rodea, cu prevestirea morții în piept, s-ar fi bucurat în tihnă de această prezență umană, fără martori; și nici ființa pe care ar fi contemplat-o n-ar fi fost de față; căci somnul este o absență. Ultima veghe, ultima bucurie — ciudată bucurie pe măsura ei, de neînțeles pentru oricare altul... Ah! de ce se grăbise să-l arunce în bezna nopții? Împrejurările care ar fi făcut ca această fericire să fie o clipă posibilă nu se vor mai ivi poate niciodată... niciodată!

Spaima fizică se potolea ; respira mai în voie și aluneca încetul cu încetul într-un univers populat cu lucruri și oameni de altădată : dar Georges Filhot nu se afla printre ei. Cina împreună cu bărbatul ei în apartamentul din l'Ile Saint-Louis, unde locuise mulți ani și unde el nu venise niciodată ; Marie stătea între ei, de pe acum fată mare ; Thérèse ar fi vrut să părăsească masa fără știrea lui Bernard și a Mariei ; dar Anna, în timp ce îi dădea să bea, îi făcea semn să nu se miște ; și totuși trebuia să facă nici ea nu mai știa ce lucru urgent, trebuia să iasă...

Thérèse se trezi sărind în sus ; crezu că era dimineață, dar cum aprinse lumina, își dădu seama că dormea de mai puțin de o oră și făcu din nou întuneric. Insomnia nu o înspăimînta : era o fericire să se poată gîndi la Georges. Aici, cel puțin, în acest compartiment secret al fanteziei și al născocirilor ei liniștite, nu făcea rău nimănui, nu otrăvea pe nimeni. „Dar el nu-mi aparține, își spuse ea, îi aparține Mariei."

Atunci se strădui să nu-i mai despartă în gînd ; invoca cuplul. Și se zbătea împotriva rușinii obscure.

Cu o bucurie amară, cu plăcerea aceea de a apăsa pe locul dureros, își oprea ochii asupra imaginii lor îngemănate : nu, noaptea nu va fi prea lungă pentru a putea evoca în minte existența simplă și plăcută a doi soți care au copii, pe care doliul îi copleșește, care se îndreaptă spre

moarte ; iar primul stins din viață îi croiește drum celui care-i supraviețuiește, pentru a nu-l înspăimînta de somnul veșnic. Thérèse avusese întotdeauna acest dar de a-și reprezenta cu exactitate viața pe care nu o va avea niciodată ; credea că sublimul unui destin obișnuit nu poate fi cunoscut de cei care îl trăiesc și că pîinea de fiecare zi nu mai are gust pentru aceștia ; numai sufletele care, ca și ea, vor fi pe totdeauna frustrate de acest ideal, se hrănesc cu absența-i de neîngăduit.

„Nu doar o oră, nu doar o zi, ci seară de seară, să-ți sprijini capul pe un umăr, se gîndea Thérèse, nu în întîlniri fugare, ci noapte de noapte și pînă la marginea morții, să poți adormi cuprinsă de brațe credincioase — oare bucuria aceasta n-o au majoritatea oamenilor ? Marie va cunoaște această fericire, și Georges, de asemenea, o va cunoaște. Eu le voi fi dat un lucru de care n-am avut parte. I-aș fi copleșit chiar cu ceea ce nu mi-a fost dat mie să am. Ce importanță mai are dacă or să stea la Paris sau la Argelouse ? Îi voi spune lucrul acesta lui Georges... i-l voi spune... Însă el n-o iubește pe Marie, reluă ea cu glasul stins. Se resemnează... De ce se resemnează ? Nu din dragoste, nici măcar din milă față de mine... pentru a-și respecta cuvîntul dat, poate ? Mulți oameni sînt așa : cred că trebuie să-și respecte cuvîntul dat."

Stînd în capul oaselor, cu ochii larg deschiși, Thérèse tremura la gîndul că făcuse încă o dată tot

ce trebuise pentru ca Georges și Marie să fie cît mai nefericiți cu putință. Instinctul său nu da greș cînd era vorba să-i distrugă pe ceilalți ! Încerca să se apere : „Dar nu, în privința Mariei, sînt foarte liniștită ; va obține lucrul acesta fără de care existența ei n-ar avea rost : prezența lui Georges... chiar de-ar fi s-o chinuiască — toate femeile părăsite își amintesc cu plăcere de chinurile pe care le-au îndurat. Pentru ele absența este unicul rău ; absența fără întoarcere este unicul rău ireparabil." Dar Georges ? Georges, angajat de ea pe un drum de care avea oroare...

Ochii Thérèsei se obișnuiră cu întunericul. Vedea conturul dulapului, fotoliul și palida licărire de pe hainele dezbrăcate, care se strecura printre storuri și care nu era a zorilor. Nici o mașină nu se auzea trecînd prin apropiere. Ei bine! da... Marie îi va fi necesară lui Georges, Thérèse era convinsă de asta, pentru că ea îl cunoștea : l-ar fi cunoscut oare mai bine dacă l-ar fi purtat în pîntec, dacă l-ar fi născut și hrănit, sau chiar dacă l-ar fi văzut trezindu-se la viața conștientă ? Băieții aceștia, a căror grijă pentru propria lor persoană este ca o boală, care nu se pot gîndi o clipă la nimic altceva decît la el înșiși... Era de-ajuns să-l vezi pe Georges atingîndu-și tot timpul nasul, buzele, obrajii... Ființele acestea, a căror privire este îndreptată mereu spre interior și care se văd îmbătrînind și murind clipă de clipă...

Nu, pentru el nu era posibilă nici o altă scăpare afară de dragostea unei Marii : o nefericire poate, dar cea mai mică. La drept vorbind, el nu s-a zbuciumat. A acceptat imediat. Prea repede, după placul Thérèsei ; cîtă mîngîiere i-ar fi adus rezistența lui ! Dar nu, el a făgăduit, fără efort vizibil, să-i rămînă credincios Mariei : cu o supunere de necrezut. Pe pragul ușii chiar și-a reînnoit făgăduiala. Ce formulă folosise, oare ? Thérèse încearcă să și-o reamintească, și pentru moment nu izbutește. Are însă convingerea că vorbele acelea or să-i reapară în minte, căci o izbiseră : „A spus, ah ! da ! a spus (și e chiar mai simplu, mai puțin solemn decît crezusem) a spus : «*Cît timp voi trăi*»".

Nimic ciudat, în fond, în aceste cuvinte. Oare de ce o impresionaseră într-atît, încît le regăsea imprimate în străfundul ființei sale ? Și din nou i se părea că-i aude glasul ; vorbele acestea fuseseră rostite cu un anume accent : „*Cît timp voi trăi...*" Sigur, cînd n-o să mai trăiască... Era destul de absurd că plecase rostind astfel de vorbe. Le rostise, desigur, fără altă intenție decît aceea de a da o mai mare pondere făgăduinței sale. Asta însemna că numai moartea putea să-l dezlege de cuvîntul dat.

„Nu, gemu Thérèse. Nu ! Nu !" Ea spunea *nu* gîndului acestuia care-i venise, pe care voia să-l alunge ; fricii acesteia absurde, dar care izvora din trupul ei, spaimei acesteia surde încă, dar care

va crește, era convinsă, o va năpădi, o va învălui cu totul. Nu, această scurtă frază nu conținea nici o amenințare ; aceste simple patru cuvinte nu însemnau nimic altceva ; nu trebuia căutat nimic dincolo de sensul lor imediat : *„cît timp voi trăi"*. Ei, bine, da, cît timp va trăi el, Marie nu va fi părăsită. Cît timp el va fi în viață, Thérèse putea fi liniștită în privința Mariei... Ah ! nu cumva toată noaptea o să se gîndească mereu la acest *„cît timp voi trăi"*, întorcîndu-l pe o față și pe alta, pînă la nebunie ?

Thérèse încerca să se liniștească : „În cel mai rău caz, dacă el a vrut ca aceste cuvinte să ascundă o amenințare, e de-ajuns să-i scriu mîine dimineață că nu trebuie să se creadă angajat... Sau mai degrabă, nu : mă voi duce la el."

Se ridică și, tremurînd, deschise fereastra, împinse obloanele. Ploua. Zorile iluminau acoperișurile. Un pas răsuna pe strada pustie, la fel ca al lui Georges, ieri seară... De ce nu alergase după el ? Era prea devreme ca să se îmbrace și să se ducă pînă la hotelul lui. Ar considera-o nebună. Imposibil să se prezinte înainte de ora opt. Două ore de așteptare. Se înfășură într-un capot, intră în salonul care, în clipa cînd aprinse plafoniera, îi apăru la fel cum îl lăsase Georges. Thérèse privi fotoliul unde el se așezase în genunchi, închise ochii ; crezu că regăsește, amestecat cu mirosul de tutun, bietul lui parfum de briantină. Nu, n-o

să deschidă fereastra, nici n-o să împingă obloanele, ca să-l poate respira cît mai îndelung cu putință. Îi era teamă să strice această dezordine, care dovedea că Georges era viu. Focul de care el își apropiase picioarele, mocnea încă. Trăia, Thérèsei i s-ar fi putut întîmpla ca oricărei alte femei. Ar fi putut să se regăsească la aceeași oră, în același loc chiar, după ce s-ar fi sculat cu grijă să nu-l trezească ; i-ar fi putut asculta respirația prin ușa întredeschisă. Dar ea voise să-l piardă ; îl pierduse pentru totdeauna. Cînd îl va revedea, curînd, la hotel, nu va mai putea reînvia miracolul, pentru el ea nu va mai fi niciodată femeia despre care crezuse, timp de cîteva zile, că-i era necesară, ca să nu moară. O cunoștea acum, o cunoștea pe adevărata Thérèse... Iar ea își imagina dinainte cu ce ochi o s-o privească în clipa în care va intra în camera lui de hotel... Ah ! măcar de-ar fi o privire vie ! Numai asta o interesa: să fie în viață! Dar ce crezuse oare ? Ce îndrăznise să creadă ? Era o nebunie ! Nu, Thérèse n-o să se mai lase cuprinsă de astfel de gînduri.

Deschise larg fereastra, se așeză în fotoliul pe care, mai înainte cu cîteva ore, Georges îngenunchease, și învelindu-se cu o pătură își sprijini picioarele goale pe scăunelul scund. Acum acest : *„cît timp voi trăi“* i se părea fără sens și se mira că putuse descoperi în el cea mai mică amenințare.

O boare de vînt umed făcu să zboare de pe masă puțin scrum de țigară.

Deschise ochii, trezită de Anna care n-o întrebă nimic.

— Nu puteam dormi întinsă, spuse Thérèse cu un aer timid.

Servitoarea o privi cu o față inexpresivă. Nu putea fi decît fetița asta ! Se și făcuse ora nouă. Poate că Georges ieșise în oraș ; dar era mai bine să nu-l întîlnească. Va bate la ușa lui fără să primească nici un răspuns, apoi o va întredeschide exact atît cît să zărească patul desfăcut. Sau poate îi va lăsa pe masă o scrisoare, prin care-i va reaminti că nu trebuia să se creadă angajat, că era liber. Scrise scrisoarea, apoi se îmbrăcă în grabă, zdrobită, dar dominîndu-și istovirea. Va avea destul timp să moară de oboseală cînd va ști că Georges trăiește. Îi spuse șoferului să oprească la hotelul „Chemin de fer de l'Ouest". Curînd se va liniști. Se străduia totuși să-și imagineze răul, pentru a fi sigură că răul nu se va întîmpla. Își imagina hotelul cuprins de panică. „Îl căutați pe domnul Filhot ? Dar nu știți că astă-noapte ?... Vecinii au perceput un zgomot înăbușit... N-au înțeles despre ce era vorba..." Auzea clar vorbele administratorului : „Da, familia a fost anunțată... Vreți să-l vedeți ? E neschimbat." Sau poate că i se va spune : „A ieșit de la ora șapte, ne-a spus bună ziua ca în fiecare dimineață. Nu bănuiam că

o să ne fie adus..." Thérèse își scutură capul, oftă... De acum înainte putea fi liniștită, lucrurile pe care și le imagina cu atîta claritate, nu existau, căci ea nu avusese niciodată darul profeției, iar destinul este întotdeauna neprevăzut.

Hotelul i se păru liniștit. Fereastra lui Georges era închisă, obloanele date la o parte. Pe culoar nu era nimeni, nici pe scară. Urcă repede ; va plăti scump graba aceasta. Cineva se auzea fredonînd în spatele ușii... Nu, în camera vecină. Are totuși impresia că-i aude respirația ; bate, ascultă, bate din nou. Camera este goală ; patul nu fusese desfăcut ; în aer plutește un miros de odaie neaerisită din ajun, mirosul pe care-l au toate camerele din hotelurile de categoria acestuia : așternuturi vechi, învelitoare vechi. Thérèse închise ușa. De ce să-și piardă firea ? A ieșit dis-de-dimineață ; îngrijitoarea i-a și făcut camera ; era de-ajuns să se asigure de lucrul acesta întrebînd la ghișeu. Și, chiar dacă va afla că nu s-a întors de ieri seară, de ce să i se pară ciudată această escapadă ?

Așezată pe pat, cu bustul plecat înainte urmărea desenul unui fals linoleum : aici a trăit, a suferit ; în locul acesta pășeau în fiecare dimineață tălpile lui goale. Pe măsuța de noapte, cursuri de drept șapirografiate. Deasupra patului, portretul unei fete cu obrajii bucălați, decupat dintr-un jurnal de cinema. Aceeași, în costum de baie. Locul

pe care-l ocupă actrițele de film în viața tuturor acestor băieți... Cele care li se oferă în poze numai... Thérèse se ridică în picioare : văzu de asemenea, fixat de perete, un disc de fonograf, ca o țintă neagră. Cărți ieftine, pe etajeră. (Cu ce ton dispre-țuitor îi strigase ieri seară : „Ah, cărțile !“) Și brusc, pe masă, destul de la vedere, un drept-unghi de hîrtie albă. Thérèse îl luă în mîinile-i tremurînde, îl apropie de ochi : un scris îngrijit, foarte citeț, pe care, totuși, abia îl descifra : „Te-am așteptat zadarnic, azi-dimineață, la «Deux Magots». La hotel mi s-a spus că nu te-ai întors de ieri, fir-ai să fii... Îndată ce vii, caută-mă la «Capoulade», voi fi acolo pînă la ora două.“ Acum înțelegea : biletul era al lui Mondoux... N-avea rost să se mai ducă să întrebe la ghișeu : Georges își petrecuse într-adevăr noaptea în oraș. Dar Mondoux nu părea deloc surprins. Respiră. Da, Mondoux găsea totul foarte firesc. Georges urma să apară dintr-o clipă în alta. Îl va aștepta... „De parcă ar fi lucrul cel mai simplu !...“ oftă ea.

Autobuzele și taxiurile de dimineață se îndreptau spre gară. Thérèse se apropie de fereastră. Nu mai ploua. Muncitorii dispăreau pînă la mijloc într-un șanț în care se zărea, dezgropat, tubul negru al canalului. Mecanismul vieții se pusese în mișcare, dirijat de un gardian public. Zadarnic ai încerca să-l oprești, nu te poți omorî decît pe tine ! Dar îi poți împinge pe alții la sinucidere... Dacă Georges s-a omorît, vor trebui să mă

aresteze, să mă bage la închisoare... Sînt nebună! Închise fereastra, se întoarse și se așeză pe pat atentă la zgomotele pașilor, la strigăte, la sonerii. Totuși, dacă este el? O ușă se închidea cu zgomot la etajul de jos, o melodie era întreruptă dincolo de perete ; şi aceste sunete ciudate pe care le scoteau țevile, aceste note continui, care te duc cu gîndul la cine știe ce orchestră ascunsă... De data aceasta nu se mai înșală : cineva urcă treptele cu pași repezi, se opreşte în fața camerei, ea îl aude cum respiră, cum își recapătă suflul. Nu, nu e el ; la început nu-l recunoaște pe Mondoux.

Și el auzise respirația cuiva în cameră ; crezuse că Georges se înapoiase în sfîrșit. Cînd colo, dădea peste femeia aceasta. Tocmai se întorcea de la ea. Nu era decît femeia aceasta ! Iar ea își spunea : „Nu e decît Mondoux !“ Fără stimă unul pentru celălalt, își aruncau priviri furioase. Mondoux întrebă cu glasul uscat :

— Cînd l-ați întîlnit pentru ultima oară ?

Ea îi răspunse că Georges plecase de la ea în ajun, cu puțin înainte de miezul nopții. Mondoux exclamă ușor, și-și îndreptă ochii în altă parte. Thérèse nu-l văzuse decît așezat pe scaunul unei terase de cafenea. În picioare părea imens, avea un cap fin și delicat, ochi plini de candoare ; dar își ținea gîtul vîrît între umeri, avea un trup scheletic.

— Despre ce-ați vorbit ? Cum v-ați despărțit ?

Încă un judecător, după atîția alții !

Thérèse nu-i putea spune că e în necunoștință de cauză. Nu cumva puseseră ochii pe ea? Îi răspunse cu un aer blajin că discutaseră despre fiica ei într-o deplină sinceritate şi că se despărțiseră în termenii cei mai buni.

Nu voise să mintă. Nu era vina ei dacă adevărul rămîne inexprimabil. Nu poţi să relatezi în două cuvinte povestea a două ființe care s-au înfruntat. În fond, ce se petrecuse între ei? Thérèse nu era în stare să-i explice. Chiar torturată de un judecător de instrucție, ar rămîne tot mută. Dar el, Mondoux, de ce era neliniștit? Nu îndrăznea să-l întrebe, dar nu putea să nu observe că era ros de o neliniște cumplită. Lucrul de care se temuse căpăta dintr-o dată o realitate îngrozitoare. Îngăimă:

— Ce motive aveți să fiți speriat? Faptul că nu s-a întors azi-noapte vi se pare ciudat?

El o întrerupse aproape brutal: „Pentru ce juca teatrul acesta? Ştia prea bine de ce-i era lui teamă..."

— Nu, într-adevăr! Îl cunosc prea puţin, iar dumneavoastră de mult timp, desigur... Dumneavoastră trebuie să-mi spuneţi...

El făcu un semn de tăgăduire, cuprins cu siguranţă de aceeaşi neputinţă care o împiedicase și pe Thérèse să-i relateze ultimele ore petrecute împreună cu Georges, în seara din ajun. În picioare, în încăperea mică, faţă în faţă, prietenul lor absent

îi despărțea de parcă fiecare s-ar fi aflat pe malul opus al unei mări. Și nu aveau nimic comun în afara neliniștii.

— M-am gîndit să mă duc la comisariatul de poliție ; dar mi-ar fi rîs în nas. Un băiat dispărut abia de ieri seară ! Mi s-ar fi spus să aștept, să nu-mi pierd firea. Admițînd lucrul cel mai grav, în jurnalele de azi-dimineață tot n-ar fi apărut nimic. O să vedem la prînz.

Thérèse murmură :

— Sînteți nebun !

El își înălță umerii. Ea se așeză pe pat. Depunea armele în fața acestei forțe care nu era poate oarbă, a acestei puteri fără nume, în care ea nu credea (însă nici adineauri, cînd se gîndise la lucrul cel mai rău, nu se crezuse îndreptățită să invoce destinul, și totuși se comportase ca și cum ar fi crezut în el)... Astfel, în clipa aceea o rugăminte disperată urca din sufletul ei către neantul care o zdrobea, Se prefăcea a crede că un copil încă viu, dar pe punctul de a-și da duhul, putea fi, prin voința unei femei, redat vieții. Să fi tras singură de o funie aducînd la mal un trup mare și greu, și tot n-ar fi gîfîit ca acum ! Avea momente cînd judeca sănătos : „Ce nebunie !", dar în același timp, ca pentru a fi iertată de lipsa ei de credință se încorda toată și, apărîndu-se cu violență, nici ea nu știa împotriva cui, cerea mînioasă un drept care i se cuvenea.

Mondoux deschisese fereastra, îşi proptise coatele de pervaz. Thérèse îl întrebă la ce oră îşi va începe cercetările. El n-o auzi din pricina zgomotului străzii, iar ea rămase în continuare pe pat, la capătul puterilor acum, ruşinată că acceptase să se roage... Ca şi cum ar fi crezut vreodată că rugăciunile ar putea aduce cea mai mică schimbare faţă de ce se înfăptuise ! Nu, nu mai era nimic de făcut, decît să aştepte ; iar dacă nenorocirea se şi întîmplase... ei bine, va trebui să se obişnuiască cu acest gînd şi să şi-l stăpînească — acest gînd cu care i-ar fi destul de greu să trăiască : „Băiatul n-ar fi murit dacă nu m-ar fi cunoscut". Un gînd de nesuportat ; şi totuşi se va obişnui cu el, aşa cum făcuse întotdeauna. De pe acum îşi pregătea apărarea, îşi reîncepea eterna pledoarie : ea era prima victimă a faptelor sale, cea mai nevinovată, poate.

Dar nevinovăţia ei nu mai interesa pe nimeni ; singurul lucru care interesa era acesta : un băiat zăcea undeva, cu tîmpla ciuruită. Cîtă grabă ca întîmplarea să fie aflată, părinţii anunţaţi !... Dumnezeule ! şi Marie ! Totul nu se va încheia cu moartea aceasta. Marie ! Totul începea cu moartea aceasta. Mondoux, aplecat peste pervaz, n-o auzea gemînd : „Marie !" Thérèse era hotărîtă să nu încerce nici un gest în favoarea fetiţei, să o ignore, pentru că nu putea decît s-o rănească mortal, orice ar fi făcut. Să nu se mai ocupe de Marie ; cum va izbucni scandalul, Thérèse îşi va acoperi

ochii și urechile, așa cum făcea în copilărie cînd furtuna o trezea în miezul nopții ; va sta nemișcată, nu va răspunde la nici o insultă, lăsînd să se consume, fără o vorbă, drama existentă deja în germene în trupul lui Georges Filhot, întins undeva, cine știe unde. Dar oare justiția oamenilor nu-i va cere, în cele din urmă, socoteala ? De poliție nu scapi de două ori în aceeași viață...

Auzi vocea lui Mondoux. Acesta vorbea cu cineva din stradă. Thérèse se ridică, dar nu îndrăzni să se apropie de geam. Mondoux se întoarse și, cu tonul cel mai natural, îi spuse :

— El e.

Ea repetă :

— El e ? absentă, cu mîinile înghețate. De pe acum recunoștea pasul care urca treptele — pasul copilului reînviat — din ce în ce mai slab, de parcă viața care-i fusese redată ar fi ieșit din ea brusc. Nu trebuia să leșine ; el era viu. Repeta într-una :

— El e ?

Mondoux ieșise din cameră. Georges urma să apară în deschizătura neagră a ușii. Nu va fi înfășurat în bandaje, sîngele nu-i va curge de-a lungul obrazului. Apăru în sfîrșit, cu privirea tulbure, cu fața înnegrită de barbă, cu pantofii plini de noroi. Ea n-avu vreme să-i surprindă privirea. Cum dădu cu ochii de Thérèse el se și întoarse pe palier, trăgînd ușa în urmă-i. Auzi mai întîi un șușotit apoi, ca un tunet, glasul lui Georges :

— Nu ! Nu! Să mă lase în pace! Un glas rău, un glas de om bolnav. Mondoux se întoarce. O informează că Georges s-a dus să facă o baie. Nu-i plăcea să fie văzut în starea aceasta : „După un marş de noapte, cum făcea adesea..." Thérèse îşi aranjează pălăria în faţa oglinzii şi, cu mîna pe clanţă, repetă :

— Trăieşte !

Se simţea slăbită, şi totuşi calmă, liniştită, cuprinsă de un sentiment de fericire.

— V-aţi pierdut firea... Cît despre mine, eram puţin îngrijorat, bineînţeles... Dar de aici şi pînă a-l crede mort...

Thérèse surîse :

— Îi veţi spune că venisem numai să-i las o scrisoare : iat-o acolo pe masă. Se mai întoarse o dată ; şi cu un aer rătăcit : În legătură cu fiica mea... Sînteţi bun s-o citiţi ? Apelez la dumneavoastră ca să ştiu dacă e cazul să ia cunoştinţă de ea... Judecaţi mai bine...

De acum înainte îşi va controla cele mai mici gesturi. Între timp Mondoux parcurgea scrisoarea :

— I-o voi da îndată, zise el cu un ton sec. Da, Georges trebuie să se simtă liber ; are această tendinţă, de a se crede obligat, de a-şi lua răspunderi peste puterile lui.

Şi deoarece Mondoux adăuga de asemenea că, după astfel de crize prietenul său avea nevoie de linişte, Thérèse îl întrerupse :

— Nu mi-aţi spus că are crize...

El se fîstîci și îi răspunse pe un ton tot de licean, că n-avea ce lămuriri să-i dea. Zadarnic se strădui Thérèse să-și regăsească vocea aceea puțin răgușită de a cărei putere era conștientă ; zadarnic își închidea ochii : Mondoux rămînea insensibil, ba chiar deveni furios în clipa în care ea se plînse (cu blîndețe) că nu fusese avertizată.

— Cu ce drept ați intrat în viața lui ?

Furia, pe care și-o reținuse timp de o oră, izbucnea în sfîrșit. Thérèse șovăi o clipă și, cu jumătate glas :

— Era vorba de fiica mea... — de parcă trebuia să-i dea socoteală acestui necunoscut.

— Puțin vă pasă de fiica dumneavoastră...

Ea îl privi cu mirare, făcu un gest de oboseală. De furiosul ăsta nu mai putea ea ! Încerca să nu-i audă glasul răutăcios :

— Mi-am dat pe loc seama de jocul dumneavoastră. Nu există ceva mai rău decît să profiți de o fire neliniștită, de o imaginație bolnăvicioasă. Și culmea, ați crezut, poate, că vă iubea !

Ea ar fi trebuit să-și ridice umerii și să plece. Dar deși crezuse că n-o mai interesa nimic, rîsul acesta îi era de nesuportat și batjocura aceasta... Nu izbuti să-și înăbușe un strigăt :

— Dac-aș fi vrut !

— Neîndoios, dac-ați fi vrut !

De ce rămînea, de ce se încăpățîna ? Thérèse nu-și recunoștea propriul glas. Glasul acela tînguitor era al ei ? I se părea că altă femeie îngîna :

— Chiar el mi-a jurat că mă iubește.

— Le-a mai jurat și altora... Oh! Vă cred ! i-ați împuiat capul, cum se spune, vă credea un fel de geniu... Dar vedeţi, n-a durat mult...

Acelaşi glas, glasul acela străin, glasul acela al unei nătînge care nu era Thérèse, se împotrivi :

— Cît timp am dorit... Thérèse, în mod penibil, repeta : Dacă aş fi vrut...

Dacă ar fi vrut, dacă şi-ar fi deschis brațele, dacă...

— Adică ce ? V-aţi abţinut fiindcă erați o virtuoasă ?

Ea îi aruncă o privire indignată și îl întrebă cu glas tremurător :

— Ce v-am făcut ?

— Vreți să spuneţi că n-ați vrut să ne certăm, nu ?

— Eu ?

— Da, aţi încercat să-l faceți gelos. N-aţi avut cînd să-i povestiţi că v-am făcut curte. Nu ne văzusem decît o dată și el n-ar fi crezut. Dar n-aţi fi pierdut prilejul, cîteva zile după aceea... E un truc vechi, dar verificat. Toate femeile îl practică. Pînă una, alta, v-aţi prefăcut că mă placeți... Cînd ne-aţi părăsit, în ziua aceea, la cafeneua „Deux Magots", ce scenă mi-a făcut !

— Nu ești tare la logică, îl întrerupse Thérèse cuprinsă de furie. Mai înainte, doar cu puţin, spuneai că nu m-a iubit...

De data aceasta cea care vorbea era într-adevăr Thérèse, gata la toate răutățile pe care imprudentul acesta i le zgîndărise : ba el, zicea ea, el crăpa de gelozie. Gelozia nu e întotdeauna comică, a lui însă era.

— De ce comică ?

Ea îi răspunse printr-un rîs ușor, dar a cărui insultă el o simți. Și brusc, amplificîndu-și glasul, își ținti căpșorul spre el :

— Oricît de extravagant ar fi prietenul dumneavoastră, nu e într-atît încît să vă creadă în stare să placeți cuiva... Dacă aș fi avut intenția să-l fac gelos, mi-aș fi dat o mai mare osteneală ca lucrul acesta să se observe...

Era convinsă că descoperise punctul unde trebuia să-și lovească dușmanul ; îl simțea suferind cuprinsă de o adîncă satisfacție. Și cu cît erau mai veninoase vorbele care-i veneau pe buze, fără efort, într-un flux continuu, cu atît glasul îi devenea mai suav. Descărcarea o făcea blîndă. Certitudinea că avea ultimul cuvînt, că dădea lovitura de grație, îi readucea pacea. Dintr-o dată se liniștea ; nu-și mai simțea inima. Băiatul care mai înainte fusese atît de grosolan, se îngălbenea...

— Cînd credeți că umiliți o femeie, vă simțiți ușurat, nu-i așa ? Aveți dreptate, e singura plăcere care vă este îngăduită. Dar e o falsă plăcere, pentru că dumneavoastră n-o să izbutiți niciodată să ne răniți cu adevărat. Numai cei pe care-i iubim au această putere. Doar ei, băieții iubiți, sînt de

temut. E chiar ciudat cum poate fi cineva atît de grosolan cu o femeie, cum aţi fost dumneavoastră cu mine, şi totuşi atît de inofensiv...

— Vorbele astea nu mă ating ! îngăimă Mondoux.

El repeta : „Vorbele astea nu mă ating...", dar deschizînd uşa, o împingea pe Thérèse spre scară şi-şi întorcea faţa crispată, de nerecunoscut. Thérèse îşi cufundă o clipă privirea în ochii lui încă plini de copilărie... De ce îi dispăruse furia ? Simţea în ea un uriaş reflux de ură ; mareea se retrăgea. Cum de îndrăznise ?

— Nu, spunea ea, nu ! vă rog să nu luaţi în seamă vorbele mele...

El o împingea afară, dar ea se agăţa de cadrul uşii.

— Nu trebuie să mă credeţi, reluă ea încet.

— Mult îmi pasă mie de ce-mi spui dumneata !

Georges urma să se întoarcă dintr-o clipă în alta ; nu voia s-o regăsească în camera lui.

— Mi-a spus clar : „Mai ales să plece, să n-o mai revăd !"

Thérèse se rezemă de uşă, şi Mondoux nu putu suporta privirea acestui chip pietrificat. Ea desprinsese încet braţul care o reţinea. Cînd ajunse pe palier căpşorul i se înălţă iarăşi :

— Voiam să vă rănesc. Am inventat la întîmplare...

El îi răspunse cu glasul scăzut :

— Nu, nu, nu la întîmplare...

Înspăimîntată ea îl întrebă :

— Ce-o să faceți ca să vă răzbunați? Un raport la poliție ?

Mirat, el o urmări coborînd, așteptă să dispară ; apoi întorcîndu-se în cameră, se așeză la masa prietenului său și-și propti coatele de tăblie, cuprinzîndu-și fața cu pumnii.

IX

La el se gîndea Thérèse, în stradă, în timp ce înainta de-a lungul caselor. Georges Filhot, deocamdată, n-o mai preocupa ; nici Marie. Doar Mondoux, ultima ei victimă, o interesa. Nu pentru că i-ar fi putut face un mare rău ; dar această lovitură dată cu o mînă sigură o ajuta să-şi măsoare puterea, să ia cunoştinţă de misiunea pe care o avea. Nu e de mirare că oamenii îşi întorc capul după ea : un animal care miroase urît se trădează de la prima vedere. Thérèse simţea asupra ei priviri insistente. Îşi alungi pasul, nerăbdătoare să-şi regăsească vizuina, să se tupilcze. Va trebui să trăiască izolată de acum înainte. Ca să fie sigură că nu face rău, ca să evite astfel represaliile, căci toţi cei cărora le făcuse rău se vor întîlni pînă la urmă. Era destul de vulnerabilă... Da, neîndoios, beneficiase de un ordin de neurmărire : dar astfel de antecedente dădeau greutate tuturor calomniilor... Care calomnii ? Nu puteau s-o calomnieze : nu făcuse ea mai multe

crime decît cele care i se imputau ? Nimeni însă n-o acuza. Nimeni. Ce-și închipuia oare ?

Thérèse simți o ușoară amețeală, se rezemă de poarta unei case, închise ochii timp de cîteva secunde, se gîndi că era nemîncată. La dracu ! îi era foame ; își aduse aminte că nu luase dejunul. Nu, nu devenea nebună, dar trebuia să aibă grijă să mănînce la ore regulate. Intră într-o patiserie, bău un ceai. Totul reintra în normal, totul redevenea simplu : Georges Filhot trăia ; n-o să se mai gîndească la Marie ; de acum înainte își va petrece viața între fotoliu și masă, va ieși în oraș o dată cu căderea nopții. Niciodată în stradă în plină zi ! Nu se va mai expune niciodată privirilor acestora pe care le simțea arzîndu-i ceafa.

În sfîrșit, ajunsese acasă. De nu s-ar întîlni cu portăreasa pe scară ! Ba da, iat-o, stă în fața cabinei și discută cu Anna. Oare de ce tac amîndouă în clipa cînd o zăresc pe Thérèse ? De ce o privesc cu această insistență penibilă ? Portăreasa deschide gura : vorbește :

— V-a căutat cineva, azi-dimineață. Da, un vlăjgan. M-a întrebat...

— Ce-a întrebat ?

— Știu și eu ? Dacă ați ieșit ieri seară, dacă ați primit vizita cuiva...

— Și ce i-ați răspuns ?

— Că nu știu nimic ; că meseria mea nu e să spionez...

Thérèse nu îndrăzni s-o întrebe : „Cine credeți că era ?“ Nu o rugă să-i descrie vizitatorul necu-

noscut: bătrîna femeie ar fi răspuns, desigur: „Un bărbat tînăr, o matahală...“ şi poate că Thérèse l-ar fi recunoscut pe Mondoux, care fusese într-adevăr în strada du Bac, chiar în clipa cînd ea cobora din maşină în faţa hotelului „Chemin de fer de l'Ouest“.

Thérèse urcă scările cuprinsă de o nelinişte adîncă, uitînd de inimă. Închise uşa cu zăvorul şi, fără să-şi scoată pălăria, se prăbuşi într-un fotoliu. O durea pieptul, dar nu-i mai era teamă că moare singură: numai să fie ferită de oameni... Anna urcase probabil pe scara de serviciu; va trebui să se descotorosească de Anna. Thérèse o crezuse certată cu portăreasa: se împăcaseră, desigur, fără ştirea ei. Dar dacă o dădea afară însemna că-şi făcea din ea o duşmancă de moarte... Cum să găsească cel mai bun mijloc ca fata să plece din proprie iniţiativă? „Dacă există persoane care au interese ca ea să rămînă la mine, nimic n-o va determina să plece; se va încăpăţîna să rămînă pe loc.“

Thérèse se tîrî pînă în camera ei, cuprinsă iarăşi de un val de spaimă. „Dar e absurd, se gîndea ea, n-am de ce să mă tem. Lucrul de care sînt vinovată nu intră în prevederile legii. Dar dacă vor, pot să mă distrugă, au această posibilitate. E un fleac să compromiţi o femeie care a mai avut o dată încurcături cu justiţia...“

Zadarnic îşi repeta: „Dar nu există nici un motiv!“ Simţea de jur-împrejurul gîtului un nod

ca un laț. Nici un raționament nu-i putea alunga această certitudine. Liniștea apartamentului i se părea suspectă. Într-adevăr, de foarte multă vreme n-o mai auzise pe Anna cîntîndu-și cîntecele ei alsaciene. Anna stătea mereu la pîndă ; cu siguranță nu i-a scăpat nimic din ce se petrecuse în salon cu Marie, cu Georges. Și unuia și celuilalt Thérèse le mărturisise că era vinovată. Dușmanii Thérèsei se puteau într-adevăr bizui pe sprijinul fetei ! Nu, acum nu mai cîntă, nu mai aranjează vesela, pîndește mărturisirile pe care le-ar putea face stăpîna.

Thérèse se duse la fereastră, dădu perdeaua la o parte, văzu un bărbat, în picioare, pe trotuar, cu capul înălțat. Se prefăcea că așteaptă autobuzul, stătea foarte aproape de stație, dar nu slăbea din ochi apartamentul Thérèsei. „Nu ! Știi prea bine că omul așteaptă autobuzul..." Thérèse pronunțase cu glas tare această dezmințire, ca să-și dovedească că era în toate mințile. Credea că din camera ei nu se putea auzi respirația cuiva în spatele ușii de la intrare ; și totuși era sigură de gîfîitul acela... Ca să se liniștească, se duse să deschidă ușa și aproape că se izbi de portăreasă „care uitase să-i înmîneze doamnei corespondența..." Thérèse văzu de foarte aproape chipul lat și pămîntiu, pe care străluceau doi ochi de purcea, nu : de șobolan ! Ce privire lacomă !

— De ce mă privești așa ?

— Pentru că doamna nu arată bine.

— Mă simt ca întotdeauna.

— Dar, doamnă, cum vă spuneam...

— Individul care a fost ieri v-a întrebat dacă sînt bolnavă ? Nu ? De altfel clevetirile acestea nu mă interesează... Închizînd ușa cu bruschețe, împinse zăvorul. Portăreasa, uimită, bombăni : „Ei drăcie !" dar în loc să coboare, descuie apartamentul din față, care nu era locuit, și, prin scara de serviciu, o întîlni pe Anna în bucătărie.

Thérèse, pe scaunul scund, aplecată în față, ca atunci cînd o durea inima, nu se mișca, atentă la cel mai mic zgomot, nemaitrăind decît prin urechi, ca o vulpe care aude cîinii. Anna vorbea singură... Nu, cineva îi răspundea. În bucătărie se discuta pe șoptite. Cineva complota cu Anna, în bucătărie.

Thérèse se tîrî pînă în sufragerie, își lipi urechea de broască, recunoscu glasul portăresei. Femeia nu avusese timp să coboare pe scara principală și să urce apoi pe scara de serviciu. Va trebui să se gîndească la acest mister și să-l cerceteze cu mintea odihnită. Deocamdată, să încerce să nu piardă o vorbă. Portăreasa o sfătuiește s-o supravegheze pe Thérèse. Ba chiar, după părerea ei, ar trebui să anunțe familia. Într-adevăr, Anna îi răspunde că le cunoaște adresa... „De unde o cunoștea ? se întrebă Thérèse. De la Marie, cu siguranță... Corespondează fără știrea mea..." Anna aude un zgomot, deschide ușa, se dă înapoi în fața chipului alb al stăpînei sale.

— Venisem să te întreb dacă mai e pînă la masă... (iar portăresei) : Ați urcat din nou doamnă ?

Bătrîna îngînă că venise să-i spună un bună ziua Annei și dispăru îndată pe scara de serviciu. Acum Anna se agită în jurul mașinii de gătit, simte cum o fixează această privire de temut, nu îndrăznește să se întoarcă.

Thérèse se înapoiază și se reașează pe scaunul scund. Pipăise cu degetele ochiurile plasei din jurul gîtului. Niciodată n-o să mai respire în voie. Mai întîi, să nu iasă din casă ! Aici este supravegheată ; mai mult, însă, ce i-ar putea face ? Domiciliul este inviolabil. Doar dacă n-or să depună o plîngere... Cu siguranță, n-au de ce să se lege. Mărturiile pe care Anna le-a surprins, nu puteau alcătui o acuzație directă împotriva Thérèsei. Dac-ar ieși în oraș, ar cădea în curse întinse. Toți știu că este vinovată, că merită pușcăria ; singurul lucru de care au ei nevoie acum este găsirea unui motiv legal... Poliția are destule mijloace împotriva celor pe care s-a hotărît să-i piardă. Aici Thérèse este supravegheată, dar ei n-or să întreprindă nimic, pentru că sînt convinși că pînă la urmă tot va ieși în oraș. Anna vine și spune :

— Doamna este servită.

N-are glasul ei obișnuit și n-o pierde din ochi pe Thérèse.

— Doamna nu mănîncă ?

Ce mutră contrariată face văzînd că Thérèse nu mănîncă !

— Doamna trebuie să se silească.

Instinctiv, voința Thérèsei o învinge pe cea a adversarei : dacă insistă să mănînce, înseamnă că important pentru ea este să refuze orice hrană.

Cînd veni cu cafeaua, Anna își văzu stăpîna așezată în fața ușii pe care n-o pierdea din ochi, iar mai tîrziu, cînd slujnica reveni să ia tava, cafetiera era plină ; Thérèse nu-și schimbase poziția. Asta nu înseamnă că nu era stăpînită de dorința de a risca o ieșire, de a-și uimi dușmanii cu îndrăzneala ei ; aceştia ar rămîne surprinși și n-ar avea curajul să-i facă nimic ; ea le-ar spiona mișcările... În jurul orei patru, refuzînd să bea ceaiul pe care i-l turna Anna, servitoarei îi trecu prin cap să-l guste în fața ei, și plescăindu-și limba, spuse :

— E colosal !... ca atunci cînd sora ei mai mică nu voia să soarbă supa.

Îndată, Thérèse îi luă ceașca din mîini și bău cu sete. Şi în tot acest timp o privea pe Anna cu o expresie cumplită.

— Pe doamna o doare inima ?

— Nu, Anna... sau mai degrabă, da... Dar nu din pricina asta mi-e rău.

Îi apucă încheieturile mîinii, i le strînse :

— N-o să le spui nimic ? Da ? Prefă-te că ești de partea lor... dar nu le spune nimic.

— Nu pricep ce vrea să spună doamna.

— Nu-i nevoie să încerci să mă înșeli, ei mă au la mînă...

— Mă duc să vă încălzesc patul ; apoi o să dormiți.

— De ce vrei să dorm ? întrebă Thérèse cu tonul brusc ridicat. Nu te baza pe somnul meu : n-am să adorm.

— Nimeni nu vă vrea răul, biata mea doamnă !

— Stai jos, Anna... cu atît mai rău, am să-ți spun totul. Apropie-ți fotoliul. Ei te-au atras în jocul lor, dar fără să-ți explice nimic. Eu sînt o persoană care trebuie să dispară ; nu e ușor să faci pe cineva să dispară în mod legal... Chiar cînd e vorba de o criminală. Mă privești de parcă n-ai înțelege, și totuși este cumplit de simplu, dacă ai ști! Pentru crima care merita închisoarea, am beneficiat de un ordin de neurmărire... Celelalte acte ale mele nu pot fi judecate de lege ; nu sînt, propriu-zis, crime de drept comun... Dar ținînd seama de ce-am făcut odată, cu toată neurmărirea, ar găsi ei un motiv...

Anna, îngrozită, îi strîngea mîinile stăpînei, îi căuta privirea :

— Trebuie să dormiți, biată doamnă. Delirați...

— Nu, nu sînt nebună. Dar or să încerce să te convingă că sînt. Pentru că ei au prevăzut și lucrul acesta : să mă închidă. N-ai văzut, nu știi nimic, Anna, sînt în toate mințile. Cum să te conving că totul e adevărat ? E de necrezut, știu,

și totuși acesta e adevărul. Eu nu mai pot fi ascultată, nimeni nu mă mai poate crede. Toată viața am vorbit despre suferință și abia astăzi știu ce înseamnă lucrul acesta : a suferi... De ce mă dezbraci ?

Ea se lăsă totuși dezbrăcată. fără să se zbată. Anna o împingea ușor spre pat :

— Sticla nu e prea caldă ?

— Nu, sînt sigură...

Thérèse încercă o scurtă senzație de destindere strîngînd în continuare mîna lată și umedă.

— Ți-amintești, Anna ? Uneori îți aduceai lucrul ; stăteai lîngă mine pînă ce adormeam. Ce timpuri minunate ! Cît eram de fericită ! Nu știam că eram fericită ! Acum, s-a sfîrșit. Nu, nu te duce să-ți iei lucrul, nu mă lăsa singură, nu-ți desface mîna.

Tăcu, păru că ațipește ; Anna începu să-și desprindă degetele, dar imediat se auzi un glas plîngător :

— Nu dorm, știi ! Am o idee, Anna !... Dacă m-aș duce la comisariat ? Unde este comisariatul cel mai apropiat ? Ce idee ! să spun totul de la început, să povestesc totul cu de-amănuntul, să le tai iarba de sub picioare. Dar de unde să încep ? N-or să aibă răbdare să mă asculte, n-or să mă creadă ! Calomnia este totdeauna simplă, totdeauna ușor de crezut... Pe cînd adevărul... E un univers, adevărul ! N-or să aibă răbdare, n-or să mă

creadă... Dar dacă mă arestează, voi fi liniştită, în sfîrşit. Gata ! n-am să mai trăiesc în această stare de veşnică încordare... Dă-mi lucrurile, trebuie să mă îmbrac.

Anna o ţinea în braţe şi îi spunea ceva la întîmplare : se va duce mîine dimineaţă ; la ora aceasta comisariatele erau înţesate. Din moment ce era decisă, era mai bine să-şi petreacă o ultimă noapte...

— Ai dreptate. Pot să adorm acum... Nu mai vreau nimic.

Îndată ce se ridica, crezînd-o aţipită, Anna era din nou chemată, mai-înainte chiar de a pune mîna pe clanţă... Atunci se întorcea şi se aşeza supusă pe scaunul ei. Trebuia să plece la ora nouă fără un sfert. Şoferul de la etajul al doilea o aştepta la ora nouă. Era pentru prima oară cînd acceptase să-l primească în camera ei. El îi promisese că n-o să meargă mai departe decît de obicei. Anna închidea ochii, respira adînc. De ce era neliniştită ? Nimic n-ar împiedica-o să stea, la ora nouă, la pîndă, în spatele uşii întredeschise... Pînă la urmă bătrîna va adormi ; şi apoi, chiar dacă n-o să adoarmă... Mai degrabă ar trece peste trupul ei... Aşteptarea îi era de-ajuns ca s-o preocupe ; avea la ce să se gîndească ; nu se plictisea la lumina slabă a veiozei. Căci noaptea coborîse de mult, noaptea aceasta de fericire ! Bătrîna părea liniştită, accepta să bea o ceaşcă de supă :

„Da, repeta ea, cred că am să adorm..." Dar la ora opt, la opt și jumătate, o strigă iarăși, cu glasul îngrozit, pe Anna care pleca, iar din acel moment rămase cu ochii larg deschiși.

La ora nouă Anna spuse :

— De data asta...

Thérèse nu se împotrivi, dar începu să plîngă. Aceste hohote de plîns ca de fetiță avură mai multă putere asupra servitoarei decît orice rugăminte. Rămînea, cu toate că bătuse ora nouă și se gîndea că în clipa aceea bărbatul o striga, desigur, își lipea urechea de ușa camerei de la etajul șapte, încerca s-o deschidă. Respirația Thérèsei devenea regulată. Uneori pronunța nume confuze, se văita, striga : „Nu ! Nu !" se întorcea pe partea stîngă unde nu era veioza.

Anna desluși o ușoară apăsare a soneriei la ușa care dădea spre scara de serviciu. Era el, cu siguranță ! și, ridicîndu-se fără ca Thérèse să scoată vreun oftat, traversă vestibulul în vîrful picioarelor. Ajunsă în bucătărie, nu se auzi strigată, deschise zăvorul, văzu flăcăul voinic care ocupa toată intrarea, îl trase înăuntru.

— Nu, spuse ea cu glasul scăzut. Nu aprinde. Ea îi dădea în șoaptă lămuriri : dar fără să-i răspundă el îi închise gura. Auziră zgomotul unui scaun răsturnat în sufragerie. Cînd ușa de la bucătărie se deschise, ochii lor obișnuiți cu întunericul zăriră o siluetă slabă și împietrită. Thérèse recunoscu un glas de bărbat :

— Ești sigură că nu-i înarmată ?

Vru să strige : „Nu mă omorîți..." dar nu izbuti să scoată nici un sunet și alunecă pe podea...

Cînd își redeschise ochii era instalată în patul ei, sprijinită de perne. Nu-i puse Annei nici o întrebare și nici nu făcu vreo aluzie la bărbatul pe care-l zărise și care o ajutase probabil s-o transporte pînă în camera sa. Anna înțelese că în ochii stăpînei ea era acum de partea cealaltă a baricadei, amestecată cu cei mai răi dușmani ai săi ; abia reuși să-i smulgă cîteva scurte răspunsuri : „Da, mă simt mai bine... Cred că o să adorm... Poți să rămîi pe șezlong..."

Bolnava se strădui, într-un dureros efort, să rămînă trează, spionînd cele mai mici zgomote. Mîine se va trezi o dată cu zorile, se va duce drept la comisariat. Îi va fi de-ajuns această noapte ca să-și pună ordine în declarație. Dar ei n-or s-o creadă... O asemenea neputință era de nesuportat. Trăise întotdeauna singură, fără să aibă habar de ce înseamnă singurătatea. Vorbim despre singurătate, dar nu știm cum arată. Nici o șansă ca vorbele ei să ajungă pînă la comisar : le-ar vedea căzînd ca păsările moarte, înainte de a-și fi atins ținta. N-avea altă scăpare, decît să rămînă în vizuină. Dușmanul n-ar putea pătrunde pînă aici decît pe scara de serviciu. În direcția aceasta trebuia să-și îndrepte ea atenția.

Thérèse era convinsă că este punctul negru al ţintei, în miezul unui complot uriaş şi secret... De unde să ştie ea că la ora aceea, în lumea întreagă, nici măcar un singur gînd nu-i era adresat şi că nici o fiinţă omenească nu era preocupată de Thérèse Desqueyroux.

Nimic cu privire la ea... Nimic : afară de o scrisoare care fusese scrisă la ora cinci, pusă apoi la cutia poştală din strada Rennes, şi care călătorea acum spre Bordeaux. O scrisoare adresată fiicei sale : *„Domnişoarei Marie Desqueyroux, Saint-Clair, Gironde“*. Adresa era scrisă cu o mînă sigură. Ca de obicei Georges Filhot barase litera *t* de la Saint-Clair şi subliniase cuvîntul *Gironde*. Pusese plicul la cutie cuprins de un sentiment de fericire şi de eliberare. Fiecare frază fusese revăzută şi corectată de Mondoux. Acum nu mai avea de făcut nimic altceva decît să-şi înfunde urechile pentru a nu auzi strigătul Mariei. În astfel de situaţii nimic nu este mai rău decît mila.

Cum spunea Mondoux, cei mai cumpliţi călăi sînt cei care au inimă bună şi sub pretext de înduioşare dau douăsprezece lovituri de secure, cînd una singură e de-ajuns. În privinţa aceasta, ultima frază, aparţinîndu-i în întregime lui Mondoux, i se părea perfectă : „Te rog să nu-mi răspunzi. În orice caz eu m-am hotărît, spre binele tău, ca nimeni să nu mă facă să rup tăcerea : nici o implorare de a ta, nici o ameninţare. Şi te mai

rog nu mă învinui de asprime : cînd întreţineam o speranţă pe care mi-era imposibil s-o realizez eram un netrebnic, şi pentru lucrul acesta îţi cer iertare. Uită-mă. O dată cu scrisoarea îţi trimit aceste rînduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat faţă de tine."

X

A doua zi, în jurul orei unu, scrisoarea ajunsese la Saint-Clair şi-i fusese înmînată Mariei. Tînăra fată stătea singură la masa din sufragerie cu umerii acoperiţi de un şal. Abia-şi aruncă ochii peste scrisul drag, şi crezu că leşină de bucurie. Nu mai era nevoie să ascundă scrisoarea : Bernard Desqueyroux plecase la bătrîna lui mamă, la Argelouse, unde se tăia porcul.

Marie mînca privind plicul pe care urma să-l deschidă îndată în camera ei, după ce o să închidă uşa cu cheia. Ziua de noiembrie strălucea sub un soare cald ; tîrguşorul era plin de larmă ; fabricile de cherestea zumzăiau în vîntul de est, care mirosea a răşină şi a scoarţă jupuită. Trenuleţul căilor ferate economice se auzea hurducîndu-se pe şinele înguste : semn de vreme frumoasă. Viaţa era plină de fericire.

Marie învîrti cheia în broască şi, convinsă că este singură, îşi lipi buzele de plicul pe care Georges îl atinsese ; îl deschise, zări scrisul mamei

sale, şi, pe loc, lucrul acesta i se păru o prevestire cumplită. Citi frazele ei mai întîi, apoi, dintr-un suflu, parcurse scrisoarea lui Georges — atît de repede, încît, după ce termină lectura mai auzi încă, în după-amiaza caldă, hurducătura vagoanelor vechi pierzîndu-se spre adîncul pădurii de pini... „O dată cu scrisoarea îţi trimit şi aceste rînduri ale mamei tale, din care vei vedea că ea nu mă consideră angajat faţă de tine..."

Nici o clipă Marie nu se gîndi la motivele care l-ar fi putut determina pe Georges să provoace ruptura. Se lăsă mînată de instinctul ei de copil, care consta în a simplifica, în a căuta mai întîi vinovatul, în a-şi îndrepta ura împotriva unei singure fiinţe, care să nu fie cea pe care o iubea. „M-a trădat. Iar eu m-am spovedit acestei nemernice ! Proastă ce sînt..." Tot felul de bănuieli îi apărură brusc : cîte nu i-o fi spus lui Georges ! Şi oare de ce ? Din gelozie, din răzbunare ? Dar n-o cunoştea pe Marie ! Dacă tînăra fată mai era încă acolo, în picioare, toată numai viaţă, cu obrajii înflăcăraţi, dacă lovitura n-o doborîse, lucrul acesta se datora faptului că nu credea în nenorocirea ei ; va face ce era necesar ; poţi oricînd să recîştigi un băiat ; ea ştia cum să-l recîştige pe al ei. Nu era pentru prima şi nici pentru ultima oară... Autobuzul de Bordeaux pleca peste cinci minute. La ora cinci avea legătura cu trenul pentru Paris ; la miezul nopţii va sosi în gara d'Orsay. De la gară îi va telegrafia tatălui ei.

Era de neiertat să nu acționeze ; dar abia dacă îi rămînea timp să-și ia cu ea trusa de călătorie.

Servitorii n-o văzură plecînd. În autobuz, mai nimeni. Nu, nu era deznădăjduită. Ura ii stăvilea năvala patimii. Înainte chiar de a-și imagina cum va fi întrevederea cu Georges și de a se gîndi la ce-ar trebui să-i spună, își imagina intrarea ei în strada du Bac, seara, la mama ei criminală, surprinsă în primul somn. Nu putea trage în miezul nopții la hotelul „Chemin de fer de l'Ouest". Acolo se gîndea să se ducă în zori ca să-l trezească pe Georges. Ah ! toate lucrurile acestea erau un fleac... Voia să se convingă de puterea ei. Noaptea va fi lungă, dar maică-sa o va ajuta să-și omoare timpul. Îndrepta spre Thérèse aceeași furie cumplită care-i venea de la ea și care, la Marie, nici un spirit critic, n-o făcea să ezite. Va trebui, oricum, se gîndea ea, să-și păstreze sîngele rece, să-i smulgă mărturisirile necesare, poate chiar s-o determine să-i trimită lui Georges o scrisoare în care să retracteze totul. În sfîrșit, o să vadă...

Astfel, în timp ce zăcea în pat încă din ajun, cu ochii deschiși, prefăcîndu-se că e calmă, ca să se descotorosească de Anna, de a cărei prezență acum îi era teamă și care o înspăimînta — Thérèse simțea cum din adîncul landei sale năvălea spre ea această furtună. Oricît de neîncrezătoare devenise biata de ea, era destul de tîrziu pentru ca în ziua aceea, credea ea, să mai aibă loc vreo

ofensivă sau vreun atac brusc. Anna se întîlnise probabil, în camera de la etajul șapte, cu bărbatul necunoscut de ieri seară... Apartamentul era pustiu, ușile toate închise cu zăvorul. Beneficiind de acest soi de armistițiu, pe care i-l asigura noaptea, Thérèse uita pentru o clipă de persecutorii săi ; sărea peste frontul nevăzut al armatei dușmane, își regăsea umilele suferințe de altădată, își reamintea ultima lovitură primită înaintea descoperirii cumplitului complot... Fraza aceea a lui Georges, repetată de Mondoux, îi revenea mereu : „mai ales să plece ! Să n-o mai văd !" El rostise cuvintele acestea cu același glas cu care pronunțase, cîteva ore mai devreme, vorbe atît de iubitoare... Ah ! fie oricum blagoslovit pentru aceste cîteva zile de speranță, pentru aceste scurte clipe de fericire și de certitudine ! Thérèse mai regăsește și acum stropul acesta de apă, schițează gestul apropierii podului palmelor de buze. În fond, n-au făcut nimic rău ; cînd se gîndește la el nu-i reproșează nimic, dar visează că-și sprijină de umărul tînăr bietul ei cap rătăcit... Ah ! dușmanului nu i-a trebuit mult ca să profite de aceste cîteva secunde de neatenție. Soneria zbîrnîie cu un zgomot nemaipomenit. Ea crede că a visat, își prinde capul între mîini. Din nou soneria izbucnește insistent, de data asta cu furie.

Thérèse se ridică, aprinde lustra de la intrare ; se sprijină de perete (nu se hrănise decît cu ceai și cu biscuiți).

— Cine e ?

— Eu... Marie.

Marie ! Deci ea îi va da prima lovitură. Thérèse nu se poate dezlipi de perete. Se apropie totuși cu greu de ușă și își rememorează hotărîrea : să se lase doborîtă în tăcere, să nu facă nici cel mai mic gest de apărare.

— Intră, Marie, intră, copila mea.

Thérèse stătea în picioare sub lustră. Marie se oprise cu gura întredeschisă în fața acestei stafii.

— Vino în salon, draga mea. Nu pot sta mult timp în picioare.

Marie își revenise și își repeta : „Ce teatru joacă !" În cele cîteva zile o văzuse de atîtea ori schimbîndu-și înfățișarea ! Asta făcea parte din vicleșugurile ei. Era de-ajuns să-i dea la o parte părul rar de pe frunte.

— Sosești la o oră destul de tîrzie !

— Cu trenul de la miezul nopții.

Credea că mama ei o să-i pună vreo întrebare. Dar Thérèse o privea fără să-i mai spună nimic, aștepta lovitura. Fixitatea ochilor ei era de neîndurat. Încă un truc : felul acesta de a privi oamenii.

— Știi pentru ce am venit ?

Thérèse înclină capul.

— După cum vezi, am reflexe rapide. Din fericire... Dar de ce mi-ai făcut asta ?

Thérèse oftă :

— Am făcut atîtea lucruri ! La ce te referi ?

— Nu ghicești ? Nu ? Scrisoarea pe care-ai trimis-o lui Georges alaltăieri ! Ei ? Ești uluită, nu ? Nu te gîndeai că voi avea atît de repede dovada trădării dumitale !...

— Nu mă miră nimic ; știu că ei au mijloace puternice. Am făcut lucruri și mai complicate. O să mai vezi și altele.

Thérèse vorbește pe un ton potolit, are un aer detașat, care o impresionează pe Marie, cu toate că fetița se străduiește să-și zgîndăre furia : „Oricum, își spunea ea, ce artistă !"

— Ce misiune ți-au încredințat, fetița mea ? Da, în sfîrșit... ce sarcină ai ? În ceea ce mă privește, prefer să joci cu cărțile pe masă. N-am să rezist, voi intra în jocul vostru numai ca lucrurile să meargă repede. Voi răspunde la tot ce vor voi ei să le răspund. Voi semna toate declarațiile pe care mi le vor cere. Degeaba aș umbla cu șiretlicuri...

Marie, furioasă, o întrerupse :

— M-ai luat întotdeauna drept o proastă. Dar mă crezi mai proastă decît sînt. Spune-mi te rog de ce ai scris scrisoarea aceea ?

— Crede-mă, fata mea, e mai bine să răspund la comisariatul de poliție, sau în fața judecătorului de instrucție.

— Îți bați joc de mine ! Dumneata...

Dar Marie se întrerupse la mijlocul unui cuvînt. Nu ! lucrul acesta n-avea cum să facă parte din teatru, tremurul acesta îngrozitor care o zgîlțîia pe mama ei din cap pînă în picioare, sau această

unică lacrimă prelungindu-se de-a lungul nasului, pe care nu şi-o ştergea, sau privirea aceasta înspăimîntată şi această şiră a spinării îndoită ca un animal învins.

— Tu n-ai înțelege ; tu n-ai crede lucrurile pe care le ştiu eu ; pe care le ştiu numai eu. Eşti o unealtă, asculți de forțe pe care nu le cunoşti. Voiau că Georges să se omoare, pentru a arunca sinuciderea asta pe spinarea mea. Eu singură am împiedicat omorul. Eram însărcinată să-l comit ; trebuia să moară pentru că mă cunoscuse, dar eu le-am răsturnat planul. Înțelegi ? le-am răsturnat planul. Lucrul acesta va trebui în orice caz să-l spun în clipa încheierii socotelilor... Da, o să plătesc, n-o să mă apăr... Cît despre el, departe de a-l asasina, aşa cum mi se ceruse, n-or să vrea să creadă că l-am salvat. La urma urmei, de ce strig în pustiu ? Pentru cine strig din adîncul acestui mormînt ? Eşti aici, şi eşti la mii de leghe.

Ea scoase un geamăt şi-şi întoarse fața spre perete. Ce însemna, oare, această durere ? Marie nu-şi mai simțea propria-i rană. Ar fi vrut să încerce un gest, parcă s-o învăluie cu pături pe mama sa în flăcări... „Eu am împiedicat această sinucidere !" zisese ea. Totuşi dacă era adevărat ? De cîte ori nu se plecase Marie către acest abis de tristețe de unde Georges reurca atît de rar pînă la ea !

În liniştea apartamentului o auzea pe maică-sa plîngînd, lipită de perete, cu capul înfundat în

brațul îndoit: nu ca oamenii mari: își trăgea nasul ca o fetiță pedepsită; și tot ca pe un copil, susținînd-o, o așeză Marie pe pat. Îi spunea:

— Nimeni nu-ți vrea răul, mamă; am venit de la Saint-Clair ca să te apăr. Nimeni nu-ți poate face nimic, cît timp voi fi eu aici.

— Tu nu știi ce știu eu. Ieri a venit un bărbat, a întrebat dacă sînt înarmată, s-a ascuns azi-noapte în camera Annei. Un tip de la poliție; nu sînt grăbiți, pînă la urmă vor pune mîna pe mine, și știu că pentru mine nu există altă scăpare.

— În noaptea asta nu ți se va întîmpla nimic; veghez eu. Culcă-te... Vezi: îți pun mîna pe frunte.

— Te-au pus să-mi cîștigi încrederea? Știu totul. Nu mă poți duce... Dar oricum, e bine că ești aici...

Cît de puțin semăna noaptea aceasta cu cea pe care o așteptase tînăra fată! Abia își ridica mîna amorțită, că un geamăt al mamei sale o obliga să o repună iarăși pe frunte. Îi era frig. Iat-o din nou în Parisul acesta, cu monotonele sale zgomote de mașini care alergau în noaptea de toamnă, cu gîfîielile unei locomotive îndreptîndu-se spre hale. Iar Georges dormea într-una din casela acestea, nepăsător, inaccesibil. Ea nu însemnase niciodată nimic pentru el, cu toate că se prefăcuse că-i crede. El și nimeni altul, vlăjganul acesta care se uita cruciș. El și nimeni altul. Nu-i reproșa nimic, oferindu-i-se fără speranță. „Chiar dacă mă părăsești, nu mă poți împiedica să nu fiu

a ta..." Plîngea, și lacrimile ei nu erau de mînie, nici de deznădejde. Întinsă, îmbrăcată, lîngă mama sa, o auzea respirînd, pronunțînd vorbe încîlcite... Dar cum Marie avea optsprezece ani, adormi.

Thérèse simțea lîngă ea trupul fetei nu fără o adîncă bucurie. Deși o credea pe Marie înțeleasă cu dușmanii (dar unealtă, mai degrabă, decît complice) se lăsă și ea cuprinsă de somn. Un zgomot de glasuri o trezi. Se făcuse ziuă. Marie nu mai era întinsă lîngă ea. O auzea șușotind în salon cu Anna. Ah ! cealaltă pusese repede gheara pe ea ! Thérèse trăgea cu urechea.

— Nu putem chema doctorul, zicea Anna. Ar crede că este de la poliție și că a primit ordin s-o bage la închisoare. Amenință că se aruncă pe fereastră, dacă acesta îi intră în cameră. Deoarece văd că are încredere în dumneavoastră, n-o părăsiți, domnișoară, amînați cursa aceasta...

— Pentru nimic în lume n-o s-o amîn. Poate că nu voi sta mult... S-ar putea să mă întorc spre prînz. Nu ! Degeaba insiști.

Nu era doar mama ei pe lume.

Oare pe cine voia fata să vadă ? De cine era așteptată ? se întreba Thérèse, trăgînd mereu cu urechea. De cineva de care-i era teamă, cu siguranță, care o domina... Dar ea nu va ști să se prefacă. „Cînd te vei întoarce, o să văd eu ce hram porți !" Auzi zgomotul ușii o dată cu pașii

grăbiți ai Mariei pe scară. Cînd Anna intră, Thérèse se prefăcu adormită.

Marie merse atît de repede pînă în bulevardul Montparnasse, încît, în ciuda ceței reci, se pomeni leoarcă de sudoare. Intră sub arcada unei porți și-și dădu iute cu pudră pe față. La biroul hotelului nu era nimeni. Un băiat spăla treptele de la intrare. Marie se hotărî să urce direct în camera lui Georges și să-l surprindă dormind, dar băiatul îi strică planul.

— Ei ! Ce-i cu dumneavoastră, micuță doamnă.

Marie, continuînd să urce scara îi spuse că era așteptată.

— Și mă rog, de cine sînteți așteptată ? De domnul Filhot ziceți ? Și-a bătut joc de dumneavoastră, domnul Filhot !

Marie, aplecată peste balustradă, vedea, înălțați spre ea, ochii lui hazlii, cu pleoapele roșii.

— Da... pentru că și-a achitat camera ieri la amiază și a plecat fără să-și lase adresa. A zis să i se trimită poșta la domnul Mondoux.

Ar fi fost mai zgîrcit cu informațiile dacă expresia Mariei nu l-ar fi amuzat. Dar merita să vezi ce mutră o să facă, puicuța !

— Da, a venit o doamnă și l-a luat cu mașina ca să-l ducă în căsuța ei de la marginea Parisului, doamna Garcin... Venea des pe aici. Pe ea n-o speria așteptarea... n-o știți ? O doamnă frumoasă, tînără și generoasă !

Marie auzise de numele doamnei Garcin. Ştia de existenţa ei în viaţa lui Georges şi, cînd glumea cu el, îi spunea: „La Paris, ţi-o făgăduiesc pe doamna Garcin!" Era stabilit că Georges n-o iubea. Dar iată! După ce îi scrisese Mariei scrisoarea de despărţire, plecase totuşi la femeia aceasta. Servitorul nu mai găsea aşa de caraghioasă înfăţişarea frumoasei fete, care părea că se topeşte sub ochii lui; faţa i se micşora; se agăţase de balustradă; o să facă o poznă!

El urcă cîteva trepte şi o luă de braţ fără ca ea să se împotrivească. Privea drept înainte. Dacă n-ar fi avut atîtea hangarale pe cap, s-ar fi putut distra puţin. Şi la urma urmei, nu-i trebuia mult...

— Dacă vreţi să vă odihniţi oleacă, la al şaselea există o cămăruţă splendidă. Şi o privi foarte de aproape. Marie nu pricepu ce voia; îl îndepărtă încet, ieşi în stradă, chemă un taxi.

— Drăguţ din partea dumneavoastră că v-aţi întors aşa curînd! spuse Anna deschizîndu-i uşa.

Vestibulul era prea întunecat pentru a se observa faţa răvăşită a tinerei fete. Marie îşi aruncă bascul şi pardesiul pe scaunul scund şi intră la mama ei, care se prefăcea că doarme. Dar, printre gene, o spiona pe Marie. Pe cine văzuse oare? Cu ce misiune o însărcinaseră pe biata copilă de arăta atît de chinuită? Thérèse nu se mai putu preface multă vreme adormită, întrucît tot trupul începuse să-i tremure. Zadarnic îşi strîngea fălcile.

— Ţi-e frig, mamă ?

Marie, aşezată pe marginea patului, o cuprinsese în braţe, încerca să-i zîmbească.

— Nu mi-e frig, mi-e teamă.

Şi deoarece fetiţa o întreba : „Ţi-e teamă de mine ?" Thérèse îi răspunse că ar fi trebuit să-i fie teamă şi de ea, la fel ca de ceilalţi :

— Dar lucrul acesta mă depăşeşte ; nu pot crede că-mi vrei răul... Ce ai, scumpa mea, plîngi ?

Brusc, Marie izbucni în hohote de plîns şi, astfel fără voia ei, îşi ajuta mama, o îndepărta de propria-i spaimă. Iar acum bolnava îi venea în ajutor fetei :

— Ei, hai, plîngi... repeta ea ; şi o legăna pe Marie lipită de umărul ei, cu un gest matern, pe care poate că nu l-a avut niciodată pe vremurile cînd fata era mică.

— Oare ce-am făcut noi de suferim atîta, mamă ?

— Tu, nimic... Dar eu...

— A plecat fără să-şi lase adresa... cu alta... S-a sfîrşit !

Ea se lăsă mîngîiată pe păr, îşi ştergea ochii de pernă.

— Nu, copila mea, nu !

— De ce spui nu ?

— Va reveni. Nu l-ai pierdut.

Şi ca şi cum ar fi citit în sufletul Mariei, răspunse cu glasul de fiecare zi gîndurilor pe care fata şi le făcea :

— Nu, nu sînt nebună. Niciciind n-am fost mai puțin nebună. În ziua fericirii tale îți vei aminti de ceea ce-ți spun eu acum. Îți vei aminti de dimineața aceasta posomorîtă.

Ce repede se reface speranța într-o inimă tînără ! Era absurd, și totuși Marie nu mai plîngea şi se strîngea lîngă maică-sa. Rămaseră așa un timp îndelungat.

Marie se oferi să-i pregătească chiar ea cafeaua și să-i prăjească pîinea. După ce mîncară, Thérèse acceptă să-și facă o baie. Nu auzi soneria de la scara de serviciu și nu știu că tocmai atunci o telegramă sosise pe numele Mariei. Tatăl său îi poruncea să se înapoieze în aceeași seară chiar : „Îți pretind să te întorci cu primul tren". Era cu siguranță enervat la culme. Tînăra fată o întîlni pe Thérèse în salon, care o privea descurajată și tremurîndă. Zicea că se crezuse salvată, că de acum înainte nu mai avea curajul să se lase în grija Annei. Anna era amanta unui polițai. Erau plătite scump, ea și portăreasa. Din clipa sosirii Mariei, amîndouă se prefăceau. Le era teamă de Marie. Cît timp Marie va sta acolo, nu se putea întîmpla nimic. Fetița le strica socotelile. Ei încercaseră să se folosească de ea, dar n-aveau curajul să se demaște. Iar acum fata voia s-o părăsească !

Gemea ; Marie fu nevoită s-o împiedice să îngenuncheze. Era în ea o deznădejde, care uneori semăna cu capriciile unui copil : nu voia ca Marie

să plece. N-o va lăsa să plece. Iar acum Marie o asigura că se va reîntoarce, că trebuia să ajungă la Saint-Clair ca să le explice care este situația.

— Dar ei o cunosc mai bine decît tine, biată copilă ! Nu, n-ai să pleci.

— Trebuie, mamă.

— Ei bine, strigă ea brusc (și-i aruncă o frază pe care trebuie s-o fi repetat adesea în copilărie și care îi revenise pe buze după ani și ani), ei bine ! dacă-i așa, te voi urma peste tot.

— Vorbești fără să te gîndești !

Dar Thérèse se învirtea prin casă repetînd mereu cu un glas copilăros : „Te voi urma peste tot !"

— De ce nu pînă la Saint-Clair ? Acolo mă voi simți mai în siguranță decît aici, pentru că te voi avea pe tine. Iar acolo sînt doamna Bernard Desqueyroux. Jandarmii de la Saint-Clair n-or să aibă curajul să intre în casa familiei Desqueyroux. Pentru oamenii din familia noastră nu există poliție. Lucrul acesta s-a văzut bine acum cincisprezece ani... Și apoi, adăugă ea, coborînd glasul, cu un aer excitat și misterios, dacă plec, toate combinațiile Annei se vor risipi... și ce-ar putea zice tatăl tău ? N-o să mă arunce în stradă, în starea în care mă aflu.

Această ultimă frază fu rostită cu glasul ei normal ca și cum brusc, timp de cîteva clipe, Thérèse se privise din afară cu un ochi lucid.

Marie repeta :

— Nu te gîndeşti deloc ? şi prinzînd cu amîndouă mîinile faţa mamei sale, o scutură uşor, de parcă voia s-o trezească dintr-un vis. Să te întorci în casa aceea după atîţia ani, mamă, şi să te închizi acolo de bună voie, dumneata care erai pe punctul de a muri sufocată... şi care ai devenit liberă... cu ce preţ ! adăugă ea în şoaptă.

— Cu ce preţ ? repetă Thérèse, cu ochii rătăciţi... (şi fără să rîdă) : Nu-l mai urăsc pe tatăl tău, ştii ? Nu mă va mai enerva. Şi apoi, casa este atît de mare ! Sînt atîtea camere nelocuite ! Voi sta într-un din ele, pierdută, uitată. De altfel, cînd îmi vor pierde urma, aş putea pleca iarăşi : nu mai e o temniţă acum.

Proiectul nu i se mai părea atît de nesăbuit Mariei. Dacă la început nu îndrăznea să se gîndească la primirea pe care i-o rezerva tatăl său după această ultimă escapadă. acum îşi dădea seama că nu mai trebuia să născocească alte motive, şi ştia şi cum să se apere : o scrisoare o anunţase de boala mamei sale, plecase cu primul tren şi, pentru că era chemată la Saint-Clair şi n-o putea lăsa fără ajutor, o aducea cu ea. Cea care trebuia să decidă era familia...

— Vrei să vii cu mine, mamă ?

— Chiar astă-seară ? Pe furiş, bineînţeles ! Mîine dimineaţă, Anna va bate la uşă : nimeni !

Thérèse rîdea, apoi devenea brusc serioasă şi o întreba pe Marie cu privirea rugătoare : nu-i venea să creadă că lucrul acesta era cu putinţă şi

începu să se liniştească abia în clipa în care o auzi pe fată telefonînd la Saint-Clair :

— Nu aşa de tare, o implora ea, ne aude Anna.

Marie avu nevoie de multă abilitate pentru a o avertiza pe servitoare, fără ca Thérèse să observe. Cînd ultima valiză fu închisă, bolnava începu din nou să se agite : i-era teamă să nu fie prinsă cînd va ieşi din casă.

În tren, în faţa mamei sale adormite, Marie se putu iarăşi gîndi la Georges. Îi va scrie mîine. Important era să arunce o punte pentru ca totul să nu se sfîrşească între ei. Era atît de schimbată, de la o zi la alta... Dacă l-ar fi revăzut, l-ar fi putut recuceri. Dacă ar fi fost la hotel în dimineaţa aceea, dacă s-ar fi trezit în braţele ei... Plîngea în compartimentul întunecos, fără să mai aibă nevoie să se ferească, dar simţi dintr-o dată mîna mamei atingîndu-i obrazul. Vocea neliniştită a Thérèsei se auzi :

— Ţi-am spus doar că se va întoarce ! Ba chiar, adăugă ea, cu rîsul ei de altădată, or să fie zile cînd ai să te saturi de el. Va fi un bărbat ca oricare altul, un bărbat voinic, obişnuit.

XI

Timpul care ucide orice dragoste, distruge mai încet ura : dar pînă la urmă o dă gata şi pe ea. Pe peronul gării de la Saint-Clair, Thérèse uita să-i răspundă acestui bărbat chel. Era Bernard, soţul ei, pe care nu l-ar fi recunoscut, poate, dacă l-ar fi întîlnit pe una din străzile Parisului. Era mai puţin corpolent ca pe vremuri. Un pulover maro i se mula pe stomacul şi burta sa de băutor de aperitive. Tot n-a învăţat cum să-şi înnoade cravata de vînătoare. El se uita plictisit şi timid la această nebună, de care va trebui într-adevăr să se îngrijească. Nu vedea cum ar putea face altfel. Pacostea e pacoste. Şi cum spunea mama lui : „Zică cine ce-o vrea împotriva divorţului, este, oricum, cumplit ca după atîţia ani de despărţire să te pomeneşti cu femeia asta plocon". Dar mă rog, lucrurile acestea sînt o chestiune de principiu... De altfel legea e lege.

— Fii atent, tată, strigă Marie, ţine-o de braţ pînă la maşină.

La volan, Bernard era bucuros că nu trebuise să vorbească nimic. Gîndul unei discuții sau pur și simplu al formulării unor fraze îl îngrozea din ce în ce mai mult. Lene sau neputință, la el devenise o obsesie. Nu șovăia să prelungească cu cincizeci de kilometri un drum cu automobilul pentru a nu se înapoia decît după plecarea musafirilor. Teama de a nu se întîlni cu preotul sau cu învățătorul îi ghida ieșirile în tîrg. Era mulțumit că Thérèse se afla acolo, fără ca el să fie obligat să deschidă gura.

Bolnava fusese lăsată să aștepte în salonaș : camera ei nu era gata. Din încăperea învecinată se auzea zumzetul unei discuții purtate în șoaptă, dar nu simțea nici o neliniște ; era atît de obosită, încît spaima îi dispăruse. Nu-i mai rămînea nimic altceva decît să se supună hotărîrii lor ; va face ce i se va porunci, și această poruncă nu putea fi alta decît de a se culca și de a închide ochii ; nu trebuia decît să urmeze orbește o voință, destul de puternică dacă o readusese, după cincisprezece ani, în salonașul acesta unde se zămislise crima ei. Culoarea zidurilor și a perdelelor fusese schimbată, mobilele erau acoperite cu altă stofă. Dar în piața întunecoasă, platanii uriași aruncau aceeași umbră. Oriunde privea, Thérèse dădea cu ochii de aceleași cumplite obiecte de totdeauna, martori muți ai urii sale.

O urcaseră pînă în această încăpere, situată în aripa de vest, care fusese totdeauna o cameră liberă şi în care ea nu locuise niciodată. Nimic nu putea să-i reamintească de zilele de altădată, afară, poate, de o anumită după-amiază... Îşi aminteşte : familia locuia la Argelouse ; Thérèse avea motivele ei să nu se ştie că venise la Saint-Clair în ziua aceea ; are impresia că se vede şi acum ascunsă în fundul camerei întunecoase, în timp ce o femeie de serviciu aranja rufăria în odaia alăturată.

În seara sosirii avu, în braţele Mariei, o primă criză de sufocare, potolită printr-o injecţie, şi o alta mai puternică în timpul nopţii, cînd fu gata să moară. Din clipa aceea dispăru orice complicaţie, atît pentru ea cît şi pentru familia Desqueyroux. Thérèse era convinsă că nu mai avea de ce se teme : între ea, care zăcea extenuată şi haita pe care şi-o închipuia a-i fi pe urme, se interpunea moartea. Cît despre familia Desqueyroux, principalul obstacol fusese doborît de starea disperată în care se afla Thérèse : soacră-sa, refugiată la Argelouse, şi care îl avertizase pe Bernard că n-o să mai pună piciorul în casa de la Saint-Clair „cît timp va dura şederea monstrului acolo", nu mai reapăruse, dar acceptase să-şi depună armele : „Să lăsăm să treacă, îi scrisese ea lui Bernard, să lăsăm să treacă justiţia divină". Mai zicea de asemenea : „Micuţa noastră Marie este admirabilă".

Tînăra fată își luase asupra ei sarcina îngrijirii Thérèsei : apelau la servitori cît mai puţin posibil, ca să evite clevetirile. „Ne-a făcut şi aşa destul rău..." Bolnava se lăsă îngrijită cu o încredere care dură pînă în ajunul Crăciunului, dar care slăbi în preajma acelor zile. Marie nu mai era aceeași : terminase cu înverşunarea aceasta de a lucra cu andrelele ; se învîrtea prin cameră, își lipea fruntea de geamuri, nu-i mai acorda mamei decît o atenţie cu totul fizică. „A primit dispoziţii, se gîndea Thérèse. Se apără de vreo influență. Sîntem hăituite. Totuși văd că nu iese deloc... Dar ei au atîtea mijloace de a-ţi înmîna un mesaj cifrat... Este presată din exterior. În orice caz, orice-ar face, ea n-o să mă otrăvească... Dar, fiindu-mi fiică, își închipuie poate..." Acesta era înțelesul vorbelor pe care le mormăia de una singură.

Într-o dimineaţă ceţoasă, cînd ploaia biciuia geamurile, Thérèse fu convinsă că este trădată în momentul în care Marie, pe umeri cu o pelerină albastră de ploaie, veni să o anunţe că iese şi să o întrebe dacă are nevoie de ceva. O, veşnică întoarcere ! Aceeaşi întrebare pe care altădată solitara i-o punea Annei în serile cînd slujnica apărea îmbrăcată cu taiorul, cocoţată pe pantofii din imitaţie de șopîrlă : „Ieși, fetiţo ? nu ţi-e teamă de ploaie ?... ea i-o punea acum Mariei, cu aceeaşi

convingere că nimic pe lume n-o va împiedica pe tînăra fată să alerge acolo unde era așteptată. Și într-adevăr în pofida cuvintelor ei anodine (fata avea nevoie de mișcare... la Paris lumea iese pe orice vreme, de ce nu și la țară, mai ales aici unde nisipul absoarbe repede ploaia ?) privirea feroce a Mariei însemna : „Mai curînd trec peste trupul dumitale..."

O dată cu vacanța de Crăciun, la Saint-Clair, cu două seri mai înainte, apăruse și Georges Filhot. Bucătăreasa familiei Filhot îi spusese măcelarului. Marie nu putuse rezista impulsului de a-i scrie : „De ce să nu ne spunem adio ? Mîine în jurul orei zece, voi fi la Silhet, la ferma părăsită..."

„N-o să vină." Își spunea într-una că el n-o să vină. Marie se întoarse și, din ușă, îi trimise un sărut mamei sale care, din adîncul pernelor, o urmărea din ochi, dar cu ce privire încărcată de spaimă ! Dar te obișnuiești repede cu suferința celor pe care îi îngrijești.

Străbătînd piața, Marie își repeta cumplita hotărîre luată de Georges : „M-am decis ca nimic să nu mă mai facă să rup tăcerea : nici o implorare, nici o amenințare". Chiar dacă el accepta să vină la întîlnire, cine garanta că lucrul acesta era un semn de fericire pentru Marie ? Și totuși ea era plină de speranță : de această speranță pe care mama ei i-o insuflase zilnic. De mai multe ori, Thérèse făcuse aluzie la nepoții ei pe care n-o să-i

cunoască. În ajun chiar, îi spusese : „Te înveţi cu meseria de soră de caritate. Te înveţi cu răbdarea. Va trebui să fii foarte răbdătoare cu el."

Nu erau acestea vorbe de om nebun ? Şi totuşi Marie îşi repeta mereu cuvintele mamei sale, în dimineaţa aceasta cînd, părăsind drumul desfundat de căruţe care ducea spre Argelouse, se angaja pe cărăruia de nisip, abia zvîntată de ploaie. Stejarii nu-şi scuturaseră frunzele ; era plăcut ; în landă iarna este o prelungire nesfîrşită a toamnei. Ploaia ţesea în jurul fetei un univers de vată, care mirosea a lemn putred şi a ferigi uscate. Cînd intră în desişul de pini, Marie observă mai întîi că ţarcul de oi era deschis, ţarcul în care altădată ei îşi adăposteau caii. Pe coşul casei ieşea fum ; cineva ardea aşchii şi „ace de brad". Poate păstorul. Prefera să fie păstorul...

Intră : fumul îi înţepa ochii. Georges stătea aşezat pe o grămadă de crengi, cu picioarele întinse spre flacără, şi se ridică brusc. Ea observă că slăbise şi că, aşa cum i se întîmpla în zilele de mare oboseală, privea mai saşiu ca de obicei. Îşi pusese ochelarii pe care altădată îi interzisese să-i poarte în prezenţa ei ; i se părea mai urît cu ochelari. Nici măcar nu se ostenise să se bărbierească. Bărbatul acela înalt, pătimaş şi cu trupul slab, era el ! Iar ea, plină de viaţă, cu faţa udă de ploaie, cu obrajii împurpuraţi, cu ochii arzînd... Pe sub fusta taiorului i se zăreau cizmele lăcuite,

înalte pînă la pulpa piciorului. Ea îi mulțumi că a venit. El îi spuse să se apropie de foc și se dădu la o parte ca să-i facă loc.

Inscripțiile, inițialele și desenele făcute cu cărbunele pe pereți erau la fel de clare ca și anul trecut. Ce simplu ar fi fost dacă ea ar fi vrut! N-ar fi trebuit decît să-l ia de mînă... Dar înțelegînd în primul rînd scopul venirii lui, ea se ridică:

— Nu-mi mai este frig, zise ea... Nu, stai jos. Scrisoarea aceea a ta nu încheia nimic între noi. Nu voiam să te părăsesc fără să-ți spun un adio. Pe urmă îți jur că te voi lăsa în pace...

El o asigură că nu dorea să-l lase în pace; dar această împotrivire nu-i procura Mariei nici o bucurie. Recunoștea chipul lui din astfel de clipe, accentul țărănesc care îi revenea, respirația aceasta puțin întretăiată, buza de jos groasă și prea roșie; și îl privea cu răceală, fără să simtă nimic din emoția lui, ba chiar cu un sentiment de repulsie. Totuși el n-o iubea, ea era aceea pe care pasiunea o sufoca și care voia să moară.

El înțelese că „dăduse greș" și nu insistă. (Nu insista niciodată.) Îi fu chiar necaz că venise și începu să fluiere privind locul.

— Am cîteva discuri noi, zise el, colosale... Într-adevăr, muzica și tu...

Și fără să se mai sinchisească de Marie, își fredona singur un concert „la! la! li! la!". Ea se gîndea la maică-sa, acolo în camera dinspre vest, cu geamurile pe care șiroia ploaia, cu privirea ei

îngrozită. Întrebă la întîmplare, ca să-i întrerupă fluieratul :

— Ce mai face prietenul tău, Mondoux ?

— Ah ! e colosal ! nu-ți vine să crezi... dar așa este. Tu nu-l cunoști. Ar trebui să-l cunoști ! Închipuiește-ți, a descoperit brusc femeile ! Zice că e un lucru minunat și că are tot ce-și dorește. Bietul Mondoux ! Chestia asta i-a devenit o idee fixă... Dacă l-ai cunoaște... Dar ce-i cu tine, Marie, plîngi ? Credeam că ai devenit mai înțeleaptă...

Ea îngînă, scăldată în lacrimi (nu mințea) :

— Nu plîng din pricina ta.

— Deci nu mai sînt eu acela care-ți pricinuiește necazuri ? Ar fi trebuit să ghicesc.

El rîse forțat.

— M-am legat mult de ea, zise Marie, ștergîndu-și lacrimile, da, eu care n-o puteam suferi... Uneori își pierde mințile. Și totuși, ce ciudat, lucrul acesta n-o coboară cu nimic. Dar n-o s-o ducă mult ; cîteva luni poate... O criză ar putea-o doborî în orice clipă.

Georges întrebă :

— Despre cine vorbești ?

Marie îl privi uluită. Nu-i venea să-l creadă că putea fi la Saint-Clair de douăzeci și patru de ore fără să fi aflat de prezența și de boala Thérèsei Desqueyroux. Presupuse că cei din familia Filhot se feriseră să-i pronunțe numele în fața lui.

— A trebuit s-o aduc pe mama aici, zise ea. Era mai mult decît o neurastenie... De atunci a

avut două crize. Este pierdută, adăugă ea plîngînd în hohote.

Maică-sa nu era mai pierdută în ziua aceea decît în zilele precedente cînd Marie avea ochii uscați, mînca cu poftă, citea ziarul, își închipuia cum ar arăta viața ei după moartea Thérèsei. Își șterse ochii. Nu trebuia să-l plictisească pe Georges, care, din politețe desigur, nu mai fluiera.

— Te rog să mă ierți... îi spuse el. Se apropiase de foc și-și întindea mîinile desfăcute spre flacără. O întrebă fără să-și întoarcă privirea : crezi că m-ar recunoaște ?

— Oh ! sigur că da ! Își face gînduri ciudate, își închipuie că e căutată de poliție, altfel e normală; și în cazul în care nu te socotește printre dușmanii ei...

— E de necrezut, spuse el abia șoptit... O femeie atît de inteligentă ! Dar lucrul acesta nu mai are nici o importanță, din moment ce zici că este pierdută. Ești sigură că este pierdută ? întrebă el cu un ton îndurerat.

Fiindcă Marie îl privea, el își întoarse fața spre foc.

— Medicul nu crede că va supraviețui unei noi crize.

— Thérèse ! strigă el, cu glasul înăbușit.

Marie nu-i vedea chipul ; observă doar că el își trecu de mai multe ori dosul palmei peste ochi. Îl întrebă :

— Vă legaserăți chiar într-atît ? Nu știam.

— Am văzut-o poate de două sau de trei ori. Dar era de ajuns s-o întîlnești o singură dată... El tăcu ; apoi Marie îl auzi murmurînd : Fără ea lumea...

Apa cădea picătură cu picătură din acoperiș și se aduna între dalele dezlipite. Tălăzuirea pinilor înconjura ferma părăsită cu un vaier nesfîrșit. Marie își simțea capul rece, mintea concentrată. Nu-l văzuse niciodată pe băiatul acesta suferind pentru altceva afară de el. Nu-i cunoștea această expresie plină de ardoare. Cu ea părea un om mort ; avea chipul mort. Lumea spunea adesea despre el : „pare un mort..." Și iată că, pentru prima oară, căpăta viață în fața ei, trăia.

Totuși Marie nu se oprea cu gîndul la ideea unei trădări din partea mamei sale. Avea șaptesprezece ani : cum să-și închipuie că acest tînăr ar fi simțit o chemare a inimii pentru femeia aceea bătrînă și nebună ? căci, la drept vorbind. Thérèse fusese totdeauna o smintită... Și dintr-o dată, fata spuse cu un glas sec :

— De altfel, ea a fost întotdeauna nebună. Totdeauna am știut-o așa ; este o dezechilibrată, periculoasă ; noi sîntem în măsură s-o știm. La urma urmei, ceea ce te-a interesat la ea a fost lucrul acesta, nu-i așa ?

El răspunse cu un aer plictisit :

— Nu mă înțelegi... Niciodată nu m-ai înțeles. Dacă ți-aș spune că sînt un om care nu se poate gîndi decît la el...

— Ah ! da ! îl întrerupse ea rîzînd, te înțeleg ! În privința asta ai dreptate !

— Nu, insistă el, disprețuitor, nu mă înțelegi. Tu nu știi ce înseamnă să fii un om care în fiecare clipă se îndoiește de identitatea lui... Pare o prostie, idei de nebun... și totuși nu e vina mea dacă simt această destrămare clipă de clipă... Ei bine ! prima dată cînd am întîlnit-o pe Thérèse, am înțeles...

— Thérèse ! îi spui Thérèse !

Și Marie începu din nou să rîdă.

— Am înțeles, cum să-ți spun ? că ea m-ar împinge spre adîncuri, spre direcția neliniștii mele. Da, chiar de la primele ei cuvinte... Vedea în mine cu o luciditate minunată ; mă definea ; căpătam contur, mă rog, în propriii mei ochi : în prezența ei simțeam că exist. Și, chiar despărțiți, mi-era de ajuns să mă gîndesc la ea... Dar acum... El pronunță în șoaptă : Thérèse moartă ! și-și reacoperi fața cu mîinile. Marie avea un sentiment confuz de enervare, de gelozie, ca atunci cînd Georges punea un disc pe care ea îl găsea plicticos la culme, în timp ce ar fi preferat să discute cu el sau să-l sărute. Dar la starea aceasta se adăuga și o durere imensă și confuză de care încă nu-și dădea seama.

— Oricum, zise ea sec, nu trebuie uitat... Dumnezeu știe că eu am iertat-o ! dar, mă rog, nu-i mai puțin adevărat că a comis...

Și deoarece Georges ridica din umeri, protestînd cu un glas iritat :

— Ah ! nu ! doar n-o să-mi vorbești iarăși de povestea aceea de demult !

— Dar, ia spune-mi, strigă ea furioasă, nu erai chiar tu foarte interesat de povestea asta ? Adu-ți aminte cît de indignat ai fost cînd n-am putut-o convinge pe mama să-mi explice motivele faptei sale... Îți amintești, nu ?

— E adevărat... nu-mi dădeam prea bine seama de ce mă interesa într-atîta istoria aceea cu otrăvirea. Voiam să știu, pentru că (ezită înaintea unui cuvînt, aruncă o privire rapidă asupra fetei) pentru că voiam să fiu cu inima curată. N-o puteam bănui pe ființa aceasta extraordinară în stare de o astfel de grozăvie. Cel puțin așa credeam eu pe atunci că simt... Dar acum mi-e așa de greu să-mi dau seama ce încerc cu exactitate. Nimic din ceea ce se poate exprima în cuvinte nu este autentic în ființa mea. Abia la urmă mi-am dat seama de scopul pe care-l urmăream. Da, susțineam cu tărie că mama ta este nevinovată, mă prefăceam că nu cred că ar fi putut înfăptui crima aceea, dar în realitate voiam să obțin răspunsul de care aveam nevoie și pe care ea s-a grăbit să mi-l dea, zdrobindu-mă. Zicea că această crimă era la fel ca multe altele pe care le comi-

tea în fiecare zi, pe care noi toți le comitem... Da, Marie, chiar și tu. În ochii lumii nu contează decît infracțiunile de drept comun, atentatele materiale... Ah ! nu i-a trebuit mult să mă determine să smulg din străfundul vieții mele o mică faptă oribilă, un minuscul scorpion ales dintre o mie alții.

— Ce scorpion ?

— Dacă ți-aș povesti această întîmplare din liceu, ai zice : „Doar atît ? Dar nu-i nimic !" La ce bun să încerc să te fac să-nțelegi lucruri pe care eu le știu, pe care și mama ta le știe...

— E clar ! îngăimă Marie : sînt o proastă. Cunosc intonația cu care zici : „Ce proastă !" Nu, nu te strădui să te împotrivești...

Ah ! nu era nevoie ca ea să-l roage. El nu mai insistă ; era de aceeași părere cu ea : era o proastă, străină de universul în care el suferea și în care ea nu-l va putea urma niciodată. În schimb poseda celălalt lucru, pe care maică-sa nu-l avea ; își spunea că e oricum minunat să ai șaptesprezece ani, să te poți ghemui lîngă omul iubit... Se așeză pe grămada de ierburi și cu mîna îi mîngîia fruntea lui Georges, tîmplele, obrajii nebărbieriți. Sigur, el o credea o fetișcană plină de dorinți. Se înșela, nu asta vroia ea, dar ce altceva avea de făcut ? Ar fi dat totul în schimbul demnității de a-l întîlni acolo unde mama ei pătrunsese fără efort... Și apoi, un bărbat, nu

înseamnă că l-ai și înțeles în clipa cînd i te lași în brațe ? Poate că mama ei... Își scutură capul cu scîrbă. Nebuna asta ?... Nebuna ?... La Paris, cînd o cunoscuse Georges, nu era încă nebună... Biata Marie ! unde-i umbla mintea ? Își ascunse fața între umărul și gîtul băiatului, cu brațele strînse în jurul lui și rămase așa mai mult timp. Ce alinare ! el părea s-o primească-n sfîrșit ; ea îi simțea respirația.

— Ce crezi, întrebă el, o să vrea să mă vadă ?

Tînăra fată se îndepărtă cu bruschețe. Se ridică fără ca Georges să încerce s-o rețină, se îndreptă spre ușa deschisă, bău îndelung din fluviul calm de ploaie și fum. Se întoarse în sfîrșit :

— Chiar acum, dacă vrei, îi răspunse ea cu glas potolit.

— Nu, nu, nu acum.

— În orice după-amiază... Voi fi întotdeauna acolo ca să te introduc.

— Poate că e mai bine să nu plecăm împreună, zise Georges după o tăcere. Ia-o tu înainte, pentru că ești pe jos.

Trebuia s-o privească în față ca să-i vorbească. Oare ce-i citi pe chip de se înspăimîntă ? Îi spuse repede :

— Te iubea, știi ? Tot timpul nu se gîndea decît la tine. O obseda grija fericirii tale. Ba chiar trebuie să-ți spun că niciodată nu m-a luat în seamă

decît din pricina ta. Pot să ți-o jur. Dar lucrul acesta îl știai, nu ? adăugă el. Mă crezi, Marie ?

— Ce mi se pare ciudat, zise ea rîzînd, este faptul că simți nevoia să mă liniștești. Nu găsești că e amuzant ?

Îi făcu semn cu mîna ; el privi zidul gros al ploii închizîndu-se în urma ei și se întoarse, așezîndu-se pe vine lîngă grămada de ierburi.

XII

Marie se duse să-şi agaţe în odaia de toaletă pelerina şiroindă. Thérèse o urmărea din ochi şi, după semne imperceptibile, îşi dădu seama că cea care intrase în cameră îi era duşmancă : o duşmancă de moarte. Casa părea amorţită în liniştea ploioasă. Nu se auzea sunetul nici unui clopoţel. Bernard Desqueyroux se dusese la mama lui, la Argelouse. Thérèse întrebă :

— Nu te-ai udat prea tare, draga mea ? dar nu primi nici un răspuns. Nu te-ai întîlnit cu nimeni ?

— Cu nimeni interesant... Trebuie să-ţi iei doctoria.

Zgomotul farfuriei pe marmura comodei, flaconul destupat, linguriţa mestecînd într-o ceaşcă, tot acest clinchet urca din adîncul anilor pînă la femeia înnebunită de spaimă. La fel îl auzea şi mai demult în toropeala siestei, cînd se grăbea să toarne ultima picătură de otravă, pentru ca pacea să domnească iarăşi, pentru ca moartea

mută să-și poată îndeplini misiunea, fără să tulbure pacea camerei și a universului.

Acum cea care înainta spre ea, cu ceașca în mînă, învîrtind lingurița în lichid era Marie. Se apropia de pat ; iat-o în umbră aplecîndu-și spre băutura de leac un chip cu trăsături neclare. Nu semăna deloc cu mama ei, dar silueta care se răsfrîngea în geamul ferestrei aducea cu fantoma mamei sale. Ființa care se apropia de Thérèse era chiar Thérèse.

— Nu, Marie... Nu.

Respinse ceașca cu un gest de spaimă, înălțînd spre tînăra fată o privire imploratoare. Marie pricepu brusc ; putea, așa cum făcea deseori, să bea cîteva sorbituri : era de-ajuns să facă gestul acesta pentru ca bolnava să se liniștească. Poate că la asta se și gîndește ? De ce n-ar încerca ? I se adresează cu un ton aspru :

— Trebuie să bei.

Și deoarece pe Thérèse o scutura tremurul acela pe care nu-l mai avusese de la sosirea la Saint-Clair, Marie o întreabă cu o prefăcută nevinovăție :

— Nu cumva ți-e frică de mine ?

Iată că atinsese culmea ! Thérèse se oprește și respiră. N-ar putea merge mai departe. Atinsese nu limita durerii umane, ci pe a sa proprie, limita sa. Acum își plătește datoria ; ultimul obol care îi este cerut și pe care n-o să-l refuze. Nu mai

tremură, și, privind-o pe Marie, îi ia ceașca din mînă, o golește dintr-o sorbitură, cu ochii pironiți tot timpul asupra chipului nedeslușit. Marie îi ia înapoi ceașca, la fel cum și ea i-o lua din mîinile lui Bernard, acum cincisprezece ani, ducîndu-se s-o clătească în odaia de toaletă, așa cum făcea și ea.

Thérèse își răsucește capul pe pernă. Nu-i mai rămîne decît să aștepte clipa în care să-i poată spune cuiva : „Iată-ți creatura istovită de această luptă nesfîrșită împotriva ei însăși, așa cum ai voit tu să fie". Își întorsese puțin capul și fixa crucifixul de ghips agățat pe perete. Cu multă sîrguință își pusese piciorul stîng peste piciorul drept ; brațele i se îndepărtaseră încet, își deschisese palmele.

Pentru că Thérèse atinsese culmea, trăia acum momentul coborîrii celuilalt versant ; știa că ceașca nu conținea nici o otravă și că Marie nu voia s-o omoare. „Înseamnă că eram nebună cînd credeam așa ceva ? Dar toate celelalte ? Coșmarul acesta nesfîrșit ?" Ceața se risipea, iar ochii ei descopereau lumea reală.

— Marie !

Tînăra fată se ridică din fotoliul în care căzuse frîntă de oboseală.

— Cu cine te-ai întîlnit azi-dimineață ? Nu, nu te întoarce spre fereastră: stai așa ca să-ți văd fața...

— Vrei să știi cu cine m-am întîlnit ? Cu un bărbat care mi-a dat întîlnire, care mă aștepta într-un loc pustiu...

— De ce vrei să mă sperii, fetițo ?

— Nu vreau să te sperii. Cel cu care am vorbit adineauri, la Silhet, nu e un dușman de-al dumitale. Dimpotrivă... și va veni curînd în odaia asta.

— Nimeni pe lume nu mă iubește.

— Ba da ! Cineva care mă aștepta la ferma părăsită... Vezi ? Nu-i nevoie să-ți spun numele lui. Ai ghicit.

— L-ai văzut ? Te aștepta ? Ei bine, privește-mă în ochi. Am eu aerul cuiva căruia-i pare rău, Marie ? Ai uitat toate demersurile mele ? Și nu ți-am prezis eu...

Tînăra fată își scutură capul, ostilă.

— Nu știi tu care e dorința mea cea mai arzătoare ?

Poate c-o știa... Dar își amintea de Georges, așa cum îl văzuse mai înainte, în bucătărioara de la Silhet, de lacrimile lui.

— Dumneata, poate... dar el ! ceea ce însemni dumneata pentru el...

— Prostuțo ! zise Thérèse. O femeie în vîrstă care-ți ascultă destăinuirile, care se preface că le înțelege, are întotdeauna un fel de prestigiu. O admiri, o iubești sincer, te întristezi cînd o vezi murind. Tinerii n-au pe nimeni cărora să le vor-

bească. E atît de rar, la douăzeci de ani, să fii ascultat și înțeles totodată... Dar, scumpa mea, istoria asta este de altă natură... n-are nici o legătură cu dragostea. Mi-e rușine să rostesc cuvîntul: te-apucă rîsul auzindu-l rostit de gura mea.

— Dacă ai fi văzut ce abătut era...

— Ei, sigur! Ține la mine în felul lui; îi voi lipsi timp de cîteva zile... Și apoi, ai să vezi! Mai tîrziu o să te saturi de toate poveștile lui. Vei zice: „Dacă biata maică-mea ar trăi, m-ar mai elibera un pic..."

În timp ce-i spunea toate astea ea rîdea cu un rîs natural, care o întinerea. Chipul însă îi era înfiorător, cu gingiile descoperite. „Așa e, lucrurile acestea sînt de altă natură", își spunea Marie. Atunci de ce se neliniștea? De altfel Georges ajunsese înaintea ei la Silhet, o aștepta cu o dorință afectuoasă, pe care ea o decepționase. Iar ea știa din experiență că nepotrivirile de acest fel îl făceau ostil, indiferent. Și apoi, cîtă dreptate avea mama ei cînd îi spunea: „La șaptesprezece ani, nu poți pretinde să înțelegi totul de la un bărbat... Supremația ta asupra lui se va întinde an de an... O să vezi!"

Ploaia încetase. În piață platanii își scuturau stropii.

— Ar trebui să te duci să profiți de soare pe aleea din sud.

— Dar tu, mamă?

— Eu o să închid ochii. Nu-ţi face griji pentru mine... acum vei putea să mă laşi singură : nu mai mi-e teamă.

Marie o sărută :

— Aşadar te-ai vindecat ? Thérèse îi zîmbi plecîndu-şi capul, îi ascultă paşii descrescînd. În sfîrşit ! se va putea hrăni cu descoperirea pe care o făcuse : Georges suferea, plînsese la gîndul că este pe moarte. Nu ! bucuria aceasta trebuia alungată — bucuria aceasta monstruoasă ! Inimile acestea care ne hăituiesc şi la porţile morţii, de parcă ni s-ar cuveni un rest de pasiune, şi care ne apasă cu toată greutatea lor, cînd sîntem pe jumătate sfîrşiţi... El va veni. Marie se va afla în cameră. Thérèse va trebui să se pregătească pentru această confruntare, astfel încît nimic din durerea şi nici din dragostea ei să nu iasă la iveală.

XIII

În prima seară cînd veni s-o vadă, pe masă ardea o singură lampă. Thérèse îi făcu semn că nu putea vorbi. El privea, odihnindu-se pe cearşaf, braţele ei scheletice; presărate cu pete cafenii. Nu desluşi decît puţin cîte puţin ceea ce-i mai rămăsese din chip : conturul nasului, osatura frunţii şi fălcile. Dar cîtă viaţă se răsfrîngea în privirea a cărei fixitate de neîndurat trebui din nou s-o îndure ! Cum stătea în picioare lîngă pat, ea îi luă mîna, iar Marie, puţin mai la o parte, îi observa.

— Marie, apropie-te !

Fetiţa făcu cîţiva paşi. Thérèse o apucă de încheietură şi se sili să le împreuneze mîinile într-a sa. Marie făcu un gest de împotrivire, dar Georges o reţinu cu putere pînă cînd ea cedă. Nu îndrăzneau să se separe pentru că degetele Thérèsei erau încleştate pe mîinile lor unite.

Ea şi le slăbi încetul cu încetul. Ei crezură că adormise şi ieşiră tiptil pe uşă. Atunci Thérèse

își redeschise ochii. Se sufoca. Ce mult îi trebuia Mariei pînă să se întoarcă ! Îl condusese probabil la intrarea principală. Cu picioarele cufundate în noroi și în frunzele putrezite își dădeau poate sărutul de logodnă... Cumplita durere care îi strîngea pieptul se potoli în clipa în care Marie reapăru în sfîrșit, așezîndu-se în fundul camerei, cît mai departe de pat.

Thérèse nu deslușea nimic pe fața ei întoarsă în sus și nu știa la ce se gîndea tînăra fată : „Toată viața mea, nu voi face nici măcar jumătate din drumul pe care femeia aceasta bătrînă l-a parcurs în cîteva zile... Din pricina ei mă culege el, mă adună de pe jos. Pentru ea. În amintirea ei..."

Thérèse era departe de gîndul că fiica ei putea să-i poarte o astfel de ranchiună. Dacă ar fi știut, ar fi durut-o ? ar fi bucurat-o ? Nici ea n-ar fi știut ce răspuns nădăjduia la întrebarea pe care i-o puse brusc :

— Ești fericită, Marie ?

Fetița își îndepărtă mîna care-i acoperea ochii :

— Credeam că dormi...

Glasul imploră iarăși :

— Jură-mi că ești fericită.

Marie se apropie de masă spunînd :

— E timpul să-ți iei doctoria...

Și din nou Thérèse își încordă auzul la zgomotul destupării flaconului, la clinchetul linguriței în ceașcă.

Către miezul nopții, bolnava avu o criză. Revenind din sincopă, văzu mai întîi fața concentrată a Mariei.

— Cît trebuie să fi suferit, mamă !

— Nu ! n-am simțit nimic, doar injecția, cînd mi-ai vîrît acul...

Cum ? horcăiturile acelea, fața aceea vînătă nu era dovada nici unei suferințe ? Sau poate că într-adevăr putem străbate un iad de dureri fără să ne reamintim nimic din ce-a fost ?

Doctorul, supărat că fusese trezit, sosi cu ochii umflați, cu părul zburlit în jurul craniului. Își încheiase pardesiul peste cămașa de noapte. După ce o examină pe Thérèse, o urmă pe Marie în coridor. Glasuri distincte acopereau șușotelile :

— Da, da... Trebuie să-i chemi. Argelouse nu e așa departe... Mîine dimineață, la prima oră, dar nu mai tîrziu.

Venise sfîrșitul ? Totuși Thérèse nu se simțea rău. I se părea de necrezut că ar putea muri. Cînd se trezi, Bernard Desqueyroux, mai avînd încă pe el haina din piele de căprioară, și Marie, în picioare, o priveau. Ea le zîmbi, îi asigură că se simțea mai bine. Bernard ieși cu pantofii lui care scîrțîiau, în timp ce tînăra fată, după ce îi făcu cîteva mărunte servicii bolnavei, o instală într-un fotoliu. Îl ajunse, apoi, pe tatăl ei, pe palier ; de data aceasta Thérèse nu izbuti să le deslușească vorbele, deși recunoscuse glasul pițigăiat al soacrei

sale. Toată familia stătea în așteptarea evenimentului : viața era întreruptă... „Dar era o neînțelegere, se gîndea Thérèse, ea n-o să moară încă."

Bernard reintră ; își dezbrăcă haina de căprioară.

— O înlocuiesc pe Marie... Trebuie ca acești copii să se poată vedea...

Ea înțelese atunci că logodna era acceptată. Bernard se așeză la oarecare distanță și-și scoase un ziar din buzunar. Va rămîne acolo toată ziua ? Ieși la vremea aperitivului, se înapoie în timpul după-amiezii și rămase pînă în clipa în care Marie închise obloanele. În zilele următoare făcu la fel. Nu vorbea: ziarul pîrîia puțin între degetele lui ; apoi brusc întorcea pagina sau o îndoia într-un foșnet care o exaspera pe Thérèse.

Ultima dată cînd își făcea apariția în cameră era în momentul venirii doctorului, care sosea totdeauna destul de tîrziu, la sfîrșitul vizitelor din oraș. Doctorul mirosea a pipă ; barba lui udă de ploaie nu-i producea silă Thérèsei. După o rapidă examinare, acesta spunea : „Dar nu merge deloc rău !" Trebuiau să înțeleagă că mai era pînă la moarte... Oare ce motive îl determinase pe Georges Filhot să rămînă la Saint-Clair ? „Pentru pregătirea examenelor de la Drept nu-i necesar să urmezi cursurile", îi spunea Marie. De altfel poate se va decide să rămînă lîngă tatăl său care avea nevoie de el : Parisul nu-l mai atrăgea... Într-o zi fetița adăugă :

— Amintește-ți că sincopa aceea ai avut-o după ce l-ai văzut pe el. Va veni cînd iți va fi mai bine. Doctorul interzice orice vizită în afara familiei... Ce zici ?

Iar Thérèse, fără să deschidă ochii :

— Dar, fetițo dragă, nu doresc să-l văd...

Acest Bernard pe care îl uitase se instala din nou în viața ei. Din nou această prezență, acest bărbat mai puțin voinic ca altădată, mai neglijent, cu capul adus, cu ceafa dezvelită, tăcut și cu această privire injectată de băutor de aperitive care avusese probabil o ușoară congestie.

Ah ! acum nu se mai întreba cum de fusese în stare să comită o astfel de faptă... Acum, cînd același bărbat stătea așezat în fața ei, apăsînd-o cu toată greutatea lui, nimic nu i se părea mai simplu decît dorința de a-l îndepărta, de a scăpa de el pentru totdeauna... Dăduse greș, iar el se afla din nou lîngă ea... De data aceasta ea era aceea care murea și el cel care o privea murind, așteptîndu-i sfîrșitul cu aceeași nerăbdare pe care o avuse și ea acum cincisprezece ani.

Mototolea ziarul, își clătea gîtlejul, își vîra cu înverșunare degetul mic în fundul urechii, iar cînd se întorcea de la cafeneaua Lacoste, unde își avea rezervată o masă, era nevoit să-și ducă adesea mîna la gură și să se scuze, Thérèse se prefăcea că voia să doarmă. Atunci el trecea în camera

învecinată, dar lăsa ușa întredeschisă, și oricum îl auzea respirînd... „Nu, nu, își zicea ea, nu doresc să dispară..." Dedesubtul aluviunilor cu care viața, retrăgîndu-se, o acoperise, această dorință era mereu prezentă, juvenilă, eternă.

Thérèse nu se decidea să moară. Într-un cuvînt, îi mergea mai bine, mînca cu poftă și terminase cu spaimele. Desigur, *inima ar putea ceda* dintr-o clipă în alta : „Te-am înțeles, doctore, spunea soacră-sa, dar deocamdată *nu cedează*..." Marie nu mai putea veghea. În zilele frumoase Bernard se ducea la vînătoare : trebuia găsit cineva.

Într-o dimineață, Marie își întrebă mama dacă se mai temea și acum de Anna. Iar cum Thérèse ridică din umeri zicînd :

— Știi bine că eram nebună... Biata, micuța Anna !

— Sosește astă-seară... Îți aduce rufăria... Da, pentru două luni numai : e logodită cu un șofer care conduce mașina patronilor lui. Dar pînă în două luni...

— Pînă în două luni ?

Marie se făcu roșie și zise :

— Te vei vindeca, mamă.

Prezența Annei îi schimbase viața. Marie și tatăl său nu se mai arătau decît cîteva secunde dimineața și seara. Thérèse redevenise iar copilul pe care prezența slujnicei îl liniștește. Cît timp Anna era acolo, gata cu spaimele ! Ea părea să facă chiar și cele mai respingătoare treburi cu plăcere.

Nu se plictisea : „Trebuie să-mi pun trusoul la punct, gîndiţi-vă !“ Slăbise, şi pretindea că nu e nerăbdătoare să-şi revadă logodnicul. Totuşi va trebui să plece curînd. Şoferul urma să revină... Îşi căuta un serviciu... Nu ţinea să fie la Paris... Thérèse îi asculta sporovăiala lipsită de pretenţii şi se gîndea : „Pînă atunci am să mor“. Nu vedea cum ar mai putea trăi fără Anna.

Brusc, din străfundurile casei izbucniră acorduri muzicale : un pian, o vioară, un violoncel umplură după-amiaza întunecoasă.

— Fonograful... zise Anna. S-au întors...

Pe vreme frumoasă, dimineaţa, cînd logodnicii ieşeau călare, în curtea pavată se auzeau tropăituri. Iar înapoierea le era anunţată de departe, cînd cele opt copite răsunau pe drumul îngheţat. Dar în zilele ceţoase şi ploioase, doar fonograful mai trăda prezenţa lui Georges. Uneori Thérèse îşi imagina că muzica aşternea între băiat şi Marie unde de nepătruns. Numai ea, Thérèse, ar fi putut înainta pe această mare pentru a se apropia de copilul pierdut... Trebuia totuşi să fie lăsat să intre în cameră încă o dată... Voia să-i spună ceva, ceva foarte urgent... Nu e vorba de dragoste... Cine ştie, totuşi, dacă nu cumva la ea se gîndea cînd punea discurile cu *Trio à l'Archiduc*, despre care-şi aminteşte că i-a vorbit într-o seară ?

— Nu ! strigă Thérèse. Nu !

— Cui îi strigaţi : nu ? Visaţi, biata mea doamnă ?

Servitoarea se apropie, Thérèse îi apucă mîna voinică și o reținu pînă o simți devenind umedă.

— Spune-mi, Anna, cît mai este pînă la înapoierea logodnicului tău ?

— Cincisprezece zile, doamnă.

— Cincisprezece zile ! dar nu te gîndești ? Voi fi sănătoasă în cincisprezece zile ?

— Îndeajuns de sănătoasă ca să vă lipsiți de mine.

Spre seară, cînd Bernard intră în cameră, Thérèse zise :

— Aș vrea să-ți fac o ultimă rugăminte... Nu, liniștește-te ; nu face mutra asta ; n-o să te coste prea scump.

El își luă un aer îngrijorat.

— Știi că rășina... merge din ce în ce mai rău : ai văzut prețurile de astăzi ?

— E un ultim capriciu... Da, pentru cît voi mai fi aici, aș vrea să angajezi un șofer... pe logodnicul Annei...

— Un șofer ? Ai căpiat ! L-am concediat pe al meu acum optsprezece luni. Un șofer ! cînd rășina...

— Da, pentru ca Anna să poată rămîne cu mine. Nu va dura mult...

— Parcă poți să știi, cu bolile astea de inimă ! L-ai derutat și pe doctor... Un șofer ! iar noi ce-o să facem toată ziua ? Ei drăcie ! Asta ne mai trebuie ! Un șofer ! Ți-ai și găsit momentul !

Taciturnul acesta devenise brusc guraliv ; indignarea îl făcea vorbăreț. Thérèse nu avea forța să discute. Nu se putea face nimic ! ea era pe moarte, iar el îi refuza singurul lucru la care mai ținea pe lumea asta, prezența Annei... pentru cîteva bancnote. Ea, care de bună voie renunțase la toată averea... zise pe nerăsuflate :

— De vreme ce las tot ce am...

— Oh ! acum...

El se întrerupse prea tîrziu... Thérèse știa ce voise să-i spună : acum, cînd oricum ei o moșteneau... Ea îl străpunse cu o privire pe care el ar fi putut-o recunoaște, după cincisprezece ani...

— Vorbiți, copii... Nu vă mai aud.

— Dar vorbim, bunico.

— Credeam că doarme, zise Marie cu glasul slab. Și-și odihni capul pe pieptul lui Georges.

— Ai aerul unui mort, dragul meu, așa cum stai cu ochii închiși... Știi că mama insistă să vii s-o vezi încă o dată ? Ah ! am găsit mijlocul de a te trezi. A făgăduit că de data aceasta n-o să mai facă o sincopă... Se pare că vrea să-ți încredințeze lucruri importante...

— Mă voi duce mîine, dacă-mi dă voie doctorul...

— Oh ! ea are toate învoirile... Mă întreb ce-o vrea să-ți spună ?... Ai să-mi reproduci...

El nu-i răspunse. Orologiul de la primărie suna cu bătăi lungi. Din salonaș, bătrîna strigă :

— Ora unsprezece ! Georges, te dau afară.

El nu știa că în fiecare seară, plecînd, o trezea pe Thérèse și că ea îi urmărea pînă departe zgomotul pașilor prin tîrgul adormit, la auzul cărora toți cîinii lătrau dintr-o dată. În aceste ultime trei zile căzuse o slabă ninsoare, dar se topise repede în contact cu pămîntul. Strălucea însă slab pe acoperișuri. Mîine o va revedea pe Thérèse. Thérèse nu va pleca din această lume înainte ca Georges să-i încredințeze ceea ce îl frămînta de atîtea zile : „Îi voi spune..." Își înălță privirea spre stelele nopții de iarnă. Ce-o să-i spună ? Că va putea adormi fără nici o grijă în privința lui ; că ea nu-i făcuse nici un rău, că nu făcuse nimănuia nici un rău ; că aceasta era menirea ei, să pătrundă adînc în inimile pe jumătate moarte, pentru a le tulbura ; că izbutea să foreze pînă în străfundul unei ființe, și atunci aceasta era sigură că va rodi... Ah ! ce importanță avea pentru el Marie sau oricare altă femeie, Saint-Clair sau Paris, șantierele sau fabricile de cherestea ale tatălui său, Facultatea de drept ? De la izvorul acesta pe care Thérèse l-a ajutat să țîșnească în el trebuia să pornească el... Da, de la această durere, de la acest elan mereu întrerupt către o pasiune nesfîrșită... Niciodată nu va mai fi mulțumit de el însuși, niciodată satisfăcut... Va învăța să cunoască limitele dincolo de care se întinde această pasiune nesfîrșită... Oribilele noastre fapte mărunte și obscure zămislite în singurătate și într-o pace deplină ne caracterizează mai bine decît marile crime...

Aşa visa Georges în noaptea aceasta cînd pasul lui răsuna între zidurile caselor din tîrgul pustiu.

. . . .

— Te aştept pe palier, zise acru Marie. Să nu stai mai mult de cinci minute : ordin de la doctor ! După cinci minute, intru.

Georges simţi că ura glasul femeii acesteia alături de care va trebui să trăiască şi să moară. Împinse uşa. Thérèse stătea în faţa unui foc cu flăcări înalte. Lui i se păru la început că se îngrăşase ; avea obrajii plini (numai dacă nu era o uşoară umflare). Ochii păreau mai mici. Lîngă ea, pe măsuţa cu picior, se aflau un clopoţel, fiole, o ceaşcă pe jumătate goală. Nu se închiseseră încă obloanele şi geamurile erau negre.

Thérèse îi aruncă doar o privire furişă pe care repede şi-o îndepărtă... El îi sărutase mîna, zîmbea. Dar ea părea preocupată de ceva şi-şi muşca buzele de parcă nu-şi găsea cuvintele, iar el tăcea gîndindu-se că ea trebuia să vorbească prima.

— Iată... dar mai întîi, făgăduieşte-mi... E vorba... N-aş fi îndrăznit niciodată... Îşi înălţă spre Georges o privire neliniştită : Totul depinde de dumneata. Tatăl dumitale are camioane, nu-i aşa ?

El crezu că delirează.

— De ce camioane ?

— Pentru că el a mai condus camioane mari... Da, logodnicul Annei... Dacă tatăl dumitale l-ar putea angaja... Are referinţe foarte bune. Şi

atunci, atunci n-aş pierde-o pe fetiţă... Nu îndrăznesc să sper, ar fi prea frumos !

Ea căuta cu ardoare să ghicească expresia lui Georges. El nu părea mulţumit. De ce avea faţa crispată ?

— Dacă cererea mea te necăjeşte...

El se împotrivi :

— Nu, deloc ! O să vorbească despre lucrul acesta cu tatăl său. Nu credea că deocamdată ar exista vreun loc liber. Dar pînă atunci ar găsi ei ce să-i dea de lucru băiatului acestuia... Ea scoase un oftat de fericire şi-l privi pe Georges. El avea capul plecat, un aer viclean de cîine rău, ca în noaptea aceea în strada du Bac... O voce îndepărtată, înăbuşită de distanţă, îi repeta Thérèsei : „Este el, pentru ultima oară ! Este el, băiatul mult iubit..." Georges ! Ce rău îi mai făcuse iarăşi, de o privea cu ochii aceştia suferinzi ? El văzu neliniştea Thérèsei. Sosise momentul să-i spună ce hotărîse şi ceea ce, de altfel, ea n-o să mai înţeleagă. Începu :

— Nu, nu mi-aţi făcut rău...

Dar iată că uitase celelalte cuvinte.

Atunci, la întîmplare, îi puse această întrebare :

— O să dormiţi acum ?

Marie deschise uşa şi-i spuse că cele cinci minute trecuseră. Rezemată de pervazul uşii, îl văzu pe Georges, în picioare, uşor aplecat spre fotoliul Thérèsei, care nu se vedea. El părea să n-o fi auzit pe Marie şi îşi repetă întrebarea :

— O să dormiți ? Da ?

Bolnava dădu din cap : nu mai putea dormi pentru că se sufoca. Timpul pare lung în beznă.

— Citiți vreo carte ?

Nu, nu mai putea citi.

— Nu fac nimic. Ascult cum se scurg orele. Aştept sfîrşitul vieții...

— Vreți să spuneți sfîrşitul nopții ?

Dintr-o dată ea îi apucă mîinile. Doar cîteva secunde izbuti să susțină focul acestei priviri tandre și disperate.

— Da, copilul meu : sfîrșitul vieții, sfîrșitul nopții.

SĂRUTUL DAT LEPROSULUI

ROMAN

Lui Louis Artus,
admiratorul și prietenul său,
F. M.

I

Întins în patul său, Jean Péloueyre deschise ochii. Împrejurul casei țîrîiau greierii. Lumina se strecura printre storuri ca un fluid de metal. Jean Péloueyre își simți gura amară ; se ridică. Era atît de mic, încît oglinda scundă dintre ferestre îi răsfrînse chipul demn de milă, obrajii scofîlciți, nasul lung cu vîrful roșu ascuțit și parcă subțiat — ca zaharicalele acelea lunguiețe care se împuținează pe măsură ce copiii răbdători le sug. Părul tuns scurt înainta într-un unghi ascuțit spre fruntea, de pe acum zbîrcită : o strîmbătură îi dezveli gingiile cu dinții stricați. Cu toate că niciodată nu se urîse într-atît, el își adresă cuvinte pline de milă : „Ieși, plimbă-te, biet Jean Péloueyre !" și își mîngîie cu mîna o falcă prost bărbierită. Dar cum să iasă fără să-și trezească tatăl ? Domnul Jérôme Péloueyre poruncise ca între orele unu și patru să domnească o liniște desăvîrșită : acest timp consacrat odihnei sale îl ajuta să nu piară din pricina insomniilor nocturne. În timpul siestei casa amor-

ţea : nici o uşă n-avea voie să se închidă sau să se deschidă, nici o vorbă, nici un strănut nu trebuia să tulbure tăcerea aceasta copleşitoare întru menţinerea căreia, după zece ani de rugăminţi şi de văicăreli, el îl dresase pe Jean, pe servitori, ba chiar şi pe trecătorii obişnuiţi acum să vorbească în şoaptă pe sub fereastra casei. Cabrioletele trebuiau să facă un ocol ca să nu treacă prin faţa porţii sale. Cu toată această complicitate care-i ocrotea somnul, abia trezit, domnul Jerôme dădea vina pe un zgomot de farfurii, un lătrat sau o tuse. Era oare convins că liniştea absolută i-ar fi asigurat un repaus nesfîrşit, legat de moarte, precum fluviul de ocean ? Mereu supărat că s-a trezit, şi tremurînd de frig chiar şi pe caniculă, îşi lua o carte şi se aşeza în faţa focului din bucătărie ; capul lui chel reflecta flacăra ; Cadette îşi vedea de treabă, atentă la sosurile ei, neocupîndu-se de stăpîn mai mult decît de şuncile atîrnate de grindă. El, dimpotrivă, o studia pe bătrîna ţărancă, admirînd faptul că, deşi născută sub domnia lui Louis Philippe, din revoluţiile, războaiele şi atîtea alte evenimente istorice nu reţinuse nimic, singura ei preocupare fiind doar porcul pe care-l hrănea şi a cărui tăiere, la fiecare Crăciun, îi umezea ochii urduroşi cu lacrimi meschine.

În ciuda siestei părinteşti, arşiţa de afară îl îmbia pe Jean Péloueyre ; mai întîi ea îi asigura singurătatea : Jean se putea strecura de-a lungul dîrei subţiri de umbră a caselor, fără ca din pra-

gurile în care coseau fetele să mai izbucnească hohote de rîs. Fuga sa rușinoasă stîrnea bătaia de joc a femeilor ; dar ele dormeau încă pînă aproape de orele două după-amiază, înnădușite și scîncind ușor din pricina muștelor. Deschise, deci, fără s-o facă să scîrțîie, ușa unsă, și străbătu vestibulul în care dulapurile din perete își revărsau izul lor de dulcețuri și mucegai, iar bucătăria duhorile de untură. Espadrilele lui erau, parcă, un adaos la liniște. Luă de sub un cap de mistreț pușca veche, calibru 24, cunoscută de toate coțofenele din canton : Jean Péloueyre era un dușman declarat al coțofenelor. Mai multe generații își lăsaseră bastoanele de trestie într-un suport agățat în perete : bastonul-pușcă al unchiului Ousilanne, fratele bunicului, bastonul-undiță și bastonul cu sabie al bunicului Lapeignine și multe alte bastoane ale căror vîrfuri cu ținte de metal aminteau de vacanțele petrecute la Bagnères-de-Bigorre. Un bîtlan împăiat împodobea o policioară.

Jean ieși. Ca apa unei piscine, căldura se deschise și se închise în urma lui. O clipă se gîndi să o ia spre locul unde, înainte de a străbate tîrgușorul, pîrîul își aduna sub o pădurice de anini boarea rece, mirosul izvoarelor. În ajun însă țînțarii de aici nu-i dăduseră pace, iar el dorea să schimbe o vorbă cu o ființă vie. Atunci se îndreptă spre locuința doctorului Pieuchon, al cărui fiu, Robert, student la medicină, sosise în vacanță chiar în dimineața aceea.

Nimic nu vieţuia, nimic nu părea să trăiască, doar, printre obloanele pe jumătate închise, soarele reflecta cîteodată ochelarii ridicaţi pe fruntea vreunei bătrîne. Jean Péloueyre înainta între două ziduri ce nu lăsau să se vadă nici o grădină. Porţiunea aceasta de drum îi era dragă, pentru că nici un ochi nu-l putea descoperi aici şi pentru că putea să mediteze în voie. A medita însemna pentru el a-şi încrunta fruntea gesticulînd, rîzînd, declamînd versuri — o întreagă pantomimă, de care-şi bătea joc tot tîrgul. Aici, arborii îngăduitori îi ocroteau colocviile solitare. Ah, şi totuşi cît i-ar fi schimbat cu învălmăşeala străzilor unui mare oraş, unde puteai vorbi de unul singur, fără ca trecătorii să-şi întoarcă privirile ! Cel puţin aşa îi spunea Daniel Trasis în scrisorile pe care i le trimitea. La Paris, acest prieten, în pofida voinţei familiei, se „lansase în literatură“. Jean şi-l închipuia ghemuindu-şi trupul, plonjînd apoi în îmbulzeala pariziană, afundîndu-se în ea ca un scafandru ; desigur el înota acum cu sufletul la gură... către ţeluri precise : avere, glorie, dragoste — toate fructele oprite gurii tale, Jean Péloueyre !

Cu paşi tăcuţi, intră pe poarta doctorului. Slujnica îi spuse că stăpînii luau masa în oraş. Jean se hotărî să-l aştepte pe tînărul Pieuchon, a cărui cameră dădea spre vestibul. Această încăpere îi semăna într-atît, încît, văzînd-o, nu mai doreai să cunoşti gazda : pe pereţi o poliţă cu pipe, afişe de

baluri studențești; pe masă, un cap de mort jicnit cu o pipă scurtă; cărți cumpărate pentru vacanță: *Afrodita, Orgia latină, Grădina supliciilor, Jurnalul unei cameriste, Pagini alese* de Nietzsche îi atraseră atenția lui Jean: le frunzări. Un iz de îmbrăcăminte purtată de un student pe timp de vară venea dinspre cufărul deschis. Atunci Jean Péloueyre citi aceste rînduri: *„Ce este bun? Tot ceea ce exaltă la om sentimentul puterii, voința de putere, puterea chiar. Ce este rău? Tot ce își are rădăcina în slăbiciune. Cei slabi și cei ratați să piară! Ba chiar să fie ajutați să dispară! Ce e mai vătămător decît oricare alt viciu? Mila pe care o simte omul de acțiune față de declasați și de cei slabi: creștinismul."*

Jean Péloueyre puse cartea la loc; cuvintele pătrundeau în el, așa cum arșița unei după-amiezi intră într-o încăpere în care ai deschis obloanele. Din instinct, se duse într-adevăr la fereastră, lăsă camera prietenului său pradă văpăii cerești, apoi reciti fraza cumplită. Închise ochii, îi redeschise, se privi în oglindă: Ah! tristă figură de locuitor al landei, pipernicit și viclean, de „omuleț al landei", cum i se spunea la colegiu, trist trup în care adolescența nu știuse să săvîrșească obișnuitul miracol, jalnic vînat pentru puțul sacru al Spartei! Se revăzu la vîrsta de cinci ani la pension: în ciuda înaltei poziții sociale a familiei Péloueyre, locul întîi, notele bune erau acordate băieților cu păr buclat și frumoși. Își aminti de lucrarea aceea

orală, cînd, citind mai bine decît oricare altul, fusese totuși notat ultimul. Uneori Jean Péloueyre se întreba dacă mama sa, care murise de tuberculoză și pe care el n-o cunoscuse, îl iubise. Tatăl său îl îndrăgea ca pe o dureroasă răsfrîngere a lui însuși, ca pe umbra sa firavă în acest univers, pe care el îl străbătea în papuci, sau stînd întins în fundul unui alcov mirosind a valeriană și a eter. Sora mai mare a domnului Jérôme, mătușa lui Jean, l-ar fi urît cu siguranță pe acest băiat, dar venerația pe care i-o purta fiului său Fernand Cazenave, bărbatul de vază, președintele Consiliului general, în a cărui casă locuia, în orașul B... — adorația aceasta o absorbea într-atît, încît ceilalți treceau neobservați ; nu-i vedea ; uneori totuși, printr-un surîs, sau printr-un cuvînt, ea îl scotea din neant pe Jean Péloueyre, pentru că, în calculele ei, acest fiu zămislit dintr-un tată bolnăvicios, această biată creatură, sortită celibatului și unei morți premature, putea canaliza averea familiei Péloueyre în folosul lui Fernand Cazenave. Jean măsură dintr-o singură privire deșertul vieții sale. Cei trei ani de colegiu îi petrecuse în prietenii tăinuite cu strășnicie ; nici acest prieten Daniel Trasis, nici acest abate, profesor de retorică, nu înțeleseseră privirile lui de cîine rătăcit.

Jean Péloueyre deschise volumul lui Nietzsche la o altă pagină ; citi pe nerăsuflate aforismul 260, cu titlul *Dincolo de bine și de rău,* din care se pu-

teau desprinde două morale : una pentru stăpîni și alta pentru sclavi. Își privea chipul pîrlit de razele soarelui fără ca prin aceasta să pară mai puțin palid, repeta cuvintele lui Nietzsche, se pătrundea de sensul lor, le auzea vuind în el ca un vînt puternic de octombrie. O clipă crezu că își vede la picioare, ca pe un arbore dezrădăcinat, Credința sa. Nu cumva Credința sa zăcea acolo sub arșița zilei ? Nu, nu, arborele o mai strîngea încă prin mii de rădăcini. După trecerea furtunii, Jean Péloueyre își regăsi în suflet umbra iubită, misterul ocrotit de frunzișul stufos și din nou neclintit. Dar el descoperi brusc că religia era pentru el mai ales un refugiu. Ea îi oferea acestui orfan slut o noapte consolatoare. Cineva, pe altar, ținea locul prietenilor pe care nu-i avusese, iar Sfînta Fecioară era învestită cu evlavia pe care el ar fi acordat-o mamei sale adevărate. Toate gîndurile ascunse care-l sufocau se revărsau în confesional sau în mutele sale rugăciuni din asfințit, cînd naosul întunecat al bisericii adună toată răcoarea din univers. Atunci vasul de sticlă al inimii sale se spărgea la picioare invizibile. Oare, dacă ar fi avut buclele lui Daniel Trasis, acest chip pe care, încă de cînd era copil, femeile n-au încetat să-l îndrăgească, Jean Péloueyre s-ar mai fi amestecat cu turma fetelor bătrîne și a servitoarelor ? Semăna cu sclavii aceștia descriși de Nietzsche ; descoperea în el trăsăturile omului umil ; purta pe chip o osîndă ine-

vitabilă ; toată ființa lui era construită pentru neizbîndă — ca tatăl său, de altfel, ca tatăl său, credincios și el, dar cu noțiuni teologice mai solide decît ale lui Jean și, pînă nu de mult încă, un cititor asiduu al Sfîntului Augustin și al Sfîntului Toma d'Aquino. Jean, mai puțin preocupat de doctrină și practicînd o religie de exaltare, admira faptul că învățătura tatălui său fusese în primul rînd rațională. Cu toate acestea își reamintea fraza pe care tatăl său i-o repeta adesea : „Fără credință, ce-aș fi devenit oare ?" Și totuși credința aceasta nu-l stăpînea într-atît, încît să riște un guturai ascultînd slujba de la biserică. La marile sărbători, domnul Jérôme era instalat în sacristia supraîncălzită, de unde urmărea, înfofolit, ceremonia religioasă.

Jean Péloueyre ieși. Iată-l din nou mergînd și gesticulînd, proteguit de zidurile oarbe și de îngăduința mută a arborilor ; uneori se prefăcea că-și pierde credința : pluta care îl susținuse la suprafața vieții se scufunda brusc. Nimic ! Nimic ! Savura această absență : reminiscențe școlărești îi năvăleau pe buze : „*...Nenorocirea mi-e mai mare decît nădejdea... Da, te slăvesc, o, Cerule, pentru neclintirea ta...*" Puțin mai tîrziu le demonstra arborilor, grămezilor de pietre, zidurilor că printre creștini există și stăpîni și că sfinții, marile Ordine, întreaga Biserică universală constituie o minunată pildă de voință și de putere.

Frămîntat de atîtea gînduri, Jean nu-și reveni la realitate decît în clipa în care își auzi zgomotul pașilor în vestibul — zgomot care la primul etaj stîrni un geamăt ; un glas plîngăreț și somnoros o striga pe Cadette ; atunci cipicii servitoarei se tîrșiră în bucătărie ; cîinele lătră ; obloanele fură date în lături : trezirea domnului Jérôme dezmorțea casa. Era ora ochilor săi umflați, a gurii sale amare, cînd teoria sa despre lume atingea punctul cel mai întunecos.

Jean Péloueyre se refugie în „salonul de musafiri", la fel de răcoros ca o pivniță. Fîșii din tapetul mucegăit lăsau să se vadă silitra zidurilor. Nici o pendulă nu împărțea aici timpul pentru nici o ureche omenească. El se cufundă într-un fotoliu capitonat, privi în adîncul sufletului locul unde credința sa suferea și se umplea de neliniște. O muscă bîzîia, se așeza. Atunci se auzi un cocoș cîntînd — apoi un scurt ciripit de păsărele — apoi din nou un cocoș... ceasul bătu jumătatea de oră — un cocoș... mai mulți cocoși... Dormi pînă la ora atît de plăcută cînd, de obicei, luînd-o pe străzi lăturalnice, ajungea în dreptul celei mai scunde uși a bisericii și se strecura în întunecimea îmbălsămată. Să nu se mai ducă, așadar la întîlnirea aceea — singura care i-ar fi putut fi vreodată acordată acestei molii numită Jean Péloueyre ? Nu se duse, dar coborî în grădină, unde soarele în asfințit îl făcu să spună : „căldura se înmoaie". Fluturi albi zburau. Nepotul Cadettei uda lăptucile — un vlăj-

gan frumos, cu picioarele goale în saboți, îndrăgitul fetelor, și pe care Jean Péloueyre îl ocolea, fiindu-i jenă că-i este stăpîn. Oare nu el, pipernicitul, ar fi trebuit să-l servească pe acest triumfător și tînăr zeu al grădinilor de zarzavat ? N-avea curajul să-i zîmbească nici măcar de la distanță ; față de țărani timiditatea lui era atît de puternică încît îl paraliza. De mai multe ori încercase să-l ajute pe preot la munca de ocrotire a săracilor, la cercul de studii, dar totdeauna stînjenit de rușine, dezorientat, ținta batjocurii, se retrăsese în noaptea lui.

În acest timp domnul Jérôme se plimba pe aleea mărginită de peri tăiați în formă de fuior, de heliotropi, de rezeda, de mușcate, al căror parfum nu se mai simțea din pricina unei uriașe coroane de tei înflorit, care îmbălsăma cu mireasma sa pămîntul și cerul. Domnul Jérôme își tîrșea picioarele. Manșetele pantalonilor îi erau prinse între gleznă și pantof. Pălăria sa de pai fără formă era garnisită cu moar. Pe umeri avea o pelerină veche tricotată, uitată de sora sa. Jean recunoscu în mîinile părintești un volum de Montaigne. Desigur, *Eseurile*, ca o religie a sa, îi furnizau subterfugii pentru a-și aureola cu numele de înțelepciune renunțarea la orice izbîndă. Da, da, își repeta Jean Péloueyre, acest biet om numea cînd stoicism, cînd resemnare creștinească nemărginitul eșec al vieții sale. Ah ! Cît de lucid se simțea Jean ! Iubindu-și

și deplîngîndu-și tatăl, ca în clipa de față, el îl disprețuia ! Bolnavul se tîngui : junghiuri în ceafă, o stare de sufocare, senzație de vomă... Un arendaș, Duberne d'Hourtinat, care forțase poarta, îi cerea o nouă încăpere în care să instaleze șifonierul fetei sale măritate ! Unde să zacă în liniște ? Unde să poată muri în pace ? Și culmea, ziua care urma era o joi, zi de tîrg în piața satului și totodată ziua invaziei : sora sa, Félicité Cazenave, împreună cu nepotul său, vor pune stăpînire pe casă ; o dată cu zorii acestei zile nefaste, animalele adunate în piață îl vor trezi pe bolnav ; duduind în fața porții, automobilul familiei Cazenave va anunța prezența pacostei săptămînale. Mătușa Félicité va da buzna în bucătărie, va da peste cap regimul fratelui său, în numele regimului fiului său... O dată cu seara, cei doi o vor lăsa pe Cadette plîngînd iar pe stăpînul ei abia respirînd.

Slugarnic și laș în fața inamicului, domnul Jérôme nutrea în taină să se răzbune. De atîtea ori bombănise că „o să-i arate el" familiei Cazenave, încît în ziua aceasta Jean Péloueyre nu dădu nici o atenție vorbelor pe care i le strecură tatăl său : „O să le jucăm o festă, Jean, numai să vrei tu să intri în joc... Dar o să vrei ?" Jean, cu gîndul la mii de leghe depărtare de familia Cazenave, zîmbi. În acest timp, tatăl îl privi cu luare aminte și îi spuse :

— Ar trebui să te porți mai îngrijit la vîrsta ta ; cît de neglijent ești, dragul meu !

Deși pînă acum domnul Jérôme nu-i dovedise niciodată că s-ar preocupa de ținuta sa, Jean Péloueyre nu-l întrebă nimic ; nu presimțea nimic din ce se pregătea cu privire la schimbarea soartei sale ; luase volumul lui Montaigne din mîinile părintești și citea această frază : „În ceea ce mă privește, sînt pentru viața umilă, obscură și tăcută... !" Ah ! Da, viața lor era așa cum și-o doreau : umilă, obscură și tăcută ! Cei doi Péloueyre priveau cum o boare de vînt vălurea apa din cisternă, agitată de mormolocii adunați în jurul unei cîrtițe moarte. Domnului Jérôme i se păru că-l pătrunde umezeala serii ; se îndreptă spre casă. În fundul grădinii, neavînd ce face, Jean își vîrî capul prin deschizătura unei porți tainice dînd într-o ulicioară. Cum îl văzu, nepotul Cadettei, care ținea strîns la pieptu-i o fetișcană, o lăsă din mîini cum lași să-ți cadă un fruct.

II

În noaptea aceea Jean Péloueyre nu închise ochii. Ferestrele camerei sale erau deschise spre noaptea lăptoasă — noapte mai zgomotoasă decît ziua, din pricina orăcăitului din bălți. Dar mai ales cocoșii nu-și încetaseră cîntecul decît o dată cu zorii, obosiți de a fi salutat obscura și înșelătoarea lumină a stelelor. Cei din tîrg îi vestesc pe cei din ferme care, din aproape în aproape, răspund : „E-un strigăt repetat de mii de santinele..." Jean veghea, legănîndu-se în muzica acestui vers murmurat printre dinți, la nesfîrșit. Ferestrele fragmentau azurul mistuit de aștri. Jean se ridica în picioarele goale, privea constelațiile, le spunea pe nume, preocupat tot timpul de problema ivită în ajun : aderase oare la o metafizică, sau la un sistem de consolări ingenioase ? Neîndoios, printre marile spirite, existau credincioși. Dar oare Chateaubriand a șovăit vreodată să-și riște nemu-

rirea pentru o mîngîiere ? Barbey d'Aurevilly [1], de cîte ori nu l-a trădat pe Fiul Omului pentru un sărut ? N-au triumfat ei în aceeași măsură în care și-au trădat dumnezeul ?

O dată cu zorile, sfîșietoarele guițări ale purcelușilor îl treziră pe Jean. Ca în fiecare joi el se feri să împingă obloanele, pentru a nu fi văzut de lumea din piață. Pe trotuar, proptită de fereastră, doamna Bourideys, nevasta băcanului, o opri pe Noémi d'Artiailh, întrebînd-o dacă mîncase de dimineață. Jean Péloueyre îi arunca priviri lacome acestei Noémi, care avea șaptesprezece ani. Capul ei, împodobit cu un păr castaniu și buclat ca al unui înger spaniol, nu era făcut pentru un trup atît de bondoc, dar lui Jean îi plăcea contrastul dintre trupul tînăr, vînjos și butucănos și chipul serafic, care le îndemna pe femei să afirme că Noémi d'Artiailh era frumoasă ca o cadră. Madonă a lui Raphael, chiar dacă era bondoacă, ea trezea în Jean cele mai frumoase și cele mai urîte sentimente, îl îndemna la gînduri sublime, ca și la desfătări josnice. De pe acum gîtul, umerii ei gingași luceau de sudoare. Genele abia schițate accentuau și mai mult puritatea pleoapelor lungi și încercănate : un chip încă scăldat în aburul copilăriei, buze virginale de copil — și, dintr-o dată, aceste mîini vînjoase de băiat, aceste pulpe strînse în șireturi pe care, deasupra călcîiului, trebuia totuși să le numești glezne ! Jean Péloueyre se uita

[1] Scriitor francez (1808—1889).

pe furiș la acest înger; nepotul Cadettei, da, el putea s-o privească în față: băieților frumoși, chiar și celor din popor, le era îngăduit să se uite la toate fetele. Pe cînd el abia dacă îndrăznea să adulmece la liturghia de duminică, pe cînd ea traversa biserica atingîndu-i scaunul, aerul vălurit de rochia de percal, mirosul de săpun și de rufărie curată. Jean Péloueyre oftă, își trase pe el cămașa din ajun, aceeași pe care o purtase și cu o zi mai înainte. Trupul său nu merita nici o îngrijire; pentru spălat se folosea de o cană de apă, pe care o pitea într-un lighean minuscul, ca să n-o spargă cînd lăsa în jos capacul comodei. Sub teiul din grădină nu-și spuse rugăciunea, dar citi ziarul în așa fel, încît nepotul Cadettei să nu-i vadă chipul. Fluiera, nemernicul! Cu o garoafă roșie la ureche, era împodobit și ferchezuit ca un cocoșel. Pantalonii violeți îi erau strînși la mijloc cu o curea. Jean Péloueyre îl ura în mod josnic, și urîndu-l îi provoca scîrbă. Gîndul că, o dată cu timpul, băiatul acesta va deveni un țărănoi hidos, în vreme ce alt băiat, tot așa de bine, va uda lăptucile, așa cum alți fluturi albi vor zbura la fel ca cei din această dimineață — nu-l consola. „O, sufletul meu, își zise Jean Péloueyre, sufletul meu, în dimineața aceasta de vară, mai urît chiar decît propriu-mi chip!"

Din casă îi parveni glasul pițigăiat al preotului. Oare ce uneltea la această oră, care nu era a vizitei

sale de fiecare zi ? Și mai ales astăzi, cum de avea curajul să riște o întîlnire cu Fernand Cazenave, pe care-l apuca furia ori de cîte ori zărea o față bisericească ? Ascuns după un tei Jean Péloueyre îl văzu pe Fernand trecînd în pas de marș, așa cum făcea întotdeauna cu cinci minute înainte de ora mesei. Mama sa îl urma gîfîind. Trupul ei voluminos, bine înfipt pe picioare, pieptul rotund, capul de bătrînă Junonă atașat de sîni — toată această solidă mașină, dezechilibrată, uzată, asculta de ordinele fiului iubit, ca un mecanism pe care simpla apăsare a unui buton îl punea în mișcare. Consilierul binevoi să se oprească ca s-o aștepte ; își șterse cu batista fruntea șiroind de sudoare și fîșia de piele dinăuntrul pălăriei. Zeu încruntat, transpira în haina de alpaca. Sub lentila ochelarilor, ochii săi metalici nu reflectau nimic omenesc. Mama sa îi croia drum călcînd peste oameni ca peste crengi. Se zice că într-o zi ar fi spus : „Dacă Fernand se-nsoară, nora mea va muri". Nici o noră nu și-a riscat viața, și care fată tînără ar fi consimțit să-l țesale și să-l hrănească pe acest slujbaș, obișnuit, la peste cincizeci de ani, să fie tratat ca un copil ? Clopotul, anunțînd slujba de la biserică, răsună în dogoarea dimineții. Jean Péloueyre îl auzi pe consilier tunînd : „Clopote scîrboase".

Nu se strecură la masă decît în clipa în care, cu șervețelele legate de gît, mătușa sa și Fernand

tronau pe scaunele înalte. Domnul Jérôme, în întîrziere, se așeză cu fundul său rotofei și sfios, dar cu privirea ageră, și îndrăzni să afirme că întîrziase din pricina preotului. Cu capul între umeri, familia Péloueyre aștepta furtuna care nu izbucni decît la friptura de berbec. Servindu-se primul, Fernand Cazenave, cu furculița în aer, cerceta chipul mamei. Félicité mirosi bucata, o întoarse, apoi lăsă să-i scape următoarea sentință :

— Prea friptă !

Atunci cei doi își împinseră simultan farfuriile. Cadette apăru cu ochii ei de găină fugărită, își apără pulpa de berbec într-un jargon văicăreț, inutil vacarm, întrucît pînă la urmă consilierul tot se năpusti asupra cărnii prea fripte, pentru a-și potoli foamea de lup. Cu burta plină, el se scuză că nu trecuse mai întîi să-l salute pe unchiul Péloueyre, dar zărise în vestibul o pălărie bisericească : familia Péloueyre știa că preoții îi produceau o repulsie fizică. Neridicîndu-și ochii, cu glasul său tărăgănat, domnul Jérôme spuse :

— Părintele a venit să-mi vorbească în legătură cu tine, Jean. Închipuie-ți că vrea să te însoare !

Fernand rînji și spuse că asta era o treabă neserioasă.

— De ce ? Jean merge spre douăzeci și trei de ani.

Atunci Fernand Cazenave izbucni : pentru ce se amesteca popa ăsta ? Cu ce drept își vîra nasul în treburile familiei ? Pierzîndu-și orice măsură,

el cuteză să întrebe în șoaptă dacă Jean era barem „bun de însurătoare“. Făcîndu-i cu ochiul, mamă-sa îl puse la punct pe mojic :

— Ar fi o mare fericire dacă Jean s-ar însura, zise ea. Casa asta are nevoie de o gospodină. Ah ! neîndoios, fetele tinere au capricii ciudate și regimul lui Jérôme va fi nițel dat peste cap.

Potolit, Fernand o aproba. Sigur, Jean își putea întemeia o familie. Dar nu cumva se nenorocea ? Scumpul de el, avea încă de pe acum obiceiurile sale, maniile sale, ca un adevărat burlac. Mătușa Félicité insinuă că fratele ei ar face bine, dacă va fi cazul, să nu locuiască împreună cu tînărul menaj. Evident, despărțirea îi va fi grea. Și ea îi reaminti de falsele plecări la liceu ale lui Jean, cînd, deși avea locul reținut, lenjeria preparată, trăsura în fața porții, tatăl său îl reținea în ultimul moment.

Neliniștit, dar convins că toată istoria asta în legătură cu căsătoria era o invenție răutăcioasă a domnului Jérôme, Jean, izolat în sine, își aminti într-adevăr de serile acelea din ziua de două octombrie cînd, în fața porții, aștepta sub ploaie trăsura veche ce urma să-l conducă, străbătînd orașul Bazadais, spre pioasa clădire unde copiii landei, aplecați peste lexicoane, visează vînători de porumbei. Pe cufărul său, care mai înainte fusese al unui frate de-al bunicului, mai erau încă lipite fîșii de hîrtie înflorată. Domnul Jérôme plîngea cu sughițuri, simula un atac, atît de mult se temea de

spaima din clipa despărţirii ! Cu siguranţă că, încă de pe atunci, bietul om cerea să i se respecte liniştea, dar o linişte tulburată de această mică existenţă suferindă a lui Jean în preajma sa. Jean Péloueyre a studiat aşadar cu preotul pînă la vîrsta de cincisprezece ani, neducîndu-se la liceu decît pentru bacalaureat... De unde această bruscă fantezie de a-l căsători ? Jean îşi reaminti cuvintele ciudate rostite de tatăl său în ajun, în grădină... dar de ce se nelinişte a ? Îşi repeta că un Jean Péloueyre nu era „bun de însurătoare". Cei doi Cazenave erau scrîntiţi dacă luau în tragic această farsă. Acum ei insistau să afle numele tinerei alese ; ora siestei îi îngădui domnului Jérôme să ocolească toate întrebările. În pofida căldurii, cuplul rătăci prin grădină, în timp ce, neliniştit, retras în coridor, Jean le pîndea convorbirea.

La zgomotul pornirii maşinii, care le anunţa plecarea, bolnavul se trezi şi, îndată ce recunoscu tîrşitul papucilor tatălui său, Jean intră în miasma de medicamente care îi îmbîcsea camera. În aerul irespirabil al acestei oficine, află el de intenţia, cu totul serioasă, de a i se oferi o femeie, o femeie care se numea Noémi d'Artiailh. Oglinda răsfrînse trupul lui Jean, trup mai uscat decît ierburile landei incendiate. El îngînă : „N-o să mă vrea", şi se cutremură la auzul acestor cuvinte nemaipomenite : „A fost iscodită şi n-a arătat nici o repulsie..." Cei din familia d'Artiailh îşi făuresc un vis frumos, nu pot crede într-o asemenea fe-

ricire. Dar Jean își scutură capul și cu brațele ridicate se apăra parcă de o vrajă. O fată tînără în brațele sale, de bună voie ? Noémi de la slujba de duminică, Noémi căreia niciodată n-a îndrăznit să-i privească în față ochii semănînd cu niște flori negre ? Aerul vălurit de trupul ei misterios, cînd traversa tinda bisericii, Jean Péloueyre îi simțea arzîndu-i carnea ca pe singurul sărut pe care-l cunoscuse vreodată. Acum tatăl său își dădea pe față intențiile, care erau ale preotului : trebuia ca neamul Péloueyre să aibă urmași, pentru ca nimic din ce era al lor să nu intre pe mîinile mătușii Félicité sau ale lui Fernand Cazenave. Domnul Jérôme adaugă :

— Tu știi, cînd preotul vrea ceva, vrea cu adevărat.

Jean surîde, se strîmbă ; colțul buzei sale tremură, apoi zise :

— O să-i fac scîrbă.

Tatălui nu-i trece prin cap să-l contrazică ; cum n-a fost niciodată iubit, nu-și imaginează că fiul ar putea cunoaște această fericire. Din amabilitate însă îi reamintește virtuțile lui Noémi, pe care preotul o alesese dintre toate și care este exemplul de virtute al parohiei. Face parte din categoria celor care nu caută în căsătorie plăcerea trupească ; femeie a datoriei, supusă lui Dumnezeu și soțului său, va fi asemenea mamelor care se mai întîlnesc încă și cărora nimic, în ciuda multiplelor nașteri, nu le știrbește candoarea ne-

științei. Domnul Jérôme tușește, se înduioșează puțin.

— Știindu-te însurat și ferit de rapacitatea familiei Cazenave, aș muri liniștit... Preotul voia să treacă direct la fapte : Jean ar putea s-o vadă pe Noémi chiar a doua zi ; fata ar putea să-l aștepte după dejun la casa parohială, unde doamna d'Artiailh va găsi un pretext pentru a-i lăsa împreună. Domnul Jérôme vorbea repede, enervat din pricina discuției inevitabile, a refuzului lui Jean, pe care trebuia să-l domine, și degetele îi tremurau. Jean, uluit, nu-și găsea cuvintele. Să simtă o astfel de groază, ce rușine ! Nu sosise, oare, în sfîrșit, clipa cînd să se desprindă de turma sclavilor și să se comporte ca un stăpîn ? Această singură clipă îi era dată ca să-și rupă lanțurile și să devină bărbat. Cum era presat să răspundă, el schiță un gest vag de consimțire. Mai tîrziu, gîndindu-se la această clipă cînd i s-a înnodat destinul, el a recunoscut față de sine că ceea ce l-a decis au fost zece pagini de Nietzsche greșit înțelese. Plecă din cameră, lăsîndu-l pe domnul Jérôme uluit de o victorie atît de ușoară și nerăbdător să o anunțe la parohie.

În timp ce cobora scara Jean Péloueyre se și obișnui cu miracolul ; se simțea în mod tainic mai puțin cast. Virgin, i se revelase că virginitatea sa nu va fi, poate, eternă. Întors spre sine, îndrăzni să evoce un chip și să-i fixeze cu îndrăzneală ochii adînci ; ah ! era de-ajuns ca să leșine ! Jean

Péloueyre fu cuprins de dorința de a-și face o baie. Așa cum se întîmplă cu multe din băile din regiunea Gironde, cea a familiei Péloueyre era plină cu cartofi și Cadette trebui s-o golească.

După cină, Jean Péloueyre străbătu tîrgul. Se supraveghea să nu facă nici un gest și să nu vorbească de unul singur. Drept, ceremonios, saluta fiecare grup din fața porților, amuțit brusc la apropierea lui, ca broaștele într-o mlaștină ; dar nici un rîs nu izbucni. În sfîrșit, ultimele case lăsate în urmă, pe drumul încă scăldat de lumina slabă a serii, între două șiruri de armate negre de pini care suflau asupra lui o respirație de etuvă, și ale căror mii de vaze umplute cu rășină îmbălsămau ca niște cădelniți catedrala pădurii — el putu să rîdă, să-și scuture umerii, să-și pocnească degetele, să strige : „Sînt un stăpîn, un stăpîn, un stăpîn !“ și să repete, scandînd, acest distih : *„Prin ce resort ascuns, / prin ce înlănțuire / mi-aduse cerul astăzi / această izbăvire ?“*

III

Jean Péloueyre se teme ca discuţia să nu lîncezească ; frica de linişte îi împinge pe preot şi pe doamna d'Artiailh să abordeze toate subiectele, să le risipească cu nesăbuinţă ; curînd n-or să mai aibă ce-şi spune. Ca o floare de magnolia revărsată peste vază, rochia lui Noémi se învoaltă peste scaun. Acest vorbitor sărăcăcios, în care Dumnezeu e pretutindeni, pe toţi pereţii şi pe şemineu, se impregnează cu parfumul ei de fată tînără, în ziua sălbatică de iulie — ca florile cu miros îmbătător pe care e bine să nu le ţii în cameră în timpul nopţii. Jean nu-şi întoarce capul, doar ochii ; o cercetează pe Noémi, coborîtă de pe piedestalul ei şi care, văzută de atît de aproape, îi apare ca sub o lupă. Caută lacom imperfecţiunile, „fisurile" acestui viu şi fermecător metal : la aripile nasului — puncte negre, la baza gîtului pielea era probabil arsă de o prea învechită tinctură de iod. Un cuvînt de-al preotului îi provoacă un rîs scurt, dar îndeajuns pentru ca din şiragul alb al

dinților, Jean Péloueyre să observe un canin cu smalțul fără luciu — îndoielnic. Examinarea aceasta împiedica ochii mari și adînci să se ridice asupra lui ; poate că el o privea pe Noémi ca să nu-l privească ea pe el. Slavă Domnului! preotul știe să vorbească de unul singur și să predice fără șir. Cu toată rotunjimea trupului scund, nimic din ființa sa nu respiră jovialitate. În pofida corpolenței, austeritatea interioară transpare. Mai puțin înțeles de fermieri, este iubit de tîrg, unde, îndrumați de el mulți credincioși ating un nivel înalt și evoluat în viața spirituală. Așa cum se întîmplă adesea, omul acesta blînd îi stăpînește pe toți. Nu e decît suavitate și căință, dar voința sa maleabilă nu se frînge niciodată. El convinge fetele cele mai frumoase să nu se ducă la balul de duminică și ține piept cu blîndețe tentativelor amoroase ale flăcăilor ; nimeni nu știe că datorită lui încasatoarea de la poștă a fost oprită în pragul adulterului. Tot el a hotărît, așadar, că nu era bine ca Jean Péloueyre să rămînă holtei, și ceea ce-l interesează în primul rînd pe acest pastor este să facă totul ca locuința familiei Péloueyre să nu ajungă într-o zi casa familiei Cazenave ; să facă totul ca lupul să nu se strecoare la stînă.

Niciodată nu observase Jean cît de puternic respiră femeile ; umflîndu-se, pieptul lui Noémi aproape că-i atingea bărbia. Fără să mai încerce să se prefacă, preotul se ridică zicînd că acești scumpi copii voiau, poate, să-și facă vreo confidență și a

invită pe doamna d'Artiailh să-i admire viitoarele renglote din grădină.

În încăperea întunecoasă ca pentru o experiență de entomologie n-a mai rămas acum decît bărbatul acesta mic și negricios, speriat în fața femeii fermecătoare. Jean Péloueyre nu se mai mișcă, nu-și mai ridică ochii : zadarnic ar mai face-o ; iată-l căzut în plasa privirilor oprite asupra lui. Fecioara măsoară din ochi larva aceasta care-i este sortită. Făt-frumosul cu chipuri mereu schimbătoare, tovarășul de vis al tuturor fetelor tinere — flăcăul acela, care, în timpul insomniilor, le oferă pieptul puternic și brațele ca o cingătoare — se pierde în lumina crepusculară a acestei parohii, se topește pînă nu mai rămîne decît, în ungherul cel mai întunecos al vorbitorului, greierele acesta leșinat. Ea își privește destinul știindu-l inevitabil : tînărul Péloueyre nu se refuză. Dacă părinții lui Noémi erau neliniștiți ca nu cumva tînărul să se răzgîndească, nici prin gînd nu le trecea că fiica lor s-ar putea împotrivi ; nici ea nu se mai gîndește la lucrul acesta. Trecuse un sfert de oră de cînd tot ceea ce trebuia să-i ofere viața se afla aici, rozîndu-și unghiile, frămîntîndu-se pe un scaun. El se ridică — acum pare și mai mic decît pe scaun — și vorbește, bolborosește o frază, pe care ea n-o aude și pe care el o repetă :

— Știu că nu sînt demn...

Ea se împotrivește :

— Vai ! domnule...

El se lasă pradă unei nesăbuite crize de umilință, recunoaște că nu poate fi îndrăgit și nu-i cere decît îngăduința de a o iubi. Cuvintele îi vin, frazele se organizează. A așteptat pînă la vîrsta de douăzeci și trei de ani, ca să-și analizeze inima în fața unei femei. Gesticulează de parcă sieși și-ar descrie minunatul suflet, și într-adevăr e ca și singur.

Noémi privea ușa și nu se mira ; auzise întotdeauna spunîndu-se despre Jean Péloueyre : „E o figură, e puțin țicnit". El vorbea și ușa rămînea închisă ; totul era mort în această casă parohială, cu excepția acestui omuleț și a gesturilor lui. Pe Noémi o cuprinde neliniștea ; dorința de a plînge o sufocă. Jean tăcu în sfîrșit și ea se înfricoșă ca atunci cînd te afli într-o odaie în care știi că a intrat un liliac care se ascunde. Cînd preotul și doamna d'Artiailh revenіră, fata se aruncă de gîtul mamei fără să-și închipuie că această stare de exaltare putea fi luată drept o consimțire. Dar preotul își și freca obrazul de al lui Jean. Doamnele plecară singure ca să nu ațîțe curiozitatea vecinelor. Printre obloanele închise, Jean Péloueyre văzu oare — lîngă doamna d'Artiailh, slabă și fragilă și care se ținea de o parte, mai în urmă, așa cum fac cîinii — rochia aceasta a lui Noémi puțin șifonată, care n-o să se mai învoalte, ceafa aceasta încovoiată, floare mai puțin vie, floare de pe acum tăiată ?

Acest băiat sălbatic, obişnuit să se tupileze departe de lume și a cărui singură preocupare era să nu fie zărit, rămase mult timp năuc și uimit din pricina larmei care-l înconjura. Destinul îl smulgea din întuneric ; ca o formulă magică, cuvintele lui Nietzsche răsturnaseră percții celulei sale ; cu gîtul înfundat în umeri și cu ochii clipind, ai fi zis că e o pasăre nocturnă căreia i s-a dat drumul să zboare ziua. Oamenii din preajmă se schimbaseră și ei : domnul Jérôme își neglija regimul alimentar, își reducea din timpul siestei ținîndu-se pe urmele preotului pînă la sacristie ; cei doi Cazenave nu mai apărură joia, și nu-și manifestară existența decît prin miile de zvonuri infame cu privire la firea lui. Jean Péloueyre și la unele particularități care îl făceau, spuneau ei, inapt actului căsătoriei.

În adîncul umilinței sale, Jean Péloueyre era încîntat de faptul că familia d'Artiailh putea fi, din pricina lui, invidiată. Toți spuneau că Noémi își merita pe deplin fericirea. Această foarte veche familie ajunsese la sapă de lemn. Harnicul domn d'Artiailh pierduse mare parte din avere în diverse afaceri, și nu-i era rușine că deținea un post la primărie ; faptul că în ziua de Paști familia d'Artiailh a trebuit să-și concedieze slujnica nu mai era un secret. Jean Péloueyre se privea în oglindă și nu se mai găsea atît de hidos. Preotul umbla peste tot repetînd că tînărul Péloueyre, dacă nu era prea arătos, rămînea unul dintre spiritele

cele mai alese. Respectuoasa tăcere din fiecare seară a lui Noémi, cînd, așezat pe o canapea din salon, Jean Péloueyre se asculta vorbind, îl înclina pe băiat să creadă că, așa cum îi spusese și preotul, o fată serioasă apreciază la un logodnic mai ales calitățile lui spirituale. Își deschidea sufletul în fața ei, ca altădată în monoloagele sale ; se strîmba, gesticula, recita versuri fără s-o prevină — și fata aceasta frumoasă, ghemuită într-un colț al canapelei i se părea la fel de înțelegătoare față de discursurile sale ca, altădată, arborii de pe aleea pustie. El merse pînă acolo cu confidențele încît îi vorbi și despre acest Nietzsche, care îl va obliga, poate, să-și revizuiască criteriile de bază ale vieții sale morale ; Noémi își ștergea mîinile transpirate cu o batistuță cu buline și fixa ușa în dosul căreia părinții ei își vorbeau în șoaptă fără ca, slavă Domnului, ea să le înțeleagă spusele : clevetirile care circulau cu privire la viitorul ginere îl întristau pe bătrînul d'Artiailh, care, mințit și furat toată viața, era sigur că această aparentă revenire la bunăstare ascundea un dezastru. Dar, după doamna d'Artiailh toate aceste calomnii nu aveau alt temei decît reaua-credință a familiei Cazenave și rezerva pe care, fie din pricina religiei, fie din timiditate, Jean Péloueyre o avea față de femei. În liniștea clarului de lună orologiul bătea orele unsprezece ; doamna d'Artiailh deschidea ușa, fără să tușească sau să bată în prealabil, și era deznădăjduită surprinzîndu-i pe tineri într-o poziție

care dădea de gîndit. Își cerea scuze că deranja „turturelele“ dar sosise, zicea ea, „ora stingerii“. Jean își atingea buzele de părul lui Noémi, apoi pornea în tovărășia umbrei sale de-a lungul caselor. Pasul său învingător trezea cîinii de pază pe care luna nu-i lăsa să readoarmă, astfel încît, din pricina lui, tîrgul se umplea de zgomote, chiar și noaptea. Ciudat era că acum nu mai simțea nimic din tulburarea aceea cînd, la slujba de duminică, Noémi spinteca aerul cu rochia ei apretată. Își scutura capul nevoind să se gîndească la această noapte de septembrie cînd ea i s-ar oferi. Noaptea aceasta nu va veni niciodată : va izbucni un război, va muri cineva, va fi un cutremur de pămînt...

Îmbrăcată într-o cămășuță lungă de noapte, Noémi d'Artiailh își spunea rugăciunea în fața stelelor. Picioarele ei goale se complăceau pe pardoseala rece ; pieptul ei delicat cerșea îndurarea nopții. Nu-și șterse lacrima care se rostogoli pînă în colțul gurii, o sorbi. Freamătul teilor și mireasma florilor se întîlneau cu calea laptelui. Pe cărarea aceasta cerească visele ei puțin zănatice nu mai hoinăreau. Greierii care țîrîiau pe marginea gropilor lor îi aminteau de stăpînul ei. Într-o seară, întinsă peste cearșafuri și lăsîndu-se mîngîiată de răsuflarea caldă a nopții, se pomeni năpădită mai întîi de un plîns tăcut, apoi gemu mult timp și-și privi cu milă trupul cast neatins de nimeni, fremătînd de viață, dar de o frăgezime

vegetală. Oare ce-i va face greierul ? Ea știa că el avea dreptul la orice îmbrățișare și mai ales la îmbrățișarea aceea, misterioasă și cumplită, în urma căreia s-ar naște un copil, un Péloueyre micuț, negru și plăpînd... Greierul, va sta cu ea toată viața, chiar și în așternut. Auzind-o plîngînd, mama sa intră în odaie (o, cămășuță de noapte brodată ! o, păr împletit în codițe !) Fetița născoci că-i era groază de măritiș, că voia să se ducă la mînăstire. Doamna d'Artiailh n-o contrazise, dar o ținu în brațe pînă ce suspinele se auziră din ce în ce mai slab. Apoi îi spuse că pentru astfel de chestiuni ar trebui să-l consulte pe mentorul ei ; dar, oare, nu preotul îi alesese calea căsătoriei ? Biet suflet casnic, numai dragoste și milă, Noémi era incapabilă să dea vreun răspuns. Nu citea romane ; își slujea părinții, asculta ; i se spusese că un bărbat nu trebuia să fie frumos, că unirea dintre doi oameni naște dragoste așa cum piersicul produce piersici...

Dar pentru a o convinge era de ajuns să i se repete această axiomă : *Tînărul Péloueyre nu se refuză !* Tînărul Péloueyre nu se refuză ! Nu se refuză pămînturile arendate, fermele, turmele de oi, argintăria, lenjeria pe care zece generații a rînduit-o cu grijă în garderoburile încăpătoare, înalte și parfumate, — înrudirea cu crema societății din landă ! Tînărul Péloueyre nu se refuză !

IV

Pămîntul nu se cutremură ; pe cer nu se arătă nici un semn, iar zorile acestei zile de marți a lunii septembrie revărsau o lumină blîndă peste univers. Trebuiră să-l trezească pe Jean Péloueyre, care dormise un somn adînc. Lespezile vestibulului și piatra pragului fură acoperite cu ramuri de merișor, de laur și cu frunze de magnolia. Toate mirosurile casei dispărură sub mireasma acestui covor de flori bătătorit de picioare. Domnișoarele de onoare șopteau și, din pricina rochiilor, nu se așezau. Salonul Cavalerului roșu fu împodobit cu ghirlande de hîrtie. Bucatele urmau să sosească, gata preparate, din orașul B... cu trenul de la ora trei. Pe toate drumurile veneau trăsuri încărcate cu familii înmănușate în alb. Soarele împrăștia reflexe în jobenurile țuguiate ale domnilor cărora țăranii le admirau „coada de morun".

Domnul Jérôme își dădu armele pe față : va rămîne în pat. Aceasta era metoda sa de a ignora înmormîntările și nunțile familiilor din anturajul

său. În astfel de împrejurări solemne el înghițea o pastilă de cloral și trăgea perdelele. Se vorbea că în timpul agoniei nevestei sale, s-a culcat la etajul cel mai de sus al casei și, cu nasul în perete, n-a vrut să-și deschidă ochii decît în clipa cînd i s-a spus că ultima lopată de pămînt acoperise coșciugul, că trenul ducea ultimul oaspete. În ziua cununiei fiului său, el n-o lăsă pe Cadette să deschidă obloanele în clipa în care Jean Péloueyre, verde și pierdut cu totul în fracul de cununie, îi ceru binecuvîntarea.

Cumplită zi ! Toată rușinea lui Jean Péloueyre îi revenise brusc. Deși cortegiul defila în vacarmul clopotelor, urechea sa fină de vînător nu pierduse nici unul din cuvintele de compătimire ale mulțimii ; un tînăr murmura : „Ce păcat !" Fetele tinere, cățărate pe scaune, pufneau în rîs. Între altarul învăpăiat și larma gloatei, el se clătina, se agăța cu mîinile de catifeaua pupitrului de rugăciune. Nu privea, dar simțea fremătînd lîngă el trupul misterios al unei femei... Preotul citea, citea. Ah ! dacă predica ar fi putut dura la nesfîrșit ! Dar soarele cernînd confeti peste lespezile roase va asfinți, — apoi va începe domnia nopții revelatoare.

Din pricina căldurii, mîncărurile se stricaseră, una din languste mirosea urît. Înghețata din cupe se transformase într-o cremă gălbuie. Decît să fugă, muștele se lăsau mai curînd strivite peste fursecuri, iar femeile corpolente sufereau din

pricina corsetelor : transpirația abundentă inunda, fără putință de stăvilire, corsajele.

Doar masa copiilor tresălta de bucurie. Din adîncul prăpastiei sale, Jean Péloueyre spiona chipurile : oare ce-i șoptea Fernand Cazenave unui unchi al lui Noémi ? Ca un surdomut, Jean ghicea fraza după mișcarea buzelor : „Dacă ne-ar fi ascultat, ar fi putut evita această nenorocire, dar în situația noastră era delicat să intervenim..."

V.

Camera acestei pensiuni din Arcachon avea mobilă din imitație de bambus. Nici o învelitoare nu ascundea obiectele de toaletă de sub lavoar, iar tapetul de pe pereți avea urme de țînțari striviți. Prin fereastra deschisă, boarea venind dinspre bazin mirosea a pește, a alge și a soare. Bîzîitul unui motor se auzea pierzîndu-se spre canale. În perdelele de creton doi îngeri păzitori își ascundeau fețele rușinate Jean Péloueyre trebui să se zbată mult timp, mai întîi împotriva proprie-i sale stări ca de gheață, apoi cu o moartă. Spre ziuă un geamăt surd marcă sfîrșitul unei lupte care durase șase ore. Năpădit de sudoare, Jean Péloueyre nu îndrăzni să facă nici o mișcare — mai respingător decît un vierme lîngă cadavrul în sfîrșit abandonat.

Ea arăta ca o martiră adormită. Pletele-i lipite de frunte, ca în agonie, făceau ca fața ei de copil bătut să pară și mai gingașă. Mîinile încrucișate

peste pieptul nevinovat strîngeau scapularul cam decolorat şi iconiţele sfinţite.

Ar fi trebuit să acopere cu sărutări aceste picioare, să ia în braţe acest trup şi, fără să-l trezească, ţinîndu-l la piept, să alerge cu el spre largul mării şi să-l slobodă în spuma neprihănită.

VI

Deşi un bilet de tren în circuit îi obliga să lipsească trei săptămîni, la zece zile după căsătorie ei se întoarseră la adăpostul casei Péloueyre. Tîrgul fu cuprins de rumoare, iar familia Cazenave nerăbdătoare pînă joi, alergă şi cercetă obrazul lui Noémi. Dar tînăra femeie nu lăsă să se vadă nimic din ce avea pe inimă. Familia d'Artiailh şi preotul stăviliră de altfel clevetirile : turturelele aleseseră — ziceau ei — pacea căminului părintesc în locul zarvei din marile hoteluri şi din gări. Ieşind de la liturghia de duminică, Noémi, foarte gătită, strînse mîinile surîzînd : rîdea, deci era fericită. Stăruinţa cu care se ducea la slujba zilnică dădea totuşi de gîndit. Femeile observară că mîinile ei, chiar şi după împărtăşanie, nu se dezlipeau de pe chipul slăbit şi trist. După aerul ei abătut s-a tras concluzia că Noémi era însărcinată. Mătuşa Félicité apăru într-o zi şi cercetă cu ochi furişi mijlocul tinerei femei. Dar o discuţie între patru ochi cu Cadette — bătrîn augur care supraveghea spălatul

rufelor — o linişti. Din clipa aceea crezu că e mai bine să stea la distanţă nevoind, zicea ea, să dea impresia că aprobă prin prezenţa sa o unire monstruoasă, uneltită de preoţi. Îşi pregătea reapariţia o dată cu primele izbucniri ale unei drame de neînlăturat.

În acest timp pe domnul Jérôme îl uluia faptul că noră-sa îl îngrijea cu devotamentul unei surori de la Saint-Vincent-de-Paul. La ora prescrisă, ea îi aducea fiecare medicament, îi întocmea masa după un regim strict şi, cu o blîndă autoritate, îi obliga pe toţi să respecte liniştea din timpul siestei. Ca şi altădată, Jean Pélouyère evada din casa părintească, strecurîndu-se pe lîngă zidurile străzilor dosnice. Pitit după un pin, la marginea unui cîmp de mei mărunt, pîndea coţofenele. Ar fi vrut să ţină în loc fiecare clipă, iar înserarea să nu mai coboare niciodată. Dar amurgul se lăsa parcă şi mai repede. Pradă vîntului de echinox pinii îşi reîncepeau vaierul surd deprins de la valurile Atlanticului, pe plajele de la Mimizan şi Biscarosse. Printre tufişurile de ferigi se zăreau colibele din ierburi, unde, în octombrie, locuitorii landei vînează porumbei. Mirosul pîinii de secară îmbălsăma amurgul care învăluia fermele. Cînd soarele apunea, Jean Péloueyre împuşca ultimele ciocîrlii. Pe măsură ce se apropia de tîrg, pasul său încetinea. Să mai treacă puţin, să mai treacă puţin pînă ce Noémi o să-i suporte prezenţa în casă ! Străbătea

vestibulul cu pași de lup ; ea îl pîndea cu lampa ridicată și-i ieșea în cale cu un zîmbet de bun venit ; îi întindea fruntea, îi cîntărea în mînă tolba de pe umăr, în sfîrșit făcea toate gesturile soției fericite că dragul ei se întorsese acasă. Dar ea nu-și juca rolul decît cîteva clipe și nici o secundă nu se putu mîndri că-i crea vreo iluzie.

În timpul meselor domnul Jérôme îi trezea din muțenie : acum, că avea o tînără soră de caritate care se îngrijea de sănătatea sa, nu mai contenea descriindu-și senzațiile. Întrucît își asumase sarcina de a se îngriji de arendași, Noémi trebuia să-l informeze cum merg treburile moșiei. Pe domnul Jérôme îl încînta faptul că această fetișcană era singura din casă care se pricepea să verifice registrul de socoteli al vechilului și să supravegheze vînzarea stîlpilor de mină. Tot ei îi datora și cele două kilograme în plus cîștigate după însurătoarea fiului său.

O dată cu terminarea cinei, cînd domnul Jérôme moțăia cu picioarele sprijinite de bara de fier din fața căminului, cei doi soți, fără nici o scăpare, se trezeau față în față. Jean Péloueyre se așeza departe de lampă ; abia respira, se cufunda în umbră. Dar nimic nu putea împiedica prezența lui acolo și nici pe a Cadettei, care la ora zece sosea aducînd lumînările. O, nemiloasă urcare spre odăi ! Toamna ploioasă șușotea pe acoperișuri. Curentul trîntea o ușă ; hurducătura unei șarete se auzea pierzîndu-se pe șosea. În genunchi, cu fruntea

proptită de patul temut, Noémi rostea cu glas șoptit cuvintele rugăciunii ei: *„Plecată ție, o, Dumnezeul meu îți mulțumesc că mi-ai dăruit un suflet capabil să Te cunoască și să Te iubească...“* Jean Péloueyre, în penumbră, ghicea încordarea trupului adorat și se silea să stea cît mai departe de el. Cîteodată, Noémi, întinzînd o mînă spre chipul mai puțin respingător pentru că nu-l mai vedea, îl simțea scăldat în lacrimi. Atunci, plină de remușcări și de milă — așa cum în arenă fecioara credincioasă se aruncă brusc în ghearele fiarei, îl îmbrățișa pe acest nefericit, cu ochii închiși, cu buzele strînse.

VII

Vînătoarea de porumbei îi oferi lui Jean Péloueyre pretextul de a-și petrece zilele departe de aceea pe care, prin singura lui prezență, o asasina. Dimineața se scula într-o liniște atît de deplină, încît Noémi nu se trezea. Cînd deschidea ochii el era departe ; o șaretă îl purta pe drumurile noroioase. Deshăma în curtea unei ferme și aproape de colibă se pitea și fluiera de teamă să nu sperie vreun stol de porumbei. Nepotul Cadettei îi striga că putea să se apropie și pînda începea : ceasuri întregi de ceață și visare legănată de clopoțeii turmelor, de strigătele păstorilor, de croncănitul ciorilor. Începînd cu orele patru trebuia să-și înceteze vînatul ; dar ca să se înapoieze acasă cît mai tîrziu posibil, Jean se strecura în biserică ; aici nu rostea nici o rugăciune ; suferea adînc în fața cîte unui sfînt. Adesea îi dădeau lacrimile ; i se părea că fruntea i se sprijină pe niște genunchi. Apoi, Jean Péloueyre arunca pe masa din bucă-

tărie porumbeii de culoarea ardeziei, cu gîtul încă umflat de ghinde. Ghetele sale fumegau în fața sobei : simțea pe mînă limba caldă a unui cîine. Cadette înmuia pîinea în supă ; strecurîndu-se pe la spatele ei, Jean intra în odaie. Noémi îi spunea :

— Nu știam că te-ai întors... Iar apoi : Nu te speli pe mîini ?

Atunci el urca în camera unde obloanele erau încă deschise. Un felinar lumina făgașurile pline de apa ploilor... Jean Péloueyre își spăla mîinile fără să izbutească să-și curețe unghiile pe care le ascundea sub masă pentru ca Noémi să nu le vadă. O cerceta pe sub sprîncene : ce urechi albe avea ! Ea n-avea poftă de mîncare. El stăruia în mod stîngaci, rugînd-o să mai ia o dată din pulpa de berbec :

— Dar ți-am spus că nu mi-e foame ! Un zîmbet supus, uneori mimarea unui sărut corija aceste scurte ieșiri nervoase.

Ea își privea soțul drept în față, cum o muribundă care crede în nemurire își privește moartea. Își reținea zîmbetul pe buze ca atunci cînd minți pe cineva care urmează să moară. El, Jean Péloueyre, el îi alunga sîngele din urechi, din buze, din obraji : simpla lui prezență în casă era de-ajuns pentru a secătui vlaga acestui trup tînăr. Așa veștejită, ea îi era și mai dragă. Ce victimă a fost vreodată mai îndrăgită de călăul ei ?

Domnul Jérôme era singurul care înflorea. Pentru acest blajin orice suferință străină de a sa era inexistentă. Rămaseră cu toții uluiți la vestea unei serioase ameliorări a sănătății sale. Se sufoca mai rar. Dormea pînă în zori, fără să mai ia vreun narcotic. Îi purta noroc, zicea el, faptul că dăduse ordin să nu mai fie primit doctorul Piéuchon, al cărui fiu scuipase sînge și rămăsese în tratamentul tatălui. De teamă să nu se molipsească, domnul Jérôme rupsese legăturile cu vechiul său prieten. Jura că nora sa putea face totul, și că avea mai multă experiență decît orice doctor. Nimic nu o dezgusta: nici chiar treburile care țineau de necesitățile naturale. Sub mîna ei, regimul cel mai fad se transforma într-o mîncare delicioasă. Zeama de lămîie și de portocală, cîteodată un degețel de rachiu vechi, înlocuiau condimentele interzise, stîrneau pofta de mîncare pe care domnul Jérôme afirma că o pierduse de la cincisprezece ani. După timide încercări, Noémi acceptă să contribuie la digestia socrului prin lecturi făcute cu glas tare. Era neobosită, nu mai contenea, se prefăcea că nu observă cînd domnul Jérôme începea să se lase furat de somn printr-o slabă respirație regulată. Ora unu bătea — o oră mai puțin din timpul ce urma să-l petreacă, tremurînd de scîrbă, în bezna camerei nupțiale, pîndind mișcările trupului odios, întins lîngă al său, și care, din milă pentru ea, se prefăcea că doarme. Uneori apropierea unui picior o trezea; atunci ea se în-

tindea cît putea de mult între perete şi pat ; alteori o uşoară atingere o făcea să tresară ; celălalt, crezînd-o adormită, îndrăznea o sărutare furişă. Acum era rîndul lui Noémi să se prefacă adormită, de teamă ca Jean Péloueyre să nu fie tentat să meargă mai departe.

VIII

Nicicînd n-au avut loc între ei certuri ca acelea care-i despart pe îndrăgostiți. Se știau mult prea răniți ca să se mai lovească ; cea mai mică jignire s-ar fi înveninat, ar fi fost de nevindecat. Fiecare veghea să nu se atingă de rana celuilalt. Își măsurau gesturile ca să sufere mai puțin : cînd Noémi se dezbrăca, el privea în altă parte — și nu deschidea niciodată ușa camerei de la baie, cînd ea se spăla. El căpătă deprinderi de om curat, porunci să i se aducă apă de Lubin, cu care se îmbăia și, tremurînd din tot trupul, inaugură o cadă. Jean credea că numai el este vinovat ; ea se ura că nu este o soție pe placul lui Dumnezeu. Niciodată nu-și adresară vreun reproș chiar mut, ci cu o privire își cereau unul altuia iertare Se hotărîră să-și facă împreună rugăciunea : dușmani cu trupul, se împreunau în această rugă de seară ; glasurile lor, cel puțin, se puteau contopi ; alături și despărțiți se regăseau în infinit.

Deoarece fără să se fi vorbit dinainte, într-o dimineață, se întîlniseră amîndoi la căpătîiul unui bătrîn infirm, profitară cu lăcomie de această nouă legătură și, din ziua aceea, o dată pe săptămînă, se duceau să-și vadă bolnavii, lăudîndu-se reciproc pentru inițiativă. În afara acestor curse, Noémi se ferea de Jean sau, mai degrabă, trupul lui Noémi se ferea de trupul lui Jean — iar Jean se ferea de repulsia lui Noémi. Zadarnic încerca ea să-și învingă repulsia fizică : într-o zi de noiembrie cețos, deși îi displăcea să meargă pe jos, se strădui să-l însoțească pe Jean Péloueyre în landă pînă în dreptul mlaștinilor pustii unde liniștea este atît de adîncă, încît înainte de furtună auzi valurile Atlanticului izbindu-se de țărm. Gențianele de culoarea ochilor albaștri nu mai înfloreau pe nisip. Ea mergea în față de parcă fugea, iar el o urma de la distanță. Păstorii din Bearn, strămoșii lui Jean Péloueyre, care în acest deșert aveau drept de pășunat, săpaseră aici, cu secole în urmă, un puț pentru turmele lor ; la marginea gurii lui mocirloase cei doi soți se reîntîlniră. Jean se gîndea la păstorii de demult, atinși de boala misterioasă a landei, pelagra, și pe care îi regăseai mereu în fundul cîte unui puț sau cu capul vîrît în nămolul vreunei lagune. Ah ! cît ar fi vrut să îmbrățișeze și el această țărînă vitregă, care îl plămădise după asemănarea ei, murind sufocat sub sărutu-i.

IX

Adesea vizita preotului le întrerupea lectura. Acesta o numea pe Noémi : „fiica mea", se lăsa servit cu un păhărel de lichior de nuci, dar parcă nu mai știa, ca altădată, să susțină discuții teologice cu domnul Jerôme, nici să-l distreze cu anecdote din lumea bisericească. Fiecare, în fața acestui judecător, își repunea masca. Ochii nu mai exprimau nimic ; sufletele se simțeau spionate. Preotul nu se mai destindea într-o discuție fără șir ; tot ce spunea părea să aibă o țintă nedezvăluită încă. Își încălzea la flacără picioarele scurte și umflate și dintr-o dată arunca o privire ageră, repede ascunsă, spre cuplul tăcut. Mai puțin categoric, mai puțin stăpîn pe sine, de mult nu le mai relatase, așa cum îi plăcea s-o facă, discuțiile avute cu cutare raționalist, în care revenea adesea următoarea frază-tip : „I-am răspuns, *învingător de altfel...*" Domnul Jérôme jura că nu-l mai văzuse pe preot atît de preocupat din epoca în care fostul primar ceruse să se tragă clopotele la înmormîntările ci-

vile și să se rechiziționeze carul funebru al fabricii. Preotul ar fi dorit ca Jean Peloueyre să-și reia studiul cu privire la istoria locală, început cu pasiune și de un an încoace întrerupt. Tînărul spunea că-i lipsesc unele documente esențiale. La drept vorbind, obosind repede, nu izbutea să ducă nici o lucrare pînă la capăt. Primele pagini ale cărților sale erau încărcate cu tot felul de adnotări, iar ultimele rămîneau netăiate. O permanentă nevoie de a se mișca pentru a raționa în mod subtil și pedant îl îndepărta de la masa de lucru. Într-o seară, după ce domnul Jérôme se retrăsese, preotul reveni cu insistență asupra acestui subiect. Jean Péloueyre se declară incapabil să-și continue studiul fără cercetarea unor lucrări de specialitate aflate la Biblioteca Națională : un drum la Paris oricum nu putea face...

— Și de ce nu l-ai face, fiul meu ?

Preotul îi puse această întrebare cu jumătate glas ; se juca cu ciucurele de la cingătoare și nu-și dezlipea ochii de pe foc.

Un glas slab murmură :

— Nu vreau ca Jean să mă părăsească.

Dar preotul insistă :

— E un păcat să nu-ți fructifici talentul.

Incapabil să conducă un cerc de studii și nici altă muncă, Jean nu putea deține pe mai departe postul de muncitor inutil... Preasfinția sa dezvolta această temă. Cu un mare efort glasul trist zise iarăși :

— Dacă Jean pleacă, merg și eu cu el...

Preotul dădu din cap: Noémi devenise indispensabilă scumpului bolnav. Și apoi nu era vorba decît de o scurtă despărțire — cîteva luni... Urmă o tăcere deplină după care preotul își îmbrăcă pufoaica și-și încăță saboții. Jean Péloueyre, înfășurat într-o pelerină, aprinse felinarul și-și conduse oaspetele.

O dată cu ploiosul decembrie și cu zilele sale scurte, cei doi soți nu se mai putură evita — doar cînd Jean pleca la vînătoare de becațe; dar atunci trebuia să se întoarcă încă de la patru, o dată cu amurgul. Un singur foc în casă, o singură lampă apropia aceste trupuri dușmane. În jurul casei ploaia adormitoare șopotea. Pe domnul Jérôme îl încercau junghiurile din fiecare iarnă, localizate în umărul stîng, și gemea. Noémi însă se simțea mai bine. Își luase obligația ca printr-un efort zilnic să-l determine pe Jean să renunțe la proiectul de călătorie; îi făgăduise cerului să încerce imposibilul în scopul rămînerii lui lîngă ea. Rugămințile ei îl împiedicau pe nefericit să stea pe gînduri fără să întreprindă nimic și, avînd aerul că-l rețin, îl obligau să se decidă. El înălța spre tînăra femeie ochii lui de cîine bătut: „Trebuie să plec, Noémi". Ea se împotrivea, dar dacă el se prefăcea că se supune, departe de a profita de favoarea acordată, ea nu mai insista. Domnul Jérôme, deși le recita bucuros versul din *Doi porumbei: „Nu-i rău mai mare ca absența"*, simțea o bucurie ascunsă la gîndul că va rămîne singur cu nora sa. Iar preotul,

ori de cîte ori îl întîlnea, îl hărțuia pe Jean Peloueyre. Ce putea face bietul băiat împotriva acestei complicități ? De altfel, în sinea sa, aproba această sentință de surghiun. În afara unui pelerinaj la Lourdes și a nopților sale de dragoste de la Arcachon, nu-și părăsise niciodată vizuina. Să se arunce de unul singur în îmbulzeala Parisului ? Însemna să se scufunde pe totdeauna în adîncul unui ocean uman mai de temut decît Atlanticul. Dar prea multe suflete îl împingeau spre prăpastie. Plecarea fu, în sfîrșit, fixată pentru a doua săptămînă a lui februarie. Cu mult timp înainte, Noémi se îngriji de cufăr și de lenjerie. Jean Péloueyre mai era acasă cînd ei îi și revenise puțin pofta de mîncare. Obrajii i se colorară. Într-o după-amiază cu ninsoare, ea făcu bulgări de zăpadă și-i aruncă în obrazul nepotului Cadettei, iar Jean Péloueyre în spatele unui geam de la etajul întîi, îi privea. Lucid, participa la renașterea ei. Așa cum cîmpia se lepăda de iarnă, această femeie se lepăda de el ! O lăsa singură ca să reînflorească.

Jean Péloueyre coborî geamul murdar al vagonului și urmări îndelung batista pe care o flutura Noémi. Cum fîlfîia acest semnal de bun rămas și de bucurie ! În ultima săptămînă ea îl copleșise pe călător cu o prefăcută tandrețe și, înfocată, îl provocase într-atît, încît, într-o noapte, crezînd că o simte arzînd sub răsuflarea-i, i-a murmurat : „Și

dacă n-aş pleca, Noémi ?" Ah ! deşi era întuneric şi deşi ea nu-i răspunsese decît printr-o exclamaţie surdă el i-a ghicit groaza, scîrba, şi nu s-a putut abţine să nu-i răspundă : „Fii liniştită, voi pleca". Acesta a fost singurul cuvînt prin care îi arătase că era conştient de ce se petrecea. Ea se întorsese cu faţa la perete şi el o auzise plîngînd.

Jean Péloueyre privea cum defilează pinii familiari printre care se strecura trenuleţul ; recunoscu desişul unde îi scăpase din puşcă o becaţă. Calea ferată mărginea şoseaua pe care el o parcursese de atîtea ori în cabrioletă. Ferma aceea care dormita învăluită în fum şi ceaţă la marginea unui cîmp pustiu, strîngîndu-şi la sîn cuptorul de pîine, grajdul, puţul, — el o salută pe nume, cunoscîndu-i stăpînul. Apoi alt tren îl purtă peste întinderile landei, unde nu vînase niciodată. La Langon îşi luă rămas bun de la ultimii pini ca de la nişte prieteni care, însoţindu-l cît mai departe cu putinţă, se opreau, în sfîrşit, binecuvîntîndu-l cu ramurile întinse.

X

Se instală la primul hotel întîlnit pe cheiul Voltaire. Dimineața privea cum plouă peste Sena pe care nu îndrăznise s-o traverseze, apoi, la prînz se strecura pînă la cafeneaua gării Orléans, unde moțăia în zgomotul trenurilor care purtau spre sud-est călători fericiți. Neavînd curajul să întîrzie își termina masa fără să mănînce, își golea apoi sticluța de vin alb, cele două păhărele de lichior, și mintea ageră i se învîrtea în gol. Ticurile sale, vorbele sale întretăiate îi făceau uneori pe cei din preajmă și pe copii să zîmbească; dar, pitit între tamburul ușii și o coloană, rămînea de cele mai multe ori neobservat. Din jurnale citea pînă și anunțurile: omoruri, sinucideri, drame provocate de gelozie și de nebunie — totul era bun pentru Jean Péloueyre, care se hrănea cu răul universal. După cină, un bilet de doi franci îi dădea acces pe peron: căuta vagonul cu inscripția „Irun", ale cărui geamuri mari, a doua zi dimineață, urmau să răs-

frîngă imaginea landei monotone. Socotise că trenul acesta trecea la mai puțin de optzeci de kilometri linie dreaptă de casa Péloueyre. Își petrecea palma peste peretele vagonului și cînd trenul se punea în mișcare, ai fi zis că acest bărbat își vedea dispărînd pentru totdeauna jumătate din suflet. În cafeneaua unde din nou se instala cînta o orchestră, iar Jean Péloueyre simțea pînă la disperare atotputernicia muzicii asupra sufletului său. Ea îl preda fără putință de scăpare în brațele fantomei lui Noémi. Cu gîndul îi urmărea liniile trupului, pe care niciodată nu-l contemplase decît adormit.

În somn, în lungile nopți de septembrie, cînd clarul de lună scălda așternutul, tristul faun învățase să cunoască acest trup mai bine decît dacă, amant fericit, l-ar fi posedat într-un extaz reciproc. Brațele lui nu strînseseră niciodată decît un cadavru, dar ochii îl pătrunseseră aievea. Poate că pe femeia care nu ne-a iubit o cunoaștem mai bine decît pe oricare alta. La ora aceea, Noémi dormea în încăperea vastă și rece, dormea fericită, eliberată de prezența respingătoare, lăfăindu-se cu voluptate în patul pustiu. Din depărtare el simțea bucuria femeii iubite, bucuria că nu-l mai știa culcat lîngă ea. Cu capul în mîini, Jean Péloueyre își aprindea mînia ; se va reîntoarce acasă, o va domina, se va bucura de ea chiar de-ar fi să crape! O să se folosească de ea ca de un obiect.

Atunci, în el, ea răsărea mută, supusă, cu pieptul plăcut şi voluptuos, ca un arbore care-ţi dăruie fructul. Îşi reamintea cum i se oferea murind de scîrbă şi fără un geamăt... Jean Péloueyre îşi plătea consumaţia, înainta pe malul cheiului pînă la hotel, se dezbrăca pe dibuite ca să nu se vadă în oglindă.

La fiecare trei zile, o dată cu şocolata i se aducea şi un plic pe care, uneori, nu-l deschidea decît seara. Ah ! mult îi păsa lui de aceste ipocrite rugăminţi de întoarcere acasă ! Singura plăcere a lui Jean Péloueyre era să se gîndească că pe hîrtia aceea se sprijinise mîna lui Noémi, că dîra de sub fiecare cuvînt era săpată de unghia degetului ei mic. Către sfîrşitul lui martie crezu că simte o oarecare sinceritate în chemarea ei : „Sînt sigură că nu crezi în dorinţa mea de a te revedea. Nu-ţi cunoşti bine soţia..." Ea mai scria : „Mi-e dor de tine". Jean Péloueyre mototolea scrisoarea, apoi o recitea pe a tatălui său, expediată în aceeaşi zi : „...O s-o regăseşti pe Noémi schimbată în bine : s-a mai întremat, arată minunat ; mă îngrijeşte şi mă răsfaţă cu atîta voie bună, încît uit să-i mulţumesc. Familia Cazenave şi-a încetat vizitele, dar ştiu că-şi închipuie că sînteţi certaţi : lasă-i să zică. Eu mă însănătoşesc ; nu ca tînărul Pieuchon, care nu mai iese decît în trăsură şi care se pare că-i pierdut, deşi un doctor din B... pretinde că-l poate

vindeca cu tinctură de iod diluată în apă : tinerii se sting înaintea bătrînilor..."

O dată cu primele zile frumoase, Jean Péloueyre cuteză în sfîrşit să traverseze podurile. Într-un amurg de aur el privi Sena şi mîinile sale atingeau parapetul călduţ, mîngîindu-l ca pe o fiinţă vie. Atunci în urma lui auzi un glas care îi şoptea : ea îl chema : „iubitule" ; ea îi zicea : „vino". Foarte aproape de obrazul lui, un chip tînăr părea cadaveric sub fard. O mînă puhavă şi fără unghii îi căuta mîna. El o luă la goană ; nu se opri decît lîngă ghişeurile Luvrului, gîfîind puţin. Chiar de la astfel de fiinţe, ar fi îndrăznit vreodată să aştepte vreo chemare ? Altă femeie decît Noémi ?... Încercă, pentru prima oară, să se desfete la gîndul de a avea o complice, dacă nu fericită, măcar indiferentă şi nerespingătoare ; dar o astfel de bucurie, chiar mică, era pentru el de neconceput ; îl năpădi gustul acru al imensei nefericiri şi din nou îl cuprinse mînia. Ah ! de ce să nu accepte, astă-seară, beţia unor braţe îngăduitoare şi supuse ? Femeile acestea care risipesc desfătări, să fie îngăduite tuturor, afară de cei din neamul Péloueyre ? Privi cerul asfinţitului tremurînd în bazinul de la Tuileries ; copiii se îngrămădeau atraşi de gesturile lui. Se îndepărtă repede ; cu spatele adus făcu înconjurul pieţii, ajunse în strada Regală şi, cum era ora cinei îndrăzni să treacă pragul unui cabaret renumit.

Tupilat după ușă, cu fața spre barul în jurul căruia, ca la marginea unei iesle de mahon, papagali cu egretă stăteau cocoțați, simți o mare plăcere văzînd că aspectul său nu mira aici nici femeile, nici patronii negri și grași — șobolani ai canalelor restaurantelor scumpe. Această cloacă strălucitoare atrăgea prea mulți sălbatici din America, prea mulți fermieri și notari de provincie pentru ca un individ ca Jean Péloueyre să mai stîrnească rîsul. Vinul de Vouvray îi îmbujora pomeții, iar el privea zîmbind vitele atrase de jgheabul de mahon. O blondă cărnoasă alunecă de pe taburet, îi ceru un foc, sorbi din paharul lui, îi promise în șoaptă că-l face fericit pentru cinci ludovici, apoi se cățără iarăși așteptînd. Deși domnul în vîrstă de la masa vecină îl sfătui să aștepte închiderea locantei „pentru că atunci cele care rămîn îți fac prețuri convenabile“ Jean Péloueyre plăti consumația și femeia îl ajunse pe trotuar. Ea chemă un taxi și coborî cu clientul în spatele bisericii Madeleine. Scara hotelului fără vestibul începea chiar din stradă, ca pentru a absorbi murdăriile.

Zgomotul acelor de cap pe lespedea de marmură îl treziră pe Jean din letargie. Văzu niște brațe peste măsură de largi în locul unde se împreunează cu umerii. Panglicuțe înguste și roz înfrumusețau carnea aceasta tremurătoare. Ea îi spuse scumpule“, în timp ce cu o grijă nemărginită își sco-

tea ciorapii de mătase vegetală. Această grabă de a i se oferi, această consimţire, această supunere fără dezgust îl făcură pe Jean Péloueyre să simtă o şi mai mare durere decît atunci cînd, din toată fiinţa, Noémi îi striga : „Nu !“ Uluită, femeia îl văzu aruncînd o hîrtie pe masă, şi înainte ca ea să poată face un gest, el şi ieşise afară alergînd pe stradă ca un hoţ. Îşi savura, în îmbulzeala bulevardelor, această stare de fericire pe care ţi-o dă alungarea unui mare pericol. Castanii desfrunziţi de pe Champs-Élysées îl îmbiară. Găsi o bancă liberă ; se aşeză pe ea gîfîind, tuşind puţin. Văzînd luna ciuntită pe care o eclipsau lămpile cu arc se gîndi la strălucirea blîndă a razelor ei peste pîlcul culmilor împăcurate dintre Pirinei şi ocean. Nu mai suferea: totul era cast în sufletul lui. Era fericit de viaţa lui amărîtă şi neîntinată. Noémi şi Jean se vor iubi într-o zi de vară fără asfinţit. Savura dinainte contopirea cărnii lor purificate. O, sfîntă lumină în care se vor chema trupurile lor nemuritoare, trupurile lor integre : „Nu există stăpîni ; ne naştem cu toţii sclavi şi devenim supuşii tăi, dumnezeule !“ Un sergent de stradă, apropiindu-se, îl măsură o clipă, apoi, ridicînd din umeri, se îndepărtă.

În fiecare după-amiază, Jean se instala pe terasa cafenelei Café de la Paix, la marginea unui trist fluviu de figuri. Bolile tăinuite, alcoolul, stupefian-

tele replămădiseră, printr-o nici el nu știa ce dezgustătoare asemănare, mii de chipuri, care, toate, fuseseră odată chipuri de copii. Jean Péloueyre încerca să descopere prostituatele, făcea numărătoarea acestei turme de lupoaice descărnate. Îl amuza să ghicească spre satisfacerea cărui viciu acest domn cu monoclu și buză răsfrîntă vîna. Jean Péloueyre căuta cu lăcomie un singur chip care să poarte însemnul conducătorilor și al stăpînilor, doar unul singur, și s-ar fi dus după ființa aleasă ; dar privirile acestora erau rătăcite, mîinile tremurau ; pofte nefirești întinau chipurile care nu se știau spionate. De altfel, acest stăpîn, dacă ar fi existat, ar fi fost oare nemuritor ? Jean Péloueyre, gesticula singur la masa aceasta din marginea bulevardelor ca între zidurile ulicioarelor din tîrgușorul său, recitînd cuvintele lui Pascal referitoare la sfîrșitul celei mai frumoase vieți din univers. Rămîi mereu un ratat ! Rămîi mereu un ratat ! O, creier moleșit al lui Nietzsche !... Tineri, în preajma lui, își dădeau coate. O tînără așezată la masa lor îl interpelă pe Jean Péloueyre. El tresări, azvîrli banii pe masă și dispăru în mulțime. Auzi o femeie țipînd: „N-am mai văzut așa țicnit..." Iar el se strecura prin gloată, țopăia ca un șoarece de-a lungul vitrinelor, elabora planul unui studiu de netăgăduit, pe care l-ar fi intitulat *Voință de putere și sfințenie*. Uneori, vitrina cîte unui magazin îi răsfrîngea trupul și el nu se recunoștea.

Hrana proastă îl slăbise și îl făcuse și mai pirpiriu. Praful Parisului îi irita gîtlejul. Ar fi trebuit să renunțe la țigări și fuma mai mult ca oricînd ; mergea, așadar, scuipînd și tușind într-una. Valuri de amețeală îl obligau să se rezeme de stîlpii de lumină. Prefera să nu mănînce decît să aibă imediat arsuri la stomac. Or să-l pescuiască într-o zi în rîu ca pe o pisică moartă ! Atunci Noémi ar fi eliberată... Astfel de vise își făcea la cinematograful unde se oprea, atras mai mult de muzica neîntreruptă decît de ecran. Adesea acest agitat, frînt de oboseală, intra în clădirea unei băi publice. Aici perdeaua de americă filtra lumina, gîturile de lebădă picurau apa ; nu-și mai simțea trupul trăind... Jean Péloueyre nu recurgea la astfel de mediocre consolări decît pentru că mult timp nu cunoscuse în Paris altă biserică în afara bisericii Madeleine, singura pe care o întîlnise în drumul dintre hotel și cafeneaua Café de la Paix. Dar într-o bună zi, un alt itinerariu îl făcu să descopere biserica Saint-Roch a cărei întunecoasă cupolă deveni escala lui zilnică. Mireasmă regăsită a bisericii natale — aceeaşi atmosferă în această răspîntie a imensului oraș ca și a tîrgușorului necunoscut ! Niciodată nu trecu pragul vreunei biblioteci.

Ar fi putut trăi așa pînă la moarte poate, dacă într-o dimineață o scrisoare a preotului nu l-ar fi rechemat la vatra părintească. Termenii scrisorii

impuneau o întoarcere imediată, cu toate că veștile cu privire la domnul Jérôme și Noémi erau dintre cele mai bune. Cuprins de o mare neliniște, Jean Péloueyre urcă în expresul pe care de atîtea ori îl simțise desprinzîndu-i-se de suflet, alunecînd ușor, apoi mai repede, către sud-est, trăgînd la urmă vagonul pe care scria „Irun“.

XI

Scrisoarea aceasta de chemare nu era impusă de nici o întîmplare deosebită : preotul se hotărîse să-i scrie, după o spovedanie în care Noémi nu-i mărturisise decît păcatele lipsite de importanță din fiecare sîmbătă. Dar ea ceruse sprijinul spiritual al mentorului său pentru alungarea unor ispite, tulburări a căror natură nu o precizase.

Plecarea lui Jean Péloueyre îi pricinuise la început un fel de oboseală fericită, ca atunci cînd ești în convalescență. Singurătatea era pentru ea o voluptate continuă : moleșită se complăcea cu ea însăși. Cu toate că nu era capabilă de nici o analiză, se simțea alta și, redată vieții de fecioară, simțurile îi spuneau că nu mai era fecioară. Repulsia o făcuse să nu observe că în ea se năștea o femeie ; dar această străină cerea de la ea satisfacerea unei dorinți misterioase. Speriată că nu mai simte pacea dinainte de a fi fost posedată de acest bărbat, cum să-și fi dat seama de nepotrivirea dintre inima ei mereu adormită și simțurile pe

jumătate trezite ? Sfîșierea ființei sale o îngrozise desigur, dar trupul are această calitate de a nu uita nimic din ce i se întîmplă. Cum tînăra femeie nu deschisese altă carte decît cărticica de rugăciuni și cum postura ei de fată binecrescută și săracă o ținuse departe de orice prietenie intimă, nici o închipuire, nici o destăinuire n-ar fi lămurit-o asupra tainicei dorinți interioare. Atunci, soarta îi oferi un chip.

Soarele de martie poleia bălțile din piață. Siesta domnului Jerôme cufunda casa într-o vrajă atît de adîncă, încît nici o mobilă nu trosnea. Ca toate femeile din tîrg, Noémi cosea la parterul casei în pervazul unei ferestre ale cărei obloane erau pe jumătate închise. Pe masa de lucru atîrna rufăria care urma să fie cîrpită. Ea auzi un zgomot de roți și văzu oprindu-se la cîțiva pași de fereastră o șaretă. Un bărbat tînăr ținea hățul și privea împrejur, căutînd pe cineva care să-i dea o informație, dar piața era pustie. Noémi, curioasă, împinse obloanele ; atunci străinul întoarse capul, își ridică pălăria și întrebă de locuința doctorului Pieuchon. După ce Noémi îi indică direcția, el salută, atinse cu biciul crupa calului și dispăru. Noémi își reluă lucrul și toată ziua cusu cu gîndul aiurea, nedîndu-și seama că bărbatul o impresionase. A doua zi, la aceeași oră, necunoscutul trecu iarăși, dar nu se opri. Totuși, în fața casei Péloueyre el își încetini

puţin calul şi cu ochii o căuta pe tînăra femeie printre obloanele trase. Salută la întîmplare. La masa de seară, domnul Jérôme spuse că ştia de la preot că tînărului Picuchon îi era din ce în ce mai rău şi că tatăl său apelase la un medic tînăr de la subprefectură, a cărui metodă făcuse vîlvă : trata tuberculoza cu tinctură de iod în „doze masive" ; bolnavul trebuia să înghită sute de picături diluate în apă. Domnul Jérôme se îndoia că tînărul Picuchon ar putea suporta această combinaţie. Cabrioleta trecu zilnic şi, zilnic, încetinea în faţa casei Péloueyre, fără ca Noémi să deschidă vreodată obloanele. Tînărul doctor saluta dîra aceea de umbră unde respira o tinereţe nevăzută. Tîrguşorul se interesa de cura de iod ; toţi tuberculoşii din canton o foloseau. Se spunea că tînărul Picuchon se făcuse mai bine. Primăvara sosi repede ; un călduţ sfîrşit de martie dezmorţea universul. Într-o seară, Noémi reuşi să se dezbrace cu geamul deschis. Îşi propti coatele de pervaz, fericită şi tristă, fără poftă de somn. Privea adîncul nopţii, care, urzind în taină, îi „dezvăluia" chipul bărbatului care o impresionase. Pentru prima oară îşi opri în mod intenţionat gîndurile : dacă străinul o saluta zilnic fără ca măcar s-o zărească, n-ar fi oare mai cuviincios ca mîine să împingă obloanele şi să-i răspundă la salut ? După ce luă această hotărîre se simţi cuprinsă de un fior atît de plăcut, încît amînă clipa culcării. Trăsăturile lui se conturau una cîte una : părul cîrlionţat şi negru întrezărit în

clipa cînd își ridica pălăria, roșul intens al buzelor de sub mustața măruntă — costumul sport, pe care strălucea agrafa unui stilou — n-avea cravată, în schimb purta o cămașă moale de mătase crem, cu guler răsfrînt.

Dominată de instincte, dar deprinsă cu examenul de conștiință, Noémi se alarmă repede: primul semnal îi apăru în timpul rugăciunii cînd trebui să repete fiecare verset; între Dumnezeu și ea surîdea un chip brun. În pat, se gîndi tot timpul la el, iar cînd se trezi, încă tulburată de vise, primul gînd fu că o să-l revadă. La slujba din dimineața aceea, mîinile lui Noémi nu se dezlipiră de pe față. La ora siestei, cînd cabrioleta încetini în fața casei, toate obloanele de la parter erau închise ermetic.

Era epoca în care la Paris exilatul primea scrisori care-l surprindeau, ca acelea în care Noémi spunea: „Mă plictisesc fără tine". În acel timp, în odaia întunecoasă, ea aștepta să treacă cabrioleta pentru a putea întredeschide obloanele și a se apuca de lucru. Într-o după-amiază își repetă că a avea scrupule este un păcat: „Îmi pierd capul", gîndi ea. O dată pentru totdeauna, o să se aplece peste fereastră și o să răspundă la salutul străinului. Crezu că aude un zgomot de roți și mîna îi și ezita pe mînerul ferestrei, dar pentru prima oară după două săptămîni cabrioleta nu trecu.

La ora cînd domnul Jérôme își lua valeriana, Noémi urcă în camera lui și nu se putu abține

să-l anunțe că noul doctor nu trecuse spre familia Pieuchon. Domnul Jérôme știa ; tînărul Pieuchon avusese în ajun o recidivă a bolii și nu mai suporta iodul. Voma sînge cu găleata, spunea preotul. Primăvara este un anotimp periculos pentru bolnavii de piept. Se zice că doctorul Pieuchon se exprimase în cuvinte foarte tari cu privire la confratele său, care, cu siguranță, nu va mai îndrăzni să reapară în tîrg. Noémi primi un arendaș, o ajută pe Cadette să strîngă rufele pentru spălat. La ora șase se duse să-și facă rugăciunea, apoi, ca în fiecare seară, se opri la părinții săi. După cină se plînse că o doare capul și urcă în cameră.

Începu o viață mai activă ; cloștile îi reușiră. Îmbrăcată ca de sărbătoare, făcu vizitele anuale, pe care doamnele din tîrg și le întorc cu multă solemnitate. În sfîrșit se hotărî să înceapă vizitarea fermelor. Îi plăceau cursele cu șareta pe drumurile forestiere desfundate de care. Alături de tînăra femeie, nepotul Cadettei mîna calul. Drobițele pătau cu galben tufele de ferigi uscate. Frunzele veștede ale stejarilor pîlpîiau ; rezistau încă sub vîntul cald al sudului. Perfecta oglindă ovală a cîte unei lagune reflecta coamele alungite ale pinilor, crestele lor și azurul. Pe trunchiurile nenumărate sîngerau răni proaspete și, înfierbîntate, îmbălsămau aerul. Cîntecul cocoșului amintea de alte primăveri. Hurducăturile îl aruncau pe nepotul Cadet-

tei peste Noémi şi cei doi copii rîdeau. A doua zi tînăra femeie se plînse de dureri de şale şi administratorul fu rugat să termine el vizitarea fermelor. În afara liturghiei de duminică, nimeni n-o mai văzu pînă în dimineaţa cînd Jean Péloueyre se întoarse acasă.

XII

Îl aşteptă la gară : rochia ei de organdi se înfoia în soare. Purta mănuşi de aţă fără degete iar la gîtul dezvelit îi atîrna un medalion cu doi amoraşi luptîndu-se cu un ţap. Cîţiva copii se jucau de-a mersul pe o singură şină. Trenuleţul şuieră cu mult înainte de a apărea. Noémi voia ca emoţia să-i fie de bucurie. Absenţa îmblînzise în memoria ei trăsăturile lui Jean Péloueyre, încît aproape că-şi recrease soţul, făcîndu-l mai puţin respingător şi nereţinînd din el decît o imagine falsificată şi retuşată. Atît de mult dorea să-l iubească încît se crezu nerăbdătoare să-l sărute pe acest Jean Péloueyre imaginar. Dacă în jurul gingaşului trup înflorit, dorinţa plutise mîngîind fără voia ei alte chipuri, Dumnezeu îi era martor că niciodată nu-şi îngăduise măcar un gînd tulbure. În schimb era convinsă că trebuia să i se acorde această favoare de a vedea coborînd din tren un soţ diferit de acela pe care, cu inima uşurată, îl lăsase bucuroasă să plece.

Pe treptele unui vagon de clasa a II-a, Jean Péloueyre apăru. Nu, nu, el nu mai era acelaşi. Mîinile lui vlăguite abia dacă mai puteau ţine valiza pe care nepotul Cadettei i-o smulse în grabă. Cînd Noémi îl luă de braţ, părea că se clatină.

— Dar eşti bolnav, bietul meu Jean !

Nici el nu mai recunoştea femeia de lîngă el, atît de mult profitase de lipsa lui — strălucitoare şi înfloritoare şi chiar, mai mult ca altădată, în vorbitorul preotului, femelă încîntătoare în faţa masculului pipernicit. În jurul cuplului se şuşotea. Lui Jean Péloueyre îi era ruşine de vînzătoarea de ziare, de şeful de gară şi de poştaş :

— Ar fi trebuit să-ţi trimit trăsura. De ce nu mi-ai scris că eşti bolnav ?

Noémi îi pregăti patul, îi spălă faţa şi mîinile, aşternu peste noptieră o faţă de masă albă, puse pe ea revistele care se adunaseră şi pe care nu le deschisese. Jean, ca un copil sărman pe care îl răsfeţi, o spiona cu ochii ageri şi mici. Domnul Jérôme nu vru să-l cheme pe doctorul Pieuchon : prezenţa altui bolnav în casă, afară de el, era un lucru care-l scotea din fire pe acest om paşnic. Abia i se instală fiul în pat, că se culcă şi el, pretinzînd că îl doare totul şi refuzînd cu vorbe aspre îngrijirile Cadettei. Noémi veni să-l vadă, nu ca să-l întrebe cum îi merge, ci pentru a-i smulge consimţirea de a chema doctorul. El refuză net : Pieuchon nu părăsea căpătîiul fiului său infectat de microbi. Dacă ţinea să vadă un student în medicină, atunci

să-i cheme pe „tînărul cu tinctura de iod“ ! Noémi întoarse capul și-i spuse că băiatul acesta nu-i inspira nici o încredere : nu îngrijea el toți tuberculoșii din partea locului ? Domnul Jérôme o întrerupse cu un ton aspru, strigînd că acesta era ultimul lui cuvînt și că dorea să nu mai fie deranjat. Ca în zilele sale cele mai rele, se culcă cu nasul la perete, scoțînd, la intervale regulate, oftaturi înspăimîntătoare și exclamații ca acestea : „Ah ! Dumnezeule, Dumnezeule !“ — vorbe care altădată îl trezeau pe Jean Péloueyre în liniștea nopții.

Cînd Noémi se înapoie în camera ei, servitoarea tocmai întindea un pat pliant. Jean Péloueyre, din care nu se mai zăreau, așa cum stătea cu capul înfundat în pernă, decît ochii strălucitori și injectați, pomeții prea îmbujorați, nasul ascuțit — bolborosea că îi era frig în patul mare și că întotdeauna îl plăcuse să doarmă într-un pat îngust, în sfîrșit că înainte de a fi consultat de vreun doctor, considera că nu este prudent să împartă așternutul cu Noémi. Ea ar fi dorit să i se împotrivească, să se prefacă dezamăgită. Nu găsi însă nici un cuvînt și-și atinse buzele de fruntea umedă a lui Jean Péloueyre, dar el își întoarse capul neputînd suporta recunoștința cumplită a acestui sărut. Ziua trecu calmă și tristă. Tolănit în muta sa provincie, el somnola și nu se trezea decît la clinchetul unei lingurițe pe o farfurioară.

Deşi nu era foarte bolnav, Noémi îi sprijinea capul în timp ce sorbea, iar el sorbea cu înghiţituri rare, pentru a simţi cît mai îndelung braţul cald proptit de gîtul său. Sosi amurgul ; clopotul bisericii bătu. În curte se auziră strigătele : „Hei, dii !“ ale nepotului Cadettei, care înhăma. Uşa fu întredeschisă de domnul Jérôme, cu picioarele goale în papuci, îmbrăcat într-un halat pătat de medicamente, jenat că se înfuriase, venise să-şi ceară iertare şi, prefăcîndu-se îngrijorat, pretindea că nu mai putea rezista fără să ştie despre ce e vorba : din ordinul lui, nepotul Cadettei îl va aduce pe tînărul „doctor cu tinctura de iod“. Jean Péloueyre se împotrivi ; nu simţea decît o mică oboseală ; cîteva zile de odihnă, şi n-or să-l mai vadă în casă ; doctorul s-ar supăra că şi-au permis să-l deranjeze de urgenţă...

Stînd în penumbră, Noémi nu scotea o vorbă, asculta zgomotul descrescînd al roţilor şi, fără o tresărire, fără un suspin, plîngea. O ploicică izbi geamurile grăbind venirea nopţii şi nici unul dintre soţi nu ceru lampa. Cadette veni, în sfîrşit, cu lumina şi aşeză masa lîngă patul lui Jean. În timp ce mîncau. Noémi îl întrebă dacă lucrarea sa de istorie era gata ; el dădu din cap, iar ea nu-l mai întrebă nimic. Şareta se auzi iarăşi în curte. Jean Péloueyre zise :

— A sosit doctorul.

Noémi se ridică şi rămase în picioare, departe de lampă. Asculta cum, ca într-o furtună, se apropia tunetul unei voci, paşi care urcau treptele. Cadette deschise uşa ; el intră. Mai voinic decît i se păruse lui Noémi, arăta ca un bărbat căruia în ţinutul neamului Péloueyre i se spunea vlăjgan chipeş. Cu părul negru, dar cu tenul cenuşiu, ochii lui prelungi de catîrcă andaluză îi şi căutau cu neruşinare pe ai lui Noémi, urmărindu-i atent linia trupului. Şi el se gîndise la ea, şi el ! Neîndrăznind să iasă din umbră, ea fremăta. Acum el consulta bolnavul:

— Vreţi să vă descheiaţi cămaşa ? O batistă ni-e de-ajuns, doamnă... Număraţi treizeci şi unu, treizeci şi doi, treizeci şi trei...

Lampa lumina aceste clavicule, aceşti omoplaţi, aceste coaste — acest trup demn de plîns... Nu, starea domnului Péloueyre nu era deloc alarmantă, dar vor trebui supravegheate „temperaturile de vîrf". Îi prescrise fortifiante, injecţii cu cacodylate. Uneori o privea pe Noémi. Nu cumva credea că ea voise să-l introducă în casă ? Era atît de ciudat să obligi un doctor să facă şase kilometri cu şareta, seara, pentru a consulta o persoană slăbită ! El nu pleca şi, cu accentul lui greoi, se apăra că ar fi pretins să vindece prin tratamentul cu iod un tuberculos atît de avansat ca tînărul Pieuchon. Vocea lui tărăgănată, vocea lui de ţăran avea un timbru bărbătos şi grav. Noémi se simţea spionată de priviri strecurate pe sub pleoapele de culoarea şofranului ; dar el nu o vedea decît ca pe o

fantomă tăcută. În cele din urmă spuse că era mai bine să se prevină boala şi că domnul Péloueyre era un teren gata pregătit şi favorabil microbilor :

— Un teren, aş spune, tuberculizabil. Răposata doamnă Péloueyre a murit de tuberculoză, nu-i aşa ?

Acest limbaj profesional nu se potrivea cu această gură fragedă creată să nu risipească altă ştiinţă decît pe a sărutărilor. El considera necesar ca bolnavul să fie urmărit. Spunînd acestea căuta să fie invitat să revină. Cum Noémi stătea mută, se ridică şi întrebă plin de curtoazie dacă domnul Péloueyre dorea ca el să mai repete vizitele — fie numai pentru a-i face injecţiile.

— Ce zici, Noémi ? Cum ea nu răspundea, Jean crezu că nu-l auzise şi repetă : Spune, Noémi, crezi că domnul trebuie să mai vină ?

Ea rosti, în sfîrşit :

— E cu totul de prisos.

Tonul acestui refuz fu de aşa natură încît Jean Péloueyre se temu să nu-l fi jignit pe doctor şi protestă zicînd că „doctorul avea să hotărască singur". Flăcăul, fără ezitare, promise că va alerga la prima chemare. Apoi Noémi luă lampa şi merse înaintea lui. Ea cobora repede, simţindu-i respiraţia caldă pe ceafă. Şareta aştepta în faţa porţii. Tînărul bărbat urcă fără să i se fi acordat nici o privire. Nepotul Cadettei pocni din limbă. Un felinar lumina crupa calului. Vîntul nopţii stinse flacăra lămpii pe care tînăra femeie o ţinea ridicată în

sus, iar ea rămase în beznă pe pragul casei moarte ascultînd zgomotul descrescînd al șaretei. Nu izbuti să doarmă. În patul său de fier, Jean Péloueyre se agita, rostea cuvinte confuze. Noémi se ridică să-i potrivească pătura, îi puse mîna pe frunte fără să-l trezească, așa cum i-ar fi făcut pruncului pe care nu-l va naște niciodată.

XII

Chiar din a treia zi Jean Péloueyre își reluă obiceiurile. Ieșea cu pași de lup în timpul siestei tatălui său, pîndea coțofenele și, după un popas la biserică, revenea cît mai tîrziu posibil la culcuș. Noémi începuse de pe acum să-și piardă strălucirea. Jean Péloueyre cerceta cearcănele din jurul ochilor atît de triști, care nu-l priveau decît cu o supusă blîndețe. Nădăjduise că fuga din patul nupțial va fi de-ajuns pentru ca Noémi să se poată obișnui cu el. Dar nevasta lupta cu disperare împotriva repulsiei sale, și această luptă o extenua. De mai multe ori, noaptea, îl striga pe Jean Péloueyre voind să-l cheme lîngă ea, și cum el se prefăcea că doarme, ea se ridica și îl acoperea cu sărutări — sărutări ca acelea pe care, altădată, buze de sfinți le dădeau leproșilor. Cine poate ști dacă aceștia se bucurau simțind peste rănile lor suflarea oamenilor fericiți ! Dar Jean Péloueyre izbuti să se smulgă din îmbrățișările ei și acum el era cel care, cuprins de silă, striga :

— Lasă-mă.

Zidurile înalte ale grădinii se împodobiră cu flori de liliac. Asfințiturile miroseau a iasomie. În lumina crepusculară, cărăbușii zumzăiau. În luna mai, seara, după corul bisericesc, preotul zicea : „Vă recomand să vă rugați pentru reușita examenelor mai multor tineri ; pentru căsătoria mai multor fete tinere, pentru convertirea unui tată de familie, pentru sănătatea unui bărbat tînăr în pericol de moarte..." Toți știau că era vorba de tînărul Pieuchon, din ce în ce mai rău. Crinii din luna iunie înfloriră. Noémi se miră văzînd că Jean nu-și mai lua pușca în plimbările sale ; el îi spunea că acum coțofenele îl cunoșteau prea bine și că, șiretele, nu se mai apropiau. Ea se temea ca plimbările lui să nu întreacă măsura, deoarece nu se mai întorcea ca altădată cu fața îmbujorată — ci, dimpotrivă, abătut și palid. El pretindea atunci că paliditatea îi vine din pricina căldurii. Într-o noapte, Noémi îl auzi tușind de mai multe ori. Îi strigă în șoaptă :

— Dormi, Jean ?

El o liniști spunîndu-i că îl durea puțin în gît și că nu era nimic grav ; dar ea presimțea că făcea eforturi să-și oprească tusea care, fără voia lui izbucnea. Aprinzînd o lumînare observă că era lac de sudoare. Îl privea cu îngrijorare. Cu ochii închiși, el părea atent la o prefacere secretă în el.

Îi surîse, şi Noémi se tulbură de acest zîmbet atît de tandru, atît de calm. Îi spuse cu glasul stins :

— Mi-e sete !

A doua zi dimineaţă nu avea febră ; temperatura îi era chiar prea scăzută. Noémi se linişti ; ar fi vrut să nu iasă după dejun, dar nu izbuti să-l oprească. Insistenţa ei păru să-i displacă lui Jean, care îşi privea ceasul ca şi cum se temea să nu întîrzie. Domnul Jérôme glumi :

— Va crede că alergi la o întîlnire !

El nu-i răspunse nimic ; pasul său grăbit răsună în vestibul. O furtună împăcura cerul. Ai fi zis că tăcerea păsărilor imobiliza frunzişul. Toată ziua aceea, stînd la pervazul ferestrei de la parter, Noémi simţea o teamă. La ora patru clopotul bisericii bătu cu dangăte scurte şi rare, iar tînăra femeie îşi făcu semnul crucii pentru că cineva intra în agonie. Auzi în stradă un glas care zicea : „Este pentru tînărul Pieuchon. Încă de dimineaţă trăgea să moară." Stropi mari găureau praful, îi smulgeau mirosul serilor furtunoase. Întrucît socrul ei dormea încă, Noémi se îndreptă spre bucătărie s-o anunţe pe Cadette despre moartea lui Robert Pieuchon. Bătrîna care era surdă nu auzise clopotul. Ea răspunse că or să afle adevărul de la „dom' Jean." Şi cum Noémi se mira, Cadette oftă, se smiorcăi. Bănuia ea că „doamna" nu ştia ; altfel l-ar fi împiedicat pe „bietul domn", slab cum era, să-şi petreacă după-amiezile cu tînărul Pieuchon ; mai bine de o lună chiar ! El îi poruncise

bătrînei sale Cadette să nu sufle o vorbă, nimănui. Noémi se prefăcu a nu fi surprinsă. Ieşi; ploaia încetase, un vînt nisipos învolbura nori grei.

Se îndreptă spre casa doctorului, unde moartea închisese deja toate obloanele. Jean Péloueyre apăru în prag: clipi din ochii orbiţi de lumină; deşi ziua era aproape cenuşie el nu-şi zări nevasta. Cu faţa pămîntie, năuc, se îndreptă din instinct către biserică, unde intră. Noémi îl urmă de la distanţă. Răcoarea umedă a tindei bisericeşti o năpădi — frigul acesta de lut, frigul acesta de groapă deschisă care cuprinde trupurile vii în bisericile pe care vremea le scufundă încetul cu încetul şi în care intri coborînd trepte. Tusea aceea al cărui răsunet o trezise noaptea trecută, Noémi o auzi din nou, de astă dată însă repetată la nesfîrşit de ecoul bolţilor.

XIV

Jean Péloueyre ceruse să i se coboare patul într-o odaie de la parter, care dădea spre grădină. Cînd se sufoca, patul de fier era împins sub verandă, iar el privea cum vîntul micşora sau lărgea albastrul dintre frunze. Comandaseră o maşină de preparat îngheţată, pentru că nu mai putea înghiţi nimic în afara laptelui nefiert şi rece, sau puţină îngheţată aromată. Tatăl său venea să-l vadă, îi zîmbea, dar de departe. Poate că Jean ar fi preferat să zacă în întunecimea camerei, ca să-şi ascundă agonia, dar alesese moartea în grădină pentru ca Noémi să fie mai puţin expusă molipsirii. Injecţiile cu morfină îl ajutau să aţipească. Repaus! Repaus după aceste groaznice după-amieze petrecute la căpătîiul tînărului Pieuchon, urlînd de disperare pentru tot ce părăsea odată pentru totdeauna: serile cu nunţi la Bordeaux, dansurile din cabaretele periferice, în jurul unei orgi mecanice, plimbările cu bicicleta, cînd praful ţi se lipeşte de coapsele vlăguite şi păroase şi cînd cazi

frînt de oboseală, şi mai ales sărutările fetelor. Familia Cazenave răspîndi peste tot zvonul că zgîrcenia domnului Jérôme îl împiedica pe fiul său să beneficieze de regiunile mai blînde şi de cura de altitudine. Dar, dincolo de faptul că Jean nu era omul care să moară în afara vetrei părinteşti, doctorul Pieuchon afirma că, împotriva tuberculozei, nimic nu e mai bun decît pădurea landei : el tapisă, aşadar, cu puieţi de brad camera bolnavului ca pentru sărbătoarea sfintei împărtăşanii, şi împrejmui patul cu vase încărcate de răşină. În fine, epuizîndu-şi ştiinţa, trimise după tînărul său confrate, cu toate că acum era clar că Jean Péloueyre nu va mai suporta iodul „în doză masivă". Noémi îl primi pe chipeşul flăcău cu indiferenţă, dar nu într-atît încît să nu observe că el pălea sub privirea ei, sau cînd mîinile li se atingeau. La fiecare întîlnire îşi savura certitudinea că nimic pe lume n-o interesa mai mult decît fiinţa aceea care zăcea — soţul ei. Dar poate că de asemenea, în ungherul cel mai întunecos al sufletului, simţise că tînărul bărbat era bine prins în laţ, iar faptul că era atît de liniştită provenea şi de la siguranţa pe care o avea că într-o bună zi o să-l tragă la mal, viu şi palpitînd... Jean Péloueyre n-o lăsa pe Noémi să-l sărute, dar accepta apăsarea mîinii ei răcoroase pe frunte. Credea oare că îl iubea ? Credea şi zicea : „Slăvit să fii în veci, Dumnezeul meu; care, înainte de a muri, mi-ai dăruit dragostea unei femei..." Şi, aşa cum altădată, în plimbările

lui solitare, rumega la nesfîrșit același vers, acum, cînd se simțea sătul de cărticica de rugăciuni și cînd Noémi îl ținea de încheietura mîinii numărîndu-i pulsul, el repeta cu glasul scăzut strigătul Paulinei : *„Polyeucte al meu trage să moară“* [1]. Nu pentru că se credea un martir. Totdeauna se spusese despre el : „este o biată creatură“. Și niciodată nu s-a îndoit că n-ar fi așa. Privirea pe care o arunca în urmă peste apa cenușie a vieții sale îi menținea disprețul față de sine. Cîtă stagnare ! Dar sub pojghița acestor ape adormite fremătase un curent tainic de apă vie, și iată că, trăind ca un mort, murea ca și cum renăștea.

Într-o seară, preotul și doctorul Pieuchon întîrziară în vestibul. Noémi îi ajunse și cu amărăciune le ceru socoteală pentru tăcerea lor : de ce nu o avertizaseră de șederile zilnice ale lui Jean la căpătîiul unui ofticos ? Doctorul își pleca ochii, se scuza spunînd că nu cunoștea starea domnului Jean. De o bunătate fără margini, cum s-ar fi mirat de un devotament pe care el însuși îl practica și al cărui beneficiar era fiul său ? Preotul se apăra cu mai multă dîrzenie : Jean Péloueyre ceruse în mod imperios tăcerea ; față de supușii săi, un pastor trebuia să-și împingă discreția pînă la scrupul.

— Dar dumneavoastră, părinte, dumneavoastră ați vrut această călătorie fatală la Paris...

---

[1] Replică din *Polyeucte*, tragedie de P. Corneille.

— Numai eu, Noémi ?

Ea se rezemă de zid, lărgind cu degetul o crăpătură în ghipsul zugrăvelii care imita marmura. În odaie se auziră tusete. Cadette își tîrșea cipicii. Preotul mai zise :

— Am acționat după ce m-am rugat, Noémi. Trebuie să slăvești căile Domnului.

Apoi își îmbrăcă haina. În realitate însă el se simțea chinuit de sentimente contrare și, în timpul insomniilor deplîngea destinul lui Jean Péloueyre ; zadarnic își repeta că bolnavul își scrisese testamentul în favoarea lui Noémi și că era dorința domnului Jérôme ca, după moartea bietului copil, casa și tot ce ținea de averea lui să-i rămînă tinerei femei — cu condiția ca ea să nu se remărite. Preotul, scrupulos, dar cu o prea mare tendință de a se amesteca în destinul altora, își interoga sufletul. Fusese convins că această căsătorie va fi fericită — și, *sub specie aeternitatis,* nu trebuia oare să-i admire reușita ? Ce cîștigase el din toată istoria asta ? Ca un bun păstor nu se îngrijise decît de turma sa. De fiecare dată cînd se judeca, preotul se găsea nevinovat, dar nu obosea să-și redeschidă procesul. Se temea să nu fi pierdut discernămîntul față de nedrept și drept, și mereu se îndoia de valoarea acțiunilor sale. Umilit, predica mai puțin : la celebrarea liturghiei zilnice nu-și mai desfăcea coada anteriului și renunțase la pălăria în trei colțuri, care îl deosebea de confrații săi. Toate interesele mărunte de desprindeau de

el, unul cîte unul. Primise fără bucurie vestea prin care, deşi nu era preot superior, episcopatul îi acorda dreptul de a purta pelerina episcopală peste stiharul alb. Cum ar fi putut el, paznicul sufletelor, să ţină la astfel de fleacuri ? Singura lui preocupare, în aceste clipe, era de a desluşi aportul său în drama la care asista : fusese mijlocitorul supus al lui Dumnezeu ? sau bietul preot de ţară se substituise Fiinţei atotputernice ?

În acest timp, în fiecare seară, pe drumul îngheţat, o cabrioletă îl purta pe tînărul doctor. Înfruntînd vîrfurile unite ale pinilor, clarul de lună se strecura cu greu printre crengile îngemănate. Capetele rotunde şi întunecoase pluteau pe cer ca un zbor imobil. De mai multe ori, la cîteva sute de metri depărtare de cal, umbre scurte de porci mistreţi traversau drumul de la un dîmb la altul. Pinii se dădeau la o parte făcînd loc unui nor lăsat la suprafaţa solului, care ascundea o pajişte. Drumul cotea şi apoi simţeai cum te pătrunde boarea rece ca gheaţa a unui pîrîu. Tînărul bărbat, în haina sa de piele de capră, cufundat în mirosul ceţei şi al pipei sale, nu ştia că deasupra pinilor pluteau stele. Nasul său nu se ridica de la scoarţa pămîntului mai mult decît botul unui cîine. Şi cînd nu se gîndea la focul din bucătăria unde avea să se usuce îndată, la supa în care îşi va turna vin, gîndurile lui se opreau la Noémi, atît de la îndemînă dar pe care n-o atinsese niciodată. „Totuşi, îşi zicea acest vînător,

n-am pierdut-o ; e rănită..." Instinctul îl avertiza cînd prada feminină era încolțită și cerea îndurare. El auzise strigătul acestui trup tînăr. Cucerise atîtea femei păzite, căsătorite cu bărbați, nu cu o ruină ca acest Péloueyre ! Țintită și mai lipsită de apărare decît oricare alta, Noémi să fie oare singura inaccesibilă ? Cîtă vreme va dura agonia bărbatului ei, sigur, o reținea un sentiment de pudoare ; dar mai înainte ca soțul să i se îmbolnăvească grav, ce o reținuse pe această potîrniche pe jumătate vrăjită ? Ce magnet mai puternic o atrăgea în umbră, departe de lumina lămpii ? O altă dragoste ? Nu credea să fie credincioasă ; acest gen de femei, doctorul credea că îl cunoaște ; își mai măsurase odată puterile cu preotul pentru cucerirea unei enoriașe. Credincioasa se joacă, își iartă un păcat ușor, dă tîrcoale focului, își pîrlește un picior, și în ultima clipă îți alunecă printre degete, ca readusă de un fir nevăzut la spovedanie. Își făcea planuri pentru vremea cînd Jean Péloueyre va „claca". Își zicea : „O voi avea". Și rîdea, dotat cu răbdarea țăranului din landă, care vînează la pîndă.

Cam în același timp persoanele pioase din tîrg, care, în miezul zilei intrau în biserică crezîndu-se singure, tresăreau la auzul unui oftat venit dinspre altar : aproape toate clipele de răgaz preotul și le petrecea în acest semiîntuneric, în fața judecă-

torului său. Acolo doar își afla el pacea, nu pacea pe care ți-o dăruie liniștea bisericilor de țară întunecoase și parcă scufundate, ci una pe care nimic pe lume nu ți-o poate oferi. Preotul își dădea seama de diferența dintre biata ființă pipernicită, acest Jean Péloueyre, care abia izbutea, în ajunul marilor sărbători, să curețe cristalele candelabrelor și să adune fîșiile lungi de mușchi din care doamnele făceau ghirlande, — de diferența aceasta dintre ucigătorul de coțofeni și muribundul care își dădea viața pentru salvarea mai multora. Preotul se umilea în fața Aceluia care deținea secretul de a-i face pe sclavi asemenea lui Dumnezeu.

XV

Pentru Jean Péloueyre care se sufoca, vara se îmblînzise. În septembrie, furtuni repetate ruginiră frunzele. Nepotul Cadettei îi aducea bolnavului primele mînătărci, și mirosul lor de pămînt din pădure îi îndepărta gîndurile, ca și ortolanii prinși în zori : i-ar îndopa noaptea și i-ar oferi domnului Jean după ce i-ar prepara înăbușiți într-un rachiu vechi.

Pilcuri de porumbei sălbatici prevesteau o iarnă timpurie : curînd se vor instala fluierele de momit păsările la porumbare... Lui Jean Péloueyre îi plăcuse totdeauna apropierea toamnei tîrzii, această potrivire tainică a sufletului său cu cîmpurile de mei pitic secerate, cu landa sălbatică, știută doar de porumbei, de turme și de vînt. În zori, cînd se deschidea fereastra ca să respire mai ușor, aerul parfumat îi reamintea de tristele lui întoarceri de la vînătoare în amurgurile lunii octombrie. Dar nu-i fu dat să-și aștepte în pace sfîr-

şitul : Noémi nu ştia că muribunzilor le datorăm liniştea ; şi, aşa cum altădată nu s-a priceput să-i ascundă repulsia, nu ştia acum să-l cruţe de remuşcări. Îi scălda mîna în lacrimi, nesăţioasă de iertare. Zadarnic îi spunea el : „Eu singur sînt vinovat că te-am ales, Noémi... eu singur, eu singur sînt vinovat că nu m-am îngrijit de tine..." Ea-şi scutura capul, nu vedea nimic altceva decît că Jean murea pentru ea : cît era de nobil şi de măreţ ! Cît de mult l-ar iubi dacă s-ar însănătoşi ! L-ar răsplăti însutit pentru această tandreţe cu care a fost atît de avară. De unde să ştie Noémi că era de-ajuns ca Jean Péloueyre să intre în convalescenţă, pentru ca ea să şi înceapă să-l ocolească şi că trebuia ca el să fie pe moarte pentru ca, în sfîrşit, să-l poată iubi ? Era o prea tînără femeie neştiutoare şi senzuală, care nu-şi cunoştea sufletul. Dar sufletul ei încărcat de dorinţi era fără ascunzişuri şi cu credinţă în Dumnezeu. În mod stîngaci îi cerşea muribundului cuvîntul care ar fi eliberat-o de remuşcarea ei. După astfel de zbateri, el îşi pierdea cumpătul şi dorea să nu mai rămînă singur cu ea ; ar fi rămas adesea (căci domnul Jérôme era ţintuit la pat de toate durerile sale invocate) ; dar cît devotament îi arăta tînărul doctor ! Jean Péloueyre se mira de ciudatul ataşament al acestui necunoscut. Incapabil să susţină o conversaţie, prezenţa acestuia cel puţin îi făcea plăcere.

Într-o după-amiază, pe la sfîrşitul lunii septembrie, se trezi dintr-o lungă somnolenţă şi zări într-un fotoliu, lîngă fereastră, pe Noémi dormind cu capul răsturnat ; îi ascultă respiraţia de copil liniştit şi-şi reînchise ochii. Auzind zgomotul uşii, şi-i redeschise ; doctorul intra încet ; Jean nu se simţi în stare să-i spună o singură vorbă de bun venit şi se prefăcu adormit. Ghetele de vînătoare ale tînărului scîrţîiră. Apoi nimic ; o tăcere care îl îndemnă pe Jean Péloueyre să se uite. Prietenul necunoscut stătea în picioare lîngă tînăra femeie aţipită. Fără a se fi înclinat mai întîi în faţa ei, el se aplecă în mod aproape imperceptibil şi mîna lui vînjoasă şi păroasă tremura... Jean Péloueyre închise ochii, auzi glasul şoptit al lui Noémi :

— Ah ! iertaţi-mă... M-aţi luat prin surprindere, doctore ; adormisem puţin, cred... Bolnavul nostru e abătut astăzi... Vremea e atît de apăsătoare ! Priviţi : frunzele nu se clintesc...

Doctorul îi răspunse că totuşi sufla un vînt dinspre sud-vest, iar Noémi :

— Vîntul din Spania aduce furtună... Furtuna era băiatul acesta palid arzînd de dorinţă şi ai cărui ochi păreau „grei" ca şi cerul. Noémi se ridică, se îndreptă spre Jean şi interpuse patul de fier între ea şi bărbatul care o învăluia cu privirea. El îngînă :

— Ar trebui să vă cruţaţi, doamnă, spre folosul dînsului chiar.

— Oh ! Cît despre mine rezist la toate, găsesc puterea să mănînc și să dorm ca un animal... Oare cum fac cei care mor de amărăciune ?

Se așezaseră departe unul de celălalt. Jean Péloueyre părea că doarme în continuare și fără să-și miște buzele, își repeta lui însuși. păstrînd cezura : *Péloueyre al meu trage să moară...*"

Ca și cum toamna tîrzie l-ar fi reținut îmbrățișat în vălurile și în mirosul ei de lacrimi, el se sufocă mai puțin, mîncă nițel : acestea fură totuși zilele în care suferi cel mai mult. În pragul morții, dar trăind, dacă nu se îndoia de Noémi — cînd va intra în beznă, ce armă va folosi împotriva acestui bărbat tînăr, care era frumos ? Biata umbră a unui mort nu-i desparte pe cei sortiți să se iubească. El nu lăsă să se vadă nimic din chinurile sale ; strîngea mîna doctorului, îi surîdea. Ah ! Cît ar fi vrut să trăiască totuși pentru a-l învinge și a fi el preferatul ! Ce sumbră nebunie îi insuflase dorința morții ? Chiar fără Noémi, chiar fără femeie, e atît de bine să poți sorbi aerul, iar mîngîierea vîntului din faptul zilei e mai plăcută decît toate mîngîierile... Scăldat în sudoare și scîrbit de mirosul său de om bolnav, se uita la nepotul Cadettei care, prin fereastra deschisă, îi întindea prima becață a sezonului.. O, dimineți de vînătoare ! Încîntare a pinilor cu coamele întunecate și cenușii planînd în azur asemenea să-

racilor care vor fi glorificați ! Acolo, în inima deasă a pădurii, o cărăruie verde de ierburi, de arini și de ceață trăda apa curgătoare pe care gresia o colorează în ocru. Pinii lui Jean Péloueyre alcătuiesc frontul uriașei armate care sîngerează între ocean și Pirinei ; ei sînt stăpînii regiunii Sauternes și ai văii toride unde soarele este într-adevăr prezent în fiecare bob din fiecare ciorchine... Cu timpul Jean Péloueyre s-ar fi preocupat mai puțin de trupul său, pentru că orice sluțenie ca orice frumusețe dispar o dată cu bătrînețea ; iar lui i-ar fi rămas mereu : întoarcerile de la vînătoare, ciupercile culese. Verile de altădată dogoresc în sticlele de bordo alb de Yquem, iar asfințiturile anilor duși înroșesc bordoul Gruau-Larose. Oamenii citesc în fața focului puternic din bucătărie, împrejmuiți de landa ploioasă... Acum Noémi îi spune doctorului : „Nu e cazul să reveniți mîine..." El răspunde : „Ba da ! Ba da ! Voi reveni..." Noémi înțelegea oare ? Era posibil să nu priceapă ? Oare el i se mărturisise vreodată ? Jean Péloueyre va muri fără să vadă deznodămîntul acestei lupte dusă la căpătîiul lui ? Ai fi zis că cineva știind că bietul băiat se desprindea de viață fără să fi suferit de-ajuns, împletea la iuțeală niște legături, pe care el să nu le poată rupe decît într-un imens efort. Totuși, una cîte una, toate se rupseră pînă la ultima revenire a bolii : pasiunile sale se stinseră înaintea lui și sosi ziua

cînd izbuti să le ofere tuturor acelaşi surîs, aceeaşi recunoştinţă fără nuanţe. Acum nu mai repeta versuri ci vorbe ca acestea : „Sînt eu. Nu vă temeţi..."

Ploile iernii pe sfîrşite împrejmuiau camera întunecoasă. Oare de ce voiau să afle dacă Jean Péloueyre suferea, cînd suferinţa lui era o bucurie ? Din viaţă el nu mai desluşea decît cîntecul cocoşilor, hurducăturile căruţelor, sunetul clopotelor, această şiroire confuză de pe acoperişuri ; iar noaptea suspinele păsărilor de pradă, strigătele animalelor atacate pe la spate. Ultima sa auroră bătu la geam. Cadette aprinse focul, iar fumul cu iz de răşină umplu odaia. Această răsuflare a pinilor incendiaţi, pe care, în verile fierbinţi, landa natală i-o sufla în faţă atît de des, Jean Péloueyre o simţi peste trupul său muribund. Familia d'Artiailh afirma că mai auzea, dar că nu mai vedea. Domnul Jérôme în halatul pătat cu medicamente, stătea în picioare rezemat de uşă, cu o batistă la gură. Plîngea. Cadette şi nepotul ei îngenunchează în umbră. Glasul preotului, prin cuvinte imploratoare, părea să forţeze canaturi nevăzute : *„Ieşi din această lume, suflet creştin, în numele lui Dumnezeu-tatăl, atotputernicul, care te-a creat ; în numele lui Isus Cristos, fiul lui Dumnezeu, cel care în viaţă a suferit pentru tine ; în numele Duhului sfînt care a coborît peste tine ; în numele îngerilor*

și al arhanghelilor ; în numele tronurilor și al stăpînirilor ; în numele principatelor și al puterilor...“

Noémi îl contempla cu ardoare, zicîndu-și : „Era frumos...“ Locuitorii tîrgului confundară clopotul agoniei cu clopotul rugăciunii de dimineață.

XVI

Domnul Jérôme se culcă. Oglinzile în care, atît de des, Jean Péloueyre își admirase biata-i figură, fură acoperite cu pînză. Trupul îi fu îmbrăcat ca pentru slujba de duminică ; Cadette îi puse chiar o pălărie de fetru pe cap, iar între mîini o carte de rugăciuni. Bucătăria se umplu de o rumoare de sărbătoare, deoarece în sufragerie urmau să ia loc patruzeci de persoane. Arendașii urlau în jurul carului, asemenea bocitoarelor antice. Era pentru prima oară cînd preotul se afla pe locul al doilea. Tuturor invitaților li se împărți cîte o pereche de mănuși și un bănuț învelit în hîrtie. În timpul slujbei plouă, dar o înseninare ținu pînă la întoarcerea de la cimitir. Jean Péloueyre își aștepta în pămînt învierea din morți, acoperit cu acest nisip uscat care mumifică și îmbălsămează cadavrele ; Noémi își puse vălul de doliu pentru trei ani. Marele ei doliu o făcu într-adevăr nevăzută. Nu ieșea decît în clipa cînd începea liturghia și după ce se asigura, înainte de a traversa strada, că nu

mai era nimeni pe drum. Iar cînd veniră primele călduri, doar un guler tivit cu alb îi înconjură gîtul. Unele critici o obligară să refuze o rochie de un negru prea mătăsos, prea strălucitor. Cam în acelaşi timp circula zvonul că tînărul doctor se convertise : era observat la liturghie, în timpul săptămînii. Îl vedeai apărînd între două vizite. Preotul, dacă era întrebat ce credea despre un eveniment atît de mîngîietor pentru un pastor, surîdea cu gura sa fără buze şi parcă cusută, dar nu spunea nimic. Poate că-şi pierduse din autoritate şi din puterea de convingere, întrucît n-a izbutit să-l determine pe domnul Jérôme să şteargă acea clauză din testamentul său prin care o obliga pe Noémi să nu se mai recăsătorească. N-a izbutit nici cînd a insistat pentru îmblînzirea severităţii unui doliu al cărui exces îl dezaproba. Domnul Jérôme se lăuda că se trage dintr-o familie în care văduvele nu renunţau niciodată la culoarea neagră, iar familia d'Artiailh contribuise cu mult zel la menţinerea lui Noémi în această cernire. Iată de ce în dimineţile de iarnă cînd biserica este atît de întunecoasă, tînărul doctor n-o mai deosebea pe văduva învăluită în norul ei negru, aşa cum nici ea nu-şi vedea soţul prin lespedea pecetluită pe care genunchii săi o atingeau în fiecare zi. Abia dacă întrezărea, cîteodată, puritatea unui obraz strălucind de tinereţe, în ciuda postului din dimineţile cînd se împărtăşea şi a unei vieţi de schimnică. După slujba de un an, cînd tot tîrgul

află că Noémi n-o să-şi lepede doliul, sentimentele creştineşti ale doctorului pieriră. El nu neglijă doar biserica ci şi bolnavii. Bătrînul Picuchon auzise despre tînărul său confrate că începuse să bea şi chiar că se trezea noaptea să bea. Domnul Jérôme nu se simţise niciodată atît de bine, iar nora sa avea clipe de răgaz ; se ocupa de moşie, dar pinii nu cereau nici o îngrijire. Cucernicia sa temeinică, consecventă, era mărginită şi slab întreţinută de lecturi. Abia putînd să reflecteze, se oprea mai ales la formule. Cum nu există săraci în patria răşinii şi cum gruparea, o dată pe săptămînă, în jurul armoniului, a turmei behăitoare alcătuită din copiii Fecioarei Maria se termina repede, ce-i mai rămînea lui Noémi decît — după obiceiul femeilor din landă — să-şi satisfacă, fără să întreacă măsura, plăcerea de a mînca. Chiar din al treilea an de doliu, Noémi prinse in greutate, şi doctorul Picuchon trebui să-i impună plimbări pe jos timp de o oră în fiecare dimineaţă.

Intr-o după-amiază, în epoca primelor călduri, ea merse pînă în dreptul fermei numită Tartehume şi, frîntă de oboseală, se prăbuşi pe marginea unui şanţ. În jurul ei, drobiţele zumzăiau de albine şi de bărzăuni ; muşte mari, ivite din ierburi, îi pişcau gleznele. Noémi simţea cum îi bate inima comprimată de persoană corpolentă şi nu se gîndea la nimic decît la drumul prăfuit, pe care o proaspătă tăiere de pini îl lăsase în întregime pradă

arșiței cerești și prin care, pentru înapoiere, trebuia să parcurgă încă trei kilometri. Simțea că pinii aceștia nenumărați, cu crestături roșii și cleioase, că nisipurile și ierburile acestea incendiate o vor păstra pe totdeauna prizonieră. În femeia incultă și lipsită de inteligență se năștea în mod confuz lupta care îl sfîșiase pe Jean Péloueyre: oare nu acest pămînt de cenușă, această viață de pustnic o îndemnau pe nefericita murind de sete să-și înalțe capul, să se îndrepte cu toată ființa ei spre răcoreala eternă? își ștergea mîinile cu batista tivită cu negru fără să vadă nimic decît pantofii ei prăfuiți și șanțul în care tulpinele de ferigi se răsfirau ca niște degete. Totuși își înălță ochii, o izbi în față un miros de pîine de secară — respirația fermei, și dintr-o dată se ridică în picioare, tremurînd: o cabrioletă pe care o recunoscu aștepta în fața casei. De cîte ori, printre obloanele trase ale unei ferestre, nu privise ea strălucind aceste osii, cu o dragoste mai mare decît față de stele! își scutură rochia plină de nisip; departe, o căruță se hurduca; o gaiță striga. Înconjurată de un roi de muște mari, Noémi stătea pironită, cu ochii ațintiți pe poarta, pe care un bărbat tînăr urma s-o deschidă. Cu gura căscată și cu gîtul umflat, aștepta, aștepta — biet animal supus. Cînd ușa fermei se întredeschise privirile ei scrutară umbra unde se mișca un trup; un glas cunoscut recomanda în dialect doze uriașe de tinctură de iod... El apăru: soarele se răsfrînse în fie-

care nasture al hainei sale de vînătoare ; țăranul ținea calul de frîu ; zicea că era anotimpul cel mai periculos pentru incendii : totul este încă uscat, nimic nu înverzește sub pădure, și ierburile nu mai sînt inundate... Tînărul bărbat luă hățurile în mînă. De ce se retrăgea Noémi ? O forță nevăzută îi întrerupea elanul îndreptat spre cel care înainta, o trăgea înapoi. Se afundă în desișul ierburilor mai înalte ca ea ; mărăcinii îi zgîriau mîinile. O clipă se opri, ascultînd roțile unei trăsuri pe drumul pe care nu-l mai zărea.

Desigur, fugind așa, se gîndea că tîrgușoul n-ar accepta fără strigăte decăderea ei de la rangul de văduvă minunată și că o clauză a testamentului domnului Jérôme i-ar împinge mereu pe membrii familiei d'Artiailh să se împotrivească la ceea ce doamna d'Artiailh numea „o stupidă căsătorie". Dar astfel de piedici, instinctul lui Noémi nu le-ar fi îndepărtat oare, dacă n-ar fi fost roaba unei alte legi mult mai puternice decît instinctul său ? Neînsemnată, era condamnată la măreție ; sclavă, trebuia să domnească. Această burgheză cam planturoasă nu putea să nu se depășească : orice drum îi era închis, afară de cel al renunțării. În clipa aceasta, în landa plină de muște, ea înțelese că devotamentul față de mort va fi umila ei glorie și că nu mai stătea în puterea ei să se sustragă. Astfel alergă Noémi de-a curme-

zişul ierburilor, pînă cînd, sleită, cu pantofii îngreuiaţi de nisip, trebui să strîngă în braţe un stejar pirpiriu sub învelişul frunzelor moarte dar fremătînd de sevă fierbinte — un stejar negru care semăna cu Jean Péloueyre.

La Motte, Vémars, iulie
Johannet, Saint-Symphorien, septembrie 1921.

CUPRINS

Prefață . . . .
Tabel cronologic XIII

SFÎRȘITUL NOPȚII 1
SĂRUTUL DAT LEPROSULUI 225